

ISSN 2683-4901 (Online)

НОВОРЕЧЈЕ

Неолошки часопис

Година VII Број 12

Филолошко друштво „Речи“
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
Издавачка кућа „Алма“
Београд, 2025

Новоречје
Неолошки часопис

Година VII, број 12

Издавачи:

Филолошко друштво „Речи“
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
Издавачка кућа „Алма“

Уредништво:

Дејан Ајдачић (Гдањски универзитет, Гдањск), главни уредник
Ђорђе Оташевић (Издавачка кућа „Алма“, Београд)
Слободан Новокмет (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Јована Јовановић (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Ивана Лазић Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Диана Благоева (Институт за бугарски језик БАН, Софија)
Andreja Žele (Филозофски факултет, САЗУ, Љубљана)
Милан Ајдановић (Филозофски факултет, Нови Сад)

Електронске адресе:

reci.org.rs/casopis-novorecje/
www.alma.rs/novorecje

Контакт уредништва:

novorecje@gmail.com

Лиценца:

Licence CC BY-NC-SA 4.0

УДК бројеви:

Јасна Чанковић

Аутор знака часописа – „Словосова Слова“:

Наташа Матовић

Издавање овог часописа подржало је Министарство културе
Републике Србије

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Данко М. Шипка: <i>О чему нам свједочи новоботисање?</i>	9–23
Јована Љ. Шћеповић: <i>Нове речи у српском језику на друштвеним медијима – лексика друштвене мреже Линкдин</i>	24–33
Јована Б. Јовановић: <i>Бодишејминг и ејџизам – нове речи на друштвеним мрежама као показатељи стереотипа и вредности у српској лингвокултури</i>	34–50
Vanja Miljković: <i>Stadijumi prihvaćenosti novih izvedenica – slučaj naziva za korisnike Tvitera (Mreže X) u srpskom jeziku</i>	51–66
Милан Ивановић: <i>Рецентније иновације у црногорској етнонимији неформалних урбаних варијетета</i>	67–95
Богдан Дичев: <i>Еративите като смехопораждащо средство в интернет пространството (върху материали от български, руски и чешки източници)</i>	96–135
Слободан Новокмет: <i>Нове речи у српском језику творене помоћу суфиксоида -оид</i>	136–145
Дејан Ајдачић: <i>О данашњем односу Срба према страним речима</i>	146–164

ГРАЂА

Ђорђе Оташевић: <i>Грађа за речник нових речи (12)</i>	167–197
Ивана Лазич Коњик, Вања Миљковић, Милица Божић Синчук, Слободан Новокмет: <i>Грађа за речник неологизама (други део)</i>	198–219
Ђорђе Оташевић: <i>Речник деантропонимних неологизама (9)</i>	220–230

РЕЧ ГОДИНЕ

Дејан Ајдачић, Ивана Лазич Коњик: <i>Избор речи 2024. године у српском језику</i>	233–240
---	---------

ЧЛАНЦИ

*Данко М. Шипка**

(Државни универзитет Аризоне, Темпи, САД)

О ЧЕМУ НАМ СВЈЕДОЧИ НОВОБОТИСАЊЕ?

Новоречје, 2025, бр. 12

У овом популарнонаучном раду представљају се резултати експеримената у којим је од четбота тражено да скива нове ријечи (отуд и назив новоботисање). Обављена су три експеримента. У првом је од четбота тражено да представи дефиниције појмова за који наш језик нема ријечи и да онда за те појмове скује ријечи. У другом је аутор задавао четботу дефиниције за те појмове, а у трећем су четботу представљени преводи дефиниција из једног енглеског рјечника непостојећих ријечи. Овај посљедњи задатак обављен је помоћу затвореног система и помоћу отвореног система гдје су у базу података укључена референтна дјела из области творбе. Резултати показују да је могућност четботова у генерисању нових ријечи још далеко иза људске, мада постоје одређене индикације да је напредовање могуће. Основни проблем је механичко спајање дијелова дефиниције умјесто усредсређивања на глобалном значењу. Ојачавање четбота базом података са референтним дјелима доприноси формалној исправности и бољој препознатљивости значења, али не рјешава основни проблем чисто механичког скивања ријечи.

Кључне ријечи: нове ријечи, лексичке празнине, четботови, референтна дјела, језичка креативност

Увод

Одмах да пређемо на ствар, *новоботисање* је употреба четбота у скивању нових ријечи. Овдје ћу извијестити о резултатима неколико експеримената у којима сам четботу дао задатак скивања нових

* danko.sipka@asu.edu; ORCID 0000-0002-9144-8155.

ријечи у нашем језику. О настанку нових ријечи постоји изузетно обимна литература. Рецимо, за енглески језик недавно је изашао рјечник нових ријечи (Hargraves 2024) у коме се говори и о механизмима које примјењује *Оксфордски енглески рјечник*, један од рјечника највећег обима, рјечника најтемељнијег и најажурнијег трагања за новим ријечима. Претходни бројеви овог часописа и бројне друге публикације јасно свједоче о интензивном и сталном интересу за нове ријечи код нас.

Однедавна је наш живот незамислив без четботова (то је уосталом била и ријеч године 2023. у избору Филолошког друштва Речи). Дobar преглед њиховог развоја може се наћи у Al-Amin, M. et al. (2024). Државни универзитет Аризоне, на којем сам безмало четврт вијека запослен, хвали се високим степеном иновативности, па је и четботовима легао на руду. Тако сам онда и ја добио доступ до оруђа за стварање четботова (више о оруђу може се наћи у Davis 2024).

Како је ова технологија нова, треба на почетку објаснити неколико појмова. Четботови функционишу тако што одговоре на задатке који су им постављени траже у тзв. *великим језичким моделима*, великим уређеним скуповима језичких података. Постоје различити велики језички модели који се у четбот могу укључити. Најпознатији је Чет ци пи ти (енг. ChatGPT), али постоје Љама (енг. Llama), Клод (енг. Claude) и многи други. Код *затворених четботова*, какав је свима данас познат *chatgpt.com*, не можете да бирате параметре четбота нити велики језички модел. Код *отворених система*, какво је оруђе МајЕјАјБилдер (енг. MyAIBuilder) којем имам доступ, можете бирати на основу којег великог језичког модела ће четбот радити. Постоје још и додатни параметри које можете мијењати. Постоји могућност да организујете *базу знања* за четбот, да убаци провјерене изворе, нпр. стручне студије из дане области, гдје ће четбот прво ту тражити обрасце па тек онда ићи на претрагу у великим језичким моделима. Можете опет да створите четбот без базе знања, такав четбот онда тражи обрасце само у великим језичким моделима. Један од параметара који можете контролисати јесте и такозвана *температура*. Што је виша температура, систем је креативнији. Кључни елемент интеракције са четботом јесте *промпт*, оно што му корисник говори или укуцава. То може бити неки задатак, питање и слично, а од квалитета промпта (прецизности и подробности) зависи и оно што четбот генерише као одговор. Прећи ћу сада на опис поступка истраживања.

Поступак истраживања

У овом истраживању од четбота је тражено да скива нове ријечи. Постављено му је неколико таквих задатака. У свим задацима кориштен је Чет ци пи ти 4o (eng. ChatGPT 4o). Дио задатака обављен је затвореним системом (дакле онаквим какав користи просјечни корисник), а дио напоре до затвореним системом и отвореним системом чија је база знања дизајнирана помоћу поменутог МајЕјАјБилдера.

У првом задатку од затвореног система тражено је да излиста 30 дефиниција за појмове за којих нема ријечи у српском. Након тога је од истог система тражено да за те појмове скује ријечи у српском. У другом задатку, аутор овог рада четботу је дао своје дефиниције значења оних појмова који су везани за нашу културу и тражио од четбота да за њих скује ријечи. У завршном задатку преведено је првих 50 дефиниција из Adams and Lloyd (1983), чувеног рјечника енглеског језика, гдје су аутори дефинисали појмове за које енглески нема ријечи и измишљали одговарајуће ријечи за те појмове. Од четбота је тражено да скује српске ријечи на основу српског превода тих дефиниција. Исти овај задатак извршен је и затвореним системом и отвореним системом у чију су базу података убачена два српска приручника творбе (Шипка 2000 и Клајн 2002).

Циљ овог истраживања био је двострук. Прво, намјера је била да се стекне утисак о општем капацитету четботова за стварање нових ријечи (посебно у поређењу са људима – код нас сваки колумниста који држи до себе у сваком чланку скује неколико нових ријечи, махом успјешно). Друго, аутор је канио провјерити има ли ојачање базе знања референтним дјелима из области творбе ефект на побољшање онога што се генерише. Наиме, у већини случајева, како ће се видјети, нове ријечи ће бити сливенице, а у њиховој творби активирају се и обрасци изван устаљених творбених правила (в., између осталог, Бугарски 2019).

Резултати

У одговору на први задатак, да наведе појмове за које у српском нема ријечи, четбот је искључиво давао такозване ријечи везане за културу у другим језицима (в. Сипка 2015), на примјер:

Schadenfreude (немачки) – Радост због туђе несреће.

Tingo (паскуенски, острво Пасха) – Практично „позајмљивање“ ствари од пријатеља све док не остане без њих.

Wabi-sabi (јапански) – Прихватање лепоте у несавршености и пролазности.

Verschlimmbessern (немачки) – Покушај побољшања нечега који завршава погоршањем.

Desenrascanço (португалски) – Вештина сналажења у тешким ситуацијама без претходне припреме.

Рјешења која су понуђена за ових пет појмова, а није било ништа различито ни код осталих 25, била су прилично некреативна, заснована на форми а не на садржају

Schadenfreude је одређено као *тужерадост* – радост због туђе несреће. Настрану то да се заправо из ове творенице не би знало на шта се мисли, и да би, чак и за лоше сковану твореницу образац био *тугорадост*, али кључ свега је да четбот није препознао наш постојећи еквивалент са цркавањем комшијине краве. Да јесте, рјешење би могло бити *комшицркокравитис*, *комшицркокравослађење* или тако нешто. Другим ријечима, овдје је четбот једноставно узео два елемента из дефиниције и укрстио их у папазјанију, коју би говорници вјероватно интерпретирали као неко психичко стање са елементима туге и радости (типа смијех кроз сузе).

Tingo је дато као *препозајам* – позајмљивање које води до потпуног преузимања. Ово рјешење још је горе од претходног, узевши да је од *потпуно преузимање* узето по први слог па је створена комбинација без икаквог значења. И средње талентован човјек сковао би нешто типа *зајмокрађа*, *зајмоздип*, *посудиотимање* или нешто слично.

Wabi-sabi је одређено као *смиропрељуб* – лепота у несавршености и пролазности. Ово је још хаотичније, јер је нејасно откуда овдје прељуб, ваљда је прељуб узет као подврста несавршености. Овдје је ситуација гора јер кованица наводи на сасвим друго значење, некога ко је миран пред прељубом (претпоставља се вољене особе). Елем, и овдје би средње талентован говорник сковао нешто типа: *краснозборавање*, *дивноостарење*, *суперружњење*, итд. У принципу, говорник би увијек ишао за општим значењем а не за појединим лексемама у дефиницији, како је општи тренд код четбота (уз разне додатне грешке).

Verschlimmbessern је одређено као *погорпобољка* – покушај побољшања који води до погоршања. Поново је у питању механичко спајање побољшања и погоршања (*погор* + *побољ*), уз занемаривање чињеница да ми имамо израз *мајстор кварии*, па, ако бисмо били натјерани да скујемо једну ријеч, она би била: *мајсторквариитис*.

Коначно, *desenrascanço* је сковано као *сналазвор* – *вештина сналажења без припреме*. Овдје је поново укотвичење на једном од елемената дефиниције, док је други непрепознатљив. И овдје би говорници направили неку референцу на постојеће значењске елементе, типа, *стићиутећимпровизација* реферишући на стих народне пјесме: *а кадар сам стићи и утећи* и повезујући то с импровизацијом (дефиниција говори о способности импровизовања у тешким ситуацијама).

Сводећи, може се рећи да је овај четбот (а моја тестирања показала су да је баш тај скуп великих података без премца најбољи за ове сврхе), и даље далеко иза људске креативне способности стварања нових ријечи.

У другом задатку, гдје је аутор тражио скивање ријечи које се везују за српску културу, резултати су били нешто бољи, ево и примјера:

Како бисте сковали реч за некога ко не подноси ајвар?

ChatGPT

За некога ко не подноси ајвар, могао бих предложити реч „ајваромрз“.

Објашњење:

Основа „ајвар“ је јасна референца на сам производ.

Суфикс „-омрз“ имплицира јасну одбојност или мржњу.

Пример у реченици:

„Нисам веровао да постоје ајваромрзи, али Иван је један од њих!“

Алтернативно, могло би се користити и „ајваробезжник“ (ако више наглашавамо избегавање) или „ајваронега“ (ако мислимо на негирање његове вредности).

У основи, прва два рјешења су прихватљива, треће није јер би се помислило на некога ко одлежава ајвар и тако га „негује”. Исто тако, код првог рјешења, *ајваромрзац* би било обичније.

У случају других потицаја, рјешења су била мање успјешна али и даље на некој граници прихватљивости, тако, на примјер, на потицај: *Којом кованицом бисте одредили становника центра Београда који мисли да су сви остали у Србији кретени?* прво рјешење је мање успјешно: *свецентрик*, али се у алтернативним рјешењима ипак даје *кругодвојкаш* уз мање успјешне *центроумник* и *супербеограђанин*. На потицај: *Како бисте сковали придјев за брзо једење палачинки?* рјешења варирају од потпуно погрешних до прихватљивих: *палачинколов* (ради се о именици а не придјеву), те *палачинкожудан* (што је

карактеристика особе а не једења) те *палачинкобрзан* (што је прихватљиво, мада вишезначно, јер се може односити и на брзину прављења а не само једења, нешто типа *палачинкобрзождеран* или слично било би прецизније).

Изгледа да је одређено побољшање у овој области узроковано тиме да се појмови који се везују за српску културу (овдје кулинарску и уобичајених мишљења) чешиће јављају у сегментима великих језичких модела који се односе на Србе и српски језик. Тако онда долази до повременог препознавања суштинских веза а не само формалног повезивања. Одличан примјер за то је *кругодвојкаш*.

Резултати коначног експеримента дати су у додатку. Како је поменуто у претходном одјељку, затворени систем кориштен је онаквим какав јест без икакве интервенције с моје стране, док су у базу знања отвореног система убачени поменути приручници творбе и температура је подешена на највишу могућу (највиши степен креативности). Овај задатак провјеравао је и како одговори четбота изгледају у односу на оно што могу да скују људи и какав је ефекат ојачавања базе знања система референтним приручницима творбе.

Одговор на прво питање сличан је ономе што смо видјели у претходна два задатка, поготово у првом. Кованице су махом механичке, без суштинске везе и веома ријетко осликавају дану дефиницију. То је посебно видљиво са потанкостима импликација, гдје је рјешење управо супротно од онога шта се дефиницијом говори. Сљедећи примјер је у том погледу илустративан. У дефиницији: *особа која пере све осим таве, ренде и шерпе у којима се правила чоколада* имамо импликацију да та особа полиже чоколаду са онога што не пере. Отворени систем ту је понудио *чоколадоизбегавач*, а затворени *посудакривац*. Отворени систем дао је творбено боље сковану ријеч, али су се оба везала за чисто формалне елементе дефиниције и била далеко од тога да препознају импликацију. Оба приједлога промашила су, што би рекли спортски новинари, цео фудбал. Механичко умјесто суштинског генерисања видимо и у *особина пријатне хладноће на другој страни јастука: јастухлад* (у оба система), гдје је понента контраст према топлој страни, поново импликација, па би нешто као *доњојастукохладанција* или *доњојастукохладомиље* обухватило појам у цјелини.

Често се дешава и да се кованница заснива само на дијелу дефиниције, нпр. *поглед некога по коме схватате да је превише пијан да би разумео било шта што сте му рекли у претходних 20 минута* отворени систем даје као *пијанопоглед* (са спојним вокалом) а затво-

рени као *пијанпоглед* (без њега), док би средње талентован говорник могао да уклопи све у нешто типа: *џабанпричатијаноглед*. Слично је и у механички повезаном *четкодлака* (творбено коректном) у отвореном систему и *четкидлака* (у затвореном) за *појединачна длака која иштрчи на јефтиној четки за бојење*, а пуно значење покрила би твореница: *четкодлакоиштрч*.

И овдје је, као и у првом задатку, препознатљиво нерегистровање културних референци. На примјер, *извињење сеоског берберина из околине Пирота зато што вам је потпуно уништио фризуру* (у оригиналу је био забачен енглески предио) дато је као *берберизвињење* односно *берберизговор*. Уз уважавање културних референци дали бисмо нешто типа: *послешишањенемакајање* или било шта друго што би имало регионални буке.

Јављају се и проблеми са препознавањем специфичне форме лексикографских дефиниција, нпр. *о конобарима, никад немаги оловку* дају се бесмислене творенице *конобаролошка* и *олопасно*, вјероватно зато што је ред ријечи нешто својствено лексикографским дефиницијама а не општој језичкој употреби. Чак је и врста ријечи промашена – дефиниција тражи глагол а дата је именица односно прилог. Људи би сковали нешто типа *бесплајвазкелнерисати*. Кратко говорећи, и овдје механичко и непотпуно повезивање доминира, а суштинске везе и културне референце у принципу се занемарују.

У одговору на друго питање, о улози референтних дјела из области творбе, сасвим је јасно да та референтна дјела не рјешавају побројане проблеме механицистичког и најчешће погрешно или непотпуно повезаног са дефиницијом извођења. То се, уосталом, није ни очекивало. Сљедеће питање које се поставља јесте да ли укључивање референтних дјела чини изведенице творбено успјелијим. И ту је одговор јасан. У принципу, творенице које је предложио отворени систем у доброј мјери су развијеније и правилније и, уза све претходно побројане проблеме, нешто боље разумљивије на прву лопту, да опет призовемо спортске репортере.

Овдје ћу дати примјере изведеница са назнаком о (отворени систем) односно з (затворени систем), а о којим се дефиницијама ради, може се видјети у додатку. Отворени систем досљедније употребљава спојни вокал, нпр. *четкодлака* (о) према *четкидлака* (з), *фигуро-гамбит* (о) према *шахгамбитер* (з), *пијанпоглед* (о) према *пијанпоглед* (з). Мада то није апсолутно правило, чешће је креација отвореног система примјеренија, односно мање непримјерена, и разумљивија, нпр. *књигарасип* (о) према *полукњижник* (з), *кијадражај* (о)

према *кијаглав* (з), *шврљопотпис* (о) према *шарапотпис* (з), *именико-скупљач* (о) према *именикар* (з), *коферзаглав* (о) према *коферзап* (з), *тајнопиј* (о) према *ладотек* (з), *келтоклетва* (о) према *келтоклет* (з), итд.

У закључку се може рећи слjedeће. Одговарајући на питање о томе гдје су четботови у односу на људе у умијећу скивања нових ријечи, можемо рећи да су још увијек далеко иза њих. Правило је да су нове ријечи сковане чисто механички без узимања у обзир значењских потанкости какве су импликације и слично. Постоје, међутим, одређене индикације потенцијала подизања нивоа ове вјештине код четботова, како смо видјели у задатку са појмовима везаним за нашу културу. Говорећи о другом питању, оном о улози референтних приручника у бази знања, можемо рећи да они унеколико помажу у побољшању чисто формалног устројства твореница и њиховог лакшег препознавања, али не рјешавају проблем да се четбот фокусира на механички спојене дијелове дефиниције а не на глобално значење. Један од проблема који се могао препознати јесте то да су у регуларној творби творенице састављене од три и више основа (нпр. *раносредњовјековни*, *средњозападнојужнословенски*) доста ријетке, тако онда четбот, који узима у обзир фреквенцију појава у великом језичком моделу неће имати довољно образаца у односу на творенице од двије основе (које су доминантне). Зато су онда и рјешења у скивању нових ријечи по правилу комбинације двије основе, што је често недостатно да би се прецизно изразило опште значење појма. Додатни проблем јесте и сама неочекиваност творенице. Наиме, код сливеница је један од главних ефеката то да се ради о уникалној личној конструкцији која се разликује од најчешћих твореница. Тако, на примјер, колумнисти новинским текстовима дају свој лични печат. Ту је онда веома тешко навести четбот, који се заснива на ономе што је најчешће у даном великом језичком моделу, да скује нешто што иде против тих статистичких података.

ЛИТЕРАТУРА

- Adams, D., J. Lloyd 1983. *The Meaning of Liff*. Pan Macmillan
- Al-Amin, M. et al. 2024. *History of generative Artificial Intelligence (AI) chatbots: past, present, and future development*. 10.48550/arXiv.2402.05122.
- Бугарски, Р. 2019. *Српске сливенице. Монографија са речником*. Академска књига.

- Davis, A. 2024. *MyAI Builder empowers the ASU community to create custom AI experiences*, <https://tech.asu.edu/features/myai-builder-empowers-asu-to-create-custom-ai-experiences>
- Hargraves, O. 2004. *New words*. Oxford University Press.
- Клајн, И. 2002. *Творба речи у савременом српском језику*. Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ѕипка, Д. 2015. *Lexical Conflict: Theory and Practice*. Cambridge University Press.
- Шипка, Д. 2000. *Глосар творбених форманта*. Алма.

Додатак: Кованице за преводе дефиниција првих 50 одредница из Adams and Lloyd (1983) у затвореном и отвореном четботу

Дефиниција	Отворени систем	Затворени систем
Коктел који тинејџери справљају од различитих пића у бифеу родитељске куће тако да се не примети да је из боца нешто узето	тајнопиј	ладотек
Имати јаку жељу да се качите за трамвај	трамвајскач	трамвајоплет
Носталгична чежња која је пријатнија од онога за чим се чезне	сладочежња	сетноугод
Особина пријатне хладноће на другој страни јастука	јастухлад	јастухлад
Особа која пере све осим таве, ренде и шерпе у којима се правила чоколада	чоколадоизбегавач	посудакривац
Победити експерта, нпр. у шаху, играјући тако лоше да му вештине не могу бити од користи	антишахиста	антивештпобедник
Игла за паковање кошуље која је тако добро	скривигла	кошуљиглица

Чланци

сакривена да је не нађете а да вас онда убоде		
Део кофера који се заглави на аеродромској вртешци за издавање пртљага	коферзаглав	коферзап
Унутрашњи део вртешке где је кућица продавача карата	вртешкабаза	карташтек
Прдеж за који се надате да ће људи коментарисати	коментардеж	оптимистичнипрдеж
Барица сакривена испод калдрме, која вас прсне кад на климаву калдрму нагазите	калдропрска	калдрмопрска
Особина стајања док прегледате полице за књиге других људи	књигоразглед	полицастој
Било која анатомска структура коју можете препознати у месу које се једе	месоанатомија	месокостар
Онај који се жали што се фраза благодарим више не користи а да је пре него што је почео да се жали није ни користио	благожалитељ	благозал
Онај који Вас нешто пита, а онда сат времена објашњава зашто је то питао	питобјашњавач	питобјасник
Огромна количина времена потребна да вас услуже на пошти	поштозабава	поштотрп
Стара келтска клетва над земљом на којој се данас налази Београд на води	келтоклетва	келтоклет
Појединачна длака која штрчи на јефтиној четки	четкодлака	четкидлака

за бојење		
Безоблична шара која баш и нема везе с Вашим потписом а коју шврљате кад Вам кажу да се потпишете	шврљопотпис	шарапотпис
Онај који скупља телефонске именике од пре десет година	именикоскупљач	именикар
Стара вештина усклађивања ручица за топлу и хладну воду на чесми	чесморавнотежа	чесморавнац
Очев говор сину о битним стварима у животу током заједничке шетње у парку	очевосавет	паркошетник
Надражај на кијање који никад не пређе у кијање	кијадражај	кијаглав
Средњовековна шала подизања покретног моста док су коњаници на њему	мостошала	мостопревара
Далеки познаник кога представљамо као пријатеља да бисмо неког другог импресионирали	познаникпријатељ	импресипознаник
Извињење сеоског берберина из околине Пирота зато што вам је потпуно уништио фризуру	берберизвињење	берберизговор
Придев за понашање селотејпа кад сте уморни	селотејпумор	селолепљив
Згодна архитектонска конструкција пројектована да, кад гледате са врха камионске приколице,	архитектозаблуда	камионоперспектива

Чланци

створи утисак да је превелика		
О конобарима, никад немати оловку	конобаролошка	олопразно
Нешто што оправдава интензивно плакање	плакалице	плачоправ
Оштри врх на пању, где је дрво пукло пре него што је сасвим срезано	пањоврх	пањоврх
Једна од шест полупрочитаних књига расутих негде по Вашем кревету	књигарасип	полукњижник
Који се тиче или који описује ону врсту израза лица коју је немогуће постићи ни у једној другој ситуацији осим кад се фотографишете за пасош	пасошлице	пасошлице
Похотна балада која се пева нарочито након успеле средњовековне шале подизања покретног моста док су коњаници на њему	мостобалада	мостобалада
Шаљива фигурица којом Вам домаћини уштрцавају воду у вино	фигуровино	винопикантер
Врста агресивне крупне ружне жене која има агресивног ситног ружног пса	псожена	пасопратница
Чаршаф за мадрац са ластишем који га доводи у облик банане	бананочаршаф	чаршавобананер
Прљавштина из канала које мора да се реши витез који је био жртва	каналопрљавштина	каналшљака

средњовековне шале подизања покретног моста док су коњаници на њему		
Идеална тачка гледишта за посматрање људи који се свлаче у спаваћој соби прекопута	гледалиште	воајертаг
Мали комадићи кости у сендвичима са сланином које постављају незапослени зубарски герилци	костосендвич	зубарокост
Непријатан осећај у дну стомака који се јавља током хотелског доручка јер сте схватили да ће собарица наћи непријатну флеку на постељини	доручкофлека	доручкостид
Нечија жвака коју сте нашли прилепљену испод стола	жвакостол	жвакоприлепак
Тип мушкарца који постаје шеф изборне комисије	комисијашеф	шефокомисионар
Тип прдежа који испустите у присуству виших слојева а који звучи као пролазак мањег моторцикла	мотордеж	моторпрдеж
Огроман јутарњи оброк некога ко је на дијети и ко нормално једе само мало младог сира за доручак	дијетодоручак	дијетокалоријаш
Облик гурманских уста и кап слине која са њих виси	гурманоуста	гурмокап

Бубуљица која је толика да је морате покрити фластером и говорити да сте се посекли при бријању	фластербубуљица	бубульфластер
Гамбит отварања пре партије шаха где су фигуре које недостају замењене фигуринама са полице	фигурогамбит	шахгамбитер
Научна мера луминозитета за ситуацију где можете да паднете у мраку	мраколумин	мракопад
Поглед некога по коме схватате да је превише пијан да би разумео било шта што сте му рекли у претходних 20 минута	пијанопоглед	пијанпоглед

Danko Šipka

(Arizona State University, Tempe, USA)

WHAT CAN ONE LEARN FROM NEWBOATING?

Summary

This paper aimed at a general audience discusses three experiments where chatbots were asked to coin new words (hence the verb: *newboating*). Three experiments have been conducted. First, a chatbot was asked to provide definitions for the concepts for which there are no words in Serbian and then to coin those words. In the second experiment, the author provided his definitions to the chatbot. The third experiment relied on translating entries from an English dictionary of non-existent words and asking chatbots to coin words for these concepts. The latter experiment was conducted using a closed chatbot and an open one, with relevant lexical morphology reference works in its knowledge base. The results show that chatbots are still far behind humans in this skill, but there are some indications that improvements are possible. The main problem is that chatbots concentrate on mechanically connecting some elements of the definition rather than focusing on a general

meaning of the concept. Including reference works improves the well-formedness of the coined words and increases their recognizability but does not solve the principal problem of mechanistic coinage.

Keywords: new words, lexical gaps, chatbots, reference works, linguistic creativity.

УДК 811.163.41'373.43.45:004.774.1:[331.108.3
811.163.41'373.43.45=111'276.6:331:[004.774.1
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2025.7.12.2>

*Јована Љ. Шћеновић**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

НОВЕ РЕЧИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ НА ДРУШТВЕНИМ МЕДИЈИМА – ЛЕКSIKA ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ ЛИНКДИН**

Новоречје, 2025, бр. 12

Тема рада јесу нове речи у српском језику на друштвеним медијима, односно лексика друштвене мреже Линкдин. У раду ћемо анализирати речи сакупљене на овој друштвеној мрежи, чији је садржај усмерен ка запошљавању и развоју каријере. Ова платформа најчешће се користи за проналазак посла. Присутан је велики број англицизама и скраћеница које су препознатљиве само у домену пословне комуникације. У складу са предметом истраживања, првенствено ћемо користити дескриптивну анализу да бисмо одлике лексике што детаљније описали. Циљ рада је да пружи основне одлике лексике заступљене на Линкдину, као и да да компаративну анализу опште, заједничке лексике и других друштвених мрежа.

Кључне речи: неологизми, англицизми, језик друштвених медија, Линкдин, пословна комуникација, српски језик.

1. Уводна разматрања

У раду ћемо представити лексику која је одлика друштвене мреже Линкдин¹. Корпус је добијен ексцерпцијом грађе из објава са

* jovana.dimitrijevic@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0002-2832-2752.

** Овај рад је финансирао Министарство за науку, технолошки развој и иновације Републике Србије према уговору број 451-03-66/2024-03/200174 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ Колико нам је познато, у србистици, до сада није било радова посвећених језику Линкдина. Такође, важно је напоменути да ни транскрипција није доследна, тако да се среће неколико опција: Линкед-ин, ЛинкедИн, Линкедин и Линкдин. Ми ћемо у раду користити термин *Линкдин*.

ове мреже на које смо наилазили у току 2024. године, с обзиром на то да смо активни корисници, и помоћу анкете, у којој смо замолили друге кориснике ове друштвене мреже² да нам кажу које су то лексеме које им прве падају на памет, а тичу се комуникације на Линкдину.³ Приметили смо нове речи, постојеће речи са новим значењима, речи које се користи и на другим друштвеним мрежама, речи које су одлика само комуникације на Линкдину, као и велики број скраћеница, које су препознатљиве у домену пословне комуникације.

2. О друштвеној мрежи Линкдин

Линкдин је основан 2003. г. и то је друштвена мрежа усмерена ка професионалном усавршавању и напредовању. За разлику од осталих друштвених мрежа, као што су: Инстаграм, Тикток или Фејсбук, Линкдин је примарно пословна друштвена мрежа, односно платформа која служи за пословне контакте и пословну преписку, што се огледа и у начину комуникације – одабиру речи и израза, комуникацијских постулата, као и тону оглашавања на овој мрежи. Корисници ове друштвене мреже су старији од просечног корисника Инстаграма или Тиктока, па је и сам тон комуникације званичнији, односно пословнији. Међутим, пошто је и даље важно брзо и јасно пренети поруку, и на Линкдину је комуникација подређена бржем темпу дигиталне комуникације, стога је честа употреба скраћеница

² Термин друштвени медији тиче се интернетске технологије, платформе и услуге које корисницима омогућавају комуникацију и могућност креирања садржаја и њиховог дељења помоћу интернета (Харамија и Њавро 2022: 52).

³ У септембру 2024. године смо на личном Линкдин налогу упитали: „Које су то речи које везујете за ову друштвену мрежу поред чувених *конекција*?“. У коментарима и у порукама се јавило четрнаест корисника Линкдина, махом жена. Одговори су били следећи: *линк, профил, умрежавање, reach (домет, тј. досег), предузетништво, бизнис, продаја, маркетинг, дигитални маркетинг, понос, част, самопоуздање, усавршавање, одмор, предах, офис, регрутери, burn(out) (прегоревање), пасивни приход, work-life баланс, content writing, content creators, copy writing, b2b, sales, хејтепу, affiliate, pitch(ing), brand(ing), communication, impressions, Sas, SEO, CEO, project coordination, dati feedback, biti open to work, full time, part time, remote rad*. Одговоре смо забележили од првог до последњег, како су и пристизали у коментарима и у порукама. У прикупљеној грађи запажамо и англицизме, али и англишизме, тј. неадаптиране, директно преузете речи са оригиналном грађијом (Божић Синчук 2023: 203). Међутим, с обзиром на конкретну тему овог рада, и ограниченост истраживања, њима се сада нећемо подробније бавити, али за сигурно ћемо се на грађу прикупљену анкетом наново вратити у неком новом истраживању. У овом раду издвојили смо лексеме које су највише пута наведене у анкети, односно највише пута су поменуте.

(махом на енглеском језику), као и коришћење англицизама⁴, због јаког утицаја енглеског језика у пословној комуникацији.

2. 1. Лексика друштвене мреже Линкдин⁵

До нашег корпуса дошли смо на два начина. Први је био посматрање речи и израза које се користе и које су се спрам употребе издвојиле као најчешће, док је други начин био анкета која је спроведена у септембру 2024. у којој су корисници Линкдина издвојили речи и изразе који су према њиховом мишљењу карактеристични за ову мрежу. Као што смо и претпоставили да ће бити, речи и изрази које су језгро комуникације на Линкдину односе се на умрежавање и пословну терминологију и разликују се од лексике других друштвених мрежа које се више односе на свакодневни живот и личне контакте. Неке од њих су: *конекција*, *мрежа*, *позиција*, *препорука*, *тимски рад*, *умрежавање*, *постављање циљева*. Још неке од речи које су део активног речничког фонда српског језика, односно опште лексике, а веома су честе у употреби на Линкдину јесу: *вештине*, *лидер*, *лидерство*, *ментор*, *менторство*, *прилика*, *пројекат*.

У наставку рада дајемо краћа објашњења најчешће употребљаваних термина које су и корисници у анкети издвојили као важне, односно највише пута су споменуте, али које смо и ми запазили, посматрајући, бележећи и анализирајући преписке на овој друштвеној мрежи.

Конекција⁶ – С обзиром на то да је основна улога Линкдина повезаност са бившим, садашњим или будућим колегама и послодавцима, овај термин значи „успостављање контакта са другим корисницима платформе“.

Мрежа – Означава професионално поље корисника, односно контакте.

⁴ Под термином англицизми подразумевају се: „рећи и њихови потенцијални делови тј. афикси, који су из енглеског језика преузети у српски и достигли бар делимићну интеграцију у његов систем, адаптацијом на нивоу изговора, писања, облика и значења“ (Прћић 2022: 391).

⁵ У претходном броју часописа *Новоречје* је и рад ауторке А. Шеховић, у којем су тема англицизми из области друштвених мрежа, с освртом на Фејсбук, Инстаграм и Твитер (в. Шеховић 2024).

⁶ У *Српском речнику новијих англицизама* „конекција” је у трећем значењу дефинисана на следећи начин: *познанство и контакти који могу довести до професионалне користи; = веза*.

Позиција – Радно место коју је корисник имао, или на којем је тренутно запослен, као и место за које би у будућности конкурисао.⁷

Препорука⁸ – Потврда вредности и вештина одређеног корисника од некога ко је са њим сарађивао или је пратио његово пословно деловање. Сагласност да је добар и успешан у свом послу.

Постављање циљева – На Линкдину се често пише о постављању краткорочних и дугорочних професионалних циљева.

Тимски рад – Способности рада у групи, контаката и сарадњи међу колегама и тимовима.

Умрежавање – Динамика стварања и одржавања пословних контаката, много чешће је у употреби термин на енглеском језику тј. *networking*.

2. 2. Линкдин (и) скраћенице

На Линкдину се користе разне скраћенице, које се односе на пословне термине, радне позиције и професионалне аспекте комуникације. Издвојићемо неке од најважнијих скраћеница које се често појављују на овој платформи:

CEO – Chief executive officer (генерални, тј. извршни директор)

HR – Human resources (људски ресурси)

CFO – Chief financial officer (финансијски директор)

COO – Chief operating officer (оперативни директор)

B2B – Business to business (пословање међу предузећима)

B2C – Business to consumer (пословање усмерено према потрошачима)

ROI – Return on investment (поврат инвестиције)

R&D – Research and development (истраживање и развој)

KPI – Key performance indicator (кључни показатељи успешности)

SaaS – Software as a service (услуга софтвера)

P&L – Profit and loss (профит и губитак)

UX/UI – User experience / User interface (корисничко искуство)

CRM – Customer relationship management (управљање односа са купцима)

SEO – Search engine optimization (оптимизација претраживача)

CTAs – Calls to action (позиви на акцију)⁹

⁷ На Линкдину се често користи и глагол *аплицирати*.

⁸ Неретко се среће енглески облик *recommendation*.

Друштвене мреже и актуелности на њима се јако брзо мењају. Такође, „интернет се толико брзо модификује да сваки покушај његовог описивања бива за релативно кратко вријеме у потпуности, или у неким сегментима недостатан, превазиђен. То важи и за уочавање особина језика интернет комуникације“ (Милашин 2016: 164). Стога, ово засигурно није целовит, нити коначан списак скраћеница које се користе на Линкдину, али јесте списак оних најважнијих. Циљ њихове употребе јесте да олакшају комуникацију и лако пренесу поруку. Све имају одговарајући српски еквивалент, тј. превод, али немају своје скраћенице, односно сматрамо да оне не би ни биле овако препознатљиве и не би пренеле лако поруку. Многе од ових наведених скраћеница нису познате већини говорника српског језика, ни нама, аутору рада, „али су значајно присутне у језику корисника нових технологија, дигиталне интернет-комуникације друштвених мрежа“ (Ристић 2024: 18), односно свакодневно се употребљавају приликом преписки на Линкдину. Такође, приметили смо да се прихвата енглеско спеловање скраћеница, и да су се чак неке од њих и лексикализовале (нпр. HR).

2. 3. Кључне карактеристике лексике на Линкдину

Поменули смо већ да је основни циљ Линкдин платформе умрежавање, пословни и професионални раст и развој, стога се и тон комуникације у односу на преостале друштвене мреже разликује. Комуникација је усмерена ка пословним и професионалним вештинама, постигнућима, циљевима, умрежавању и надградњи вештина. Ова мрежа се издваја од других платформи, попут Инстаграма или Фејсбука, управо због своје професионалне природе, па је и лексика усмерена на изразе који подстичу умрежавање, промоцију стручности и каријерних могућности. Кључне карактеристике лексике на Линкдину укључују: званичнији, односно пословнији тон, за разлику од других друштвених мрежа, где је честа фамилијаризација, разговорни стил, па чак и вулгаризација; лексика је окренута ка пословним темама и професионалној терминологији (*вештине, пројекти, препоруке, усавршавање* и слично); употреба англицизама је честа (*leadership, networking, recommendation, skills* и др.); користе се изрази који су усмерени ка професионалним постигнућима (*развијање ве-*

⁹ На интернету је доступан и *Речник појмова* Менаџмент центра у Београду, у којем на основу брзе претраге можемо доћи до појмова из области менаџмента. Последњи пут приступљено 21. марта 2025. г. у 13.04. [<https://mcb.rs/recnik>].

итина, професионални раст, тимски дух). Линкдин омогућава корисницима да се споје са колегама, послодавцима, будућим партнерима, али и да представе своје вештине, постигнућа, вредности и искуство. Ово је платформа која служи за изградњу и одржавање професионалних контаката, али, такође, нуди и могућности за претрагу послова, обуку и пословну промоцију. Укратко, ово је платформа која служи као мост између професионалног умрежавања, развоја каријере и пословне промоције, и представља алат за онога ко жели да изгради и прошири своје професионалне контакте, односно да се „умрежи”. С обзиром на то да се корисници труде да оставе добар утисак на потенцијалне послодавце, колеге и пословне партнере, води се рачуна о изражавању, структури реченице и јасноћи поруке. Осим уобичајених скраћеница које смо већ истакли, на овој мрежи, с обзиром на то да је користе старији корисници, у односу на рецимо скраћенице на Твитеру¹⁰, Инстаграму и Тиктоку, осим пословних, нису у употреби, више се води рачуна и о граматичности, правопису и стилу.¹¹

3. Заједничка лексика друштвених мрежа

Као што смо и навели, један од циљева рада јесте и да пружи компаративну анализу лексике друштвених медија, односно да пружи приказ дела заједничке лексике за различите друштвене мреже. Постоји и лексика која је заједничка за Линкдин, Инстаграм, Фејсбук или Тикток и тиче се основних активности на овим друштвеним мрежама, односно ово је општа лексика друштвених мрежа. Истраживањем језика друштвених мрежа, ишчитавањем написаних радова о њему, ексцерпцијом грађе из објава са друштвених мрежа (Инстаграма, Фејсбука, Тиктока и Линкдина) на које смо наилазили у току

¹⁰ Што се тиче комуникације на Твитеру „с обзиром на бројне грешке, може се закључити како корисница комуникацију на Твитеру доживљава као дописивање с познатима“ (Милашин 2016: 169). На Линкдину није присутна фамилијаризација, као што је рецимо на Фејсбуку, Инстаграму или Твитеру. Иначе, Твитер не постоји више под овим именом, сада се зове Икс (X).

¹¹ Налогe на овој друштвеној мрежи имају и студенти, који су у потрази за праксама и првим радним искуствима, али и директори, односно власници компанија. Оно што је засигурно разлика у односу на остале друштвене мреже јесу ретки налози са „анонимним“ профилима, односно непостојећим особама. Анонимност свакако смањује одговорност за написану реч, а повећава слободу изражавања (према Јањић 2012: 564).

2024. године, али и раније, с обзиром на то да смо активни корисници, као најважније лексеме можемо издвојити следеће¹²:

Алгоритам¹³ – Правила помоћу којих нам се пружа персонализован садржај на мрежама, односно онај садржај који нас занима, захваљујући нашој активности као корисника.

Ангажман/интеракција – Активно учешће корисника на друштвеним мрежама, тј. коментарисање, свиђање, дељење, објављивање и сл.

Блокирање – Функција којом корисници забрањују другим корисницима да гледају, читају, слушају њихове објаве.

Дељење (Шеровање)¹⁴ – Функција којом корисници деле своје, или туђе објаве.

Коментар – Преписка, одговор корисника.

Корисник – Онај који употребљава неку од друштвених мрежа.

Лајк¹⁵ – Функција којом корисници показују да им се допада садржај, односно објава.

Лајковање – Начин на који корисници показују да им се свиђа одређена објава, односно да је подржавају.

Означавање/таговање – Употребљава се за повезивање са другим корисницима. Уз ознаку на објави, оставља се линк ка профили означене особе.

Пост/објава – Било каква подељена објава корисника, текстуална, визуелна или аудитивна.

Постовање – Функција којом корисници деле објаве.

Пратилац¹⁶ – Особа која има увид у садржај и активности одређеног корисника мрежа.

¹² Поред радова које смо навели у литератури, издвојили бисмо и докторску дисертацију Марије Вуковић одбраћену 2022. у Косовској Митровици *Утицај англицизама са друштвених мрежа на српски језик и културу изражавања*. Такође, напоменули бисмо да ово свакако није коначан списак, већ део списка најважније заједничке лексике поменутих мрежа.

¹³ Дата објашењења и дефиниције су ауторске.

¹⁴ У *Српском речнику новијих англицизама* забележен је занимљив облик *зашеровати*.

¹⁵ У *Српском речнику новијих англицизама* ова именица је дефинисана као „dopadanje ili podržavanje neke osobe, ideje i sl. na društvenim mrežama izraženo pritiskom na određenu ikonu ili link”.

¹⁶ У *Српском речнику новијих англицизама* дате су одреднице *фоловер* и *фоловерка*.

Праћење – Функција којом корисници имају увид у садржај и активности других корисника.¹⁷

Прича¹⁸ – Објава која траје 24 сата.

Профил (Налог) – Део сваког корисника друштвених мрежа који садржи основе личне податке, слике, текст и сл.

Хештег¹⁹ – Знак # се употребљава да означи кључне појмове и теме зарад лакшег претраживања садржаја.

Ове речи представљају део општег лексичког фонда друштвених мрежа, односно заједничке су за све њих. Дакле, основне функције и активности корисника друштвених мрежа омогућене су помоћу наведених лексема.

4. Закључак

Линкдин има специфичну лексику, која се разликује од других друштвених мрежа, али има и заједнички, општи лексички фонд који им се подудара. За разлику од других друштвених мрежа где је тон комуникације непосреднији, на Линкдину се корисници труде да одрже професионалан углед и оставе повољан утисак, стога и више обраћају пажњу на јасноћу поруке, писменост у писаној комуникацији и стил писања. Језик и стил су јаснији и формалнији у односу на друге мреже. На Линкдину није приметна фамилијарност, вулгаризација, као ни присуство бројних словних, граматичких, односно стилских грешака. Дакле, ове стратегије коришћења језика су у циљу остварења пословних амбиција и позиционирању као ауторитет у својој области, јер квалитет изражавања оставља одређену слику коју други корисници мреже стварају, односно обликује начин на који нас други доживљавају. С обзиром на то да нам је тема рада била анализа лексике друштвене мреже Линкдин, морамо истаћи да је честа употреба англицизама од којих неки и имају српске преводиве еквиваленте, али оправданост употребе одређених англицизама видимо у глобалној препознатљивости, на неки начин су то пословни термини, али и лакшој комуникацији у професионалним срединама. На самом крају сложили бисмо се са А. Шеховић (в. Шеховић 2024)

¹⁷ „Ту су и глаголи *запратити* са значењем ‘започети праћење нечијег налога’, те, супротно, *отпратити* – ‘престати с праћењем нечијег налога’ (Милашин 2017: 178).

¹⁸ Много чешће употребљава се термин *стори*.

¹⁹ Паралелно у употреби је и термин *хаштаг*. Хештег *Речник новијих англицизама* дефинише као: „jedna ili više reči kojima prethodni znak #, tj. taraba, da bi se na društvenim mrežama, posebno (Twitter), izdvojile poruke o određenoj temi.

да је страх од прекомерне потребе англицизама неоправдан, многе од лексема имају свој домаћи, српски еквивалент, док су се многе прилагодили (прилагођавају се) нашем творбеном систему. Такође, рад засигурно не представља потпуни, нити коначан приказ истраживања ове теме. Овим смо само приказали основне особености лексике Линкдина и започели истраживања језика ове друштвене мреже.

ЛИТЕРАТУРА

- Божих Синчук, М. 2023. Англицизми у роману за децу и младе *Нећу да мислим на Праг* Соње Ђирић. *Новоречје* 9, 196–206.
- Вуковић, М. 2022. *Утицај англицизама са друштвених мрежа на српски језик и културу изражавања*. Универзитет у Косовској Митровици. Необјављена докторска дисертација. [https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/21509/bitstream_151438.pdf?sequence=1&isAllowed=y] приступљено 21. 3. 2025.
- Иваниш, Ј., В. Ђорђевић, М. Николић 2022. Српска неолошка библиографија. *Наш језик LIII*, 101–124.
- Јањић, М. 2012. Језик Фејсбука – нови идентитет глобалистичких комуникација. *Српски језик* 17, 559–575.
- Милашин, Г. 2016. Језик Твитера из стилистичког угла. У: В. Тошовић, А. Woisch (Hg.) *Interaktion von Internet und Stilistik, Internet und Stil*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz und Kommission für Stilistik beim Internationalen Slawistenkomitee, 163–193.
- Ристић, С. 2024. Нека запажања о најновијим речима у српском језику. *Новоречје* 11, 13–26.

*

- Прчић, Т. 2022. *Осавременјени приступ енглеско-српском лексичком позajмљивању: принципи и примене*. У: С. Гудурић, Ј. Дражић и М. Стефановић (ур.) *Језици и културе у времену и простору X/1*. Нови Сад: Филозофски факултет, 387–421.
- Нарамџа, Р., М. Нјавро 2022. Друштвене мреже и друштвена одговорност. *Обновљени живот* 78/1, 51–66.
- Ћеховић, А. 2024. Новији англицизми из области друштвених мрежа. *Новоречје* 11, 27–43.

ЛЕКСИКОГРАФСКИ ИЗВОР

Prčić i dr. 2021: Prčić, Tvrtko, Dražić, Jasmina, Milić, Mira. Srpski rečnik novijih anglicizama. Novi Sad: Filozofski fakultet. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-636-2.pdf] pristupljeno 27. 5. 2025.

Jovana Šćepović

(Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

NEW WORDS IN SLAVIC LANGUAGES ON SOCIAL MEDIA – THE LEXICON OF THE SOCIAL NETWORK LINKEDIN

Summary

This paper examines neologisms in Slavic languages as they appear on social media, with a specific focus on the lexicon of the professional networking platform LinkedIn. The study analyzes lexical items collected from this platform, where content is primarily centered on employment, career development, and professional networking. Given LinkedIn's primary function as a job-seeking and business-oriented platform, its lexicon exhibits a significant presence of anglicisms and abbreviations, many of which are exclusive to the domain of business communication. Methodologically, the study employs a descriptive analysis to systematically examine and characterize the lexical features observed on LinkedIn. The primary objective is to identify the fundamental linguistic characteristics of LinkedIn's lexicon and to conduct a comparative analysis between this specialized vocabulary and the more general lexicon found on other social media platforms.

Keywords: neologisms, anglicisms, social media language, LinkedIn, business communication, Serbian language.

УДК 811.163.41'373.43:[81'27+81'37]:004.774.1
811.163.41'373.43:316.75:[616-007.71-055.2
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2025.7.12.3>

*Јована Б. Јовановић**

Институт за српски језик САНУ, Београд

БОДИШЕЈМИНГ И ЕЈЏИЗАМ – НОВЕ РЕЧИ НА ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА КАО ПОКАЗАТЕЉИ СТЕРЕОТИПА И ВРЕДНОСТИ У СРПСКОЈ ЛИНГВОКУЛТУРИ**

Новоречје, 2025, бр. 12

Рад се бави анализом неологизама *бодишејминг*, *ејџизам* и *бумер* у савременом српском језику, с посебним освртом на њихову социолошку и културолошку условљеност, лексичко-семантичке карактеристике и употребу у дискурсу друштвених мрежа. Ови изрази се посматрају као лексички показатељи дубоко укореењених стереотипа о изгледу и старости, који се нарочито манифестују у перцепцији жена. Разматра се како језик одражава и одржава друштвене вредности и норме, те у којој мери нове речи потврђују или доводе у питање доминантне представе у српској лингвокултури. Као корпус за анализу коришћени су интернет извори, електронски корпуси PDRS 1.0 и SrWaC, као и *Речник нових речи у српском језику*.

Кључне речи: стереотип, физички изглед, старост, *бодишејминг*, *ејџизам*, *бумер*, лингвокултура

1. Социолошки оквир истраживања – тело и старост као друштвени конструкти

Савремени друштвени и медијски дискурси све интензивније обликују представе о телу, изгледу и старењу, чинећи их предметом јавне процене, контроле и вредновања. У том контексту, појављују се нове речи – неологизми као што су *бодишејминг*, *ејџизам* и *бумер* – које не само да именују нове друштвене појаве већ и језички потвр-

* j.jovanovic85@gmail.com

** Овај рад финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-136/2025-03/200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

ђују постојање дубоко укорених стереотипа. Ове лексичке јединице делују као показатељи колективне свести и вредносних система који обликују лингвокултуру¹ једног друштва.

Стереотипи о изгледу и старости посебно погађају жене, будући да су телесност и младост често кључни критеријуми женске друштвене видљивости и вредности. Како истиче Сузан Сонтаг (Sontag 1972: 32–33), старење у патријархалном друштву има „двоструки стандард“ – оно код мушкараца може означавати зрелост и ауторитет, док код жена најчешће значи губитак вредности, сексуалности и релевантности. *Телесни капитал*, како га дефинише Пјер Бурдије, представља културно и симболички значајан ресурс који се неравномерно распоређује, а женско тело је често простор на којем се дешава репродукција друштвене хијерархије (Birešev 2006: 208).

Телесност, као видљиви и културно обликовани аспект идентитета, ретко када је само биолошка категорија – она је, пре свега, простор друштвене интеракције, контроле и симболичке репрезентације. Према схватању постструктуралистичких теоретичара, попут Мишела Фукоа (Foucault 1977), тело није неутрално, већ је конституисано кроз дискурсе моћи и знања. Оно се обликује кроз медицинске, правне, едукативне, али и медијске и популарнокултурне наративе који диктирају шта је „нормално“, „пожељно“ или „лепо“. Жене у том систему често постају објекти посматрања, оцењивања и дисциплиновања, што је темељно анализирао Лаура Малви (Mulvey 1975) у теорији „мушки поглед“ (male gaze), објашњавајући да пожељан, атрактиван изглед женског тела престаје да буде индивидуално питање и постаје друштвени императив. Како наводи Сузан Бордо (Bordo 1993), модерно друштво производи „нормализовано тело“, кроз механизме самодисциплине, у које спадају дијете, вежбање, естетска хирургија и непрестано праћење властитог изгледа. Ови механизми утичу посебно на жене, чији се физички изглед доживљава као мерило вредности и социјалне прихватљивости.

У таквом, идеализованом, социолошком естетском оквиру, старење постаје посебно проблематично, јер ремети доминантни култ младости. Ервинг Гофман (Goffman 1963) уводи појам *стигме* да би описао друштвено нежељене, маргинализоване карактеристике. Одређена телесна својства – гојазност, боре, опуштена кожа – постају друштвено обележена као непожељна, а људско тело, посебно жен-

¹ О појмовима *лингвокултура* и *лингвокултурни концепт* в. нпр. Воркачев 2001, Драгићевић 2024.

ско, уколико поседује те карактеристике, није само „другачије“, већ и мање пожељно, те се имплицитно или експлицитно у језику медија и јавном дискурсу сугерише да треба да буде мање видљиво или пак постаје предмет подсмеха. Старост, посебно код жена, често се третира као стигма – она указује на губитак атрактивности, сексуалности и продуктивности. Друштво очекује да жене „прикрију“ знаке старења, што се огледа у индустрији „антиејџ“ производа, софтверских филтера, медицинских и естетских третмана операција. Истовремено, појавом и експанзијом друштвених мрежа, процес дисциплиновања тела постаје не само друштвени императив већ и поље самопромоције, креирања представе о себи. Корисници интернета, а посебно жене, изложене су перманентној процени других, али и сопственој процени у односу на идеализоване представе младости и лепоте. У том смислу, друштвене мреже делују као простори истовремене видљивости и невидљивости: тело је истакнуто, али само уколико одговара наметнутим стандардима.

2. Предмет и циљеви истраживања

У датом друштвено-културном оквиру, појмови попут *бодишејминга* и *ејџизма* не представљају само социолошке термине, већ и лексичке рефлексије дискриминаторних друштвених појава – они сведоче о начинима на које се тело и старост, нарочито женска, друштвено обликују, процењују и вреднују. Зато су ови неологизми од великог значаја за разумевање савремене лингвокултуре и начина на који језик учествује у (де)конструкцији друштвене неједнакости. Имајући то у виду, лексема *бодишејминг* означава више од индивидуалног понижавања у конкретном контексту – она упућује на колективни образац друштвене контроле изгледа и њоме се реферише на целокупан концепт који је, по свој прилици, веома жив и у српској лингвокултурној заједници. Слично томе, лексема *ејџизам* у јавни дискурс уводи димензију структурне дискриминације засноване на старости, што постаје нарочито изражено у дигиталној епохи, у којој се вреднују брзина, прилагодљивост и културна компетенција младих генерација. Старење, у дигиталној култури, често бива исмевано, омаловажено, третирано с презиром. На основу примера из разговорног језика и комуникације међу корисницима друштвених мрежа приметан је растући генерацијски јаз између младих и старијих, што се лексички артикулише и кроз неологизам *бумер*. Ова лексема, која је првобитно неутрално означавала припадника послератне генерације, добија ново, често пејоративно значење, те данас све више

функционише као метафора за „застарелост“, „неприлагођеност“ и „неразумевање савременог света“, што додатно појачава дискриминацију старијих особа у јавном простору.

У овом раду поменути неологизми посматрају се као лексички маркери савремених вредносних оријентација, а посебна пажња посвећена је њиховој употреби у јавном дискурсу – у комуникацији на друштвеним мрежамама и уопште у медијском простору, са циљем да се покаже да ови појмови одражавају и одржавају стереотипне представе о женском телу и старости уопште. Намера је да се на неколиким примерима релативно нових лексема које су заживеле у савременом језику, а којима се именују дискриминаторне социолошке појаве, потврде неки увиди о стереотипној перцепцији жена и старијих особа у српској лингвокултурној заједници. Полази се од уверења да је кроз анализу нових лексичких јединица које су ушле у језик и заживеле у употреби могуће пратити и описивати неке далеко шире тенденције лексикона појединачног језика и начин на који се у њему рефлектују социолошке, културолошке, научно-технолошке, политиколошке и друге промене карактеристичне за једну говорну средину. Самим тим, неологизми који улазе у српски језик постају релевантан лексички материјал за проучавање језичке слике света његових говорника – они потврђују неке стабилне концепте и стереотипе који су живи у једној лингвокултури или пак могу указивати на промене у слици света под утицајем нових појава.

3. Стереотипи и језичка слика света

Под језичком сликом света одређеног језика подразумева се језиком изражен и у језичким јединицама сублимиран менталитет, карактер говорника тог језика – особине језичке личности, одраз националнокултурних специфичности, колективних уверења, стереотипа, те однос целокупне заједнице према традиционалним вредностима, културним тековинама и сл. (Бартмињски 2011: 19). Према Ј. Бартмињском, језичка слика света представља интерпретацију стварности садржану у језику, која је резултат субјективне перцепције говорника једног језика о свету, људима, стварима, догађајима и др. Отуда се језичка слика света може одредити као израз колективне концептуализације стварности говорника датог језика (РЛТ).

Према да је за опис и реконструкцију језичке слике света у лингвокултуролошким истраживањима уобичајенија анализа културно-

специфичне лексике,² сматрамо да неологизми који налазе своје место у лексичком систему такође могу указивати на друштвено-културне тенденције, на систем вредности лингвокултурне заједнице која усваја нове појмове или у другачијем контексту сагледава, интерпретира и именује већ присутне социолошке појаве, обичаје и вредности. Неологизми који су предмет нашег интересовања заправо су потврда већ присутних стереотипа и дискриминаторних тенденција у вези са физичким изгледом и телесним карактеристикама људи, као и са старошћу у нашој лингвокултури.

У оквиру лингвокултуролошког приступа анализи лексике, стереотип се посматра као стабилан елемент језичке слике света у коме су садржане колективне представе говорника о одређеном појму. Стереотип се дефинише као слика предмета формирана у одређеним друштвеним оквирима искуства, која одређује шта предмет јесте, како изгледа, како делује, како га третира човек (Бартмињски 2019: 13). Стереотипу у раду приступамо као језичком феномену и посматрамо га кроз лексичке јединице и контексте у којима се стереотипна перцепција неког појма манифестује.³ У фокусу пажње у овом раду јесу новији лексички показатељи стереотипне перцепције женског тела и, шире, језички репрезентанти концепта пожељног изгледа жене, не само у српској лингвокултури већ и глобално, будући да су посредни универзални конструкти, о чему сведочи како лексика којом се жена именује, евалуира (експресиви, пејоративи, афективи), тако и дискурзивне праксе, различити типови конструкција које подржавају родне стереотипе и др.

² Позивајући се на руску лингвокултуролошку школу В. А. Маслове, Р. Драгићевић констатује да се као предмет лингвокултуролошке анализе јављају лексичке јединице које су специфичне за један језик и немају еквиваленте у другим језицима; паремиолошки слој лексике; стереотипи, симболи, еталони, прецедентни текстови; митологизоване језичке јединице (обичаји, ритуали, митологеме и сл.), фразеолошки слој лексикона; појмовне метафоре; језичко понашање; и др. (Драгићевић 2010: 10). Више о томе в. Маслова 2001: 28–36.

³ Основу за проучавања стереотипа како у лингвистичким и (лингво)културолошким истраживањима, тако и у социологији, социјалној психологији, комунологији, медијским студијама и другим друштвено-хуманистичким наукама, поставио је амерички новинар и писац Волтер Липман, својом књигом *Јавно мњење* (*Public Opinion*, W. Lippmann 1922). По Липмановој теорији, људи не опајају стварност директно, већ креирају поједностављене слике о свету (*pictures in our heads*), које су често резултат општих, унапред формираних представа – стереотипа. Липман је сматрао да стереотипи служе као когнитивни механизам који омогућава људима да брзо и економично организују информације у комплексном свету.

Стереотипи о женском изгледу дубоко су укореењени у савременом друштву, а језик као средство комуникације међу припадницима појединачних друштвених заједница, уједно је и алат за обликовање друштвених норми. Његова је улога у том смислу двојака, јер језик и његов лексички систем омогућавају, с једне стране, да се проникне у систем вредности и слику света његових говорника, да се сагледају и проуче колективне културне вредности, стереотипи, културни концепти, али, с друге стране, појединачне лексичке јединице, те њихова употреба у јавном дискурсу, често играју значајну улогу у одржавању постојећих стереотипа и концепата. С друге стране, чини се да су негативни стереотипи према старијим особама тековина новијег времена и, донекле, промене колективног система вредности, тако да се младост изједначава са животном и професионалном потентношћу, физичком и менталном способношћу, здрављем, а старост концептуализује супротно томе.⁴

4. Стереотипи у сфери физичког изгледа и старости у србистичким истраживањима

У великом броју истраживања на српском лексичком материјалу, лингвисти су се дотицали стереотипа заснованих на физичком изгледу, показујући како се кроз опис различитих лексичко-семантичких група лексема, као и кроз анализу експресивних изведеница разних творбених типова могу тумачити стереотипи према мушкарцима и женама у српској друштвено-језичкој заједници, а физичке карактеристике, односно спољашност представљају важно поље вредновања обају полова. Проучавајући евалутивне модусе деминутивних и аугментативних именица у српском језику, В. Јовановић констатује да су за концепт ЖЕНА у српској култури, уз етички, једнако релевантни естетски параметри (Јовановић В. 2010: 100). До сличног запажања долази и С. Ристић (2004: 87–95) у анализи експресива чије се лексичко значење може представити компонентама 'особа + физичка особина', као и Љ. Поповић (2006), која је проучавала је разлике у концептуализацији стереотипа мушкарца и жене у српском

⁴ У српском лексичком систему налазимо и потврде наклоности према старијим особама, те перцепције старости као животног доба које имплицира мудрост и искуство. О томе сведоче нпр. лексема *старица* и контексти њене употребе у РМС (*Имам још да напоменем нестора данашњих српских умјетника, старину С. Тодоровића; За столом ... посадили су часне старине са ... седим брадама*), као и придев *стар*, који се у именичкој служби користи да означи оца и мајку у подмаклим годинама (исп. у РСЈ: *стари, стара; мој стари* и сл.).

и украјинском језику. У већем броју наших ранијих истраживања лексичке пејорације у сфери ЧОВЕК у српском језику (исп. Јовановић Ј. 2018, 2021, 2023) дотицали смо се питања физичке карактеризације мушкараца и жена, те старости као параметра негативне оцене, указујући на њихов значај у колективном систему вредновања и стереотипној перцепцији полова у српској лингвокултури. Неки од увида до којих смо дошли веома су значајни за ово истраживање: нпр. творбено-семантичка и лингвокултуролошка анализа пејоратива показала је да се у српској лингвокултури изразито негативно оцењује непожељан изглед жена и да се жена позитивно вреднује уколико задовољава имплицитан естетски критеријум колектива; за мушкарце лепота није пресудан параметар у евалуацији физичког изгледа, али се мужевност у колективној оцени физичког изгледа доводи у везу са висином мушкараца, телесном развијеношћу и мускулатуром, што у патријархалном друштву имплицира снагу и способност за остваривање заштитничке улоге (Јовановић 2023: 393). Даље, као релевантан параметар у вредновању физичког изгледа жене јавља се и компонента 'природност', 'неизвештаченост', а негативној оцени подлежу представници оба пола уколико у погледу висине, тежине, те развијености појединих делова тела одвећ одступају од пожељне мере, односно просечности. О свему томе сведочи више десетина погрдних назива за немужевно грађеног мушкараца ниског раста, као и низ лексема којима се погрдно именује изразито мршава женска особа, при чему се телесна неразвијеност жене обично доводи у везу са изостанком облина као атрибута женствености и сексуалности. Ипак, упркос чињеници да се обрине сматрају пожељном карактеристиком у креирању стереотипа о женској лепоти и сексипилу, утврђено је да се свако прекорачење мере и одступање од уобичајеног, чак и када су у питању атрибути женственог изгледа – оцењује као негативно, лоше (Јовановић 2023: 393). Коначно, семантичка анализа погрдних назива за човека на основу животног доба (Јовановић 2018: 613–614), показала је да у савременом српском друштву, у новије доба, а превасходно у омладинском жаргону, постоји извесна нетрпељивост према старијим особама, непоштовање у односу према њима, те колективна оцена старости као нечег непожељног, негативног. Закључили смо да на такву језичку слику света коју репрезентују пејоративи у сфери ЧОВЕК по свој прилици утичу психолошки фактори, тачније – асоцијативно повезивање старости са смрћу, болешћу, физичким пропадањем, умањеном радном способношћу и другим биолошким и социолошким пратиоцима овог животног доба.

5. Бодишејминг и ејџизам – неки од стабилних стереотипа у српској лингвокултури

Имајући у виду напред истакнута запажања српских лексиколога о експресивној лексици којом се реферише на физички изглед и старост, можемо констатовати да су стигматизација и дискриминација на основу физичког изгледа и година као концепти одавно присутни и у српској лингвокултури, али се у деценији за нама постојећи дискриминаторни ставови именују релативно новим јединицама, које сматрамо вредним пажње у неолошким истраживањима. Две кључне лексеме које су заживеле у јавном дискурсу – у медијском језику, дискурсу друштвених мрежа, па чак и у популарној психологији, односно модерним социолошким истраживањима јесу *бодишејминг* и *ејџизам*, те се у овом истраживању бавимо њиховим творбено-семантичким потенцијалом, смислом и лингвокултуролошким аспектом њихове употребе.

Посреди су англобализми⁵, чије значење и широка примена, у српском, али и свим другим језицима, у које су ушли из енглеског, јасно указују на то како је, глобално посматрано, друштво све више усмерено према физичкој атрактивности и младости, док старост и изостанак савршенства, тј. неусклађеност са постојећим, трајним или актуелним естетским идеалима – постају друштвено непожељни, стигматизују се на различите начине, па и лексички. Анализом ових нових лексичких јединица, заједно са неким већ етаблираним, неретко пејоративним лексемама, можемо јасно видети како језик одражава, а у многим случајевима и перпетуира, негативне стереотипе о женама и њиховој улози у друштву.

5.1. Бодишејминг

Неологизам *бодишејминг* забележен је и у првој књизи *Речника нових речи у српском језику* (РНРСЈ 1), чији су аутори Ђ. Оташевић, М. Николић и В. Ђорђевић и дефинисан је као 'облик дискриминације људи, најчешће жена, због њиховог физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог'. Примери у речничком чланку датирају од 2017. године наовамо:

⁵ Д. Ајдачић (2020: 30–31) уводи термин *англобализам* за означавање енглеских речи које се преузимају и бивају широко распрострањене у употреби у другим језицима, а настале су у процесу глобализације.

Dok je ova potonja korak unapred u predstavljanju krupnijih ljudi, i bavi se pitanjima kao što su **bodi šejming** i hiperseksualizacija, premisa ove prve je fokusirana na debelu tinejdžerku koja smrša i želi da se osveti svima koji su se ogrešili o nju; Je li ti to želiš biti pozitiviti za sebe, a **bodi šejming** za ljude koji su zategnu-ti?????? Je li u tom grmu leži zec?; Žene pričaju o najgorem **bodi-šejmingu** koji su iskusile!; Čin simboličkog IZVINJENJA u kojem se jedna muška grupacija – muški članovi AbB-a u ime muškog roda simbolički izvinjavaju ženskom rodu za sveopšte i dugotrajno ruženje i sramoćenje ženskog tela (**bodi-šejming** ili bodi-šejmovanje) od strane muškaraca i patrijahalne kulture uopšte; Zaustavimo više sve-prisutni **bodišejming**; Kakav je ovo nekorektni **bodišejming** i ejdžizam (PHPCJ); Osim straha od seksualnog napada, mnoge Francuskinje se plaše primedbi o svom telu. Stomak, zadnjica i grudi su delovi tela koji se najčešće komentarišu, a čak 16 odsto žena je već bilo žrtva **bodišejminga**. (интернет извори)

Отприлике истовремено, како се чини на основу РНРСЈ и потврда у електронском корпусу SrWas, јавља се у српском јавном дискурсу, преваходно у комуникацији корисника друштвених мрежа, и глагол *бодишејмовати*, у значењу 'дискриминисати неку особу, најчешће жену, због њеног физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог'. Овај глагол деривиран је према једном од уобичајених творбених модела у српском језику када је посредни адаптација глаголских англицизама, дакле, од енглеске основе (добитене одбацивањем *-ing* наставка) и глаголског суфикса *-овати*, а примери у речничком чланку указују на културолошку условљеност и уобичајене разлоге за постојање овакве дискриминаторне појаве:

Razgovarala sam sa pet žena o načinima na koje **su bile bodišejmovane** – zbog toga što su imale mastektomiju, zbog oboljenja kože, ili zbog toga što nisu smršale; Kendis Svonpul morala je da stane u odbranu svog tela, nakon što su je hejteri prozvali zbog toga kako izgleda posle porođaja, iako je od rođenja njenog drugog sina prošlo tek dve nedelje. [...] Nakon veoma grubih komentara, Kendis je napisala da ne dozvoljava da je **bodišejmuju**. – Ovo sam ja 12 dana nakon što sam rodila sina. Ako imate nešto loše da kažete – pogledajte sebe. Društvo ume da bude veoma okrutno. Ženama su nametnuti potpuno nerealni standardi lepote. Ne stidim se svog tela ni toga kako ono izgleda nakon porođaja; U judeo-hrišćansko-islamskom civilizacijskom krugu, muče, tlače, tuku, pod-jarmljuju, izrabljuju, potiskuju i **bodišejmuju** (sramoćenje ili ruženje ženskog tela) (PHPCJ).

У употреби је и одговарајућа глаголска именица *бодишејмовање* 'дискриминисање неке особе, најчешће жене, због њеног физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог', коју РНРСЈ региструје и потврђује одговарајућим примерима:

Strings smatra da debljina nije „svuda univerzalno veličana ili osuđivana”, već se njeno značenje „vezuje za rasu onog koji je poseduje”. Rasa nije jedini faktor

koji utiče na **bodi-šejmovanje**. Drugi su vera i klasa; Iz priložene ankete može se zaključiti da su devojke uglavnom nesigurne kada je u pitanju njihov fizički izgled, kao i da gaje zebnju i osećaju odgovornost prema svom 'letnjem telu', koje će biti podložno pogledima drugih. Žene očekuju osudu ... Da li to prepoznaju kao **bodi šejmovanje** ili smatraju normalnim? (PHPCJ); Nije mi jasan Vučićevićev koncept **body šejmovanja** Žakline Tatalović, kad na svakoj fotki koju je okačio koleginica izgleda kao bomba (Твитер).

О високом степену адаптираности неке нове речи увек сведочи развојеност њеног творбеног гнезда, што у овом случају потврђује и лексема којом се именује вршилац радње – *бодишејмер*, забележена у РНРСЈ ('особа која дискриминише друге људе, најчешће жене, због њиховог физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог'), а у нашем корпусу и фемининатив *бодишејмерка*, те придев *бодишејмерски*, у значењу 'који се односи на бодишејмере, који је карактеристичан за бодишејмере' (налазимо *бодишејмерски говор*, *бодишејмерски коментар*, *бодишејмерска опаска*).

Bodi šejmeri i osobe koje se rugaju nečijem izgledu hoće da ruše vlast. Kandidat opozicije će sigurno biti neki maneken, Boris možda?; Evo sam sad i **bodi-šejmer** jer ne volim kad se ljudi nude po internetu (PHPCJ); Nema veze kako žena stvarno izgleda - **bodišejmeri**, makar izgledali kao dno kontejnera, misle da ona postoji u njihovom pogledu; Nezadovoljstvo telom i strah od **bodišejmera** sprečavaju žene da uživaju na plaži (Твитер).

Као што видимо, концепт *бодишејминга* врло је присутан у српској лингвокултурној заједници. Овај појам означава критику женског тела, било да је у питању прекомерна тежина, претерана мршавост, или неки други облик одступања од општеприхваћених друштвених стандарда лепоте. Жене су често изложене негативним коментарима о свом физичком изгледу, што доводи до повећаног притиска да се уклапају у идеалне норме. Овом групом неологизама посредно се, с једне стране, потврђују налази до којих смо дошли проучавањем пејоратива у сфери ЧОВЕК у српском језику, будући да смо регистровали више стотина лексичких јединица у овој тематској скупини којима се жена погрдно именује на основу физичког изгледа, и то према неколиким критеријумима – на основу општег утиска о њеном изгледу, који се оцењује као 'ружан'; на основу висине или дебљине; и на основу предимензионираности, неразвијености или неправилног облика неког дела тела. Код жена су приликом бодишејминга често у фокусу атрибути сексуалности и колективна стигма је усмерена према особама које изгледом превазилазе пожељну меру, ка било ком делу скале (исп. Јовановић 2023).

5.2. Ејџизам

Други неологизам који анализирамо у циљу осветљавања стереотипа у српској лингвокултурној заједници јесте *ејџизам*. Посреди је глобално присутан англицизам, добијен од енглеске именице *age*, у значењу 'животна доб, узраст, године живота' и односи се на предрасуде, стереотипе и вербалну дискриминацију старијих људи уопште. Ипак, анализа јавног дискурса, тачније примери из електронских медија, као и из разговорног језика репрезентованог коментарима читалаца на вести на различитим информативним и забавним порталима, показују да је *ејџизам* као глобална културолошка појава чешће усмерен према женама и у контекстима где је фокус на женама његова манифестација је нарочито оштра. У глобалном савременом друштву које често фаворизује младост, жене које старе су суочене са специфичним друштвеним изазовима. *Ејџизам* у разговорном језику се очитује кроз предрасуде које постављају жене у позицију где њихова вредност опада како године пролазе, при чему примери показују да је стигма старости врло променљива, и може бити усмерена чак и ка женама у 30-им, често 40-им, а најубичајеније 50-им и 60-им годинама, када се на њих реферише као на „непотребне“ за друштвене, професионалне сфере, а посебно за сферу сексуалности или репродукције – на плану израза налазимо конструкције попут „коме треба“, „шта ће ти“, па следи пејоратив или неки експресив повишеног степена негативне тоналности (*тетка, распуштеница, половњача* и сл.).

Неологизам *ејџизам* такође је забележен у првој књизи *Речника нових речи у српском језику*, и дефинисан као 'стереотипи, предрасуде и дискриминација на основу животне доби'.

Ejdžizam se ... ispoljava u pristupu tržištu rada, uslugama zdravstvene zaštite, bankarskim uslugama, ali i unutar samih porodica starijih; **Ejdžizam** može skratiti životni vek, zaključak je analize istraživanja koja su sprovedena u 45 zemalja sveta, uključujući i Srbiju; **Ejdžizam** utiče na političke, ekonomske i pravne aspekte čovekovog života, ali su najispitivanije posledice koje ejdžizam ima po mentalno zdravlje starijih ljudi, kao i njihovu zapošljivost; Sa izuzetkom pojedinih još uvek postojećih plemenskih zajednica u kojima se kult starosti izuzetno poštuje, **ejdžizam** je globalna pojava (PHPCJ)

Као и у случају лексеме *бодишејминг*, можемо констатовати да у нашем лексичком систему постоји и развијено деривационо гнездо, што на плану форме говори о творбено-морфолошкој адаптираности ове лексеме, а на семантичком и концептуалном плану, као одразу социлошких појава и културних образаца, да постоји читав друштве-

ни оквир, тачније сценарио кроз који се манифестује стереотип старости. Наиме, постоји *ејџиста* и *ејџистички* ставови, *ејџистичке* предрасуде, а сугерише се и постојање *ејџистичког* доба.

У РНРСЈ такође је регистрована именица којом се означава вршилац радње – *ејџиста* и дефинисана као 'особа која има предрасуде према људима на основу њихове животне доби, која је подложна стереотипима о људима на основу њихове животне доби, која дискриминише људе на основу њихове животне доби'; у истом речнику налазимо и придев *ејџистички*, у значењу 'који се односи на ејџизам и ејџисте'.

Mladost je lepa, zanosna, nema tu ništa čudno. Ali opet su mi ti tzv. **ejdžisti** odbojni jer kad je to jedini kriterijum onda deluje kao nezreli pokušaj nekakve unutrašnje kompezacije; Jedno istraživanje (Hawkins, 1996) pokazalo je da su mlađi muškarci veći „**ejdžisti**” od mlađih žena. Mlađici su pokazali da imaju mnogo negativnije stavove prema starijim ženama (PHPCJ).

Ali kako je mim sve više počeo da ulazi u glavni tok, neki su počeli da tvrde da je on seksistički i **ejdžistički**; Za-nimljivo je da isti **ejdžistički** tretman u domaćim tabloidima nikako ne važi za zvezde folka: nikad nisam videla naslov da npr. Ražnatović „izgleda dobro uprkos činjenici da je čak u petoj deceniji”; One su rekle da su diskriminativni, **ejdžistički** stavovi i prakse posebno izraženi kada su u pitanju starije žene koje su udovice ili žive same, starije žene sa invaliditetom, žene sa sela; „Čelavi degenerik”, pored toga što implicira da je biti bez kose nešto loše (a u **ejdžističkoj** civilizaciji i to je forma diskriminacije), esencijalizuje i dezavuiše kompletnu ličnost baš kroz stereotip o tome kako „primitivno” obezbeđuje obično izgleda; **Ejdžistički** stereotipi i predrasude su rasprostranjeni širom sveta (PHPCJ).

5.3. Бумер

Стереотипи о старости представљају значајан друштвени проблем који није ограничен само на жене, већ утиче на све старије особе. Иако се стереотипи о старости често повезују са женама, јер друштво од њих очекује да изгледају младо и атрактивно, *ејџизам* је глобални феномен који погађа све узрасте, укључујући и мушкарце. О томе у лексичком систему неологизама на друштвеним мрежама и у разговорном језику сведочи промена значења, тачније семантичка дисперзија лексеме *бумер*.

Када се завршио Други светски рат, почевши од 1945. године наступа *бејби бум*. Будући да је овај период експлозивног наталитета трајао до 1965. године, генерација названа *бејби бумери* или *бумери* обухвата рођене између 1945. и 1965. године. Њени припадници традиционално су сматрани привилегованима, јер су захваћени проспе-

ритетом насталим након рата и имали су прилике за квалитетнији живот, у пословно-економском и друштвеном смислу. У већини контекста у којима се појављује лексема *бумер* у веб-корпусу ПРДС, на представнике ове генерације реферише се неутрално, при чему се апострофира традиционални однос према раду, финансијска стабилност омогућена просперитетним историјским контекстом, могућност путовања, уживања у привилегијама развијенијег потрошачког друштва, социјалне збринутости (здравствено, пензијско осигурање и сл.).

Новија употреба, међутим, сугерише да се, англицизам *бумер* (*бејби бумер*) неретко користи с негативном конотацијом, имплицирајући да су старије особе – нарочито припадници старије генерације – застареле, технолошки неписмене, па чак и неприлагођене савременим друштвеним нормама. Оваква употреба и семантичка дисперзија лексеме *бумер* рефлектује предрасуде о старијим особама као репрезентима неког мање пожељног, „преживелог“ друштвеног модела, што се може сматрати врстом дискриминације према старости. У таквим контекстима, старији људи се често перципирају као мање релевантни, упркос реалности у којој многи старији појединци настављају да буду активни, иновативни и да доприносе друштву на бројне начине. Ниједан од три тома РНРСЈ не бележи лексему *бумер*, што је и очекивано, јер она, имајући у виду временски критеријум уласка нове лексичке јединице у систем, није потпуни неологизам, али у већем броју реализација у корпусу ПДРС и изворима на интернету – региструјемо ново, пејоративно значење, где се препознају конотативне семантичке компоненте 'који није пожељан', 'према коме се изражава презир', 'који се не одобрава' и сл.

Za Bejbi **bumere**, koji se ili plaše tehnike ili je prosto ne razumeju (koriste mobilne telefone ili e-mail samo za posao, inače ih ne bi uopšte ni koristili), nove generacije im deluju kao da nisu potpuno posvećene poslu koji obavljaju; Dobro je **bumeri**, dobro, kivni ste sto ste bacili period zivota na vojsku i sto ne znate vaspitati decu i losi ste roditelji pa te obaveze hocete na druge da prebacite; Pa naravno, **bumeri** su unakazili ovu drzavu i onda svo njihovo djubre treba mladji da ciste; Mozda ti ljudi citaju knjige na svom telefonu, i to je dosta ekologicnije u odnosu na citanje knjiga starih 30 godina. Nek neko objasni **bumerima** da je njihovo doba proslo i da je sad digitalno vreme; Dok smo bili pod sankcijama i vizama, generacija X je pokazala glupim **bumerima** kako se puca, kako se švercuje benzin, kako se valjaju devize, kako se skidaju patike ... i kako se svojeručno obara režim Slobodana Miloševića; Rešenje [saobraćajnog problema] podrazumeva deautomobilizaciju grada što debeli američki **bumeri** ne mogu da private (PDRS 1.0)

Ејџизам и његове манифестације у језику стварају негативну перцепцију старости као нечега што треба избегавати, уместо прихватити као природни део људског искуства, услед чега се *бумери* етикетирају, апострофирају и извргавају подсмеху. Овај језички оквир има озбиљне друштвено-културне последице, не само за старије особе, већ и за друштво у целини, јер доприноси дискриминацији која се темељи на годинама, те која имплицира промену у колективном систему вредности и непоштовање искуства и мудрости као потенцијала старијих генерација. Употреба речи *бумер* у оваквим контекстима у српском језику имплицира „застарелост“ и неспособност да се особа која је предмет номинације адаптира на нове технологије или друштвене норме, чиме се одражава дубоко укорењени стереотип да старији људи постају мање релевантни у модерном друштву.

6. Уместо закључка

У раду су анализирани неологизми *бодишејминг*, *ејџизам* и *бумер* у српском језику, са посебним освртом на њихово значење и употребу у јавном дискурсу – у језику медија и комуникацији међу корисницима друштвених мрежа. Ове лексеме посматране су као језички маркери савремених вредносних оријентација, тачније као релативно нови лексички репрезентатни стереотипне перцепције физичког изгледа и старости у српској лингвокултури. Циљ је био да се на неколиким примерима неологизама који су заживели у савременом језику и забележени су у неолошким речницима, а којима се именују врло распрострањене дискриминаторне социолошке појаве – потврде неки увиди о стереотипима везаним за физички изглед (превасходно жена), те негативну оцену и ниподаштавање старијих особа у српској друштвено-језичкој заједници. Пошли смо од релевантних социолошких теорија и увида истраживача заинтересованих за питање телесности, императива лепоте и физичког изгледа жене у савременом друштву, посебно у дигиталној ери; затим се осврнули на радове српских лингвиста који су кроз творбено-семантичку и лингвокултуролошку анализу различитих типова лексичких јединица указали на стереотипе везане за изглед и животну доб, те кроз анализу примера из РНРСЈ и из различитих извора на интернету дошли до закључка да посматране нове лексеме заправо само одражавају и на специфичан начин перпетуирају негативне стереотипе о женама и старењу у српској лингвокултури.

ИЗВОРИ

- РНРСЈ: Оташевић Ђ., М. Николић, В. Ђорђевић, Речник нових речи у српском језику 1, Београд, Институт за српски језик САНУ, 2022.
- PDRS 1.0. Веб-корпус *Serbian Web Corpus* PDRS 1.0, креиран у оквиру пројекта *Јавни дискурс у Републици Србији*. <https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=pdrs10>.
- SrWac: *Serbian Web Corpus*, Slovenian language resource repository CLARIN. SI. https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=srwac&struct_attr_stats=1&subcorpora=1

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић, Д. 2020. Називи жена и глобализација – англицизми у српском језику. *Новоречје* 3, 29–42.
- Бартмињски, Ј. 2011. *Језик – Слика – Свет*. Београд: Slovo Slavia, 2011.
- Бартмињски, Ј. 2019. О профилисању појмова с тачке гледишта когнитивне етнолингвистике. У: Д. Ајдачић (ур.). *О вредностима у српском језику* 2. Београд: Алма, 7–36.
- Воркачев С. Г. 2001. Лингвокултурологија, језикова личност, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании, *Филологические науки*, стр. 64–72.
- Драгићевић, Р. 2010. *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Драгићевић Р. 2024. *Лексиколошка лингвокултурологија*, Нови Сад: Матица српска.
- Јовановић, В. 2010. *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јовановић, Ј. 2018. *Лексика погрдног значења у именовану човека у српском језику*. Необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Јовановић, Ј. 2023. „Лексичка пејорација као одраз језичке слике света и родних стереотипа у српској култури”, у: I. Živančević-Sekeruš, Z. Rapunović, Ž. Milanović [ur.], *Dvanaesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura, zbornik radova*, Univerzitet u Novom Sadu: Filozofski fakultet, 2023, 383–397.
- Маслова, В. А. 2001. *Лингвокултурологија: учебное пособие для студентов высших учебных заведений*, Москва: Издательский центр „Академия”.

- Поповић, Љ. 2006. Гендерни аспект језичке слике стварности Украјинаца и Срба, *Славистика*, X, Београд: Славистичко друштво Србије, 68–85.
- Ристић, С. 2004. *Експресивна лексика у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РСМС: Речник српскохрватскога књижевног језика, I–VI, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976.
- РСЈ: Речник српскога језика, Матица српска, Нови Сад, 2007.
- РЛТ: *Речник лингвистичких термина*, Институт за српски језик САНУ, <https://www.lingvistickitermini.rs/>

*

- Bordo, S. 1993. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. Berkeley: University of California Press.
- Birešev, A. 2006. Burdijeova teorija muške dominacije, u: Nemanjić, Miloš, Ivana Spasić (ur.) *Nasleđe Pjera Burdijea: pouke i nadahnuća*, 199–225. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.
- Foucault, M. 1977. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, New York: Pantheon Books.
- Goffman, E. 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Lippmann, W. 1922. *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Mulvey, L. 1975. Visual Pleasure and Narrative Cinema. *Screen*, vol. 16, no. 3, 1975, 6–18.
- Sontag, S. 1972. The Double Standard Of Aging, *Saturday Review of Literature*, 39 (1972), 29–38

Jovana Jovanović

(Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

BODY SHAMING AND AGEISM – NEW WORDS ON SOCIAL MEDIA AS INDICATORS OF STEREOTYPES AND VALUES IN SERBIAN LINGUOCULTURE

S u m m a r y

The paper analyzes the neologisms *body shaming*, *ageism*, and *boomer* in contemporary Serbian, with special attention to their sociological and cultural conditioning, lexical-semantic characteristics, and usage in the discourse of social media. These expressions are examined as lexical indicators of

deeply rooted stereotypes concerning physical appearance and aging, especially in relation to women. The study explores how language reflects and reinforces social values and norms, and to what extent new words confirm or challenge dominant perceptions in Serbian linguaculture. The corpus used for the analysis includes internet sources, the electronic corpora PDRS and Sr-WaC, and the *Dictionary of New Words in the Serbian Language*.

Key words: stereotype, physical appearance, old age, body shaming, ageism, linguoculture.

*Vanja Miljković*¹

Institut za srpski jezik SANU, Beograd

STADIJUMI PRIHVAĆENOSTI NOVIH IZVEDENICA – SLUČAJ NAZIVA ZA KORISNIKE TVITERA (MREŽE X) U SRPSKOM JEZIKU²

Новоречје, 2025, бр. 12

U radu je sprovedena kvantitativna analiza ocena prihvaćenosti novih izvedenica kojima se označavaju korisnici Tvitera, odnosno mreže Iks. Opisan je metod koji se oslanja na Vilkoksonov test rangova, a koji je pokazao da se na osnovu statistički relevantnih razlika u ocenama kojima ispitanici vrednuju prihvatljivost novih izvedenica može govoriti o tri stadijuma prihvaćenosti: 1) pretpočetni stadijum (hapaksi); 2) početni stadijum prihvatanja (predneologizmi); 3) stadijum prihvatanja (neologizmi). Pokazalo se da reči u pretpočetnom stadijumu naginju ka najnižoj oceni prihvaćenosti i da se u elektronskim izvorima ne pojavljuju ili imaju status hapaksa, dok je reč u stadijumu prihvatanja vrlo frekventna i njene ocene se pomeraju ka višem spektru skale. Među analiziranim rečima, samo se reč *tviteraš* nalazi u stadijumu prihvatanja. U *tviter*-gnezdu u početnom stadijumu su reči *tviterovac*, *tviterista* i *tviterdžija*, dok su reči *tviterač* i *tviterac* u pretpočetnom. Među *iks*-nazivima nema nijednog u stadijumu prihvatanja, u početnom stadijumu su *iksovac*, *iksaš* i *ikser*, dok su reči *iksadžija*, *iksač* i *ikserista* u pretpočetnom. Kako je Tviter naziv promenio u julu 2023., ne čudi što nijedna od *iks*-reči još nije dostigla stadijum u kome se nalazi *tviteraš*. Ovim istraživanjem je pokazano da se na temelju statističke analize ocena prihvatljivosti neološke tvorenice mogu podeliti na *hapakse*, *predneologizme* i *neologizme*, čime je binarni model o kome se u neološkoj literaturi do sada govorilo (*individualizmi* – *neologizmi*) proširen na trostepenu skalu.

Ključne reči: nove reči, prihvatljivost, hapaksi, predneologizmi, neologizmi, Vilkoksonov test ranga, statistička analiza, neologija, srpski jezik.

¹ ORCID 0000-0001-5730-533X; vanja.miljkovic@isj.sanu.ac.rs

² Овај рад финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-66/2024-03 од 5. 2. 2024. године, склопљеном са Институтом за српски језик САНУ.

1. Uvod

Odnos između leksikoloških pojmova *nova reč*, *neologizam*, *okazionalizam*, *individualizam* i *potencijalna reč* nije uvek potpuno jasan, što pokazuju i pregledi neološke literature (v. Otašević 2008; Mattiello 2017; Dragičević 2020; Nikolić 2020). Iako se ponekad termin *nova reč* i *neologizam* smatraju sinonimima (Kristal 1995), rekli bismo da je opravdano uspostaviti distinkciju između njih. Sa jedne strane, termin *nova reč* je širi, pa se često kao posebni tipovi novih reči izdvajaju okazionalizmi i neologizmi. Kada se uspostavlja takva distinkcija, neologizmi se definišu kao one nove reči koje su u izvesnom smislu prihvaćene u jeziku, odnosno koje jesu po vremenu svog pojavljivanja nove, ali su stekle stabilno mesto u leksičkom sistemu (v. Savić 1984; Otašević 2008; Dragičević 2014; Mattiello 2017). Sa druge strane, primećujemo da termin *neologizam* obuhvata i neološku leksiku i semantičke neologizme (nova značenja postojećih reči, v., npr., Šipka 2006; Otašević 2008) – ovaj drugi tip neologizama, očigledno, nije podrazumevan terminom *nove reči*. U tom smislu, ne bi bilo potpuno tačno reći da su neologizmi hiponim pojma *nove reči* – tačnije je konstatovati da jedna vrsta neologizama predstavlja tip novih reči, ali da preklapanje nije potpuno.

Termin *individualizam*, koji se koristi u slavistici (v. Dragičević 2020), nije uobičajen u anglosaksonskoj literaturi, u kojoj se leksema upotrebljena jednom, u specijalnoj prilici naziva upravo *occasionalism* ili *nonce word* (v. Kristal 1995; Mattiello 2017). U domaćoj leksikologiji razlika između individualizama i okazionalizama obično se uspostavlja kombinovanjem više kriterijuma – po uzualnosti individualizmi i okazionalizmi su drugačiji od neologizama, ali su međusobno suprotstavljeni po stilskim i tvorbenim aspektima. Načelno, može se reći da se okazionalizmi ili izjednačavaju sa individualizmima ili vide kao poseban tip individualne leksike (up. Otašević 1992; Radović Tešić 2008; Dragičević 2014; Dragičević 2020). Neki autori smatraju da okazionalizmi uvek imaju ekspresivnu vrednost i da su tvorbeno i stilski markirani (Otašević, Sikimić 1991; Otašević 1992; Dragičević 2009; Gabrielova, Lopatina 2023). U tvorbenom pogledu, podela individualizama ponekad podrazumeva uspostavljanje razlike između onih koji imaju neuobičajenu tvorbenu strukturu i koji se smatraju *okazionalizmima*, i onih koji su uklopljeni u standardni tvorbeni sistem, a za koje se upotrebljava termin *potencijalne reči* (Dragičević 2020). Termin *potencijalna reč* (Dragičević 2009; 2011; 2020) čini nam se odličnim izborom za označavanje leksike koja proizilazi iz tvorbenog sistema jezika ali se ne upotrebljava ili se u korpusima nalazi kao ha-

paks. Termin *okazionalizam* se, napominjemo, koristi i u nešto širem značenju – za leksiku čiji su nastanak i upotreba u velikoj meri uslovljeni i zavisni od posebnog konteksta, pa neki autori upravo razlikuju okazionalizme nastale po sistemskim tvorbenim modelima od onih koji taj sistem u određenom smislu narušavaju (Otašević 2008).

Prelazak leksike iz faze individualizma u uzualnu leksiku u literaturi je okarakterisan kao „proces sačinjen od etapa nejasnih granica“ (Dragičević 2011, 55). Rekli bismo da se na tom kontinuumu mogu očekivati sledeći stadijumi: 1) faza potencijalnih individualnih reči, hapaksa (reč je moguća, ali se (gotovo) ne koristi); 2) faza u kojoj govornici počinju da prihvataju novu reč (faza tzv. „buđenja“, aktiviranja potencijala reči koja prestaje da bude hapaks, koristi se povremeno, ali još uvek nije stabilizovala svoje mesto u sistemu); 3) faza u kojoj je reč dostigla nivo prepoznatljivosti i učestalosti u jezičkoj praksi ali se još uvek percipira kao novina (fazu pravog neologizma); 4) faza potpune uzualizacije reči u leksičkom sistemu (reč se ne percipira više kao nešto novo). To je sumirano na grafikonu 1.

1. faza	2. faza	3. faza	4. faza
			
hapaksi	predneologizmi	neologizmi	uzualna leksika
<i>reč postoji kao potencijalna, pojavljuje se samo kao hapaks</i>	<i>reč počinje da se koristi u odgovarajućim prilikama</i>	<i>reč se stabilno koristi, ali se još oseća kao novina</i>	<i>reč se više ne oseća kao novina</i>

Grafikon 1. Mogući stadijumi prihvatanja novih reči

Mi ćemo se u ovom radu baviti upravo stepenom uzualizacije novih reči, odnosno prvim trima fazama na predstavljenom kontinuumu prihvaćenosti. Ovu pojavu istraživaćemo na primeru novonastalih reči kojima se označava korisnik društvene mreže Tviter, odnosno Iks. Ova grupa novih reči nam je posebno zanimljiva iz nekoliko razloga. Pre svega, reč je o leksici koja nastaje iz potrebe za imenovanjem učesnika novih društvenih praksi, što bi značilo da ona ima potencijal za dostizanje stepena sistemske stabilnosti. Pored toga, izvođenje naziva za korisnika iz naziva za ono što se koristi nije neuobičajena tvorbeno logika, ali jezik raspolaže konkurentnim sufiksima za njeno ostvarivanje, što bi moglo značiti da će u području potencijalnih reči biti više kandidata nego u području onih koje zai-

sta postoje u upotrebi. Na kraju, promena naziva same društvene mreže – iz višegodišnjeg naziva Tviter u nedavno Iks, omogućava nam da ispita- mo konkurentnost ne samo među sufiksima već i među samim osnovama. Cilj našeg istraživanje je dvostruk: 1) razmatranje opravdanosti razlikova- nja više stadijuma na lestvici prihvaćenosti novih reči; 2) razmatranje mo- gućnosti upotrebe kvantitativnih metoda u određivanju stadijuma prihva- ćenosti na kome se nova reč nalazi.

Pretraga relevantnih elektronskih korpusa³ za srpski jezik (SrWac⁴ i PDRS⁵) omogućila nam je identifikaciju reči *tviteraš*, koja se u SrWac korpusu pojavljuje preko 500 puta⁶, a u PDRS korpusu preko 700 puta. Od konkurentnih *tviter*-naziva, u ovim korpusima je identifikovan još sa- mo hapaks *tviterista* (u SrWac korpusu). Ipak, ista pretraga u manjem, ali specijalizovanom korpusu Tweet-SR⁷, pokazala je da pored reči *tviteraš*, koja je u ovom korpusu izuzetno frekventna⁸, postoji i *tviterdžija* (ukupno 22 primera upotreba)⁹. Reči iz gnezda *iks* ne možemo pretraživati u ovim korpusima, jer su oni nastali pre nego što je Tviter promenio ime. Gugl pretraga nam je, sa druge strane, omogućila identifikaciju potencijalnih naziva u *iks*-gnezdu, ali i još nekoliko alternativnih naziva u *tviter*-gne- zdu: *tviterdžija*¹⁰, *tviterista*¹¹, *tviterac*¹². Što se *iks*-reči tiče, uočene su sle- deće lekseme: *iksovac*¹³, *iksaš*¹⁴, *ikser*¹⁵.

³ Koristili smo regularne izraze [lemma="tviter.*"], [lemma="twiter.*"], [lem- ma="tvitter.*"], koji pronalaze sve leme koje počinju nizom *tviter* (u svim predvidljivim grafovarijantama), a potom pregledali listu rezultata kako bismo identifikovali leksiku koja znači „korisnik Tvitera“.

⁴ Autori korpusa su Nikola Ljubešić i Filip Klubička, a dostupan je na adresi: <https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=srwac>.

⁵ Autor korpusa je Philipp Wasserscheidt, a dostupan je na adresi: <https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=pdrs10>.

⁶ Zbog nesavršenosti automatske lematizacije, realizacija lekseme *tviteraš* je rasu- ta u nekoliko lema (poput *tviteraš*, *tviteraši*, *tviteraša*...), a ukupni zbir pojavljivanja za sve te leme prelazi 500.

⁷ Korpus je dostupan na adresi: [https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpna- me=tweet_sr](https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=tweet_sr).

⁸ To ne čudi, pošto je reč o korpusu *tvitova* – frekvencija lema *tviteraš* i *tviteras* prelazi 20 hiljada, odnosno iznosi preko 50 pojavljivanja po milionu reči.

⁹ Rasuto u nekoliko lema: *tviterdžija*, *tviterdžija*, *tviterdžie*.

¹⁰ U oblicima *tviterdžija* i *tviterdžija* pojavljuje se preko 200 puta.

¹¹ Ilustrativni primeri: „imamo dežurne *tviteriste*, *kolumniste* i *kvazi-kolumniste*“ (nova.rs); „Dobro jutro *tviteristi* moji!“ (instalker.org); „pokret mladih *tviterista*, fejsbu- kovaca i *blogerista*“ (ftp.nspm.rs).

¹² Ilustrativni primeri: „seru neki *tviterači* i *fejsbukachi*“ (forum.benchmark.rs), „to mu, nažalost, uspeva čak i među *blogerima* i *tviteračima*“ (dedabor.com).

¹³ Ilustrativni primeri: „*Iksovci* da poslušaju studente“ (x.com/strajkovic11), „‘*Ik- sovci*’ su iznad ove slike napisali i komentar“ (nova.rs).

Nazive izvedene iz osnova *Tviter* i *Iks* ispitivali smo anketom, u kojoj je od ispitanika traženo da procene koliko su im ponuđene reči prihvatljive na skali od 1 do 5. Reči koje su anketom testirane bile su one koje smo identifikovali u elektronskim izvorima, uz nekoliko dopuna. *Tviter*-grupi je pridodata i jedna nepotvrđena reč – *tviterac*, kako bismo mogli da uporedimo rezultate hapaksa i neposvedočenih reči. Da bismo između dva gnezda imali sufiksnu simetriju, *iks*-grupi smo dodali i neposvedočene primere *ikserista* i *iksač*. Anketa je sprovedena kroz gugl-upitnik u oktobru 2024. godine, a popunila su je 52 ispitanika, među kojima je bilo 15 muškaraca i 37 žena. Među ispitanicima je bilo njih 19 u dvadesetim i tridesetim godinama i 1 mlađi od 20 godina, 19 u četrdesetim i 13 u pedesetim i šezdesetim. Redosled prikazivanja reči bio je nasumičan za svakog ispitanika. Rezultati ankete su analizirani u programu SPSS.

Tekst pitanja	Testirane reči iz <i>tviter</i> i <i>iks</i> -grupe
<p>Pred Vama su nazivi za osobe na osnovu društvenih mreža koje koriste. Molimo Vas da ih, kao govornici srpskog jezika, ocenite na skali prihvatljivosti, pri čemu</p> <p>ocena 1 znači "ova reč mi kao govorniku srpskog jezika uopšte nije prihvatljiva", a ocena 5 "reč mi je potpuno prihvatljiva".</p> <p>(Ako popunjavate sa mobilnog telefona, možda vam neće odmah cela skala biti vidljiva, ali je možete ručno pomeriti.)</p>	<p><i>tviteraš, tviterdžija, tviterovac, tviterista, tviterač, tviterac*</i></p>
<p style="text-align: center;">1 2 3 4 5</p>	<p><i>ikser, iksaš, iksovac, ikserista, iksovžija*, iksač*</i></p>

Tabela 1. Pitanje i testirane reči

2.1. Opis rezultata – srednja vrednost i distribucija ocena

U tabelama 1 i 2 dati su opisni rezultati za *tviter* i *iks*-grupu reči. Najbolje rangirana reč u prvoj grupi je, očekivano, *tviteraš*, sa prosečnom ocenom 3,54. To je, ujedno, i jedina od testiranih reči u obe grupe kod koje je prosečna ocena već od 3. Reči *tviterovac* i *tviterista* imaju prosečnu ocenu nešto iznad 2, a blizu im je i reč *tviterdžija* sa ocenom nešto nižom od 2. Pokazalo se da su reč *tviterač*, koja je zabeležena kao hapaks u elek-

¹⁴ Ilustrativni primeri: „napisao je jedan tviteraš, odnosno iksaš“ (telegraf.rs), „bilo kakva racija na „iksaše“ u pravnom smislu [... je kao] ulazak specijalaca u kafanu“ (politika.rs).

¹⁵ Ilustrativni primeri: „Na mreži X pre nekoliko dana jedan korisnik objavio je post u kojem je jedan ikser pohvalio nove beogradske kafedžije“ (nova.rs).

tronskim izvorima, i reč *tviterac*, koja uopšte nije pronađena u izvorima, ocenjene izuzetno nisko, prosečna ocena im je manja od 1,5. Pritom, najviša ocena koju su te dve reči dobile bila je 3, dok se kod ostalih testiranih *tviter*-reči raspon ocena kretao od 1 do 5. Među *iks*-rečima mogu se, na osnovu srednje ocene, uočiti dve grupe: *ikser*, *iksaš* i *iksovac* imaju prosečnu ocenu iznad 2, a reči *iksovdžija*, *iksač* i *ikserista* prosečnu ocenu 1,5 ili manju.

	N	minimum	maksimum	srednja ocena	st. devijacija
tviteraš	52	1	5	3,54	1,421
tviterista	52	1	5	2,17	1,167
tviterovac	52	1	5	2,04	1,204
tviterdžija	52	1	5	1,75	1,007
tviterac	52	1	3	1,48	,641
tviterač	52	1	3	1,33	,585

Tabela 2. Opisni podaci za reči iz *tviter*-grupe

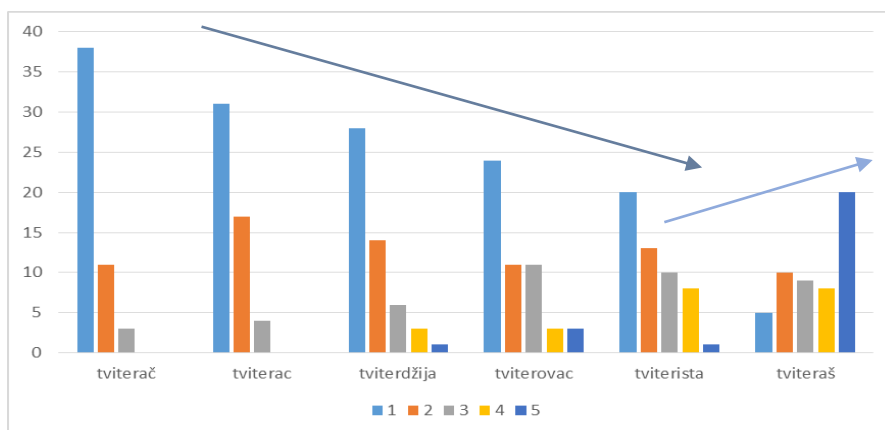
	N	minimum	maksimum	srednja ocena	st. devijacija
iksaš	52	1	5	2,31	1,380
ikser	52	1	5	2,21	1,433
iksovac	52	1	5	2,13	1,189
ikserista	52	1	4	1,54	,917
iksač	52	1	4	1,44	,777
iksovdžija	52	1	5	1,38	,771

Tabela 3. Opisni podaci za reči iz *iks*-grupe

Na dijagramu 2 je prikazana distribucija ocena za reči iz *tviter*-grupe. Vidimo da testirane reči obrazuju skalu – na njenom početku nalaze se reči kod kojih dominira ocena 1 (*tviterač* i *tviterac*). Kako se krećemo ka kraju skale broj niskih ocena opada, a broj srednjih ocena raste. Prva reč kod koje se pojavljuju i više ocene (4 i 5) nalazi se na sredini skale – to je *tviterdžija*. Na samom kraju skale nalazi se *tviteraš*, reč kod koje više ocene dominiraju. Iako niskih ocena kod reči *tviteraš* ima značajno manje, šarenolikost u ocenjivanju pokazuje da je u pitanju reč koja se još uvek percipira kao nova.

Na osnovu iznetih rezultata mogli bismo pretpostaviti postojanje triju grupa reči u ispitivanim skupovima prema stepenu prihvaćenosti: 1) re-

či koje nisu otpočele proces prihvatanja, odnosno koje imaju status **hapaksa** (dominira najniža ocena, ne pojavljuju se više ocene, srednja ocena je blizu jedinice); 2) reči koje su otpočele proces prihvatanja, ali nisu još uvek pravi neologizmi već **predneologizmi** (smanjuje se broj niskih ocena, počinju da se pojavljuju i visoke ocene, srednja ocena je blizu dva); 3) reči koje su dostigle status prihvatanja i, kao takve, mogu se smatrati pravim **neologizmima** (niske ocene su retke, dominiraju više ocene, srednja ocena je preko tri). Da bismo opravdanost ovakve klasifikacije proverili, sproveli smo dodatni statistički test.

Dijagram 2. Distribucija ocena za reči u *tviter*-grupi (na y-osi je broj ispitanika)

pretpostavljena faza prihvatljivosti	opisni pokazatelji	reči u toj fazi prihvatljivosti
reč nije otpočela proces prihvatanja (hapaks)	prosečna ocena do 1,5; nema visokih ocena	<i>tviterac, tviterač</i>
reč je otpočela proces prihvatanja (predneologizam)	prosečna ocena oko 2; počinju da se pojavljuju i visoke ocene	<i>tviterovac, tviterista, tviterdžija</i>
reč je dostigla izvesni stepen prihvaćenosti (neologizam)	prosečna ocena preko 3; dominiraju više ocene	<i>tviteraš</i>

Tabela 4. Moguće faze prihvatljivosti prema opisnim pokazateljima u *tviter*-grupi

2.2. Rezultati Vilkoksonovog testa ekvivalentnih parova

Za analizu značajnosti razlika u ocenama prihvatljivosti različitih izvedenica korišćen je neparametrijski Vilkoksonov test ekvivalentnih parova (test rangova sa oznakom ili test uparenih rangova). Ovaj test je pogodan za analizu dobijenih podataka iz više razloga. Pre svega, podaci su zavisni – isti ispitanici ocenjivali su sve reči, što znači da su dobijene ocene međusobno povezane i čine uparena merenja (svaka osoba je ocenila svaku reč). Pored toga, osnovni deskriptivni pokazatelji – srednje ocene, minimum i maksimum za svaku reč – ukazuju na značajnu varijabilnost među ispitanicima. Zbog toga parametarski testovi, poput t-testa, nisu odgovarajući, pa se poseže za neparametrijskim, kakav je i Vilkoksonov test uparenih rangova, jer oni ne zahteva normalnu distribuciju podataka (Fields 2009, 552; Pallant 2009, 227).

Vilkoksonov test uparenih rangova pokazaće nam da li su razlike u ocenama za dve reči (npr. *tviteraš* i *tviterista*) statistički značajne. Dobijeni rezultat testa izražava se kroz vrednost Z , koja se može transformisati u efekat veličine r po formuli $r = \frac{Z}{\sqrt{N}}$, gde je N broj parova (u našem slu-

čaju to je broj ispitanika čiji se odgovori za dve reči porede, dakle 52). Što je vrednost r bliža 0, to su razlike između ocena manje izražene; što je bliža 1, razlike su veće. Za tumačenje efekta koristi se Koenova skala (Fields 2009, 57) po kojoj $r = 0.1$ označava mali efekat (dve reči su vrlo slično ocenjivane), $r = 0.3$ srednji efekat (postoji srednje izražena razlika između načina na koji su ocenjivane dve reči), a $r = 0.5$ veliki efekat (postoji velika razlika u ocenjivanju dveju reči). Statistička značajnost se procenjuje pomoću p-vrednosti: ako je $p < 0.05$, razlika između ocena se smatra značajnom na nivou pouzdanosti od 95%. Budući da se Vilkoksonov test ranga primenjuje na parove reči, za svaku grupu od 15 parova reči u oba gnezda (npr. *tviteraš* – *tviterac*, *tviterdžija* – *tviterovac* itd.), sproveden je poseban test. Na kraju, kako bismo uporedili i reči iz dveju grupa, formirano je dodatnih 13 parova (poput *iksovac* – *tviteraš*), koji su zasebno testirani.

Ako je podela koju smo pretpostavili na osnovu srednje, minimalne i maksimalne ocene tačna (v. tabelu 4), razlike između reči koje pripadaju različitim stadijumima prihvatljivosti biće velike (velika r vrednost, odnosno $r \geq 0,5$) i statistički značajne ($p \leq 0.05$). Suprotno tome, ako se dve reči nalaze u istom stadijumu prihvatljivosti, razlika u njihovom ocenjivanju će biti mala (mala r vrednost).

2.2.1. Analiza tviter-grupe

Pogledajmo prvo rezultate poređenja procena reči *tviteraš* sa ostalim rečima.

Poređenje	Z-vrednost	r (efekat veličine)	p-vrednost
<i>tviterač</i> – tviteraš	-5,761	0,799 (izuzetno velika razlika)	p<.000
<i>tviterac</i> – tviteraš	-5,694	0,789 (izuzetno velika razlika)	p<.000
<i>tviterdžija</i> – tviteraš	-5,467	0,758 (izuzetno velika razlika)	p<.000
<i>tviterovac</i> – tviteraš	-4,740	0,657 (velika razlika)	p<.000
<i>tviterista</i> – tviteraš	-4,734	0,656 (velika razlika)	p<.000

Tabela 5. Vilkoksonov test za parove sa rečju *tviteraš*

Rezultati pokazuju da se ocene prihvatljivosti reči *tviteraš* statistički značajno razlikuju od ocena prihvatljivosti svih drugih testiranih reči. Efekat veličine te razlike (r) je svuda veći od 0,6, što spada u opseg izuzetno velikog efekta, a vrednos p je 0 (statistički je značajno sve ispod 0,05). Nema sumnje da se reč *tviteraš* nalazi na drugačijem stadijumu prihvaćenosti od svih ostalih *tviter*-reči. Ovakvi rezultati potvrđuju da se reč *tviteraš* po stepenu prihvatljivosti nalazi u kategoriji koja je značajno različita od svih ostalih reči.

Kada isti postupak sprovedemo za procenu reči *tviterovac*, rezultati su nešto drugačiji (u tabeli 6 su dati rezultati bez *tviterovac* – *tviteraš*, pošto je taj par tersitran kod reči *tviteraš*, v. prethodnu tabelu). Statistički značajna razlika u proceni postoji između ove reči i reči *tviterač* i *tviterac*, ali je, primećujemo, efekat veličine nešto manji nego u prethodnom slučaju. To znači da se *tviterovac* nesumnjivo razlikuje po stepenu prihvatljivosti od *tviterač* i *tviterac*, ali da je tim rečima *tviterovac* nešto bliži nego *tviteraš*. Pored toga test nam pokazuje da razlika između procena reči *tviterovac*, sa jedne, i *tviterdžija* i *tviterista*, sa druge strane, nije velika i nije statistički značajna.

Poređenje	Z-vrednost	r (efekat veličine)	p-vrednost
<i>tviterač</i> – tviterovac	-3,737	0,518 (velika razlika)	0,000
<i>tviterac</i> – tviterovac	-3,421	0,474 (blizu velike razlike)	0,001

<i>tviterdžija</i> – tviterovac	-1,558	0,216 (mala razlika)	0,119
<i>tviterista</i> – tviterovac	-0,808	0,112 (mala razlika)	0,419

Tabela 6. Vilkoksonov test za parove sa rečju *tviterovac* (osenčena su polja koja sugerišu da između dveju reči ne postoje značajne razlike u proceni)

Pogledajmo sada dodatne rezultate za reč *tviterdžija* (tabela 7). Razlika između toga kako je procenjivana ova reč i kako su procenjivane najniže ocenjene reči (*tviterač* i *tviterac*) srednje je veličine i statistički je značajna, ali je, opet, nešto manja od razlike između tih dveju reči i reči *tviterovac*. Rezultati iz prethodne tabele su sugerisali da se *tviterovac*, *tviterista*, *tviterdžija* nalaze u istoj fazi prihvaćenosti (koju smo nazvali faza predneologizama). Sada vidimo da između procene u paru *tviterdžija* – *tviterista* postoji srednje izražena razlika. Kako su predneologizmi prelazna kategorija između hapaksa i neologizama, opravdano je očekivati da među samim predneologizmima mogu postojati umerenije razlike u ocenjivanju.

Poređenje	Z-vrednost	r (efekat veličine)	p-vrednost
<i>tviterač</i> – tviterdžija	-2,934	0,407 (srednje izražena razlika)	0,003
<i>tviterac</i> – tviterdžija	-2,106	0,292 (srednje izražena razlika)	0,035
<i>tviterista</i> – tviterdžija	-2,790	0,387 (srednje izražena razlika)	0,005

Tabela 7. Vilkoksonov test za parove sa rečju *tviterdžija* (osenčena su polja koja sugerišu da između dveju reči ne postoje značajne razlike u proceni)

Preostali parovi su dati u tabeli 8. Ovi rezultati pokazuju da je razlika između procene reči *tviterista* sa jedne i *tviterac* i *tviterač* sa druge strane, velika i statistički značajna, što se poklapa sa odnosom tih dveju reči prema reči *tviterovac*, i, stoga, potvrđuje da su *tviterista* i *tviterovac* u istoj fazi. Suprotno tome, razlike u proceni reči *tviterac* i *tviterač* su male (efekat veličine je izuzetno nizak), pri čemu je *p* blizu praga od 0.05. Iz toga bi se moglo zaključiti da su ove dve reči ocenjivane vrlo slično, odnosno da se nalaze na istom stadijumu (ne)prihvatljivosti.

Poređenje	Z-vrednost	r (efekat veličine)	p-vrednost
<i>tviterac</i> – tviterista	-4,182	0,580 (velika razlika)	0,000
<i>tviterač</i> – tviterista	-4,541	0,630 (velika razlika)	0,000
<i>tviterac</i> – tviterač	-1,795	0,249 (mala razlika)	0,073

Tabela 8. Vilkoksonov test za preostale parove u *tviter*-grupi (osenčena su polja koja s-ugerisu da između dveju reči ne postoje značajne razlike u proceni)

Šta nam rezultati Vilkoksonovog testa u grupi *tviter*-reči pokazuju? Na osnovu vrednosti r (efekat veličine) i statističke značajnosti uočenih razlika u procenama, testirane reči, zaista, možemo podeliti u tri grupe. Reč *tviteraš* se u velikoj meri razlikuje od svih ostalih. Njoj su najbliže *tviterista* i *tviterovac*, ali je razlika i dalje vrlo visoka. Ovim dvema reči- ma se po ocenama približava reč *tviterdžija*. Suprotno tome, reči *tviterač* i *tviterac* su upadljivo različite u odnosu na sve druge, dok među njima nema značajne razlike. Podela pretpostavljena u tabeli 4 je, dakle, statistički potvrđena.

2.2.2. Analiza iks-grupe

Rezultati Vilkoksonovog testa uparenih uzoraka za procenu prihvatljivosti reči *iksovac*, *ikser*, *iksaš*, *iksovdžija*, *ikserista*, *iksač* sumirani su u sledećoj tabeli.

Par	Z-vrednost	r (efekat veličine)	p-vrednost
iksaš – iksovac	-0.87	0.12 (vrlo niska razlika)	0.384
iksovdžija – iksovac	-3.402	0.47 (blizu velike razlike)	0.001
ikser – iksovac	-0.505	0.07 (izuzetno mala razlika)	0.614
iksač – iksovac	-4.081	0.57 (velika razlika)	0.0
ikserista – iksovac	-3.424	0.47 (blizu velike razlike)	0.001
ikser –iksaš	-0.422	0.06 (izuzetno mala razlike)	0.673
iksovdžija – iksaš	-4.146	0.57 (velika razlika)	0.0

ikserista – iksaš	-3.625	0.5 (velika razlika)	0.0
iksač – ikšaš	-4.213	0.58 (velika razlika)	0.0
iksovdžija – ikser	-3.534	0.49 (blizu velike razlike)	0.0
ikserista – ikser	-3.301	0.46 (blizu velike razlike)	0.001
iksač – ikser	-3.491	0.48 (blizu velike razlike)	0.0
iksovdžija – ikserista	-1.204	0.229 (mala razlika)	0.17
iksač – ikserista	-0.662	0.09 (izuzetno mala razlika)	0.508
iksač – iksovdžija	-0.643	0.09 (izuzetno mala razlika)	0.52

Tabela 8. Vilkoksonov test rangova na parovima *iks*-reči (osenčena su polja koja sugerišu da između dveju reči ne postoje značajne razlike u proceni)

Ovi rezultati pokazuju da se reči izvedene od osnove *iks*- mogu, zaista, podeliti u dve grupe. U prvoj grupi su reči *iksovac*, *ikser* i *iksaš*. Među ovim rečima nema statistički značajne razlike u tome kako su ih ispitanici ocenjivali (efekat veličine je mali, a razlika nije statistički značajna). Drugoj grupi pripadaju reči *iksovdžija*, *ikserista*, *iksač*. I među ovim rečima nema značajne razlike u procenama (efekat veličine je nizak, a razlika nije statistički značajna). Sa druge strane, razlika između procena za reči prve i druge grupe postoji i uvek je statistički značajna.

Da bismo ove nalaze povezali sa rezultatima koje smo dobili analizom naziva izvedenih iz osnove *tviter*-, upoređićemo, koristeći isti test, procenu reči *tviteraš* i *tviterovac* sa rečima iz prve *iks*-grupe (*iksovac*, *ikser*, *iksaš*).

par	Z	p-vrednost	R (efekat veličine)
iksovac – tviteraš	-5,392	0,000	0,75 (izuzetno velika razlika)
iksaš – tviteraš	-4,082	0,000	0,57 (velika razlika)
ikser – tviteraš	-4,676	0,000	0,65 (velika razlika)
iksovac – tviterovac	-0,654	0,513	0,09 (izuzetno mala razlika)
iksaš – tviterovac	-1,177	0,239	0,16 (mala razlika)
ikser – tviterovac	-0,852	0,394	0,12 (mala razlika)

Tabela 9. Rezultati Vilkoksonov testa rangova na parovima iz *tviter* i *iks*-grupe (osena su polja koja sugerišu da između dveju reči ne postoje značajne razlike u proceni)

Rezultati jasno pokazuju da prihvaćenije *iks*-reči nemaju isti status kao reč *tviteraš* – razlika u procenama je velika (r prelazi vrednost od 0,5) i potpuno statistički značajna (p je 0). Suprotno tome, razlika u procenama ovih *iks*-reči i procenama reči *tviterovac* gotovo da je zanemarljiva i statistički nije značajna. Reči *iksovac*, *iksaš* i *ikser se*, dakle, nalaze na istom stupnju prihvaćenosti kao *tviterovac*. U pitanju su predneologizmi, koje još nemaju status kakvu ima reč *tviteraš*.

Ove nalaze potvrđuju i dodatna poređenja. Sve tri prihvaćenije *iks*-reči se po procenama ne razlikuju značajno od procena za reč *tviterista*, što pokazuje da imaju isti status. Sa druge strane, kada uporedimo reč *iksovac* i reč *tviterac*, za koju smo utvrdili da ima status hapaksa, uočavamo da je razlika velika ($r=0,5$) i statistički relevantna ($p=0$). Kada pak uporedimo reč *tviterac* sa rečima iz druge *iks*-grupe, razlike nema – reči *iksač*, *iksovdžija* i *ikserista*, kao i *tviterac*, nalaze se u pretpočetnom stadijumu prihvatljivosti, odnosno imaju vrednost hapaksa a ne predneologizma.

Par	Z	p-vrednost	R (efekat veličine)
iksovac – tviterista	-0,116	0,907	0,02 (izuzetno mala razlika)
iksaš – tviterista	-0,773	0,439	0,11 (mala razlika)
ikser – tviterista	-0,243	0,808	0,03 (izuzetno mala razlika)
iksovac – tviterac	-3,677	0,000	0,51 (velika razlika)
iksač – tviterac	-0,425	0,671	0,06 (izuzetno mala razlika)
ikserista – tviterac	-0,428	0,669	0,06 (izuzetno mala razlika)
iksovdžija – tviterac	-1,528	0,127	0,21 (mala razlika)

Tabela 10. Rezultati Vilkoksonov testa rangova na parovima iz *tviter* i *iks*-grupe (osena su polja koja sugerišu da između dveju reči ne postoje značajne razlike u proceni)

3. Zaključak: hapaks → predneologizam → neologizmi

Vilkoksonov test rangova, sproveden na parovima unutar *tviter*-grupe i *iks*-grupe, kao i na parovima između ovih grupa, potvrdio je polaznu pretpostavku i statistički dokazao opravdnasnost uvođenjetrostepenog modela prihvatljivosti novih reči. Prema uzualizacije, dakle, nove reči možemo podeliti u tri grupe:

1) **Hapaksi** se nalaze u pretpočetnom stadijumu prihvatljivosti, pojavljuju se izuzetno retko i prosečna ocena im je manja od 1,5 (*tviterač, tviterac, iksač, iksovdžija, ikserista*);

2) **Predneologizmi** su otpočeli proces prihvatanja, upotrebljavaju se povremeno, prosečna ocena im je oko 2 (*tviterovac, tviterista, tviterdžija; ikser, iksovac, iksaš*), a i među njima mogu postojati izvesne razlike u prihvatljivosti, odnosno – neki predneologizmi mogu biti bliži hapaksima od drugih (*tviteržija*), ali je i tada njihova razlika u odnosu na hapakse statistički značajna;

3) **Neologizmi** su dostigli viši stepen prihvaćenosti – nisu još uvek potpuno prihvaćeni (kao uobičajena leksika), ali je njihova prosečna ocena preko 3, a broj niskih ocena je značajno smanjen (*tviteraš*).

Utvrđeni trostepeni model leksičke prihvaćenosti je uspostavljen na analizi dva manja derivaciona podgnezda (nazivi za korisnike izvedeni iz naziva *Tviter* i *Iks*), ali su rezultati statistički značajni. Važno je primetiti da se odnos između *iks*-grupe i *tviter*-grupe poklapa sa vanjezičkim faktorima – kako je promena naziva *Tvitera* u mrežu *Iks* novijeg datuma, *iks*-reči nisu još uvek stigle da stabilizuju svoj položaj. Uočavamo, recimo, da neke reči iz *iks*-gnezda „kasne“ za svojim ekvivalentima iz *tviter*-gnezda (*tviteraš* je neologizam, ali *iksaš* je predneologizam; *tviterdžija* je predneologizam, ali *iksovdžija* je hapaks), što dodatno potvrđuje postojanje višestepenog razvojnog puta.

Kako je ovo istraživanje pokazalo, razlikovanje *hapaksa*, *predneologizama* i *neologizama* prema stepenu prihvaćenosti utemeljeno je na statističkoj analizi subjektivnih procena govornika, a Vilkoksonov test rangova može se i u drugim slučajevima koristiti kao metoda za utvrđivanje stepena stabilizacije novih reči. Kako bi model bio dodatno potvrđen, treba ga proveriti i na drugom materijalu novih tvorenica (npr. na celom *tviter* i *iks*-gnezdu).

LITERATURA

- Gabrielova, Lopatina 2023: Gabrielova E., Lopatina V., „Occasionalisms in Social networks during the pandemic“, *Journal of Language and Education*, 9(4), 46-60.
- Dragičević 2009: Rajna Dragičević, „Потенцијалне речи у српском језику“, у: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 38/3, 119–126.

- Dragičević 2011: Рајна Драгићевић, „Лексика квалификована као индивидуална“, у: *Лексикологија, ономастика, синтакса* (зборник у част Гордани Вуковић), Нови Сад: Филозофски факултет, 47–58.
- Dragičević 2020: Рајна Драгићевић, „О неологизмима у српском језику из угла припреме корпуса за израду вишетомног речника савременог српског језика матице српске“, *Јужнословенски филолог*, LXXVI/1, 107–121.
- Fields 2009: Andy Fields, *Discovering statistics using SPSS* (third edition). London: Sage Publications Ltd.
- Kristal 1995: David Crystal. *The Cambridge Encyclopedia of English Language* (2nd edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Mattiello 2017: *Analogy in Word-formation: A Study of English Neologisms and Occasionalisms*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.
- Nikolić 2020: Ивана Николић, „Неологизми: одређење термина и преглед истраживања у шпанској и српској лингвистици“, у: *Хиспанско наслеђе у мултикултуралном свету* (зборник у част професору Далибору Солдатићу), ур. В. Карановић, А. Пејовић, Београд: Филолошки факултет, 435–488.
- Otašević 1991: Ђорђе Оташевић, „Творба околионализама у српскохрватском језику“, *Јужнословенски филолог*, XLVIII, 68–78.
- Otašević 2008: Ђорђе Оташевић, *Нове речи и значења у српском језику*, Београд: Алма.
- Otašević, Sikimić 1991: Ђорђе Оташевић, Биљана Сикимић, „Однос околионализама према времену“, *Наш језик*, XXIX, 1–2, 77–80.
- Pallant 2009: Julie Pallant, *SPSS priručnik za početnike*, Београд: Микро књига.
- Radović-Tešić 2008: Милица Радовић-Тешић. „Структура актуелних неологизама у српском језику“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 37/1, 361–369.
- Savić 1984: Свенка Савић. „Принципи стварања неологизама у српскохрватском језику“. Јован Јерковић (ур.) *Лексикографија и лексикологија*. Нови Сад / Београд: Матица Српска, Институт за српскохрватски језик САНУ, 161–170.
- Šipka 2006: Danko Šipka, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: 2006.

Vanja Miljković

(Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

STAGES OF ACCEPTABILITY OF NEW DERIVATIVES – THE CASE OF TERMS FOR TWITTER (X) USERS IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

This paper presents a quantitative analysis of acceptability ratings for newly formed derivatives used to refer to users of Twitter, now known as X. The methodology is based on the Wilcoxon signed-rank test, which revealed that statistically significant differences in participants' ratings allow for the identification of three stages of acceptability: (1) the pre-initial stage (hapax forms); (2) the initial stage of acceptance (pre-neologisms); and (3) the stage of acceptance (neologisms). The results indicate that words in the pre-initial stage tend to receive the lowest acceptability scores and either do not appear in electronic sources or appear only as hapax legomena. In contrast, words in the stage of acceptance are highly frequent and receive higher acceptability scores. Among the analyzed terms, only *tviteraš* has reached the stage of acceptance. Within the cluster of Twitter-related terms, *tviterovac*, *tviterista*, and *tviterdžija* are in the initial stage, while *tviterač* and *tviterac* remain in the pre-initial stage. None of the X-related derivatives have reached the stage of acceptance; *iksovac*, *iksaš*, and *ikser* are in the initial stage, whereas *iksa-džija*, *iksač*, and *ikserista* are still in the pre-initial stage. Since Twitter was renamed to X in July 2023, it is unsurprising that none of the X-related terms have yet reached the level of acceptance attained by *tviteraš*. This study demonstrates that a statistical analysis of acceptability ratings enables a tripartite classification of novel lexical formations into hapax forms, pre-neologisms, and neologisms, thereby extending the binary model traditionally discussed in neological literature (individualisms vs. neologisms) to a three-tiered framework.

Keywords: neologisms, acceptability, hapax legomena, pre-neologisms, Wilcoxon signed-rank test, statistical analysis, Serbian language.

УДК 811.163.41'276.2'373.43-052(497.16):323.1'19/20"
811.163.41'276.2'373.43-052(497.16):343.325
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2025.7.12.5>

*Милан Ивановић**

(ЈП „Службени гласник“, Београд, Р. Србија)

РЕЦЕНТНИЈЕ ИНОВАЦИЈЕ У ЦРНОГОРСКОЈ ЕТНОНИМИЈИ НЕФОРМАЛНИХ УРБАНИХ ВАРИЈЕТАТА

Новоречје, 2025, бр. 12

Преврате у црногорској националној идеологији до којих је дошло на размеђу XX и XXI в. говорни представници сленга и разговорног стила констатовали су, између осталог, творбом нових назива за лица одговарајућег опредјељења. Ти се називи овдје пописују посредством грађе прикупљене са интернета и објашњавају помоћу дериватолошког апарата, уз увид да се већина односи на баштинике црногорског сепаратизма. Као најпродуктивнија показује се парадигма житељског историзма *Дукљанин*, којом су баштинници црногорског сепаратизма означени усљед експлицитне самоидентификације с наслеђем раносредњовјековне (полу)државе на тлу данашње Црне Горе. Дио називâ за иста лица настао је сливањем немаркираног житељског назива и имена челника политичких режима под којим је одговарајуће схватање нације настало: *Титогорац*, *Милогорац*. Упоредивањем наведених и осталих назива са етнонимијом неформалних урбаних варијетета уопште, напослѣтку се закључује да ови ипак нису етнонимске природе.

Кључне ријечи: црногорска нација, црногорски национализам, етноними, неологизми, сливенице, творба ријечи, сленг, разговорни стил, жаргон, српски језик.

1. УВОД. Током посљедњих деценија, с развојем интернета, посебно тзв. друштвених мрежа,¹ и њима припадајућег језичког ва-

* mipozega@yahoo.com; ORCID: 0009-0002-8637-5593

¹ Умјесто термина *друштвене мреже* каткад се препоручује термин *друштвени медији* (в. нпр. Радивојевић s. a.). Нама се пак чини да би прије управне ријечи првог термина свакако требало преиспитати одредбену. У том би се случају, можда, закључило да су означени медији више антисоцијални него друштвени, те да би их у ствари требало назвати тако.

ријетета – *нетспика* (Crystal 2011), и на говорном простору српског језика нове домене јавне употребе запосјеле су и лексичке (и ономастичке) јединице које су се у урбаном окружењу до тада користиле углавном само усмено – као јединице разговорног стила или *суп-стандарда*, омладинског жаргона или *сленга*, те разних *аргоа*, тј. тајних кодова преступничких и више или мање маргинализованих друштвених група.² У сврхе лингвистичких истраживања такве се јединице данас, дакле, могу прикупљати и помоћу интернет претраживача, одн. из говорног материјала који нам преко њега пружају Твитер/Икс, Фејсбук, Инстаграм, Јутјуб, Тикток, форуми, блогови, али и рубрике читалачких коментара на онлајн страницама традиционалних медија. Свјесни не само очигледних предности него и извјесних мањкавости таквог извора грађе (в. Лазић Коњик 2024: 71–74), ми га овај пут користимо ради прикупљања јединица за које другог писаног извора и нема, стога што – за разлику од аналогних јединица заједничких цијелом говорном простору српског језика, као и аналогних јединица својствених појединим већим градовима (прије свих Београду и Загребу) – лексикографски нису обрађиване.³

Мислимо на називе које су током посљедњих деценија у Црној Гори једни за друге сковали они што свој црногорски идентитет схватају као етнички (различит од српског, па и сваког другог јужнословенског), или национални (не разматрајући уопште етнос као заједницу којој би могли припадати), и они што свој црногорски идентитет схватају као регионални (у односу на српски као етнички). У овом раду те називе пописујемо и објашњавамо (првенствено мотивацијски) у трећем, четвртном и петом поглављу. Да би се објашњења разумјела, у другом поглављу приказујемо преврате до којих је од 1918. г. наоვაмо неколика пута дошло у црногорској националној идеологији, тако да се развије спектар идентитетâ оцртан у првој реченици овог пасуса. У претпоследњем поглављу називе о којим је ријеч упоређујемо с етнонимијом неформалних урбаних варијетета уопште (посебно београдских и загребачких, које смо посредством

² Набројени се варијетети не само колоквијално него често и у научном, лингвистичком регистру, нпр. код Р. Бугарског (2021), збирно означавају као *жаргон* (у ширем смислу). Овдје пласиран поглед на њихову номенклатуру и њихове односе (међусобне и према језичком стандарду) образложен је у Ивановић 2023а. Сличан поглед, с понешто другачијом дефиницијом *аргоа*, налазимо у Миљковић 2023.

³ Као лексикографски извори у Ивановић 2023а коришћени су РЖА, РЖИ и РЖГ, који обрађују неформалне варијетете Београда, те РЖС, који обрађује неформалне варијетете Загреба.

рјечникâ „жаргона“ истраживали у Ивановић 2023а), на основу чега потом преиспитујемо њихову етнонимску природу.

На крају увода напомињемо и то да је почетно слово свих наведених назива писано било као мало било као велико по критеријумима који су установљени у Ивановић 2023б. Одговарајући примјери употребе прикупљани су у више наврата, закључно са 15. априлом 2025. г., а при цитирању је на аутора и кон(т)екст указивано само ондје гдје су они били релевантни.

2. КРАТКА ИСТОРИЈА ЦРНОГОРСКЕ НАЦИОНАЛНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ. О теми у наслову овог поглавља настала је заиста обимна литература ауторâ разноликог опредјељења и приступа. По природи ствари она се овдје не може навести; стога читаоца упућујемо на прегледе у којима је она богато цитирана с пригодним изворима. Најскорији и најјезгровитији такав преглед био би Алексић 2024; нешто је пак опсежнији али и ранији Ђурковић 2010. За доста шире и дубље обавјештавање ту су Јовановић Б. 2005 и Раковић 2019, при чему се и те двије публикације разликују по временском обухвату, додуше знатније, утолико што су само у првој обрађена и раздобља прије тзв. кратког ХХ в. (1918–1991), одн. утолико што је само у другој, наравно, обрађено готово цијело раздобље владавине М. Ђукановића. Будући да је већини потенцијалних читалаца, који су му и савременици, то раздобље познато сасвим довољно, најсажетији приказ овдје ће добити оно.

Уочи избијања Првог свјетског рата (1914) и потоњег уједињења у југословенску државу (1918) међу црногорским политичарима била је актуелна подјела на *клубаше* и *праваше*. Први су названи по Народном клубу, у којем су се окупљали посланици прве политичке партије у Црној Гори – Народне странке, основане 1906. г. Будући да су они били опозициони (утолико што су се залагали за што ближе односе са Србијом, подјелу власти и владавину права), Никола Петровић Његош (кнез па краљ 1860–1918) окупио је као њихову противтежу себи наклоњене посланике, који су се неформално назвали Правом народном странком, а потом и колоквијално правашима (Маркуш 2005: 132, 197–198). Ова подјела, дакако, није била национална – обоји су се, наиме, надметали у испољавању српства (в. нпр. Стаматовић 2021) – али је посијала сјеме свих каснијих подвојености.

Најприје се та подјела преточила у расправе и сукобе до којих је дошло и прије и, у много већој мјери, послије Велике скупштине

српског народа у Црној Гори, која је од 24. до 29. новембра 1918. (по новом календару) одржана у Подгорици, да би донијела одлуку о уједињењу са Србијом и детронизацији краља Николе, одн. династије Петровић Његош. При томе су убједљиво превладале присталице безусловног уједињења, назване *бјелашима*, насупротив *зеленашима*, који су према таквом државноправном избору имали у најмању руку одређене резерве. Наведена имена обоји су добили по боји хартије на којој су штампани плакати с листама кандидата за повјеренике који ће посланике за поменути скупштину изабрати на окружном збору. Иако су такве кандидатске листе штампане (по свему судећи) само у Цетињском округу, називи ће се ускоро уопштити за читаве таборе, на нивоу цијеле Црне Горе (Vujić 1989: 39; Бојовић 1989: xv–xvi).

Озлојеђени развојем догађаја, особито детронизацијом владара којем су били веома блиски, припадници бивше политичке и војне елите, доминантни међу зеленашима, покренули су уочи Божића 1919. (по новом календару) побуну, која је сломљена за само неколико дана. Већина поражених побуњеника потом се разишла кућама (касније се политички организујући у Црногорски федералистички покрет па Црногорску странку), дио је преко Албаније емигрирао у Италију (одакле је побуна и подржавана),⁴ док се дио одметнуо у шуму. Већина одметника ликвидирана је током исте и сљедеће године; након тога опстале су само групице, које су извјестан отпор пружале и до 1924, а спорадично све до 1929. г. Сада се ти одметници, пречесто у ствари (с обзиром на претежну делатност) разбојници, од појединих кругова стратешки – по војницима који су се у шуму одметнули након капитулације Црне Горе у Првом свјетском рату (1916), одакле су све до ослобођења (1918) пружали отпор аустроугарској окупацији (Ракочевић 1969: 373–401) – називају *комитама* (уп. нпр. Растодер 1918 и Лакић 2021).

Из дворских кругова који су емигрирали што 1916. што 1919. г. досљедно су одашиљани искази српства, чак елитног српства, чије је право на свесрпско и југословенско вођство прече од србијанског (в. нпр. Стаматовић 2021), али је једном приликом, „вероватно [...] први пут у историји“ (Екмечић 1989: 825), одаслат и нацрт етногенезе Црногораца као засебне нације. Уткан у меморандум који је новембра 1920. тзв. Влада Краљевине Црне Горе у егзилу представила

⁴ Углавном у тиренску луку Гаету (Burzanović 2022).

Друштву народа,⁵ у домовини тај нацрт, међутим, није нашао никаквог одјека. И корак даље у домовини је, ипак, отишао један и само један аутор (в. нпр. Radojević 2008: 15); у двјема брошурама истоветне садржине – *Crvena Hrvatska* (Сплит, 1937) и, по забрани прве, *Osnovi Crnogorskog nacionalizma* (Загреб, 1937) – С. Марковић Штедимлија је, наиме, руководећи се учењима појединих хрватских националистичких интелектуалаца (Терзић 2000), наводно изворну, ратносредњовјековну Црну Гору, одн. Дукљу, одредио као најисточнији дио хрватског етничког простора, тзв. Црвену Хрватску.

Што се тиче комуниста међуратног раздобља, треба рећи да су у првим годинама сви осим совјетског револуционара В. Марковића били предјелени српски (в. нпр. Јовановић Ј. 1963: 45, 146, 154). Ускоро је, међутим, партија о Црногорцима почела говорити као о засебном ентитету – од Трећег конгреса КПЈ, у Бечу маја 1926, у чијој је резолуцији о националном питању наведено да је „imperijalistička politika srpske buržoazije izazvala sasvim opravdano silno nezadovoljstvo kod svih nesrpskih nacija“, те да је „to nezadovoljstvo došlo do изражаја u formiranju nacionalnih pokreta u Hrvatskoj, Sloveniji, Makedoniji, Vojvodini i Crnoj Gori“ (Izvori za istoriju SKJ: 150), па и раније – од Покрајинске конференције КПЈ за Црну Гору одржане „највјероватније крајем 1925“,⁶ у чијој се резолуцији као један од најважнијих задатака истиче „формирање револуционарног радничко-сељачког блока“, унутар којег, као и „према широким народним масама“, партија „треба увек да иступа за самоопредељење Црногораца укључујући и о[т]цепљење“ (Иzvори за историју радничког покрета и револуције у ЦГ: 442, 447).

Иако је током аустроугарске окупације у Првом свјетском рату и те како било наметнутих одмака од српског идентитета, нпр. кроз „анационалне“ наставне програме, с „матерњим“ језиком умјесто српског (Ракочевић 1969: 250–251), први је пут с највишег нивоа несрпски црногорски идентитет као цјелина наметнут 1941. г., с почетком италијанске окупације у Другом свјетском рату, што се огледа и у *Гласу Црногорца*, периодичној публикацији коју је тог „злог прољећа“ „обновио“ Цивилни комесаријат за Црну Гору. До броја 9, објављеног 13. јула, ниједном се у том листу нпр. не употребљава

⁵ Тврдња о том документу као првом таквом понавља се у Екмечић 2007: 370, као и у свим потоњим издањима исте књиге, само се умјесто *новембра* каже (погрешно, с обзиром на наслов цитираног документа) *марта*.

⁶ Користећи исти извор, А. Стаматовић (2021: 280) ову конференцију наводи као обласну, и са јануаром 1926. као мјесецом одржавања.

придјев *српски*, нити се игдје помиње, рецимо, Његош. Придјевом *србијански* користи се искључиво у негативном контексту, у колокацијама типа ~ *окупација*, ~ *властодршци*, ~ *тиранија* (из броја 1, од 18. маја), одн. у исказима типа „Србијанска администрација упропастила је економске могућности Црне Горе направивши је, плански, јошт пасивнијом и мање плодном“ (из броја 6, од 24. јуна). У броју 9, објављеном непосредно послје Петровданског сабора, који је прогласио „слободну и независну“ Краљевину Црну Гору, дакле на дан када је управо због одлука поменутог сабора покренут Тринаестојулски устанак, први се пут, додуше у пренијетом излагању С. Дрљевића, употребљава придјев *српски*, али значећи искључиво ’који се односи на Србију’: ~ *агенти*, ~ *војска*, ~ *официри*, ~ *влада*, ~ *политичари*. У истом је броју први пут употријебљен и нови глотоним. Комично је, мора се примијетити, што је то учињено баш на уста грофа С. Мацолинија, високог комесара за Црну Гору. У извјештају о његовом наступу тврди се, наиме, да је „[п]о завршеном засиједању“ баш он „поздравио народне претставнике ускликом: ’Живјела Црна Гора!’ на црногорском језику, што је изазвало нове изразе одушевљења“.⁷

⁷ Овај преврат у црногорској националној идеологији није трајао ни четири године, колико је трајао Други свјетски рат, ни двије године, колико је трајала италијанска окупација – трајао је још краће, што се опет огледа у *Гласу Црногорца*. Тај лист, којем је услед Тринаестојулског устанка објављен још само један број, поново наиме бива „обновљен“ почетком сљедеће, 1942. г., али с дијаметрално другачијом уређивачком политиком. По суду аутора тада објављених чланака Црногорци заслужују „улогу чувара наше српске расе“, они су „леgitимни носиоци српства“, а Црна Гора „Пијемонт Српских народа“ (из броја 1, од 14. фебруара). У истом се броју Његош помиње чак пет пута, између осталог с придјевима *велики* и *бесмртни*. Слично је у броју 2, од 21. фебруара, којим почиње давање „Лекција из италијанског језика“, у којим се овај упоређује са српским као матерњим језиком. За стару Црну Гору каже се да је „крз више вјекова [...] свима српским земљама [...] давала директиву и тон“, а читаоци се позивају да „у хору“ фигуративно запјевају „свесрпску химну *Онам*’, *онамо*“; као „иницијали највећег српског пјесника“ у „Укрштеним ријечима“ дају се два *П*, а тај се пјесник поименце помиње чак седам пута, од чега једном с придјевом *славни*. Од броја 87, одн. 27. јануара 1943. више нема поднаслово *Лист за националну политику, књижевност и привреду*, а од броја 89, одн. 3. фебруара као „директор“ се потписује „Капетан Ђино Биађи“, али се у уређивачкој политици ништа не мијења: пригодним чланцима обиљежава се Савиндан, за „Њ. Е. Гувернера“ се каже да „све што ради, ради искрено и из љубави за добро и напредак црногорског народа и других српских племена“ (27. јануара), док се поводом „комунистичких метода“ каже да „[п]роливена крв [...], велике патње и муке оних истинских синова српског народа, захтијевају да се овакви избеце и опамете“ (3. фебруара). Колико нам је познато, на ову се фундаменталну промје-

Ступивши на власт, по ослобођењу, комунисти су у односу на своју међуратну идентитетску политику ипак примијенили компромисно рјешење. Уочи њемачке капитулације, у празничном броју *Борбе* (106, од 1. маја 1945), М. Ђилас објављује чланак „О црногорском националном питању“, гдје тврди да се Црногорци „по племенској традицији осјећају, а и јесу, Срби“, али да су они „у националном погледу данас и нешто посебно, своје, црногорско“. У читавом раздобљу социјализма такав је став у елитама преовлађивао макар декларативно. При томе га је најуспјелије, мада у суштини противрјечно, репродуковао Д. Вујовић (1987: 157), тврдећи нпр. да су „из исте српске етничке основе настале двије врло сродне нације – српска и црногорска“.

Али већ од 1966/67, одн. смјене А. Ранковића на федералном а унапређења В. Милатовића на републичком нивоу, појединци с високих положаја у редакцијама *Побједе*, РТ Титоград и титоградског „Графичког завода“ почињу да одашиљу становишта С. Марковића Штедимлије, представљајући као великосрпску кривотворину сву дотадашњу филологију и историју Црне Горе. Оглашава се и сами Штедимлија, додуше под другим именима,⁸ маштовитим исказима попут сљедећег, цитираног из књиге објављене у издању београдског Завода за уџбенике (*sic!*), у библиотеци приручне литературе за наставнике:

ну у уређивачкој политици *Гласа Црногорца* до сада није скретала дужна пажња, па смо то учинили ми. Код А. Стаматовића (2021: 274–275) за њу пак налазимо врло убједљиво објашњење.

⁸ Будући да је учествовао у злочиначком режиму НДХ – између осталог као уредник и великим дијелом аутор двију периодичних публикација у издању фантомске Хрватске православне цркве: *Pravoslavni kalendar* и *Glas pravoslavlja*, гдје се потписивао и као Душан Марковић, те Поп Перо (Karaula 2023) – послје рата је робијао десет година у сибирским гулазима и још четири на Голом отоку (Radojević 2015: 144). Упркос томе, М. Крлежа га је касније ангажовао у Југославенском лексикографском заводу, по тумачењу Штедимлијиних сљедбеника на основу заслуга које је имао као Крлежин саборац у тзв. сукобу на лјевици (Radoman 2020: 371), што је тумачење у које веома сумњамо имајући у виду упадљиву и генералну Крлежину дистанцу спрам Штедимлије (Bogišić 1999). Па ипак, и тада је своје радове, због губитка грађанских права, Штедимлија морао да објављује под туђим именима – рођака Томаша Марковића (Radoman 2020) и супруге, Љубице Кланчић, једном се потписавши и као Љепосава Кланчић (Radojević 2015). Својим се именом пак потписао у тексту који је 26. априла 1970. објавио у *Vjesnik*-овој рубрици „Ћитаоси ришу“ да упозори како „кампању“ за одбрану Његошеве завјетне капеле од планираног и напослјетку извршеног рушења наводно воде „четничко-љотићевски-емигрантски“ кругови.

Прогањање и уништавање богумила није могло бити завршено у неколико дана, па ни у неколико мјесеци у свим земљама којима је Немања владао. То је несумњиво трајало више година. И за то вријеме су паљене њихове „нечастиве књиге“. Извршиоци тих санкција сигурно нијесу били особито вјешти у распознавању „нечастивих књига“, па су уништавали све што је било писано латиницом, босанчицом, глагољицом или грчким. Што они нијесу уништили, то су уништавали сами имаоци те „нечастиве“ литературе у страху од прогона, и прије него би се појавили егзекутори.

На тај начин, истријебљени су сви рукописни споменици који су настали и постајали код дукљанских Славена од досељења до краја XII вијека. Краљ Стефан Првовјенчани објашњава то уништавање црквено-вјерским мотивима источне цркве, која се тада утврђивала и насилно ширила под Немањиним влашћу (уосталом као и у Кијевској Русији за вријеме примања хришћанства). (Марковић 1969: 106)

Тзв. етногенетичка теорија, о дукљанству као исходишном црногорству, добила је и двије монографије. У првој таквој, (мета)историјској, коју је (само)⁹ потписао истакнути комунистички револуционар па функционер С. Брковић (1974: 7, 15, 20–21), критикују се аутори *Историје Црне Горе* (1967–1975)¹⁰ и одговарајућих чланака у првом издању *Enciklopedije Jugoslavije* (1955–1971) што у маниру „građanskih istoriografa“, дакле „sa romantičarskim zanosom“, говоре о *уједињењу* Зете (као баштенице дукљанског наслеђа) с Рашком, одн. о њеном *укључивању* и *углобљавању* у јединствену српску државу. По суду изнијетом у наведеној књизи, „и вријеме изградње

⁹ Б. Алексић (2024: 164–165) каже да је „[п]о многим индицијама“ то штиво „писао читав тим публициста – ’етногенетичара‘“, а да је С. Брковић „само позајмио своје име како би се на тај начин отупила критичка оштрица научне јавности у односу на крајње проблематичан садржај књиге“. Аутор ових редака не зна које су то индиције, али мора повјерити податак да му се прије неколико година један познаник исповиједио као најближи сродник правог аутора књиге о којој је ријеч. Мада би неумјесно било одати га, истине ради ваља оставити макар какав путоказ; нека то буду странице касније објављених књига чији је потписник опет С. Брковић.

¹⁰ Од планираних осам књига објављене су само три, о догађајима до краја XVIII в. Четврта, о раздобљу Петра I и Петра II Петровића Његоша, припремљена за објављивање у издању Редакције за *Историју Црне Горе*, објављена је 1981. г. у издању београдске „Народне књиге“ (Перић 1997). Едиција је обустављена након што су ондашње политичко руководство Црне Горе и, прије њега, поједини аутори чији је рад наводно утемељен „на критичком одређењу према историографском опусу“ оцијенили да је ова писана „са погрешних концепција [...] превазиђене науке“ (Живковић 1987: 181, 190).

novih, socijalističkih društvenih odnosa“ треба говорити о *освајању* и *окупацији*. На страницама исте публикације тврди се, штавише, да је Стефан Немања „poslije osvajanja Zete, na njenoj teritoriji ognjem i mačem širio istočni uticaj i pravoslavlje, na račun katoličanstva i bogumiljskog pokreta“, те да је становништво Боке Которске и уопште црногорског приморја које се национално сада опредјељује као хрватско „u svojoj većini ono čiji su pradjedovi tu vjeru uspjeli da sačuvaju i pored nemanjićkih progona“ (Brković 1974: 232).

Битно другачију монографију, у првом реду етнолошку, написао је Ш. Кулишић, бивши директор Етнографског музеја у Београду и редактор *Српског митолошког речника* (1970). Закључак је, међутим, био исти: да су Црногорци засебан јужнословенски народ, да нису како Хрвати тако ни Срби, да њихов „osnovni sloj predstavlja *staro slovensko stanovništvo*, još iz vremena doseljavanja, koje vizantijski izvori XI vijeka nazivaju *Dukljanima*“, постепено измијешано „sa ostacima više ili manje poromanjenih balkanskih starinaca“ (Kulišić 1980: 86, 93).

Без обзира на то што су комунистички функционери такође стајали на становишту о црногорској нацији као засебној, Брковићеве и Кулишићеве хипотезе ни они – као ни шира јавност – нису примали са одобравањем (Стаматовић 2021: 53, 66). Још је мање успјеха било у пробоју тих хипотеза и поборника им у Црногорску академију наука и умјетности, како током осамдесетих, у великој Југославији, тако и током деведесетих, у истоименој државној заједници Србије и Црне Горе, а да се томе и те како стремело, показује нам чињеница да је 1999. г., само мјесец дана по окончању НАТО-овог бомбардовања, у Зеленом салону Хотела „Црна Гора“ (*sic!*) – наводно „zbog naslijeđene i još uvijek neprevaziđene kolonijalne svijesti kod mnogih postojećih institucija i formalno značajnih i uticajnih ličnosti“ (Perović 1999) – основана паралелна организација: Дукљанска академија наука и умјетности. Током наредних година, у сусрет референдуму о државноправном статусу, редовни саговорници новинара *Побједе* и РТ Црне Горе постаће управо њени чланови (Ђурковић 2010: 30–31). У својим излагањима они ће, упркос прокламованим идеалима мултиетничности и мултукултуралности (Perović 1999; Nacionalni sastav utemeljitelja), стално пренаглашавати регионалне посебности Црногораца и њихове историје, заступајући не само засебан језик, у чему су дјелимичан успјех постигли по отцјепљењу Црне Горе (2006) фактички само поводом његовог назива, него и засебну цркву, у чему пак нису постигли никакав успјех, будући да је покушај да се ова не-

како афирмише пропао на парламентарним изборима 2020. г., доведши штавише до пада режима М. Ђукановића, који се оцртаним сепаратистичким пројектима постепено приклањао од 1998. г. (Glušica 2020: 229–261; Popis stanovništva 2023: 2, 8; Лековић 2023: 131–142).

3. НАЗИВИ КОЛИМ ЦРНОГОРСКИ СРБИ ОЗНАЧАВАЈУ ЦРНОГОРЦЕ НЕСРБЕ. Претходни пасуси дају одговор на питање због чега Црногорце православне вјероисповијести који одричу своје српство њихови суграђани српског опредјељења неформално, више или мање погрдно, означавају низом назива, од којих је један добијен значењским помаком житељског историзма *Дукљанин* (§§ 1, 17 и 23). Такав помак мотивисан је, наиме, чињеницом да као колективно сјећање на средњи вијек означена лица не његују сјећање на Стефана Немању, Св. Саву и остале Немањиће, које његују сви Срби, укључујући црногорске, него током историје у народној свијести максимално изблиједјело сјећање на зетску донемањићку династију Војислављевића и Дукљу као прву словенску (полу)државу на тлу данашње Црне Горе.

(1) Prvo ste nas ubjeđivali da Duklja nije postojala nego da smo to izmislili. Onda ste nas zvali *Dukljani* da biste nas vrijeđali. Kako sad „srpska država“, i kako „srpska“ kad su joj vladari bili katolici? Morate da prekinete sa ovim lažima i prisvajanjem tuđih istorija [поводом објашњења у тексту Би-Би-Сија на српском да је Св. Јован Владимир „bio knez Duklje, srpske države koja se prostirala na području današnje Crne Gore“]. <twitter.com>, 4. 6. 2022.

Тој помјереној семантици назива *Дукљанин* истозначан је суфиксални дериват *Дукљанац* (§ 2). Будући да је у етнониимији суфикс *-ан(а)ц* млађи и, с обзиром на учесталост употребе одговарајућих назива, мање заступљен од конкурентних (в. нпр. Клајн 2003: 57), може се претпоставити да је у датом случају, поред извођења, макар дјелимично дјеловала и аналошка творба. Извјеснија је пак претпоставка да је аналошка творба дјеловала у случају деривата *Дукљаин* (§ 3), чијим се суфиксом *-аин*, и то као депрецијативним, између осталог означавају присталице одређене политике, уп. нпр. *аутономаин* (Vabić 2002: 136). Предложак такве творбе били би историзми *бјелаин* : *зеленаин*, *уходани* и у разговорном стилу (па и историзми *клубаин* : *праваин*, *уходани* једино у научном регистру), којима се такође означавају непомирљиво супротстављени политички табори умногоме одређени односом према Србији и Српству (в. претходно поглавље).

(2) „Ми овде у Србији“ – говорио је отац – „ми смо ти ајде де Срби, можемо да послужимо, али да знаш, прави Срби живе у Црној Гори“. [...] Прве Црногорце срео сам године 1954. у Београду. Био сам узбуђен и почаствован као да се упознајем са синовима високородног племства. Један од њих, нећу да му помињем име, данас је истакнути *Дукљанац* [из интервјуа с М. Данојлићем]. <*novosti.rs*>, 25. 1. 2014.

(3) Јадни *дукљаши*. Уздају се у ујкане [ушаше, одн. Хрвате], а ујкани би најрадије да *дукљаши* зарате са Србима, па и до задњег *дукљаша* ако треба, само нек се коље. <*in4s.net*>, 12. 8. 2019.

Што се тиче суфиксалног деривата *Дукљаш*, рекло би се да је у односу на назив *Дукљанин* денотација истовјетна а конотација негативнија. Исто али у знатно већој мјери извјесно важи за дериват *Дукљаноид* (§§ 4 и 22), чији се суфикс *-оид*, и то као изразито депрецијативан, у сленгу и разговорном стилу на цијелом говорном простору српског језика шири током посљедњих година (Драгићевић 2024: 270–273, уп. Јовановић Ј. 2018: 562–563), потом за префиксално-суфиксални дериват *подукљица* (§ 5), који је евидентно настао аналошки – по узору на *потурица* ’Србин, одн. припадник ма којег нетурског народа који се преобратио у Турчина, одн. муслимана’ – с циљем да означено одређење представи као неаутентично, а нарочито за сливеницу *дудукљанин* (§§ 6 и 7), према *Дукљанин* а са *дудук* ’глупак’.

(4) Kralj Nikola je bio Srbin od krvi i mesa, kakav-takav bio je Srbin a ne *Dukljanoid* [релативизују се његове негативне црте – од аутократских склоности до скретања с декларативно унитаристичке линије]. <*in4s.net*>, 6. 8. 2019.

(5) Poturice i *podukljice*, tišina! Ovo je njegoševska CG [привржена својој традицији], nikad više primitivni antisrpski Đukanistan [земља којом аутократски влада М. Ђукановић!]! <*barskiportal.com*>, 7. 11. 2020.

(6) Схватам да примате одређена средства за кривотворење историје. Али у овакве ствари ни најугорелији¹¹ *дудукљанин* не вјерује. <*facebook.com*>, 2020.

¹¹ Ако је исправно написано, вјероватно је фигуративно упоријебљено, тако да буде значењски еквивалентно са *најокорјелији*, будући да глагол *угорјети* иначе значи ’остати довољно времена под угари, одморити се до наредне сетве (о преораној њиви)’. Напоменимо и то да би у стандардној ијекавици било *најугорјелији*, а да је у црногорским говорима и иза непокривеног /p/ рефлекс кратког јата – /e/ (уп. цг. разг. *речник* умјесто књиж. ијек. *рјечник*).

(7) Vraginja Fuksanović, *dudukljanka* od majke Srkinje [о Драгињи Вуксановић Станковић, в. сљедеће поглавље] <*in4s.net*>, 18. 1. 2024.

Чињеницом да је први пут несрпско опредељење као цјелина становништву Црне Горе наметнуто под италијанском окупацијом (в. претходно поглавље) мотивисана је позајмленица *Монтенегрин* (§§ 8, 9, 17 и 22), свакако помјереног значења у односу на предлогак *montenegrino*, који у исходном језику означава становника Црне Горе уопште. Уз учешће наших житељских суфикса *-(a)ц* и *-(j)анин* добијено је и *Монтегринац* (§ 10), одн. *Монтенегрињанин* (§ 11).

(8) Боље да је рекао *Монтенегрини*, јер Црногорци су били и увек ће бити Срби. <*facebook.com*>, 17. 11. 2018.

(9) Помозите Аднану Чиргићу [аутору правописа и граматике црногорског језика, те првом декану Факултета за црногорски језик и књижевност] и *Монтенегринима* да нађу свој језик у историји Црне Горе [поводом фотографије свједочанства које је 1912. г. са оцјеном из српског језика издала Даниловградска основна школа]. <*facebook.com*>, 4. 11. 2022.

(10) Milo [Ђукановић] ni sam ne zna šta je. Pre 20 godina se izjašnjavao kao Srbin, sad je *Montenegrinac*, sutra će biti Šiptar... mislim, i sad je [у значењу 'опак, подао, превртљив и сл.']. <*in4s.net*>, 30. 1. 2020.

(11) Те је Crnogorce Dejan Medaković, u razgovorima sa mnom, nazivao *Montenegrinjanima*, rekavši mi jednom prilikom: „*Montenegrinjani* su želeli da se uklone svi ostaci intervencija na [Његошевој завјетној] kapeli које је извршио, после Првог свetskог рата, краљ Aleksandar. Meštrovićev mauzolej na Lovćenu је, 1971, bio изграђен да трајно раздвоји Srbe i Crnogorce“. <*nedeljnik.rs*>, 17. 5. 2018.

Иако црногорску нацију није створио Ј. Броз, иако се он, наиме, само приклонио раније инаугурисаном становишту КПЈ,¹² чињеница је да је под његовим политичким режимом настало једно од схватања те нације, које се може назвати прелазносепаратистичким (в. претходно поглавље). Отуда и назив *Титогорац* (§§ 12–14), добијен сливањем немаркираног житељског назива и Брозовог надимка (првобитно псеудонима).

¹² Недвосмислено исказан став о црногорском народу као засебном код Тита налазимо тек новембра 1936, а послје рата – 9. маја 1945, у побједничком говору преко Радио Београда, као и три дана касније, у говору пред Оснивачким конгресом КПЈ за Србију (Стаматовић 2021: 293, 362).

(12) Vi *Titogorci* nestanete čim se ode u istoriju dalje od Tita. <*wordpress.com*>, 28. 3. 2011.

(13) Nisi ti Crnogorac već *Titogorac*, jer Crnogorci su vazda bili vatre-niji Srbi od Srbijanaca. <*portalanalitika.me*>, 13. 3. 2016.

(14) Imate x slučajeва да је један брат Србин, други *Titogorac*, да је једно дијете Србин, друго *Titogorac*. <*hercegbosna.org*>, 22. 11. 2009.

Да је под домаћом управом права сепаратистичка идеологија први пут озваничена залагањем водећег црногорског политичара, М. Ђукановића (в. претходно поглавље), чињеница је којом је мотивисана аналогна сливеница *Милогорац* (§§ 15 и 22). Они који тај назив упоребљавају, не пренебрегавају, него баш напротив наглашавају куриозитет да је у размаку од само једне и по до двије деценије, главна покретачка снага обају покрета, најприје једино српског а потом и напосљетку једино „дукљанског“, био управо М. Ђукановић (§ 16).¹³

(15) За разлику од Црногорца, који је пре свега Србин, и тиме се поноси, *Милогорац* је припадник једне недефинисане нације чије је једино обележје, поред зетско-јужносанџачког дијалекта, мржња према српском народу. *Милогорац* у својим антисрпским осећањима иде толико далеко да чак не пише ћирилицом и хоће да је забрани, као нешто што је српско. Као да он сам није Србин. <*vukajlija.com*>, 2016.

(16) *Milogorac*. Pripadnik jedne mutantske nacije. Otac nacije je izmjenjao više lica nego Majkl Džekson. <*vukajlija.com*>, 2012.

Називи настали сливањем немаркираног житељског назива и прецедентних политичких имена имплицирају негативно вредновање опредјељења које означавају, али и политичког дјеловања личности чије се име слило (уп. Лазих Коњик 2023: 56). Исто важи за двије међународне организације, Европску унију и Сјеверноатлантску алијансу (НАТО), чије се име такође слило с немаркираним житељским

¹³ И док су истовјетне семантичке компоненте активне у деривату *милогорштина*, деривати *Милогора*, *Милоландија* и *Милоленд* пак означавају цијелу Црну Гору под влашћу М. Ђукановића, а не само онај дио њеног становништва који у сваком погледу слиједи тог политичара. Треба овдје напоменути да је на говорном простору српског језика М. Ђукановић међу првима на списку политичара чије је име на размеђу XX и XXI в. мотивисало највише твореница. У Црној Гори он је по истом критеријуму убједљиво први, што је (вјероватно усљед дугог трајања и постојаности његове владавине) стање битно другачије од нпр. стања у Србији, гдје је број твореница мотивисаних именом водећег политичара опозиције био и остао упоредив с бројем твореница мотивисаних именом водећег политичара владајућих странака (Лазих Коњик 2023: 42, 47, 52).

називом (§ 17), али тако да да̂ називе којима значење ипак није тако прецизно, него изразито условљено контекстом (уп. Драгићевић 2022: 69).

(17) Jedino ako nije naum da se Crnogorci uguraju u neku novu crkvu, koja će gledati na zapad [као католичке], а на на исток [као православне]? Onda to neće više biti Crnogorci već neki *novogorci*, *Evrogorci*, *Natogorci*, [...] *Jugogorci*, *Dukljani*, *Montenegrini*... А како ће пред своје дједове изаћи? Како ће оћење у очи погледати и за исту софру сјести? <*in4s.net*>, 3. 6. 2020.

Неаутентичност опредјељења, које се веома депрецијативно сугерише префиксално-суфиксалним дериватом *подукљица*, готово неутрално сугерише се сливеницом *новогорац* (§ 17). Супротно томе, веома депрецијативно, ако не и депрецијативније, неаутентичност опредјељења сугерише се још једном сливеницом: *брашногорац*, која је мотивисана чињеницом да је све до 2020. г. Демократска партија социјалиста (политичка странка на чијем је челу био М. Ђукановић), додуше углавном преко својих подизвођача, колебљиве гласаче поткупљивала пакетима основних потрепштина, међу којима су биле и вреће брашна (§§ 18 и 19).

(18) А да, *brašnogorac*, zaboravili smo da je vama bliži džak brašna nego brat rođeni [реплика на коментар „Zabolje nas da ne kažem šta ko je vama bliži“, дат поводом чланка чији је наслов „Док год из Подгорице стижу увреде, многим [црногорским] Србима Београд ће бити ближи“]. <*in4s.net*>, 19. 1. 2015.

(19) Veliki dio CG živi od veresije koju im Srbija dozvoljava. [...] Davno bi *brašnogorci* prešli na druga tržišta da im se isplati [поводом чланка „Независност се не једе“, који извјештава да је главни спољнотрговински партнер минуле године била, као и сваке претходне, Србија]. <*in4s.net*>, 30. 1. 2015.

У складу са овдашњом праксом да се цијели народи означавају називом припадника који су кроз скорију историју били најрадикалнији и најмилитантнији – уп. хрв. *четник* 'Србин' и срп. *усташа* 'Хрват' (Јовановић Ј. 2018: 252–255) – значењским помаком настао је током посљедњих година и назив *комита* (§ 20), од којег је, надаље, настао суфиксални дериват *комиташи* (§§ 21 и 22). Не алудира се ту на Црногорце који су комитовали током аустроугарске окупације у Првом свјетском рату (1916–1918), него на одметнике који су по слому Божићне побуне (1919) пречесто дјеловали више као разбојници него као опоненти власти Карађорђевића и наводног србијанског централизма (в. претходно поглавље). Сличне је мотивације суфик-

сални дериват *Gaetaш* (§ 23), у чијој је основи име тиренске луке у коју се склонила већина учесника поменуто побуне (в. опет претходно поглавље).

(20) *Komite* су Црногорци који жестоко бране црногорску државност, црногорски језик и црногорску цркву, а њихово име подсјећа на отпор заједници Црне Горе са Кралјевином Србијом након Првог свјетског рата [из анализе новинара *Vijesti*, дневног листа који је наклоњен прелазном црногорском сепаратизму]. <*vijesti.me*>, 2. 8. 2021.

(21) Вјероватно неки *komitaš* који је раније био Србин па га Ломи [Ђукановић] преобразио. <*adria.tv*>, 12. 2023.

(22) Дјелимично се слажем да нема услова за попис [становништва]. Треба увести слjedeће нове рубрике: *Milogorac*, *Montenegrin*, *Dukljanoïd*, *komitaš*, *eventualno i ustaša* [у значењу 'српски архинепријатељ – како Хрват (антисрбин) тако и „дукљански“ Црногорац (антисрбин)']. Да се ове фејсбук јуноше могу изјаснити онако како се заиста осјећају и да се заиста пребројимо, ко смо и што смо. <*in4s.net*>, 12. 10. 2020.

(23) Никад више 1918. [као година тзв. Подгоричке скупштине, одн. уједињења са Србијом; в. претходно поглавље]! Ђе су *Gaetaši* и *Dukljani* да зауставе ове порове [као предводнике првих литија Српске православне цркве 2019/20; в. следеће поглавље]. Ми Рођаци [углавном Бошњаци] вас пратимо. <*cdm.me*>, 31. 12. 2019.

И док већина назива којим црногорски Срби неформално означавају православне Црногорце несрбе имплицира да је право одређење српско, у само једном називу то је и експлицирано. У питању је назив *расрбица* (§§ 24–26), који је у творбеној вези с глаголском именицом *расрбљивање*, што се пак употребљава и формално (в. нпр. Јовановић Б. 2005).

(24) Инфлација граДжанистићких партија [елиитистичких и декларативно анационалних], *rasrbica* и MNE nacionalista. Dosadno. Zaista bi bilo osvježavajuće da se pojavi prva srpska nacionalna ekipa, ali bez rusofilije, komunizma, pravoslavlja i ostalih sporednih ideologija. <*dan.co.me*>, 2022.

(25) Sve same *rasrbice*, paganski [јер су против (присуства и) дјеловања Српске православне цркве, одн. њеног свештенства и монаштва] обожавајтељи *setinjske biljke* црногорске [националистичко булажњење им је такво и толико као да су под дејством неке дроге?]. <*barskiportal.com*>, 18. 12. 2024.

(26) Najbitnija zajednička karakteristika *rasrbica* je da oni ne vjeruju sopstvenim očima, već onome što im nadređeni kažu. Mnogo je više tek-

stova i istorijski prostih činjenica koje *rasrbice* ne razumiju. Jasno je da je to posledica neposjedovanja „alata“ za razumijevanje. <portalanalitika.me>, 9. 1. 2020.

4. НАЗИВИ КОЛИМ ЦРНОГОРЦИ НЕСРБИ ОЗНАЧАВАЈУ ЦРНОГОРСKE СРBE. Језичким јединицима које су обрађене у претходном поглављу, а нарочито називу *подукљица*, антипод представља назив *посрбица* (§ 27). У неформалним урбаним варијететима он практично нема синонима, осим донекле назива *четник* (према *усташа* 'Хрват', одн. *комита* 'православни Црногорац несрбин'; в. претходно поглавље), па и назива *литујаши*, чије је изворније значење у Црној Гори (прецизније једном, другачије опередијељеном дијелу њеног становништва) 'учесник масовних литуја којим су почетком 2020. г. вјерници Српске православне цркве по црногорским градовима протестовали против отимања својих цркава и манастира' (§ 28).

(27) Pošto projekat rasrbljavanja Crnogoraca nije uspio, onda oni koji su rasrbljeni zbog krize identiteta ove koji su sačuvali identitet nazivaju *posrbicama*. <in4s.net>, 26. 12. 2020.

(28) Ti ljudi za mene nisu nikakvi *litijaši*, a ni *četnici*, nego građani Crne Gore. To je moje viđenje. Ološa i šljama ima svugdje pa i među njima. <bosanski-forum.com>, 30. 8. 2020.

Будући да назив *посрбица*, дакле, као умногоне усамљен стоји насупрот немалог броја назива, у овом ћемо се поглављу ради равнотеже обима осврнути и на употребне ко(н)тексте.

Највећи број примјера коришћења налазимо, што је и очекивано, на тзв. друштвеним мрежама и у читалачким коментарима. Наводно неаутентично опередијељење означених лица у тим се исказима објашњава њиховом подмитљивошћу (§ 29; уп. назив *брашиногорац* и његову мотивацију), ничим неограниченом тежњом да се домогне социјалног капитала (§ 30) и уопште тоталном моралном несолидношћу (§ 31).

(29) Srba u CG nije nikad bilo. Tek kada su nas okupirali [navodno 1918. г.], kupili su nekoliko Crnogoraca da se izjašnjavaju Srbima, i to treba jasno reći. To su današnje *posrbice* ili politički odnosno interesni Srbi. <rtcg.me>, 22. 5. 2016.

(30) Ovo je najgori primjer *posrbice*, splećine koja je postala preko noći Srbin jer nije mogao da dobije medijskog prostora u Crnoj Gori, jer nije kao takav mogao da nađe svoje mjesto na političkoj sceni. <facebook.com>, 5. 1. 2021.

(31) Ovako se u Srbiji na televiziji sa nacionalnom pokrivenošću prikazuju *posrbice* iz Crne Gore. Za mene bi ovo bilo ponižavajuće ali za *posrbice* nije! <x.com>, 1. 3. 2023.

Исти назив налазимо и у садржајима које пласирају уредништва електронских медија, али првенствено као нешто што се употребљава само заузврат, што говорно лице иначе наводно нипошто не би изговорило (§ 32), па и као нешто чија је употреба и те како оправдана пошашћу коју означена лица наводно представљају за омладину (§ 33), привредни и сваки други напредак друштва, спољнополитичку усмјерност државе, чак и голи опстанак (§ 34). Прије ће ипак бити да коришћење овакве лексике у новинарству свједочи, као и мноштво сличних примјера, о томе да се демократизација журналистичког стила, као тенденција коју вјероватно ваља подржати, све више измеће у пејоративизацију, вулгаризацију и, у крајњем, банализацију свих стилова стандардног језика, што је тенденција која се никако не може подржати (в. Драгићевић 2024).

(32) Kad nam falsifikovani Srbin kaže da smo što i tamo-on, moramo mu odgovorit: „Muč tun, *posrbice!*“. Miodrag Bajković, <radioskala.me>, 31. 7. 2021.

(33) Velikosrpska ideologija i crnogorske *posrbice* ne prezaju od takvih stvari po cijenu da čitave generacije mladeži usmjere krivo, društveno štetno i društveno opasno. Ljubo Radović, <portalanalitika.me>, 7. 10. 2021.

(34) Crnogorske *posrbice* sve su agresivnije i učinkovitije u namjeri da nanesu što više štete Crnoj Gori i da je udalje od evropskih vrijednosti. [...] Ono u što Putin i njegovi beogradski saveznici jedino ne treba da sumnjaju, jeste da bi crnogorske *posrbice* podržale rusko-srpsku ofanzivu na Crnu Goru. Nebojša Redžić, <aktuelno.me>, 3. 3. 2022.

Оно што забрањава и више од употребе у слободнијим новинарским формама јесте употреба у иступима политичарâ, попут народног посланика Драгиње Вуксановић Станковић (§ 35), коју црногорски Срби заузврат називају Врагињом Фуксановић (в. § 7).

(35) Vuksanović-Stanković je u toku rasprave [на сједници Законодавног одбора Народне скупштине] rekla da je njena majka „izvorna pravoslavna Srpkinja iz Užičke Požege, ne *posrbica*, nego izvorna pravoslavna Srpkinja“. Kovačević je [као председавајући одбору] оменуо, казавши да је то увредљиво за српски народ, те да не користи термин *posrbica*, као ни термин „потурика“ и сличне термине. „Ја говорим о опредјеленју моје мајке. Васпитавала ме да сам православна Црногорка, да говорим црногорским језиком и да је моја црква Црногорска право-

slavna crkva“, dodala je Vuksanović-Stanković. <*vijesti.me*>, 25. 12. 2020.¹⁴

Пошто се рад бави лексичк(-ономастичк)им иновацијама, овдје се мора нагласити да назив *посрбица* у самој Црној Гори јесте иновација, али да на говорном простору српског језика као цјелине он то ипак није. Током Првог свјетског рата био је врло обичан у хрватској штампи (§§ 37–39), али се у говору свакако употребљавао и раније (§ 36), што смо установили увидом у материјал с портала Националне и свеучилишне књижнице у Загребу *Stare hrvatske novine*:

(36) Tko priznaje mađarsko-hrvatsku nagodbu, taj je mađaron, hulja, izdajica itd. Tko priznaje Srbe, i taj je izdajica te *posrbica*. Ali Srbi su tu i takovima hoće da se priznaju i da tako ostanu. I mi smo Hrvati tu i takovi hoćemo da ostanemo u domovini, koja je i Srbima zajednička. Pa kad nam je domovina zajednička i dušmani zajednički, onda nam zdrav razum nalaže, da se složno opremo zajedničkim dušmanima i spasimo tako našu narodnu bit (-vić: „Iz seoskog zatišja“; *Karlovac: Glasilo hrvatske-srpske koalicije*, 11. 4. 1914).

(37) Oj čujte nas, *posrbice*, / Ta vi podle ulizice, / Krinku će vam skidat s lica / svaka prava Hrvatica (E. Č., Vinkovci: „Izdajice!“; *Mali list*, 19. 11. 1914).

(38) Hoćeš da ti dadem i to znati: / *Posrbice*, da li su Hrvati? / Nit' su Srbi niti su Hrvati, / Kruh naš jedu – na Beograd gledu! („Tko su posrbice?“; *Mali list*, 15. 12. 1914).

(39) *Hrvatska* donosi ovaj dopis iz Otočca: U Otočcu živio je bolje stojeći posjednik seljak Iso Kukić. Srbska propaganda zavrtila i njemu glavom. Ne pitajući, je li zbilja potiče od Srba, ili je jedan od autohtonog hrvatskog pučanstva grčko-iztočne vjere, ili je iz Bosne, gdje su ciele krajeve popovi prekrstili na grčko-iztočni obred – sve to nije ga zanimalo, zamrzio rođenu grudu i sve što nosi ime hrvatsko. Njegov rad i misli išle su „onamo, onamo“... Poznavajući ga oblasti kao takovog, uzeše ga

¹⁴ Процијенивши да је таквим иступом допринијела ширењу нетрпељивости и дискриминаторних ставова према припадницима српске националности, да их је штавише ставила у контекст који их одваја и разликује од сународника из Србије, двојица грађана су се жалила институцији заштитника људских права и слобода, али је та институција утврдила да није ријеч о говору мржње. Своје мишљење омбудсман је при томе образложио чињеницом да се у Народној скупштини „često [...] uporebljavaju i pežorativni termini kao što su: *Milogorci, litijaši, kriminalci, teroristi*“, уопште „riječi koje šokiraju, uznemiravaju, pa i vrijeđaju učesni-ke/ce debate, a ponekad i sveopštu javnost“, те да „kod nepozivanja na mržnju i nasilje, ujedno sa izvinjenjem, taj vid izražavanja“ у случају Д. Вуксановић Станковић „nije dostigao stepen oštine koji se može definisati kao govor mržnje“ (Мишljenje Заштитника људских права и слобода CG).

za taoca. Nalazio se u otočkom zatvoru. Kad je pao Beograd i Hrvati prvi unišili onamo, odakle nam je naviešten rat do iztrage, da nas nestane – zaredale su oduševljene proslave pada Beograda, a osobito onim krajevima, koje su već bahati *posrbice* ugrožavali („Objesio se od žalosti, što je pao Beograd“, *Jutarnji list*, 17. 12. 1914).

5. ЦРНОГОРСКИ НАЗИВ ЗА ПРИКРИВЕНЕ СРБЕ. Они који су се до 2020. г. осјећали као Срби, али тако што су своје опредјељење тајили од околине, да не би трпјели разне видове дискриминације (в. нпр. Лутовац 2015; Лепосавић 2021), наилазили су на осуду обију група, што се одразило, између осталог, и називом *криптосрбин*, одн. *крипто-Србин* (§§ 40 и 41).

(40) Mora da je *kripto-Srbin*. Ne bi to pravi Crnogorac, nema šansi [о бившем директору Управе полиције С. Стојановићу, поводом његовог признања да је учествовао у кријумчарењу цигарета, те изјаве да се искрено каје због одлуке донијете без сагледавања последица]. <*cdm.me*>, 17. 9. 2024.

(41) Ovo je perfidni *kripto-Srbin* [о љекару М. Павличићу, поводом његове изјаве да је колеге које су учествовале у литијама Српске православне цркве подржао у изношењу става, а не у ставу као таквом]. <*antenam.net*>, 4. 7. 2020.

И тај назив може бити „позајмљеница“ из хрватских варијетета (§§ 42 и 43), али и лексема која је у Црној Гори наново настала у сличним политичким околностима, рецимо на основу ранијих предложака: *криптонационалист(a)* 'прикривени националиста' и *криптокомунист(a)* 'прикривени комуниста' (РНК), одн. *криптомарксист(a)* 'прикривени марксиста' (РНО). И у самој шире схваћеној етнониимији може се наћи одговарајући узор, додуше међу лексемама које умјесто носиоца означавају праксу: *криптојудаизам* 'потајно исповиједање старе вјере код шпанских Јевреја који су усљед прогона прешли на католичанство'¹⁵.

¹⁵ Дотична група настала је у раздобљу најжешћег вјерски мотивисаног терора у Шпанији (1391–1492). Званично су њени припадници вођени као *cristianos nuevos* 'нови хришћани' и *conversos* 'преобраћеници', народ им је као погрдно надјенуо име *марани* (од шп. *marrano* 'свиња; хуља?'), док су сами Јевреји исте људе називали *анусим* 'присиљени, одн. присилно покрштени'. Управо због марана – које је хришћанска околина сумњичила за *криптојудаизам*, а онда и за све недаће цијелог друштва, што су с небеса тобоже спустиле као Божја казна – 1478. г. установљена је злогласна Шпанска инквизиција (Roth 2002).

(42) Ti si neki *kriptosrbin* ili „dete“ jugo-oficira. Tko ti brani da pališ za Beograd. Tamo možeš živjeti u „mešanom“ i multikulturalnom društvu i posjećivati Tita [тј. његов маузолеј]. <[jowforums.com](#)>, ?.

(43) Dobro [сам] shvatio da [А. Врдољак у ТВ серији *Duga mračna noć*] izjednačuje stradanje ustaša i Židova, da poručuje kako su polusrbi i *kriptosrbi* bili podmukli tlačitelji vrlih hrvatskih muževa, te da su žene kojima je erotska ljubav ispred majčinstva i obitelji bezdušno-malodušne komunistkinje i *kriptosrpkinje*. <[nacional.hr](#)>, 7. 11. 2005.

6. ПОРЕЂЕЊЕ СА ЕТНОНИМИЈОМ НЕФОРМАЛНИХ УРБАНИХ ВАРИЈЕТАТА УОПШТЕ. Сви овдје поменути и опримјерени називи у суштини проистичу из двају различитих, међусобно супротстављених погледа на прошлост (и будућност) православне већине у Црној Гори. Исте историјске личности за једне становнике Црне Горе могу бити ратници јунаци, а за друге отимачи и убице, што показују „етнонимизована“ значења назива *четник* и *комита*. Национално одређење које једни становници Црне Горе сматрају историјски аутентичним и стога својим, други пак проглашавају лажним, одн. у негативном смислу млађим, што се нарочито огледа у пару назива *посрбица*, што за црногорске Србе употребљавају Црногорци православне вјероисповијести који се не изјашњавају тако, и назива *расрбица*, што се употребљава у супротном смјеру, као и назив *новогорац*, који је као сливеница добијен од општег житељског назива – *Црногорац*. Мада је општи житељски назив за супарничке групе заједнички, тог се назива црногорски Срби одричу уколико се он употребљава као етнички, а одрицање од њега демонстрирају сливајући га и с другим језичким јединицама. При томе, с обзиром на значење, одн. референцију сливених јединица, црногорски Срби супарничку групу имплицитно сумњиче за слугерањство и(ли) страшљивост (*Титогорац*, *Милогорац*, *Еврогорац*, *Натогорац*) и, посебно, поткупљивост (*брашиногорац*). У истом синонимском низу налазимо још три назива који манифестују именовачев поглед на историју: *Монтенегрин*, *Монтенегринац*, *Монтенегрињанин*. Употребљавајући у датом значењу и назив *Дукљанин*, црногорски Срби показују да ипак прихватају и историјски наратив именованог, али само као предмет поруге, одражене у одговарајућим творбеним средствима: *Дукљаш*, *Дукљаноид*, *подукљица*, *дудукљан*.

Оваква слика, коју заједно једна о другој стварају двије супарничке групе – мада такође обојена тамним тоновима – умногоме, међутим, одступа од слике која се кроз неформалне урбане варијетете

на говорном простору српског језика уопште ствара о етничким заједницама које су, с друге стране, мањинске. За Албанце, рецимо, поред низа „жаргонских“ етнонима насталих прерадом оvdје експресивне а у матици домаће, „ендонимске“ ознаке (*Птарши, Шиптаришка, Шипос, Шипус, Шипац, Шипак, Шића, Шица, Шифтар, Шифос, Шипирипи, Шипћирипћи*), па и прерадом прагматички немаркиране, интернационалне, „егзонимске“ ознаке (*Албатрос*), налазимо и немали број углавном веома пејоративних назива прозирне мотивације, којом се репродукују предрасуде о Албанцима као страном, туђој заједници. Као што обично бива, те су предрасуде ипак засноване, мање или више, на одређеним чињеницама, какве су:

– појединости именослова: *Идризи* (РЖС; уп. презиме хрватског карате репрезентативца Енвера);

– појединости изгледа, нпр. обичаји у одијевању: *ватерполиста* (РЖА, РЖИ, РЖГ, РЖС; по кечету), *печурка / шампињон* (РЖС; исто), или хигијенске навике: *Пришт* (РЖС; мотивисано прије свега именом главног града српске покрајине насељене претежно Албанцима);

– појединости понашања, нпр. склоности одређеним занимањима и(ли) политикама: *ћевапчићко* (РЖС), *Чечен* (РЖГ);

– уопште цивилизацијски ниво: *Шошон*¹⁶.

Може се, према томе, рећи да и „жаргонска“ етнонимија потврђује да двије супарничке групе православне већине у Црној Гори једна другу не схватају као различите народе, него баш напротив као исти народ, једне традиције и културе (што подразумева неразликовни именослов, неразликовне обичаје у одијевању, неразликовне склоности одређеним занимањима итд.), те да њихови оvdје пописани и објашњени називи ипак не представљају етнониме.

Да се групе о којим је ријеч међусобно не сматрају страним и туђим, у науци је више пута констатовано и раније, и то захваљујући директније установљеним подацима. Мислимо на податке о тзв. *етничкој дистанци*, која се израчунава помоћу испитаничких одговора на питања да ли би с припадницима других именованих група уче-

¹⁶ У Ивановић 2023а овај је назив остао непописан јер га нема у лексикографским изворима. На интернету се он, с друге стране, налази: *Volje bi nam bilo, braćo Srbi, da se okrenemo bogu i decu da pravimo jer za koju godinu doći će nam ovi Šošoni do Niša.* <vesti-online.com>, 18. 1. 2013. *Šošoni su do pre par godina valjali drugima dok je njihova omladina bila pošteđena. E sad su i oni postali veliki konzumenti, čim su im Ameri doneli „demokratiju“, pored osiromašenog uranijuma posejanog širom Kosmeta.* <blic.rs>, 2018.

ствовали у разним друштвеним интеракцијама – од најдаљих (да живе у истој држави или да станују у сусједству) до најближих (да буду у родбинском односу преко брака својих рођака, а онда и преко сопственог брака или брака своје дјеце).

Посљедњи пут таква је дистанца у Црној Гори мјерена новембра 2023, анкетним истраживањем које је помоћу репрезентативног узорка од 1023 испитаника једна организација цивилног друштва спровела у сарадњи с Министарством за људска и мањинска права. И тада је установљено да они који се изјашњавају као Срби према онима који се изјашњавају као Црногорци и обратно исказују веома низак степен удаљавања. Што се тиче дистанце Срба према Црногорцима, за равноправну сарадњу на послу она је само 0,4%, за дружење и посјећивање само 0,7%, а за брак својих рођака само 1,1%; незнатно је виша за руковођење на послу и у држави: 1,8, одн. 2,1%, као и за лични брак или брак своје дјеце: 4,9%. У обратном смјеру, што се тиче дистанце Црногораца према Србима, вриједности су незнатно више, редом: 1,5, 1,5, 2,4; 2,1, 7,4, 7,7.¹⁷ Обоји се неупоредиво, али заиста неупоредиво више дистанцирају према Бошњацима, Хрватима, Албанцима и Ромима (Вешић 2024).¹⁸ Слични су били, посебно наглашавамо, налази сличног истраживања 2013, као и ранијих година – како послије референдума о државноправном статусу, 2007. г., тако и прије њега, 2004. г. (Вешић 2013: 15–16).

7. ЗАКЉУЧАК. Што се тиче механизма творбе и врсте прагматичке обиљежености, ни рецентнија црногорска етнониимија неформалних урбаних варијетета не одступа од лексичке (и ономастичке) грађе неформалних урбаних варијетета на говорном простору српског језика уопште. И ова је великим дијелом настала аналошки или сливањем и обиљежена је прије свега као пејоративна. Али специјално, од саме етнониимије неформалних урбаних варијетета на истом говорном простору она пак веома одступа, утолико што одражава један крајње плjosнат портрет Другога, у којем нема изразитијих људ-

¹⁷ Једина друштвена интеракција у вези с којом Срби према Црногорцима исказују већу дистанцу него Црногорци према Србима јесте васпитавање дјеце: 1,8 : 1,5.

¹⁸ За руковођење у држави дистанцу спрам Бошњака Црногорци исказују на нивоу од 26,9%, а Срби на нивоу од 42,8%, док је за лични брак или брак своје дјеце исказују на нивоу од 57,1%, одн. 84,9%. Исти параметри спрам Албанаца износе и више, редом: 36,4, 59,6; 60,9, 88,4, док спрам Хрвата износе више за руковођење у држави: 32,8, 53,7, а мање за лични брак или брак своје дјеце: 43,5, 76,1.

ских мана што се очекују осим конвертитства. Судаћећи, дакле, по називима које су једни за друге сковали Срби Црногорци и њихови суграђани који се изјашњавају само као Црногорци, подјела унутар православне већине у Црној Гори није етничка. И сами је носиоци доживљавају као неприродну и тренутну. Дистанце која се у међуетничким односима очекује једноставно нема, што уосталом потврђују и социопсихолошке анкете, према којима нпр. међусобне бракове испитаници двају наведених опредјељења углавном третирају као ендогамне. Према томе, биће да се опредјељења која дати називи имају заправо заснивају на другачијим представама о културноидентитетској и државноправној прошлости и будућности Црне Горе, те да се дати називи не могу сматрати етнонимима.

Много већи креативни потенцијал при именовању супарничке групе испољили су црногорски Срби. За своје суграђане православне вјероисповијести а не српског опредјељења они су сковали много више назива, мотивисаних између осталог како унутрашњополитичким чиниоцима (какви су вође режимâ под којима је дошло до „преопредјељења“) тако и спољнополитичким чиниоцима (какви су организације на чијем је чланству посљедњи режим инсистирао). За нека будућа истраживања, другачије образованих и(ли) другачије усмјерених истраживача, остаје питање да ли је већи креативни потенцијал једне групе која је доскора ипак била веома угрожена нешто што је такође требало очекивати, рецимо стога што се духом и духовитишћу, па и у „жаргону“, очитује онај коме постојећи односи моћи у најмању руку не погодују, и обратно – стога што неће бити да је „жаргон“ језик привилегованих. И уопште би требало испитати колику су улогу у реченој подјели имале другачије представе о културноидентитетској и државноправној прошлости и будућности Црне Горе, а колику игре моћи, на које помишљамо ишчитавајући не само поједине цитате него и резултате поменутих анкета, по којима је нпр. појединим националним Црногорцима у реду дружити се и посјећивати с националним Србима али им не дозволити да и они учествују у управљању државом.

ИЗВОРИ (ЛИНГВИСТИЧКИ И ИСТОРИЈСКИ)

- Ђилас, М. О црногорском националном питању. *Борба* 106 (1.5.1945), 3.
- Извори за историју радничког покрета и револуције у Црној Гори*, I, 1: 1918–1929 (прир. Ј. Бојовић). Титоград: Историјски институт СР Црне Горе, 1971.
- РНК: Клајн, И. 1992. *Речник нових речи*. Нови Сад: Матица српска.
- РНО: Оташевић, Ђ. 2008. *Речник нових и незабележних речи (сажето издање)*. Београд: Алма.
- РЖА: Андрић, Д. ²2005. *Двосмерни речник српског жаргона (и жаргону сродних речи и израза)*. Београд: Zepher Book World.
- РЖГ: Gerzić, В. 2012. *Rečnik srpskog žargona (i žargonu srodnih reči i izraza)*. Beograd: SA.
- РЖИ: Imami, Р. ³2007. *Beogradski frajerski rečnik*. Beograd: NNK International.
- РЖС: Sabljak, Т. ³2013. *Rječnik hrvatskoga žargona*. Zagreb: Profil.
- *
- Izvori za istoriju SKJ*, A, I, 6: *Treći kongres KPJ i Plenarne sednice CK KPJ* (прир. У. Вујошевић и В. Глигорјевић). Београд: Komunist, 1986.
- Marković, S. Znamo tko vodi kampanju protiv Njegoševa mauzoleja. *Vjesnik* 8329 (26.4.1970), 2–3.
- [Мишljenje Заштитника људских права и слобода Црне Горе по притужби која се односи на гђу W. W.]. [https://www.ombudsman.co.me/docs/1640090651_161620221_misljenje_scg.pdf] приступљено 12.4.2025.
- [Nacionalni sastav utemeljitelja DANU]. [<https://danu.co.me/wp-content/uploads/2021/04/UTEMELJIVACI.pdf>] приступљено 12.4.2025.
- Perović, S. 1999. [Govor predsjedavajućeg Osnivačkoj skupštini DANU]. [<https://danu.co.me/wp-content/uploads/2021/04/OSNIVACKA-SKUPSTINA.pdf>] приступљено 12.4.2025.
- Popis stanovništva 2023: Stanovništvo CG prema nacionalnoj odnosno etničkoj pripadnosti, vjeri, maternjem jeziku i jeziku kojim se uobičajeno govori – Saopštenje 135/2024 Uprave za statistiku. [https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovnistva%202023%20II_cg.pdf] приступљено 12.4.2025.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић, Б. 2024. Конструисање идентитета као фактор изградње црногорске нације. У: М. Ђурковић (прир.) *Конструисање синтетичких нација*. Београд: Catena mundi, 148–174.
- Бојовић, Ј. 1918. *Подгоричка скупштина 1918: Документа*. Горњи Милановац: Дечје новине.
- Вујовић, Д. 1987. О неким неправилним приступима црногорском националном питању. У: *Прилози изучавању црногорског националног питања*. Никшић: Универзитетска ријеч, 155–164.
- Драгићевић, Р. 2022. Мотивација, творба и значење српских сливеница. *Новоречје* 6, 63–74.
- Драгићевић, Р. 2024. *Огледи из српске дериватологије*. Вишеград: Андрићев институт.
- Ђурковић, М. 2010. Како се конструишу нације: Црногорски случај. *Социолошки преглед* 44/1, 3–36.
- Екмечић, М. 1989. *Стварање Југославије 1790–1918*, II. Београд: Просвета.
- Екмечић, М. 2007. *Дуго кретање између клања и орања: Историја Срба у Новом веку (1492–1992)*. Београд: Завод за уџбенике.
- Живковић, Д. 1987. Прилог питању развоја црногорске историографије: Неке карактеристике најновије фазе. У: В. Стругар (ур.) *Прошлост Црне Горе као предмет научног истраживања и обраде*. Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 181–199.
- Ивановић, М. 2023а. Гдје се и кад „ирваси“ могу назвати „стоком с истока“: Имена народа и регионалних група у неформалним урбаним варијететима српског језика. *Зборник МС за славистику* 103, 169–191.
- Ивановић, М. 2023b. Велико слово у етнонимији неформалних урбаних варијетета: Имамо ли норму и каква би она требало да буде. *Зборник МС за филологију и лингвистику* 66/1, 63–80.
- Јовановић, Б. 2005. *Расрбљивање Црногораца (од Стаљина и Тита до „Дукљана“) – духовни геноцид*. Подгорица: Вијеће народних скупштина Црне Горе.
- Јовановић, Ј. 1963. *Орао на Јанику: Романсирана биографија једног револуционара*. Београд: Космос.
- Јовановић, Ј. 2018. *Лексика погрдног значења у именовану човека у српском језику*. Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду (ментор: Р. Драгићевић).
- Клајн, И. 2003. *Творба речи у савременом српском језику*, II: *Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике – Институт за српски језик САНУ, Нови Сад: МС.

- Лековић, Ж. 2023. Антисрпство у Црној Гори 1996–2020. У: Ј. Газдић, Д. Крцуновић (прир.) *Оловна времена у Црној Гори (1990–2020): Узроци и посљедице*. Подгорица: Друштво чланова Матице српске у Црној Гори, 127–144.
- Лазић Коњик, И. 2023. Творба речи од презимена и личних имена политичких личности у српском језику (деривациони, семантички и когнитивни аспекти). *Новоречје* 8, 40–60.
- Лазић Коњик, И. 2024. Лексикографија у дигиталној ери: Интернет и друштвени медији као извори нових речи. *Новоречје* 11, 62–80.
- Лакић, З. 2021. Ослобођење и уједињење 1918. године – историјски подухват (завјет и циљ). У: М. Војводић (ур.) *Крај рата, Срби и стварање Југославије*. Београд: Одељење историјских наука САНУ, 25–31.
- Лепосавић, В. ²2021. *Ухваћени у вршењу својих права*. Београд: Catena mundi.
- Лутовац, З. 2015. *Српски идентитет у Црној Гори*. Београд: Институт друштвених наука.
- Марковић, Т. 1969. *Историја школства у просвјете у Црној Гори*, I. Београд: Завод за издавање уџбеника СР Србије.
- Маркуш, Ј. 2005. *Народна странка у Књажевци и Краљевци Црној Гори*. Цетиње: Народна мисао.
- Миљковић, В. 2023. Лексичка деантропонимизација у савременом српском сленгу и семантичка природа антропонима. *Новоречје* 8, 125–143.
- Перић, В. 1997. Историја Црне Горе. У: С. Ђирковић и Р. Михаљчић (прир.) *Енциклопедија српске историографије*. Београд: Knowledge, 10–11.
- Радивојевић, С. s. a. Друштвени медији. У: Б. Бановић (ур.) *Етнолошко-антрополошки појмовник српске културе*. Београд: Етнографски институт САНУ. [<https://pojmovnik.rs/pojmovnik/Д/ДРУШТВЕНИ%20МЕДИЈИ>] приступљено 12.4.2025.
- Раковић, А. 2019. *Црногорски сепаратизам*. Београд: Catena mundi.
- Ракочевић, Н. 1969. *Црна Гора у Првом свјетском рату*. Титоград: Историјски институт – Цетиње: Обод.
- Растодер, Ш. 2018. О неким полемичним питањима Божићног устанка 1919. године. *Историјски записи* 41/3–4, 81–110.
- Стаматовић, А. ²2021. *Историјске основе националног идентитета Црногораца 1918–1953*. Никшић: Институт за српску културу – Подгорица: Српска кућа.
- Терзић, С. 2000. Идеолошки корени црногорске нације и настанка црногорског сепаратизма [са дискусијом]. *Српска слободарска мисао* 1/1, 181–198.

*

- Babić, S. ³2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Globus.
- Bešić, M. i dr. 2013. *Etnička distanca u Crnoj Gori – empirijsko istraživanje, decembar 2013*. [Podgorica]: Centar za evropske studije – Centar za demokratiju i ljudska prava.
- Bešić, M. 2024. *Etnička distanca u Crnoj Gori – decembar 2023*. [Podgorica]: Centar za demokratiju i ljudska prava.
- Bogišić, V. 1999. Štedimlija Marković, Savić. U: *Krležijana*, II. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 425–426.
- Brković, S. 1974. *O postanku i razvoju crnogorske nacije*. Titograd: Grafički zavod.
- Bugarski, R. 2021. *Gramatika srpskog žargona*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Burzanović, S. 2022. Gaeta. U: Đ. Borozan (ur.) *Leksikon diplomatije Crne Gore*. Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, 391–392.
- Crystal, D. 2011. *Internet Linguistics: A Student Guide*. London – New York: Routledge.
- Glušica, R. 2020. *Crnogorski jezik i nacionalizam*. Beograd: XX vek.
- Karaula, Ž. 2023. Štedimlija i Hrvatska pravoslavna crkva u NDH. *Matica* 96, 141–158.
- Kulišić, Š. 1980. *O etnogenezi Crnogoraca*. Titograd: Pobjeda.
- Radojević, D. 2008. Uvodna studija. U: *Tri zabranjene knjige Savića Markovića Štedimlije*. Podgorica: Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, 5–43.
- Radojević, D. 2015. Savić Marković Štedimlija o Njegošu i Crnoj Gori njegova vremena. *Lingua Montenegrina* 15, 143–160.
- Radoman, A. 2020. Ko je autor „Istorije školstva i prosvjete u Crnoj Gori“. *Lingua Montenegrina* 26, 369–379.
- Roth, N. ²2002. *Conversos, Inquisition, and the Expulsion of the Jews from Spain*. The Madison: The University of Wisconsin Press.
- Vujović, D. 1989. *Podgorička skupština 1918*. Zagreb: Školska knjiga – Stvarnost.

Milan Ivanović

(Službeni glasnik, Belgrade)

LATEST INNOVATIONS IN THE MONTENEGRIN
ETHNONYMY OF INFORMAL URBAN VARIETIES

S u m m a r y

The duality of the Montenegrin national identity, which had been encouraged, at least declaratively, by the authorities of the smallest republic of the Socialist Yugoslavia, was abandoned following the collapse of the League of Communists. In its place, a dynamic range of national identities emerged, among which Montenegrin officials first chose to promote a Serbian integralist identity, later shifting, at the very beginning of the new millennium, toward a Montenegrin separatist identity. This ideological transition has been echoed in informal urban speech (both slang and colloquial language), as evidenced by the emergence of new terms used to denote the adherents of the mentioned identities. Broadly, new terminology has arisen through two main processes: the creation of novel items that are stylistically and pragmatically marked compared to their standard language equivalents, or the semantic shift of existing appellatives into ethnonymic usage which is also marked both stylistically and pragmatically. The paper presents a list of such innovations, based on material collected from the Internet, and offers a morphological and motivational analysis of these terms, with the insight that most of them refer to the supporters of Montenegrin separatism. The most productive has proven to be the paradigm of the historic residential term *Dukljani*, used (due to the explicit self-identification with the weak heritage of the early medieval (semi)state in the territory of the current Montenegro) to designate supporters of Montenegrin separatism. This term has given rise to several derivatives with the same denotation but more negative connotation: the suffix derivative *Dukljaš* (with a partially depreciative suffix *-aš*, used to designate supporters of a specific political position), the prefix-suffix derivative *podukljica* (after the noun *poturica* ‘a Serb or a member of any non-Turkish people who converted to Islam and became a Turk, i.e. a Muslim’), and the portmanteau *dudukljan* (according to *duduk* ‘a dunce’). There is also a number of terms – used to designate the same group of people – that result from blending the non-marked residential term with the name of the political leader relevant for a given understanding of the nation: *Titogorac* (← (Josip Broz) *Tito* + *Crnogorac*) and *Milogorac* (← *Milo* (Đukanović) + *Crnogorac*), while an analogous portmanteau suggests what motivated such re-understanding, namely mere profit: *brašnogorac* (according to *brašno* ‘flour’). By compa-

ring these and other innovations with the ethnonymic formations of informal urban varieties more broadly, the paper argues that they are not truly ethnonymic after all, inasmuch as it is impossible to recognise any interethnic hostility in them, but only prejudice relating to domestic and foreign political orientation of the denoted individuals and their motives for such orientation. This conclusion is supported by a survey on ethnic distance between the relevant communities, which, regardless of the more or less derogatory terms they have formed for each other, is practically non-existent.

Key words: Montenegrin nation, Montenegrin nationalism, ethnonyms, neologisms, portmanteaus, word formation, slang, colloquial style, jargon, Serbian language.

УДК 811.161.1'373.43:[004.774.1FB:159.942.3]:81'37'38
811.162.3'373.43:[004.774.1FB:159.942.3]:81'37'38
811.163.2'373.43:[004.774.1FB:159.942.3]:81'37'38
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2025.7.12.6>

*Богдан Дичев*⁵⁸

Институт за фолклористика и етнология с Етнографски музей –
Българска академия на науките, София

ЕРАТИВИТЕ КАТО СМЕХОПОРАЖДАЩО СРЕДСТВО В ИНТЕРНЕТ ПРОСТРАНСТВОТО (ВЪРХУ МАТЕРИАЛИ ОТ БЪЛГАРСКИ, РУСКИ И ЧЕШКИ ИЗТОЧНИЦИ)

Новоречје, 2025, бр. 12

Често във виртуалното пространство на Фейсбук може да се срещнат думи с умишлени правописни грешки – еративи, които се използват от потребителите с цел забавление, надсмиване или като средство за остроумна езикова игра. Те могат да се забележат случайно в коментари или постове, но могат и да съществуват в обособени микрокултурни зони в социалната медия – общности или страници. Целта на нашия преглед е да очертаем някои от най-типичните проявления на еративите в руското, българското и чешкото фейсбук пространство, свързани с тяхната смехопожраща функция. С методите на лингвостилистичния и семантичния анализ е направен опит да се открие връзката между природата на еративите и тяхното психологическо и културно въздействие в областта на комичното им приложение при виртуалната комуникация.

Keywords: езикът във Фейсбук, еративите – думи с умишлени правописни грешки, езикът на „падонките“, мемове и еративи, ератизацията като пародия на речта и светогледа на човека, комикси с еративи, комична функция на еративите, езиковата игра и еративите.

Предистория на вдъхновението

Еративите са думи с умишлено сгрешен правопис, които широко се използват в интернет пространството, но са трудноуловими за

* bogdan.dichev@iefem.bas.bg ; ORCID 0009-0004-3540-7713

редовия потребител на Мрежата поради своята незакономерна проява.

Когато все още обмисляхме работата си над тази своенравна тема, споделихме на няколко пъти с близки и познати намеренията си и реакцията им беше често стереотипна: *Думи с нарочно допуснати грешки в интернет ли? Как така?* Срещата с еративите не е въпрос на интелект или ерудиция, а на късмет – тя е нещо като в началото на ноември да намериш сто лева в джоба на зимното си палто. Затова не е нито чудно, нито странно, че мнозина не са дори чували за тях.

Конкретно в българския виртуален океан натъкването на тези странни езикови форми зависи от кръга приятели, които даден ползвател има в социалните мрежи, от колебаещата се амплитуда на „модата“ да се пише с еративи, от случайно попадане в скролването по вертикалата на тема, която предполага употребата им, и от много други фактори, които обаче до голяма степен са свързани с обиграни навици и рефлексии в търсенето и четенето, и писането на публикации, на коментари, на чатове, а с други думи – със срастването с духа на социалните мрежи...

Забелязахме това явление преди няколко години, когато като че ли то беше в зенита си в българския Фейсбук. Струва ни се, че напоследък то е замряло, но това може да е само субективно впечатление от нашата гледна точка. Възможно е да съществуват форуми, страници, общности, стаи за конферентни чатове, в които този похват, този инструментариум да е в разцвета си. Така видяно – от гледната точка на пристрастените към тази екстравагантна лексикална употреба, би било странно да се допусне, че може някой дори да не е чувал за думите със съзнателно направените правописни грешки.

Това имахме предвид, като нарекохме еративите „трудноуловими“. Когато все пак взехме решението да им посветим известно време, внимание и мисъл, не беше лесно да издирим някои от местата, в които те са се загнездили като постоянно присъствие и установен езиков и ролеви маниер. Защото е вече ясно от само себе си, че целенасоченото изкривяване на ортографията може да бъде извършвано само успоредно с някаква психологическа травестия, с преобличането в даден социален костюм за преживяването на някаква социална роля. А всъщност те съвсем не са ново явление.

Изкривяването на думите в художествената литература и във вицовия фолклор

Еративите са познати на редица поколения като художествен похват в литературата – още от млечното детство на тези поколения. Неправилно написани или произнесени думи, а понякога и цялостни, макар и миниатюрни текстове можем да открием в „Пипи Дългото чорапче“ (*данък общоход, никога да не поресна*) и в „Емил от Льоненберя“ на Астрид Линдгрен (в последния случай най-вече за да се подчертае диалектното смоландско произношение на героя – *шапкътъ и пушкътъ*), а също и в „Мечо Пух“ на Алън Александър Милн (*МоЛиМ ДжВънете АкоиС кате ДаОт ворим*). Също така еративи и причудливи словопостроения могат да се открият например и в произведенията на Илф и Петров – да си спомним за пишещата машина „Адлер“ в *Златният телец* с изпадналия клавиш на буквата Е, за която вместо него се използва другият – с Э, и затова машината има „турски акцент“: *Отпуститэ податэлю сэго курьэру т. Паниковскому для Чэрноморского отдэлэния на 150 рублэй (сто пятьдэсят) канцпринадлэжностэй и кредит за счэт Правлэния в городэ Арбатовэ. ПРИЛОЖЭНИЭ. Бэз приложэний.*). Можем да се натъкнем на тях и в романа на Хашек *Приключенията на добрия войник Швейк през световната война*, например в речта на генерала с прякора Гуменият дядка, илюстрираща неговия неправилен чешки език: *А-а-а, пипнах ли те аз, ти не можеш на мене изпяга, а сека каасфа, че си Шеелесни, а аз се касфа Метени, Цинкофи, Олофени, а той бил Шелесни, тоя келеш, той бил Шелесни, ще науча ас теп Олофени, Цинкофи, Метени, ти...* Или дори на Иван Вазов (любовта на Иванчо Йотата към разколебаващия се в правописа знак, който той пише навсякъде – *Дімітріа Пінтіята: nil nitie — 20 гр.*). Еративни техники, макар и предимно в пунктуацията, използва и Бранислав Нушич в своя прочут роман „Автобиография“: *Dužo!!!*

Ja, te ljubim?... svom dušom i; svim "Srcem", bića, mog?! Ja te molim. – da mi, na ovo Pismo! odgovoriš što pre? ... Tvoj ljubeći te, ah; do Groba?

Но разликата между еративите в литературата и в интернет е голяма: литературните герои често не знаят, че грешат – знаят го само повествователят, неговият създател (авторът) и читателите: с една дума всички освен самия нарушител на правописната норма – героя. Тоест – в литературата остава една страна на неосъзнатост на грешката, която провокира в голяма степен комичния ѝ ефект. Докато в интернет вселената еративите означават преумишлена, съзнателна

и целенасочена злоупотреба с правописа от страна на реално пишещото лице (на автора). Там герой може и да има (ако еративите са използвани в творчески конципирани текстове), но може и да няма (ако еративите са в коментар, във верижен игрови диалог). Във втория случай всички осмислят механизма на нарочната правописна злоупотреба и еративът няма страна на неосъзнатост.⁵⁹

Същевременно в литературата погрешно изписаните думи нерядко имат фонетично имитационна функция – звуково наподобяват определен тип реч. Така например в романите на Линдгрен това е детската реч или смоландският диалект, в романа на Хашек – разваленният чешки, на който се опитва да приказва австрийският полковник – Гумения дядка. Затруднената реч вследствие на някаква физиологична причина също може да доведе до появата на екстремно изписване на думите. В „Швейк“ ще се натъкнем на епизод, в който ангел подофицер рита в корема един войник, защото последният не може да произнесе правилно думата „алелуя“, а от устата му се отронват само сподавени, жадни за кислород хрипове (*Хла-хли-хлу-ля*); или друг, в който лакомият Балоун е натъпкал устата си с тесто от една селска къща и не може да говори добре от глетавата смес (*Хаз бхях в кхилера, гхребхнах хот нхещо и схи нхпхълнхих устхата, ха схегхатхо пхолхепна по нха-бцхето мхи. Нхи е схолхено, нхи е кхисхело, простхо тхестхо зха хлхяб*).

Разбира се, подобна деформирана ортография може да се възприеме в широкия смисъл на думата също като ератив, но по същество функцията ѝ е по-скоро звукоподражателна и можем условно да наречем тези лексикални единици „ономатопеични оказионализми“. Това са привидни еративи и всъщност са ирелевантни спрямо правописния стандарт, защото според тяхната многолика ситуационна употреба те не могат да имат нормативно изписване. Те са широко познати не само в литературата, но и във вицовия фолклор, където, макар и в устно разпространение, те могат да се „чуват“, особено когато имитират диалектна реч, неправилна реч на представител на дадена общност, който се опитва да говори друг, немайчин за него език. Например в грузинските вицове на руски се среща твърде често

⁵⁹ Възможно е ератизацията като смехотворна техника да съдържа интенция за неосъзнатост на грешката – това е в случаите, когато чрез нея интернет потребителите се подиграват на неграмотността на определени общности, съсловия, индивиди. Тогава неосмислилият грешката е абстрактен обобщен или конкретен персонаж, срещу когото е насочена иронията на ератива и за това ще стане дума малко по-нататък в текста.

силно отворено А, носово Е (Э), сричково натъртване, прекомерно напрегнати съгласни, гърлен изговор, а в правописа тази имитационна симфония до голяма степен се губи, но може да бъде отразена частично с някои типични фонетични явления в отделни думи – *мая жэна, дарагой, скажытэ* и т.н. Също така от десетина години в българския вицов фолклор се разпространяват фонетично имитационни комични сюжети за мекия говор в Източна България, при който наред с всичко е характерна и некнижовната редукция на неудареното Е в И (... *И накрай три дни яли, пили... Какво пили? Ми пили със зйели*)⁶⁰. Но в чистия смисъл на думата това не са еративи – в тях няма умишлено сбъркан правопис от страна на пишещия или говорещия герой – той не осъзнава целенасоченото прилагане на антинормата, на антипохвата. Ератив е за реципиента на комичното построение, който има съзнанието за противовеса на правописната и правоговорната норма. Еративът във вицовете е напълно възможен, но в аспекта на друга релация между интенцията и рецепцията. Да вземем за пример ето този виц, който се позавъртя в Мрежата и изчезна, но не достатъчно бързо, за да не бъде запомнен (той е предполагаемо руски и е полунецензурен):

- Накъде отива това невежо поколение? – мислеше си унило чичо Степан, докато изтриваше с парцала тебеширения надпис „хой“, надраскан на оградата.

На пръв поглед и тук няма ератив – неизвестният нехранимайко, който е надраскал оградата (авторът), просто е допуснал правописна грешка несъзнателно и затова се тюхка и загриженият за младата генерация чичо. Но комичният замисъл е прост – този вулгаризъм не може да бъде сгрешен, особено в ударената си единствена гласна. Тази едносрична дума е действително нарочно сгрешена, но от автора на вица (а не от автора на надписа), за да се постигне смехотворния парадокс, че неуките младежи биха могли да сгрешат дори дума, която не подлежи на объркване. Дума, чиято погрешност би развалила дори романтично очарователния им хулигански облик.

⁶⁰ Съвсем подобна е новата вицова вълна във Фейсбук, която е на тема карнавализиране на северозападната „култура“ – грубата реч, примитивният светоглед, страстта към ракията и физическият сблъсък се изразяват в богато орнаментирани диалектни речитативи, по всяка вероятност изкуствено сглобени. Ала в случая не е наличен похватът на ератизацията, защото отсъства опозицията с книжовния стандарт, читателят единствено се наслаждава на комизма в грубата диалектна реч (като синхрон или дисхармония между изказ, ситуация и тематика).

Така волно-неволю за втори път се докосваме до едно от ироничните направления на еративите като явление в интернет пространството – подиграване на ширещата се неграмотност в електронното писмено общуване. Но това, разбира се, съвсем не е всичко⁶¹. Нека най-напред, след като относително контурно очертахме облика на явлениято, да разгледаме някои от зоните на неговото по-устойчиво присъствие в Мрежата. Защото, както вече бе споменато, еративите предимно са нерегулярно явление в интернет и са разпръснати незакономерно из спонтанни публикации и случайно възникнали коментари (или вериги от коментари), избрали този свой неправилен правописен облик. Но все пак в някои случаи те имат свои леговища, особени места, където с радост се възпроизвеждат и създават културни микросветове, културни общности от творци и последователи. Да разгледаме някои от тях.

Еративите като субкултура в руското интернет пространство

Разбира се и дума не може да става за обзор или поне за някакви по-плътни, устойчиви и регулярни находки, но модата на еративите е била много разпространена в руското интернет пространство преди двайсетина години – и то до такава степен, че е породила неподражаем писмен жаргон, наречен „жаргон падонков“ (или с еративно изписване – *жаргон падонкафф*), известен още като „олбанский язык“ (или с еративно изписване – *олбанский йезыг*). Преди 15 години този жаргон е бил в разцвета си и е било трудно да се предскаже неговото развитие, но за всеки случай е било видимо, че ще остави поне следи в неологията и фразеологията на руския език⁶².

⁶¹ Младата авторка Ксения Смищикова предлага няколко предпоставки за възникването на еративите: пародия на неграмотността; техническа мотивация за възникването им (антифилтър на търсени с ботове табуирани думи или икономия на време); езиковата игра с придаване на индивидуалност и експресивност на речта; контракултурен подтекст със съзнанието за анонимност и ненаказуемост (Smištková 2007: 27).

⁶² Падонками явяются люди разного возраста, у которых разное образование и разные интересы. Их объединяет непризнание поп-культуры, отбрасывание всех норм, желание вести себя не так, как все другие. Способом выражения их отношения в миру, к культуре, к нормам является созданный ими жаргон... [...] Трудно предсказать будущее этого жаргона. Может быть, после короткого времени большой популярности он исчезнет и на его месте возникнет новый жаргон новой контркультуры. Однако кажется, что падонки оставят свой след в русском ли-

Хасан Чингизович Гусейнов, кръстникът на явлението с новозикования термин „ератив“, припомня, че специфични жаргони с ярки словесни деформации или игрово моделиране са познати като езикова практика в руския субкултурен живот (Гусейнов 2005) – като пример за оригинални и любопитни езикови построения посочва заваления, подчертано небрежен и гъгнеш „кадетски жаргон“ (*млаой члаэж*) или „лабушкият жаргон“ (жаргонът на комерсиалните музиканти, свирещи по заведенията и наричани *лабухи*) със свойствените му анаграмни декомпозиции на словесния строй и замествания на определени срички с техни звукоподобия до пораждането на нецензурен оказационализъм или на цяло словосъчетание (*Пердей Сракофьев* вместо Сергей Прокофьев). У нас още по времето на тоталитарната власт беше познат ПЕ-говорът, при който пред всяка сричка говорещият трябва да добави по едно ПЕ. С две думи „порочната“ страст към езиковата деструктивност и реструктивност съвсем не е ново явление, често се очертава в границите на определена общност и създава своя своеобразна културна система, може да се каже и свой малък фолклор.

„Олбанският“ език е една също голяма, разклонена и неподозирано плодородна система, появила се като речеви маниер на изродените езикови норми на *падонките*⁶³ (от руски *подонки* – утайката на дъното на питеен съд, а в преносен смисъл със значение „утайката на обществото, ниските и презрени социални слоеве“). Гусейнов посочва, че това са интернет общности, обединени около съзидателния импулс да пишат текстове с умишлено деформиран правопис, после да си ги четат взаимно, да ги обсъждат, критикуват, хвалят, оценяват и накрая интересните и плодородни автори да получават по-висока позиция в общата класация. Той класифицира еративите в две основни групи: графични и граматични еративи – от една страна, и семантични еративи – от друга, като семантичните се делят на две подгрупи (виж по-подробно Гусейнов 2008). Творческите експерименти с езика посредством похвата на ератизацията са осъществявани на интернет страниците *Живой журнал* (<https://www.livejournal.com/media/>), където и до момента могат да се забележат находки на „олбански“ причудливи словоформи, а също и на уебстраниците

тературном языке в виде нескольких ими созданных слов и фразеологизмов (Tarsa 2010: 179).

⁶³ Думата няма нормативно изписване на български език – предлагаме транскрибираня, а не транслитерираня ѝ вариант с оглед максимално доближаване до фонетичната ѝ форма в руския език.

www.udaff.com, www.padonki.com и www.fuck.ru . Затова и едни от най-известните примери на този вербална субкултура са и оценъчните реплики с положителен или отрицателен характер, които имат ролята на красноречиви рецензии:

Аффтар, выпей йаду!	- Авторе, пийни отрова (отрицателна оценка)
Аффтар жжот!	- Авторът нажежава (положителна оценка)
Пеши исчо! Аффтар, пеши исчо!	- Пиши още!
Аффтар — аццкий сотона!	- Авторът е адски сатана
(браво!)	
Го на йух!	- ругатня в анаграма
Йоптвайумать	- ругатня
Кагдила?	- Как дела?
Кросафчег	- красавчик
Песдарно	- бездарно
Убей sibя апстену!	- Убей себя об стену!
ЯПлакаль	- Плаках от смях.

Както се вижда, аспектите на ератизацията са базирани най-вече на фонетични промени, анаграми и лексикални сливания (премахане на междусловната шпация), както и на възприемане на чуждици и тяхното транслитериране на кирилица (англ. GO – в руския ератив ГО). Най-разнородни са фонетичните промени, които може да са реално предизвикани според характера на окръжаващата звукова среда, а може и да са буквално невъзможни в потока на речта (*песдарно*, *кросафчег* – в позиция пред звучна съгласна и в началото на думата пред гласна З и Б няма как да се обеззвучат; а К няма как да се озвучи в краесловието). Сред регулярните промени могат да бъдат посочени редуцията на неударено Е в И (*сибя*, *кагдила*), а съответно и дисимиляция на И в Е (*пеши*, *кросафчег*); обеззвучаване на звучна съгласна, нерядко последвано от геминация (*кросафчег*, *аффтар*); сандхи, междусловна асимилация, отново свързана с обеззвучаване (*йоптвайумать*, *апстену*); междусловна асимилация на беззвучна съгласна по признака звучност (*кагдила*). Редом с тях са налице и някои ортографични нарушения, създадени на принципа на хиперкоректността, или на пренебрегване на смисловата употреба на графемите Я, Ю и Ё и замаяната на тези букви с фонетичните им еквиваленти според окръжаващата звукова среда: хиперкоректно изписване на предполагаемо О, изговаряно като А вследствие на руския акави-

зъм (*аффтар, сотона, йоптвайумать*); хиперкоректно изписване на предполагаема звучна съгласна в краесловие (*красафчег*); замяна на Я с ЙА, на Ю с ЙУ и на Ё с О или ЙО (*йоптвайумать, жжот, йаду*). На предпоследно място в сегашното минимизирано изброяване на онагледените правописни нарушения идва произносителното заместване на групата ТС (или ДС с обеззвучено Д в Т) с Ц, което може да се определи като асимилация по признака „място на учленение“, последвано нерядко отново от геминация (*аицкиий*). И накрая идва ред на чисто графичните модификации – сливане на думите (*кагдила, йоптвайумать*), неправилна употреба на инициални букви и нямо Ъ в краесловие (*ЯПлакаль*), като последното е вариант на формата *ЯПлакаль*, която прибавя още един еративен оттенък – отбелязване на ненормативна мека съгласна в краесловието. Приведените примери съвсем не изчерпват фонетичните вариации на правописното израждане, а само дават рамков поглед към някои от най-утвърдените практики за пораждането на еративните форми като фонетични „изкривени“ лексемни построения. Но съществува и контрапунктно становище, че еративите са системни езикови единици, образувани по законите на езика.⁶⁴

Много и разнообразни са причините за възникването и поддържането на този жаргон и макар че те не са тесният периметър на нашия интерес, който е смехотворният ефект в употребата на еративите, следва да им обърнем внимание най-малкото заради съпоставката им с другите два случая – в българското и в чешкото интернет пространство.

Конкретно за възникването на еративната концепция в езика на „падонките“ се посочват няколко причини, които ще изброим само

⁶⁴ При этом эративы, оставаясь специфической инновацией сетевого общения, в то же время являются системными единицами языка, которые образуются и функционируют по его законам. Лексемы, обозначенные на письме эративными буквосочетаниями, отражают системные языковые явления разной природы: фонетической (синкопа: *собсно* от *собственно* и т. п.; апокопа: *короч* от *короче* и т. п.), словообразовательной (усечение: *инфа* от *информация/информатика* и т. п.; аббревиация: *др* от *день рождения* и т. п.), лексико-семантической (метафора: *жоский* ‘такой, который в наивысшей степени интенсивности проявляет какие-либо признаки’ от *жесткий* ‘твёрдый, крепкий, плотный на ощупь’ [8] и т. п.; метонимия: *бомж* ‘тот, у кого в данный момент отсутствуют необходимые для чего-либо финансовые средства’ от *бомж* ‘малоимущий человек без постоянного места жительства и работы’ и т. п.). Некодифицированные написания позволяют пишущему маркировать новые лексические значения и прагматические функции, которые возникают у слова вследствие его естественного, системного развития. (Шипилов, 2021: 144)

повърхностно, а по-подробно те са разгледани от статията на Сидорова и Баоян (виж Сидорова; Баоян 2007). Самите „падонки“ защитават идеята, че изкривеният правопис възвръща руския език към неговата жива природа, освободена от нормативните условности на книжовния стандарт. Познат е постът на блогърката, скрита под името Мэри Шелли, който се провъзгласява за манифест на неграмотността – така е и неговото заглавие (*Манифестд антиграматнасти*⁶⁵) Разбира се, тази идея може да е само ролеви етюд, имитация на поведенческа девиация, маска на автоиронично самонаблюдение, но тя откроява една частична истина – за мнозина е по-удобно и по-естествено в електронното общуване да бягат от бремето на ортографията и да се осланят на слуховото възприятие и възпроизвеждане на езика, водещо до прилагането на фонетичния правопис в много случаи. Същевременно, както бе отбелязано, удобството да не се следи за случайните технически грешки при забързаното барабанене по клавиатурите прави това бягство още по-привлекателно, дори и за строгите почитатели на книжовната норма.

Другата възможна причина за систематичното прокарване на тази антисистематичност („олбанския“, „падонковския“ език) е споменатото вече осмиване над ширещата се повсеместна неграмотност в електронното общуване и това е в пряка връзка с нашия проучвателен интерес за тяхната комична функционалност. Този присмех може да бъде и автоироничен, както преди малко посочихме, но най-често еративите като словесен реквизит на подигравателната интенция са насочени към друго, към общността на езиково небрежните, малограматните, неуките, към обобщения образ на подрастващия необразован, но самоуверен нехайник. Според някои автори еративите са творчески продукт на интелектуалната прослойка в общността на интернет потребителите, но впоследствие, при превръщането им в интернет жаргон, значението им и скритата в тях езикова игра биват замъглявани при възприемането им от страна на слабограмотните.⁶⁶

⁶⁵ Към момента на написването на настоящия текст „манифестът“ е достъпен на <https://fuga.ru/shelley/manifest.htm>, където е бил републикуван (*репостнат*) от едно от главните свърталища на „падонките“ – www.fuck.ru.

⁶⁶ Эратив — это языковая игра, начало которой положили представители "новой интеллигенции": журналисты, программисты, рекламисты и др. Многие из составных единиц сленга (например, "в газенваген", "ахтунг!", "кошерно") подразумевают наличие определенного культурного капитала у их создателей. Но впоследствии, с распространением интернет-сленга среди людей с меньшим культурным капиталом такие слова превратились в агнонимы — слова, изначальное значение которых при употреблении не понимается (Карасева 2008: 131).

На трето място, словесната субкултура на „гоблините“ (един от синонимите на „падонките“) е револуционна реакция спрямо ординарната култура и тяхното оразличаване спрямо установения културен порядък, тяхното самопровъзгласяване за автори и авторитети в Мрежата се осъществява в противопоставянето срещу установената културна норма – точно по логиката на същия механизъм, по който футуристите и дадаистите разломват езика на безсмислени срички, а експресионистът Гео Милев призовава към „оварваряване“ на словото. Не ще и дума, че световните литературни и културни процеси са несъпоставими с локално и темпорално ограничената субкултура на „падонките“, но принципът на психокултурната реакция е твърде подобен и можем да го намерим и в малката приказка по телефона на Джани Родари със симпатичното заглавие „Бриф, бруф, браф“⁶⁷. Редно е да се уточни, че един от инструментите на бунта на „падонките“ е мръснословие, при това не премерената шегобийна вулгарност, която в социален план при определени ситуации, сред по-тясно свързани общности и при интуитивно „договорени“ конвенции, даващи свобода и сценична изява на смеховата импулсивност, може да бъде възприета благосклонно, макар и с известни етични резерви. При падонките става дума за унищожителна каскада от циничност, която е атрибут на тяхната изява и която на непосветения и несвикнал участник в тези разюздени диалози може да му се стори непоносимо прекомерна. Подобно явление ще разгледаме малко по-късно при прегледа на еративите в българското виртуално пространство.

На четвърто място идва ред на вербално-поведенческият код – употребата на този огрубен и изкривен в правописно отношение език е белег на общностна принадлежност към неформалната отворена и гранично неочертана група на блогърите „падонки“ (Сидорова; Баоян 2007: 73-74). Войнстващи словесни бунтари срещу културния порядък и поведенческите стандарти, заявили себе си като низова прослойка в социалната йерархия, ругателно възторжени и цинично многоглаголстващи, заели презрителна поза срещу пуританското благоприличие, творци на нов тип култура и „литература“ – постинговата виртуална вавилония... Словесният им репертоар, синтаксисът (доколкото го има), размитата и разломена морфематика на думата, фразеологичните новопостроения, емоционалността в техните

⁶⁷ Две деца разговарят на измислен от тях несъществуващ език, състоящ се от безсмислени срички, а двама възрастни, дама и мъж, ги слушат. Добрият господин „разбира“ всичко, а намусената госпожа нищо. Накрая той ѝ отговаря с фраза от детския „език“, за да прекъсне нейната нападателна заядливост.

чудати словоформи – всичко това е словесен костюм, словесна роля, словесна мимикрия, етикираща маниера им на хулигани интелектуалци, които псуват, но и творят, създават, обсъждат; хвалят и опозоряват като членове на неформален литературен и критически кръжок, като представители на нова културна тенденция на презрението нисши.

На последно, пето място, идва наред причината, свързана със самата природа на виртуалната полифония в интернет общуването – в огромното многогласие на комуникационните потоци езикът изостря значително една от функциите си, която Якобсон нарича *фатическа* и вижда нейното средоточие в самия контакт, в усилието да се поддържа контакт, което той отбелязва, че е налично и при децата, и при говорещите птици (Якобсон 1975: 201). Много след Якобсон, вече в епохата на електронното общуване, изследователите на виртуалната комуникация също поставят въпроса за контактоустановяващата функция на езика (виж Виноградова 2006)⁶⁸. Привличането на вниманието и нещо повече – борбата за това внимание в интернет комуникацията е безогледна⁶⁹ и борави с всички средства. Едно от тях са и самите еративи.

Смехотворната им роля, която пряко ни вълнува, има връзка и с петте причини за раждането и развитието на този феномен, представени от Сидорова и Баоян, като, разбира се, по-тясна споеност

⁶⁸ Фатическая (контактоустанавливающая) функция может считаться одной из самых важных функций компьютерного жаргона. Она обладает определенной спецификой по сравнению с фатической функцией литературного языка [...] Если в литературном языке фатическая функция в основном реализуется в *small talks* «разговорах ни о чем» (см., например, разговоры в салоне Анны Павловны Шерер в романе Л. Н. Толстого «Война и мир»), то в компьютерном жаргоне она является в прямом смысле контактоустанавливающей. Это обусловлено преимущественно письменной формой существования данного жаргона и опосредованным, дистантным характером общения (пространственной и временной разделенностью участников коммуникации). (Виноградова, 2006: электронен източник)

⁶⁹ Сетевое общение в большинстве его форм – это не просто обмен информацией, дискуссии по серьезным вопросам или болтовня на несерьезные темы. Это (чаще всего сознательная) яростная борьба за собеседника, за внимание окружающих, за место в сетевом сообществе (на форуме, в чате, в среде дневниководов) посредством русского языка. В сетевых сообществах обычно существует гласная или негласная конкуренция на роль лидера, в которой в конечном счете побеждает тот, кто лучше пишет (по меркам данного сообщества), а «лучше писать» во многих случаях значит быстрее подавать качественные (умные, смешные, оригинальные, сочувственные – смотря, что требуется) реплики. Такая борьба за собеседника также повышает эмоциональность общения. (Сидорова, Баоян 2007: 77)

има с експресивният заряд на този вид квазилексеми. Не бива обаче да пропуснем словоблудната им роля, защото – от една страна, тя е безспорно свързана с комичната им интенция, но същевременно, от друга – парадоксално няма нищо общо с нея и дори я потиска, обезличава, унищожавя. Безогледната ругателност превръща и най-изтънчения мръсен виц в пошло словесно кавгаджийство, в креслива шизоидна цикличност. И тъй като аспектите на прекаляването с вулгарността са налични както в руското, така и в българското виртуално пространство, необходимо е да изясним, че в това отношение еративите губят своето смехопораждащо очарование (в пълна противоположност на неговото фино и интелигентно заявено присъствие в разказания по-горе виц за портiera Степан). И все пак в противовес на преобладаващото становище за „хулиганското еративно поведение“ Гусейнов издига една оптимистична теза, че това явление е знак за това, че в бъдеще ще се появи нова „порода хора“, която ще преминава много бързо от един на друг езиков код или дори ще смесва кодовете (Гусейнов 2013).

Отношението на руското общество към модата на писане с умишлени правописни грешки е двойко. Анна Галан обобщава двата полюса на тяхното проявление, без да съди кой надделява и кой е по-справедлив или по-ценен за индивида или колектива. Но определено положителната страна на тази езикова игра е свързана с творческото вдъхновение, а отрицателната – с нарушаване на устойчивата рецепция в съзнанието на носителите на езика.⁷⁰

Ние особено подробно наблегнахме на еративите в руския интернет, защото в него те закономерно са породили в рамките на две десетилетия и половина цяла една субкултура, която, макар че вече залязва, още съществува устойчиво. Докато в българското и чешкото виртуално пространство можем засега да открием тези магнетични и причудливи словесни форми само в затворения кръг на някои мре-

⁷⁰ Можно сделать вывод, что эрратизация языка – явление, имеющее две стороны.

1. Положительную: привносит разнообразие в дискурс, придаёт комический эффект, особую стилистическую окраску, позволяет сокращать слова, интерпретировать иноязычные слова и выражения, превращать привычное в нечто новое и уникальное.

2. Отрицательную: искажая слова, искажает и стабильное восприятие слов в сознании людей, разграничение правильного и неправильного. При неумелом обращении может повлиять на стирание грани между формальным и неформальным общением. (Галан 2020: 22)

жови общности или да попадаме на тях нерегуларно в разпръснати и разсеян комуникационен фон на различни, но случайни постове и коментари.

Еративите като микрокултура в българското интернет пространство

Както вече споменахме, в България най-често еративите са сегмент от игровата рефлексия на езиковото подражание, на езиковата маниерност. Те не изграждат системно проникваща и разклонена субкултура както в Русия, която според Гусейнов съществува дори под формата на мода от 2006 до 2010 година (Гусейнов 2013). Могат да бъдат открити в отделни, може да се каже изолирани виртуални пространства, ако не броим незакономерните, случайните и невъзможните за регистриране появи в милионите постове и коментари в Мрежата. Засега можем да посочим едва две такива изолирани пространства, едното от които е залязващо на хоризонта на интернет модата, а другото напротив – е в своя зенит.

Страницата на общността *Спидерман Фостата (в устата)* е твърде бедна и скромна – има едва 1400 последователи. Може би това не е първичният Спидермаан (с две А-та!), чийто блудкаво циничен еративен жаргон е бил широко познат и страстно обикнат от тий-ейджърите преди десетина години.⁷¹ Страницата му е регистрирана през януари 2013 година и около месец по-късно вече е наброявала 25 000 „харесвания“. Очевидно тогава модата на еративната писмена маниерност е била в свежите си сили и е жалко, че сме я пропуснали тогава... Очевидно днешната страничка не е оригиналната страница, макар че е регистрирана само около две седмици по-късно – на 15 февруари 2013 г. (първичната според електронната преса е била открита на 28 януари 2013).

Спидермаан е българско копие на карикатурно, гротескно, по детски неумело изрисувани герои на мемове с различни социални функции, маски и роли. В Мрежата (например в

⁷¹ Темпоралните граници на едно явление в интернет могат да се определят по-точно, разбира се, предвид на това, че те оставят своя електронен отпечатък върху виртуалното платно, но все пак никое явление не започва изведнъж като тропически дъжд. Постепенната поява на една културна тенденция в интернет води до естествените трудности да се фиксира нейното начало. Но по-скоро можем да говорим за нейния апогей, особено след като модата на новото течение отшуми и то започне да се обезкървява.

<https://knowyourmeme.com/>) може да се намери информација (умишлено само се плъзгаме по повърхността на темата!), че тази полуанимационна култура на рисуваните мемове със смешни герои (Dolan, Spurdo Sparde, Pedobear) води началото си от финландски сайт и неговите персонажи (www.Kuvalauta.fi), който е споделил съдбата на някои от веб страниците на руските „падонки“, тоест – закрит е. Първообразите на Спидермаан също са правили груби правописни грешки, които са напълно възможни и в оралната първооснова на езика – в речевия поток на силно морфемно разгърнатия аглутинативен фински език. Един от героите на тази субкултурна линия в мемовия свят – патокът Долан, е грубиян, садист, циник, сексуален маниак, безсърдечен злодей. Може би по негов образец е бил конципиран и българският Спидермаан (очевидно оноματοпоична форма на комикс героя Супермен, с когото го свързва и паяжинния червен прилепнал костюм). Самият автор, скрит зад образа на Спидермаан, споделя, че е заимствал изображението и идеята за мема от <https://www.4chan.org/>, както и че работи в екип, тоест – той е вдъхновителят и може би ключовата фигура в съграждането на тази микрокултурна парадигма, но творческият процес в страницата е колективно дело⁷².

От еративния поток на Спидермаан струи несекваща вулгарна погнусяваща словесна струя, която отблъсква и с пароксичното си изобилие, и с липсата си на вариативност, и с агресивната си, настойчива, озверяла сексуална страст. Ругателният поток се извира до патологично, безсъзнателно, животинско кресчендо, подобно на вой на обладана от демони пияна вакханка. Всички псувни, сексуални закани и дивашки оргистични призови са написани с нескопосани и необмислени груби и недодялани еративи – сякаш героят е преследвал правописната грешка като самоцел, без да помисли за нейните закономерни фонетични и морфематични обусловености. В този тип еративи няма нищо смешно, комизмът им, ако изобщо съществува, е по-долен и примитивен от моряшкото мръснословие. Той не е обект на нашия интерес, но не може да бъде подминат, тъй като е едно от значимите присъствия в българския еративна субкултура. Удивителното е, че по сведенията на тогавашни новинарски електронни публикации⁷³ тази психотична форма на вербално поведение с целия си жи-

⁷² Виж в <https://webcafe.bg/gradat/614997595-spindermaan-bia-sa-sas-loshite.html> [30.11.2024]

⁷³ Например в <https://www.dnes.bg/a/58-obshtestvo/179873-koy-e-spindermaan-i-zashto-horata-mu-se-vazhishtavat> или в <https://podmosta.bg/spinder/> [30.11.2024]

вотински безскрупулен нагон е била изключително симпатична на младите хора, които са възприели този жаргон и в ежедневно общуване и са превърнали заклинателните формули на Спидермаан във фразеологични речеви обрати с ярко изразена ругателна комична острота. Езиковата игра, оварваряването и осакатяването на думите с целта на смехотворния ефект са изобщо характерни белези при зараждането на почти всеки интернет жаргон⁷⁴. Очевидно рушителната вулгарна агресия на Спидермаан, тотално отричаща, презираща, заклеяваща, взривяваща вековни авторитети с лекота и безогледност, очевидно патологичният унищожителен и себевтречен индивидуализъм, циничната жертвоприносителна замяна на света с Аз-а е била твърде привлекателна за младия и непокорен дух на тийнейджърското поколение отпреди десет години. Може би заради това, че в дивашката си разюздана словоблудност самият Спидермаан се идентифицира като нов културен герой – засяга с постовете си болезнени и значими обществени теми, косвено провокира към будна гражданска съвест, активна обществена позиция. Затова за кратко време печели симпатията на хората, особено на младите, пет месеца по-късно след създаването на страницата тя има около 70 000 последователи.

Това, от една страна, е разбираемо, а – от друга – е жалко. Спидермаан би бил обект на научна любознателност при едно попълномащабно изследване на еративите в България, но за момента е в периферията на нашите интереси – в него няма смях, провокиран от изкуството на комиката, а див, умопомрачителен мръснословен кикот. Цяло щастие е, че другият обект на изследване, съсредоточил в себе си субкултурата на еративната себеизява, няма нищо общо със Спидермаан... Напълно разбираемо е, че тази низка страст на българската интернет аудитория към позата на героичната пошлост (един от девизите му е *Биа са сас лошите*) е била огнедишащо възпламенима. Но профилът първообраз на Спидермаан – от януари 2013 година, днес е неоткриваем, което води до предположението, че

⁷⁴ Езиковата игра също е широко представена и в двата езика (*български и руски – бележката е наша!*) на различни езикови равнища – фонетично, графично, словообразователно, лексикално и т.н., и служи за развлечение и забавление на участниците в комуникацията. С помощта на този лингвокреативен похват за образуване на жаргонни единици от ИКТ сферата съзнателно се нарушават езиковите норми с цел постигане на определено въздействие, комичен ефект, изразяване на емоции, понякога и негативни, вулгарни, иронични, оценяващо отношение към обсъжданите проблеми, действия или лица, свързани с темите на комуникацията. (Николова 2023: 139)

или е изоставил първичната си страница и е открил нова, или е бил заменен от последовател имитатор.

Към момента двама негови епигони битуват в българското мрежово пространство на Фейсбук, имайки завиден брой почитатели, като водещият от тях може да се похвали със 108 хиляди (30.11.2024⁷⁵), но страницата му е създадена година и половина почти по-късно от страницата на първообраза. Може да се предположи, че е или негов талантлив подражател, или че е самият той, но сменил полето си на изява с нова страница. За всеки случай е ясно едно – от многобройните имитатори на първоначалния Спидермаан са оцелели само двама, като единият е свръхпопулярен, но повечето профили, последвали тази линия на словесно поведение, са белязани от заник и обезкървяване.

Грубиянският смях омръзва с плиткоумието, безсмислеността и невротичната си нападателност. Очарованието на смеха трудно вирее на тази неплодоносна почва – внезапно избуява, но и бързо изсъхва... И все пак, както се вижда, един от профилите, едно от превъплъщенията на героя е оцеляло и днес се радва на огромен кръг поклонници, ала има един важен факт: публикува рядко, на серии (няколко публикации в един ден или в няколко близки дни), но с голям интервал между тях (през последните три месеца няма нито един пост – информацията е към 18.03.2025). И на всичкото отгоре при толкова много последователи рядко има над хиляда „лайка“. Очевидно съвременната виртуална митологема е избледняла и изгубила идейната си импулсивност.

На другия полюс на еративното творчество стои страницата *Котаракът Румен*. За разлика от анонимния Спидермаан и неговия потаен екип, съзателят на Румен е неприкрит и всички знаят, че това е младата архитектка Наталия Атанасова, която вече е позната на огромна част от българския Фейсбук. Еративите на Атанасова не са самоцелни, изкуствени и насилено „сглобени“. Тя е човек на изкуството – рисува, проектира, има усет за мода и облекло (държи бутиков магазин за дамски дрехи) – естетическото светоусещане ѝ е вродено и свойствено. Пише смешни стихотворения, а също и проза, разбира се, в еративна стилистика, понякога пародии на любими лирически творби. Има издадени няколко книги, включващи авторски текстове от страницата *Котаракът Румен*. За нея еративът е смисъл, сценография и концепция и това бързо се забелязва. Към момента

⁷⁵ Виж https://www.facebook.com/spinderman?locale=bg_BG

(30.11.2024) страницата ѝ наброява 64 000 почитатели, а е създадена на 28 юни 2017 г. Тя определено се разраства с по-бавни темпове от тази на Спиндермаан, но очевидно е по-устойчива като интерес, като посока на развитие, разнообразие, оригиналност, естетика. Безспорно и нейните последователи са дълбоко очаровани от съдържанието ѝ и се запазват трайно – не напускат, не се разпиляват, не се изчерпват, *Котаракът Румен* не е мода, а е зона на творческа продуктивност и забава. Забава необременяваща, свободна, витална. Без нравоучителна претенциозност и гръмогласни обществени послания, без лидерска реторика и тяга в определена политическа или каквато и да е агитационна посока. Страницата на Наталия Атанасова блика от пречистен и облагородяващ смях и е наблюдавана и обичана от интелектуалци, творци и учени. В нея еративът се развива като похват в пълната си мощ и хумористично обаяние. Може да се каже, че на своята страница тя е развила успешно една общностно локализирана в Мрежата микрокултура⁷⁶.

⁷⁶ Наталия Атанасова бе така любезна да приеме присърце нашето скромно изследване и да ни помогне в търсенето на отговори за създаването на своя герой и за неговото съществуване в мисловната ѝ лаборатория – така, както го чувства и осъзнава. Прилагаме тук с радост и с гореща благодарност отговорите ѝ на един наш кратък въпросник:

- **Преди Румен ползвали ли сте еративи (думи със сгрешен правопис) в чатове, коментари, лични публикации?**

- Да. Предимно в лични чатове и публикации в социалните мрежи, но само ако преценя, че е уместно.

- **Румен само грешно пише човешката реч или и грешно я говори?** Това всеки читател сам си го преценява. Според мен, ако героят говореше, щеше по-скоро да има говорни дефекти, отколкото да говори на диалект или неправилно. Идеята е да е смехотворен, а не неграмотен на всяка цена.

- **Как Ви спходи идеята да обвържете еративите с облика на героите си - Румен и Златин?**

- Те са котки и като всички котки не спазват правила. Освен това не са ходили на училище. Самоуки са. Всичко, което знаят за правописа, го знаят от социалните мрежи и начинът, по който пишат, е пародия на начина на писане там.

- **Как мислите като автор - защо еративите (и Вашите, и изобщо) се радват на такъв широк интерес във виртуалното пространство?**

- Защото иронизират масовата неграмотност. Те са нещо като вътрешна шегга между по-образованата част от хората, която е за сметка на по-необразованата. Може и да не е много яко, но това е положението. От друга страна – просто наистина са забавни. Хуморът се ражда от контраста между очакваното и неочакваното. Не всички им се радват. Интересно е, че 95 % от забележките, които са били отправяни към страницата ми за неграмотно съдържание, са били със сгрешен правопис. Хората с лош правопис не могат да схванат, че това е направено нарочно, и въобще не им е забавно. Възмутени са.

И тъй като това е втората микрокултурна зона на съществуване и приложение на еративите като комуникационен процес и осмисляне на света през окуляра на деформацията и комиката, то нека най-сетне да изведем една очевидна постановка: еративът е във висока степен ролево обвързана комуникационна единица. От гледна точка на социолингвистиката всеки индивид сменя ежедневно в процеса на общуване много и разнообразни роли, в които гъвкаво променя и езиковия си репертоар. Стилистиката също извежда идеята за избора на словесни средства и през призмата на комуникационната ситуация, настроението на участника в нея, емоционалната му нагласа в момента, дори чисто психо-физическото му състояние (умора или бодрост, меланхолия или превъзбуденост). Еративите са винаги осъзнати като стилово маркирани езикови средства в огромна степен обвързани не само с хумора, чиято същност постепенно се избистря тук, но и с ролевото превъплъщение на техния създател.

Езикът на „падонките“ не е микрокултурна зона в социална мрежа, а вече разгърнатата субкултура на „долната земя“ (ако използваме тази метафора от света на приказките), но и той има ролеви модел: интелектуалецът от низините, презрените маргинали, които имат свой особен литературен светоглед и творчески дух и го изразяват с осакатения език на правописния абсурд, за да се противопоставят на официалната, претенциозната и „правилната“ култура, утвърдена като еталон. Техният модус вивенди не напада тази култура, а напротив – игнорира я, създава вътрешноцентричен космос (моделирани от изродения език), в която тя не присъства.

Езикът на Спидермаан е също израз на бунтарство, но в него струи позборската революционност, психологическият профил на репликите му е пропит с безграничен и самоцелен ниҳилизъм, а синтаксисът (рязък, начупен, къс, раздробен) и презумптираната интонация на писмения израз (доловима в пунктуацията, в образната съставка на мемовите, в лексикалния набор на вулгаризмите) създават внушението за несдържана агресия. Да – той се бори с лошите, но явно ролевата му същина е потопена в свят, в който всички са лоши, а само той е добрият. И също така – разбира се – неговата възторжена публика. Който не го харесва, е враг, заслужил напълно екстатичното ругателно презрение.

Към двете дотук припомнени обиталища на еративите трябва да прибавим и наслаждаващия се към ролевия модел визуален компонент. В езика на „падонките“ той липсва или се появява спонтанно – имаме предвид широко разпространеният мем *Превед медвед* (изпи-

сването е еративно от *Привет, медведь!*). В него според Таисия Кудинова фонетичните операции по израждането на думите следват и целенасочената сугестия на „мечешката“ словесна тремавост и непохватност⁷⁷. Но мемовете са частен случай на приложение на „олбанският“ език, неговата концептуалност е изразена в напълно обратната посока – отсъствие на образ. Езикът сам трябва да изразява идеологията на „падонките“ в художественото им усърдие, в творческото и в критическото им себеизразяване, мемовете с еративи са само едно последствие, една вариация на субкултурната система, в която обаче еративът придобива неочаквана острота и взаимодействието му с образа поражда неотразимата сила на притегателност и въздействие⁷⁸. Спидърмаан залага на грубо, подчертано бездарно нарисованото копие на Спайдермен. Само паяжинната червена дреха издава тази връзка: издължената крива шия, изпъкналите очи, пикасовски планиметрично разположени, кривият овал на черепа, вдървената фигура на торса – цялата илюстрация със своята естетика а-ла Paint program (която е всъщност изобразителна идеологема на мемовите пакостни герои от имиджборда <https://www.4chan.org>) потиска и дразни визуалното възприятие така, както езикът потиска съзнанието на реципиента със своята настойчива грубост и шизоидна агресия. Обобщено казано – отблъсква противоречието между детската наивност на рисунька и грубиянщината на изказа. Ала не бива да си затваряме очите за факта, че има аудитория, на която този разкол и тази вулгарност се струват комични и привлекателни.

⁷⁷ Однако не только «фонетическое письмо» лежит в основе искажений. К типовым изменениям, вносимым в речь для «медведовского» звучания, относятся следующие: [и] в безударном положении превращается в [е], происходит озвончение согласного на конце (превед вместо привет); [а] в безударном положении превращается в [о], суффикс -чик- – в -чег- (красавчег вместо красавчик); глухие согласные озвончаются в середине слова (Пужкен вместо Пушкин). Волна словообразований основана на идее «йа...ко»: йа футболко, йа зачетко, йа тетрадко, йа криветко. (Кудинова 2010: 338)

⁷⁸ На наш взгляд, высокая частотность употребления эративов в интернет-мемах обусловлена рядом причин. Во-первых, оба явления есть порождение веб-среды. Во-вторых, в мемах с помощью эративов (за счет сочетания антинормированного текстового материала и экспрессивно-окрашенного изображения) осуществляется гиперболизация словесного образа, закладываемого в медиаединице для передачи конкретной культурной и/или социальной информации. Мем, «заряженный» эративом, выполняет сразу несколько функций – информирования, трансляции, репрезентации, не говоря уже об эмоциональной, комической и фатической функциях. Такой словесный образ легче запоминается и быстрее воспроизводится при определенных речевых ситуациях. (Цицкун, Корниук 2023: 147)

Все пак образът на котарака Румен е вече нещо съвсем различно: за разлика от „падонките“ в него има визия, снимка, портрет – личносно присъствие. А за разлика от Спиндърмеен – в него има миловидност и очарование. И така – еративите на Наталия Атанасова, скрита зад образа на чаровния домашен любимец в страницата *Котаракът Румен*, се появяват в сценографираната условност на приказния модел за говорещите животни. Румен говори, размишлява, споделя ни котешките си капризи и умонастроения, създава котешко творчество, осмислено през представата за неговата природа – гальовна, понякога доволно инатлива, котешки високомерна и театрално позърска, но добродушна и обичлива и в края на краищата – приятелски настроена към света и хората, въпреки всички черти на своеобразния егоцентричен котешки темперамент. В еративната фонетика може да се очертае на звуково подниво алузията на котешкия глас – мъркащ, мяукащ, прочувствено хрипящ, нежно или игриво гъргорещ... На принципа на подобно звукоподражателно внушение според цитираната по-горе статия на Кудинова се моделират еративите на „мечешката реч“ в стихийно развилият се мем *Превед медвед!* По признанията на Атанасова, когато е осиновила животното, тя е останала изненадана колко общителен е той и как иска да „говори“ с хората (в пост от страницата от 07.08.2023 го нарича *адско плямпало*). Котаракът Румен има и приятел – Златин, друг котарак с лъскав косъм с цвят на старо злато. Нерядко те имат диалози, малки етюди, споделени котешки откровения. Погледът им към човешкия свят е в типичния надменен модус на аристократично пренебрежение – например тяхната стопанка е известна с прозвището Чистачът на тоалетната (*Ч.Т.* или *чистачад на тоалетната*), което красноречиво очертава котешкото възприятие за ролята и функцията на човека в битовото съжителство на двамата.

Обобщено казано, еративната комуникация драматургично се пречупва през окуляра на котешкия свят. Ако Наталия Атанасова е авторът на еративните творения, то техният повествовател е Румен. Точно по същия начин, по който малапропизмите на Иванчо Йотата⁷⁹ размиват българския читател, защото той ги възприема не през авторското майсторство на Вазов, а през наративните бръщолевения

⁷⁹ В стесненото си разбиране малапропизъм означава домогване на говорител от по-ниско стилово равнище към по-високо, при което той допуска грешки от няколко основни типа. С такива претенции например говори, пък и пише Иванчо Йотата, който с повестта "Чичовци" и донякъде с "Под игото" става, види се, първият изявен малапропичен образ в българската литература. (Георгиев 1992)

на войнствения, заядлив, дребнав, пунктуален и самомнителен бакалин. Така че блогът на Атанасова има ролева модификация в оперирането с еративите спрямо езика на падонките. В тяхната субкултура той етиkira членовете на общността и идеологията им, изразява ги, легитимира ги, докато Атанасова ги приписва другиму. И ако ролевото пренасочване на еративната комуникация присъства и при Спиндърмаан, то в неговата роля този похват не е привлекателен, защото е подчертано демонстративен, крещящо „революционен“, тотално нихилистичен. Но в милата осанка на ласкавия Румен еративите създават илюзията за неумелите, но все пак очарователни старания на едно умно и гальовно животно да борави с човешкото слово.

Представяме един текст от страницата *Котаракът Румен*, който би могъл да даде само най-обща представа както за нейната същност, така и за употребата на еративите в стилистичната концепция на Наталия Атанасова. „Стихотворението“ *Ела да слезнем двама ф пицарията* е гастрономична пародия на прочутата лирическа творба на Христо Фотев *Колко си хубава!*. Подобно на езика на „падонките“ можем да наблюдаваме ролята на ератива в конкретен контекст – макар че по отношение на руското субкултурно явление се ограничиме само с коментарните реплики, безспорно на споменатите уебстраници (на тези от тях, които още съществуват!) могат да бъдат открити при старателно търсене безчетни текстове, писани с инструментариума на еративите. От тях обаче не можахме да открием нещо по-представително именно заради количеството и разнородността им. Съвсем друга е ситуацията с микрокултурния виртуален локус на *Котаракът Румен*. Концепцията, героят и авторът са единни и еднолични, остава само да бъде избран някой по-ярък текст. И това е *Ела да слезнем двама ф пицарията*

ела да слезнем двама **ф** пицарията
несе страхувай! **ас ште** бъда с **теп!!**
 подай **рака** и нека да се гмурнеме
 в морето **од** теста и маскарпонета
 и да обядваме до пълно **истоштемие**
 докато **цлъмцето** догаря **нат** антените

недей да вярваш сляпо **ваф** калории

лазаните са без **значение**
 тъй както и лингуините

минаваштияд сервиртьор намекна ми
ми, не, по скоро **испя истанцува** го
че на промоция е днеска пеперонето
и само днес от него се **оцлабва**
да се **васползваме!**
о, не, недей досажда!
не питай за рецептата, опитай я
кажи, че искаш да ти я направят
И с шамфастък, И **сас** пистачио,
и с всички калорични **компонентности**
на **штастието од коленарията!!1**

не прекалявай, моля те, с диетите
изяш на пицата кората **тъмка, хрубкава**
не **глебай толкос** злобно болонезето
не махай сиренето козе **од салатите!**
не ръчкай нежния **беком с тас** вилица!!
недей да искаш да ти махнат пестото!!11
поискай **допалнително од** пастата!!!111

КОЛКО СИ ГЛУПАВА!
БОСКОДИ!
КОЛКО СИ ГЛУПАВА!!!11

и **слеткато преклучим сас** десертите
дасе истарколим сас теп од пицарията
по-улиците, **слет** това по-стълбите
особенно по-стълбите сас сигорнос
ште осазнаеш как поне до събота
се е отложил края на света
и как не е измислица калцонето
и **штастието верно саштествувало!!11**

млакни, зада не развалиш магията!11
ела да слезнем двама **ф** пицарията!!

08.11.2024 г.

Текстът се намира на страницата *Котаракът Румен* и към него води следната връзка:

https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1171523824332082&set=a.2135165756724634&type=3&ref=embed_post

Контекстуалната обусловеност на правописното отклонение е част от неговата смехопораждаща функция. На първо място, любовното копнение от творбата на Фотев е пародийно заменено с кулинарно изкушение. На второ място, апетитната неустойчивост на италианските специалитети е онагледена през рецепцията на „лирическата героиня“ (стопанката на Румен, самата Атанасова), но е пренасочена към нея от котарака Румен, който не е нито любим (по оригинала на Фотев), нито почитател на пицата, ала все пак играе ролята на провокатор, изкусител, съблазнител в пътя на един от седемте гряха – не похотта, ами лакомията. Ролята е изключително подходяща за закръгления пухкав Румен и изобщо за природата на ненаситната домашна котка. И така – на трето място, комичното принизяване на любовта, страстта, томителния копнеж по мечтаната жена до нивото на чревоугодие, всеобхватната вкусова асоциация и антидиетичните подстрекателства са допълнени с представата за несдържаната лакомия на стопанката през светогледните хоризонти на котешкия неутолим апетит. Съхранените ключови за Фотев метафори (от конкретната му творба и от цялостното му творчество) са в пълна несъотнесеност и дисхармоничност с благоутробната тематика, през която са преломени и пародирани (пристъпването по стълбите, молитвеният зов към Господа, молбата да не се прекалява с цигарите, химничното двустийе на вярата в романтичните пориви – че не е измислица морето и щастието съществува). И в тази игра на сливане между високото и ниското, патетичното и нищожното, вечното и всекидневното, величественото и незначимото идва ред и на еративната „технология“.

Грешният правопис се асоциира и с неправилния правоговор на котешкото изкушаващо промъркване, с внушението, че котешката природа пренебрегва естествените закони на човешкия език и така го снизява, опростява, профанизира по същия начин, по който според един хумористичен афоризъм лошият английски е най-говоримият език в света⁸⁰. На първо място – редом с пародията на Фотев е пар-

⁸⁰ Виж интервюто на Амелия Личева с Наталия Атанасова в „Литературен вестник“:

- **Какво ви носи този странен език и искало ли ви се е някога да пишете от свое име?**

- Езикът, който ползва Румен, е пародиен и по този начин допълва образа му. Румен е котка. Знае се, че котките не спазват правила, т.е. ако можеха да пи-

дирана и човешката реч, но това е константен смислов пласт на „котешките“ еративи в микрокултурата на сивия гъстокосмест Румен. Показателно за лексикалния избор при похвата на ератизацията е това, че сгрешените думи никога не са в кулинарните названия на италианската кухня, а само в областта на домашните или одомашнените думи, евентуално на международната лексика, тоест – там, където грешката може да бъде най-силно осезаема (а съответно – названията на италианските прелъщения остават ненакърнени). Насетне на комично преосмисляне е подложена и стратегията на изкушението в пряка връзка с гурманската невъздържаност, защото всеки ератив фокусира вниманието върху конкретната дума и изостря смеховото противопоставяне на комуникационния тон (патетичен, призивен, почти заклинателен) и непохватните котешки грешки в човешкото слово – сякаш трескаво и превъзбудено от неустоимата вкусова съблазън. В същия модус са подиграни и принизени още два комуникационни аспекта, още две комуникационно интонации – молитвата и любовното признание (КОЛКО СИ ГЛУПАВА! БОСКОДИ! КОЛКО СИ ГЛУПАВА!!!11).

Дори на символно и пунктуационно равнище пародията продължава своята деструктивна линия – възклицателният знак е заменен с единица, сякаш нервната лапичка на Румен е изпуснала клавиша *shift*. И най-накрая е налична и психологическата връзка между грешката и греха. Непохватният правопис семантично и емоционално се наслажда върху имагинерно провокираната интонация на премалаялата и запъхтяно чревоугодна невъздържаност. Колкото повече грехи Румен в тази лавинообразна реторика на изкушението, толкова повече се засилва асоциацията с превъзбудеността на апетита на призованата в името на греха слаба и покорна душа. И по отношение на диетите и здравословното хранене тя е също така нестабилна в устоите си, трескава, залитаща и неточна, изкривена и аномална, непоследователна и шокираща с екстремите си както и еративните деформации.

Разбира се, тези наблюдения могат да продължат и да навлязат в по-тънка детайлизация на комичната семантика, но засега намираме казаното до тук за достатъчна словесна илюстрация за контекстуалната роля на еративите в сферата на добродушния хумор и в ин-

шат, горе-долу така щеше да изглежда според мен. Отделно, това ми дава възможност за каламбури, които на правилен български няма как да се получат. Имам предвид това: „по-полямката теревиста бяга мижка отревиста“.

сценировката на котешкия свят във виртуалната микрокултура на страницата *Котаракът Румен*.

Еративите като микрокултура в чешкото интернет пространство

Ако руският интернет е бил препълнен с творчески и псевдо-творчески текстове, в които еративът е бил или похват, или квазилексема в самата текстова природа на творбите, евентуално поне в коментарите към тях; ако в българския интернет има развита цяла „котешка“ сценография на еративната комика, структурирана в комбинации от текст и образ, но не и в смесването им, а в строгото им разграничаване (поради което е трудно да објавим с лека ръка публикациите на Наталия Атанасова за мемове), то в чешкото интернет пространство можем да намерим разцвета на еративите в една нова и несрещана дотук форма – в комиксите.

В широкото разбиране за мемовите публикации в *Котаракът Румен* и в *Opráski sčeski historje* могат да се обявят и за мемова култура, но тясно погледнато *Котаракът Румен* създава хумористични постове със снимкови илюстрации, а *Opráski sčeski historje* – типични комикси.

Точният превод на еративно моделираното название на чешката страница би трябвало да бъде *Картинки от чешката история (Obrázky z české historie)*. Страницата наброява 129 000 последователи и е натрупала този брой почитатели от 19 декември 2012 година (<https://www.facebook.com/historje>). Нерядко авторът на страницата, известен като Змикунд (от Zikmund), който за разлика от българската авторка Наталия Атанасова умишлено запазва анонимността си, комбинира комичния ефект на еративите със семантиката на каламбуриите, езиковите игрови парадокси, амфиболията. Змикунд има свой аватар и е визуално разпознаваем не само на страницата си, но и в други виртуални проекции из Мрежата или дори в материалната сувенирна търговска продукция на „Опраските“, както условно ще ги наричаме тук за удобство.

Най-трудно е да се осмисли еративната семантика и техника именно в картинното поле на комикса. При падонките еративът плува в морето на себеподобните (плува сред думи) и те – макар и правилни, са негова природа, същност, тъждество. По-трудна е връзката между ератива и снимките на галтовния Румен и умисления Златин в страницата на Наталия Атанасова. Но връзката между карикатурния комикс и ератива е видимо най-трудна за извеждане.

Подобно и на българската еративна микрокултура, чешката разчита на полагањето на сгрешената дума в конкретен комичен контекст, съчетан с образ и разгърнат до цяла сценографична линия, която в чешкият вариант е по-изразителна и развита от българският – все пак една поредица от рисувани четвъртити изображения може да бъде по-съдържателно наситена от една снимка. В комикса има и текстове, и визуален сюжет, докато при *Котаракът Румен* сюжетът е затворен само в текста, а снимката просто го илюстрира.

Художествената линия на комиксите чисто естетически е съзвучна с природата на погрешно изписаните думи. Фигурите на героите, макар и плавно контурирани, са лишени от пластичност – тромави са, тумбести, подобни на матрьошки. Крайниците им, в противовес с телесната монолитност, са тънки, щръкнали, прилични на клечки. Деформацията на фигурите е концептуално и визуално напълно хармонична на езиковата деформация в еративите.

Връзката на еративите с верижното наслагване на действията в изображенията е твърде сложна и многопластова, но е редно да ѝ обърнем внимание. И тъй като комиксите на Змикунд са кратки, но винаги свързани с някакъв исторически сюжет, карикатурно и пародийно преосмислен, няма възможност в едно кратко съпоставително изследване да обхванем тяхната многобройност и разнородност. Затова ще приведем само два примера, в които отново ще онагледим контекстуалната смехотворна функция на еративите, но вече с двузмерна ориентация в контекста: летописната пародия и езиковата игра в текста.

Първият комиков сюжет разглежда период от хуситските войни под предводителството на прочутият военен стратег и пълководец Ян Жижка. Любопитно е да се отбележи, че в целия комикс, в който има пет реплики и едно заглавие (или общо 23 думи), само две думи са изписани правилно, тоест – комиковите еративни екстреми на Змикунд не използват ератива като изненадващ куриоз на пробив в системата, а точно обратното – създават комуникация, при която ератизацията изгражда системата. Честотно погледнато, „Опраските“ предлагат едни от най-наситените с правописни отклонения текстове. Същевременно ключова връзка в смеховата семантика и функционалност на еративите в тях е смисловото изместване, пораждането на вторичен смисъл, който влиза в комично противоречие с първичния.

Най-общо казано, предводителят на хуситите, Ян Жижка, отива на лекар с оплакването, че ужасно го сърби главата. Лекарят откри-

ва, че пълководецът има въшки и му дава една книга. На учудения въпрос на пациента докторът отговаря, че това е романът от Алоис Ирасек „Против въшки“. Словесната игра е между дативните форми за множествено число на местоимението *всички* (**všem**) и съществителното име *въшки* (**všim**). Романът на Ирасек, описващ битките и съдбините на хуситското движение, носи името „Против всички“ (**Proti všem**), но това заглавие е преосмислено като надпис на фармацевтичен продукт – „против въшки“ (**proti všim**). Разбира се, в това остроумно комично сплетение има една дискредетираща неточност – думата *всички* не е омонимна, а само паронимна с думата *въшки* в падежната си множествена форма. Но остроумният Змикунд не вижда пречка в това – той използва еративната форма **fšem**. Така в процеса на прочита рецепиентът може да осмисли ератива като единична грешка по силата на асимилацията на звучността (**všem** – **fšem**) или като двойна, дори тройна грешка (**všim** – **fšem**), при която подмяната на единствената ударена гласна И в Е е последвана от подмяна в квантитета – дълга гласна е заменена от кратка (Í – Е). Така се постига комичният ефект на амфиболията, постигната чрез три едновременно приложени похвата – на фонетичната деформация, на семантичното преосмисляне и на така наречената „паронимна атракция“, които са характерни изобщо за интернет жаргона.⁸¹ Но въпросът е, че в тази объркана форма, подобна на вицовата дума „хой“ от началото на този текст, читателят на комикси и любителят на езиковите игри, на езиковите деформации и екстреми, на пресичанията, заместванията и разминаванията на смисъла може да прозре едновременно и двете думи – *всички* и *въшки*. И насетне еративните фъфлещи построения на доктора и предводителя наслагват следните комични асоциации.

Жижка трябва да се очисти от въшките си с произведение на Ирасек, в което се разказва за самия него и за дела, които още не е извършил, а на всичкото отгоре предводителят на хуситите едва ли може да чете. Ирасек всъщност не е искал да напише роман за вой-

⁸¹ Най-често прилаганите игрови похвати в жаргонната компютърна лексика са: фонетична деформация, каламбурна транслитерация, игра с графиката, каламбурно калкиране, експресивно словообразуване, семантично преосмисляне на думи от книжовния език, паронимна атракция и др. Разграничаването на тези похвати има до голяма степен условен характер, тъй като в редица случаи е налице едновременно проява на няколко форми на езикова игра. Така например при жаргонизмите **б. филе**, **р. филе** ‘файл’ (от **англ./г/е**) паронимната атракция е съчетана с каламбурна транслитерация, при **р.** (Благоева 2006: 6).

ните на хуситите срещу всички врагове, ами просто е създал рецептурник против въшки. Единственият, който изненадващо познава тази взаимосвързаност на историята с паразитологията, е находчивият доктор. Съответно са пародирани и историята, и литературата, и медицината, но не в аспекта на подигравателния и нападателен хумор, а с инструментариума на животворния имагинативен импулс, провокиращ съзнанието на читателя да размества подредбите на езика и на битието.

Но ако в първия случай еративът провокира комичния ефект на амфиболията, то във втория и последния, който предстои да разгледаме, еративната техника поражда смехотворния ефект едновременно и през призмата на двусмислицата и през окуляра на неологизмите (а още по-точно казано – на оказионализмите).

Поредният комиксов сюжет, който, между другото, е развит и като кратък анимационен филм, разглежда злощастната смърт на Ян Жижка и носи заглавието *Как сираците останаха сами*. Този път текстовото описание на сюжета съдържа 16 думи, от които цели три са написани вярно. Прави впечатление, че в този комикс се прилага една далеч по-рядка еративна техника – разместване на буквите, но без да има погрешен писмен знак. Насищането с представата за неправилност на речта, произношението, изписването, буквената поредност подготвят комичната интенция на внезапно изкования в връзката оказионализъм...

Разтревожен вестоносец вика на преминаващ наблизо брат хусит, че Ян Жижка е починал и пита какво ще правят сега без него. Изненаданият с лошата вест войн спира и първоначално отговаря, че не знае, но след кратък размисъл отвърща, че може би ще основат някаква „нежижковка“. Комичната връзка е дълбока за невладеещите чешки език и напълно прозрачна за чехите. Тя е заложена на няколко аналогии, подобия и замени, включително и графични. Разликата между буквите Z и Ž (Z и Ž) е само в един диакретичен знак. Сетне следва паронимната близост на корените ZISK и ŽIŽK, като първият има ядрено значение „печалба“, „доход“, „възвращаемост“, а вторият е спорен и неясен, но различни предположения го свързват или с името Зигмунд, или с корена „жиг“, или със значението „едноок“, какъвто Ян Жижка според историческите данни е бил (Titz 1924: 268–286). И най-накрая идва значението на думата *neziskovka*, която е съкратена форма на словосъчетанието *nezisková organizace* или „организация с нестопанска цел“. Разбира се, след смъртта на пълководеца Жижка, може да бъде основана само „нежижковка“, каквото и да

означава тази дума и накъдето и да водят нейните игрови лъкатушения – към връзката ѝ с *neziskovka* или към безсмислицата, или към имагинативно проектирания демиургичен импулс за пораждането на фантазийни светове, в един от които може да се основе някаква „организация с идеална цел без Жижка“ или „нежижковка“...

Смеем да твърдим, че по отношение на комичната интенция като игра с думите, с техните значения, подобия и смислови проекции чешката микрокултура е най-продуктивна и оригинална. *Котаракът Румен* разчита предимно на деструкцията на формата като израз на миловидната и привлекателна котешка непохватност (психологически въздействаща като детските речеви грешки), на пародия на контексти, на речеви формули, на комуникационни модели, на художествени произведения. Еративният език в субкултурата на „падонките“ пък залага предимно на културния бунт, на низовата опозиция спрямо елитарното, авторитетното, ординерното. Творческите умопостроения обаче са един от водещите похвати на чешките „Опрашки“. Но и в трите случая можем да прозрем появата на вторични речеви жанрове в полето на виртуалното общуване, защото в интернет комуникацията не е „векториална“, а многопосочна и безкрайно разклонена, така че еративните траектории се кръстосват между отделните потребители в нарастваща полифоничност, преминаваща в типология на речевата изява.⁸²

*

И така – докато разглеждахме проявленията на еративите в този твърде стеснен периметър – на три виртуални пространства, се натъкнахме на няколко техни смехопораждащи функции, които е редно накрая да изведем обобщително.

Нерядко умишлено сгрешените думи са пародийно подражателство на ширещата се неграмотност. Имитативните неправилни графични построения съзнателно принизяват езика на пишещия, за да го уподобят на нисскокултурните правописни деформации. Това

⁸² По нашему мнению, исследование вторичных речевых жанров и построение их классификации удобно осуществлять на материале интернет-коммуникации: во-первых, гипертекст как основа фиксации коммуникативных событий Интернета предполагает множественность связей между различными участками глобальной сети, что создает благоприятные условия для развития многообразия жанров и форм речевого поведения; во-вторых, принципиальная интерактивность Интернета обуславливает формирование в нем сложных по структуре диалогичных и полилогичных текстов; в-третьих, стремительность развития сети Интернет дает возможность для хотя бы начального диахронического осмысления представленных в ней жанров. (Рогачёва 2011: 35)

клоунадно преповтаряне овъншнява, оголва инструментариума, техниката и похватите на неуката пошлост, войнствено завземаща огромни полета от интернет. Отражена в кривото огледало на присмехулното отъждествяване, тя бива поругана, развенчана и отречена със средствата на комичното надмощие, на интелектуалното превъзходство – защото то може да я възпроизвежда игрово и пародийно, но тя не може да се преобрази в него. Разбира се, тази езикова травестия – на интеллигентния пишещ човек в костюма на неграмотника, е една от най-значимите роли на еративите. Тя е основна и като че ли най-разпространена като имагинативен импулс. Тоест – който и да употребява еративи, както и да ги употребява и с каквато и цел да ги употребява, малко или много в своите смехотворни интенции влага внушението за подигравка с войнстващата и повсеместна електронна неукост.

Ала широко погледнато, еративите се прилагат като ролеви комуникационни единици за предрешаване в най-разнородни социални костюми и роли. Познатите и цитирани в началото примери от литературата и вицовия фолклор илюстрират речевото превъплъщение на писмениа (а понякога и на чисто оралния наратив) в образите на чужденци, които говорят смешно от гледната точка на дадена външна за тях култура; на лакомници, на физически обременени герои, на представители на даден диалект – отново чужд и смешен спрямо книжовната норма; на дадена социална прослойка със специфичен изказ – завален небрежен изговор или с характерни за нея мръснословни прегрупираания на сричките и звуковете до изнамирането на пародийни игрови „неологизми“, карнавализиращи иконичен образ от елитарната култура или карнавализиращи собствените си създатели.⁸³

В субкултурата на руските падонки видяхме еративите като контрапункт на официозните и нормативните културни опори. Манифестните клишета, че така езикът се проявява в своето живо фонетично и артикулационно естество, са само фиктивно прикритие на

⁸³ „Албанский язык“ – это нарочито неграмотное словоупотребление; написание слов и выражений имитирует не просто устную речь, как это было раньше, а письменную речь абсолютно безграмотного человека. Такой феномен можно связать с культивированием образов основных антигероев эпохи: „блондинки“ и „лэ-тэушника“ – „людей очень низкого интеллектуального развития“, то есть возникает эффект карнавального превращения, смещения верха и низа. Изначально образованные и грамотные люди примеряют маску необразованных и неграмотных (Жуленева 2007: 187).

културния бунт срещу статуквото на езиковите стандарти, на литературните понятия за елитарно художествено слово. Зашеметяващата многогодишна продукция на „олбански“ език е нова естетическа, творческа и комуникативна концепция, призовала деструкцията като свое призвание и въоръжение, и верую, а еративът е нейният жезъл и тотем. Но като имаме предвид този културнопсихологически код на култа към грешката (не към дадаистичната или футуристичната безсмислица!), можем да прозрем защо понякога потребителите в интернет пишат умишлено погрешно. Не от подигравателност към неграмотността, а от любопитството към насладата от грешката. Да бъде сгрешена една дума умишлено, означава да се изкове неин шутовски „микросмисъл“, да се оформи съзнателен дефект в нея, да се инкрустира в комуникацията с другите някакъв белег на несъвършенството, който дразни, провокира, изпитва. Пишещият с грешки потребител изпитва удоволствие от самонаблюдението си и от наблюдението на другите в плана на тази осакатена комуникационна праволинейност. Мисли над себе си дали е подал правилно игровия код на новия „микросмисъл“ и мисли над другите дали ще го разчетат правилно. И постепенно този единичен експеримент се повтаря, потретва, докато се превръща в игра на въображението.

В страницата *Котаракът Румен* видяхме еративите в една различна роля, макар и отново заложена на мощната имагинативна струя. Чрез тях се пародира човешката реч в представата за неправилното ѝ репродуциране в котешкия език. Тази сугестия е чувствително подпомогната от многобройните снимкови колажи на двата котарака – Румен и Златин. Тъй като „котешката“ метафора е водещият семантичен компонент в творческите инвенции на страницата, спокойно можем да установим, че през нейната призма се пречупват пародийно с похватите на ератизацията най-различни светогледни картини, комуникационни модели и художествени текстове, поведенчески стереотипи. Котешката рецепция, настойчиво заявявана в облика на сгрешените думи, трансформира не само елитните нива на човешката мисъл, но и повседневните действия, битовите обстоятелства. И най-важното – в тази трансформация не е задължително да има принизяване (макар че пародията действа нередко и в тази посока), а просто смехово превъплъщение през котешкия миросглед на едно гальовно, мъркащо, своенравно, капризно, високомерно но и обичливо виртуално създание – фасадата и символ на фабриката за създаване на еративи на Наталия Атанасова.

И най-накрая в творческата работилница на чешките „Опраски“ видяхме ератива като инструмент за подмяна на лексикалното значение и проектиране на нови смислови оттенъци или референции. Със средството на грешката думата се изкривява в неочаквана посока, в която комиксовият свят ѝ предлага удобна, смисопораждаща, макар и причудлива или направо шокираща контекстуализация. Оформянето на амфиболии между иконична представа (заглавие на класическа творба) и повседневно, дори нищожно събитие (лекарски преглед за паразити) създава напрежението на комичното несъответствие, пародира високото, но без да го унизява, а просто като използва облика му за операционен код на преозначаващата и преноминиращата мисловна процедура. Така еративът се разкрива като средство за весела, радостна, творчески осенена езикова, ментална и имагинативна игра, която може да преосмисли порядъка на познатия ни свят.

И вече на раздяла с този текст искаме просто да споделим една любопитна подробност. Еративът се репродуцира и навлиза от интернет света в реалния. Той не е само комуникационна абстракция в полето на виртуалната вселена. На принципа на еративите се правят информационни табели, публикуват се съобщения, издигат се рекламни билбордове, които – естествено – въздействат още по-магнетично на хипотетичния възприемател. Същевременно както Наталия Атанасова, така и чешкият Змикунд са създали електронни магазини за сувенири на почитателите си. Предлагат се чаши, фланелки, ключодържатели, книги, магнити, картички, постери, календари... Може да се каже, че микрокултурите на българското и чешкото еративно пространство се комерсиализират, но това не е точно така. Създаден е пазарен интерес, а търговията със сувенири е само следствие. Този интерес е провокиран от любовта на безчетните почитатели към творческата виртуозност на създателите на тези минивселени; от насладата от езиковата и смисловата игра, която се постига с инструментариума на рисунката, снимката, но най-вече и на ератива – това примамливо криво огледало, в което се отразяват в карнавалното си преосмисляне душата на човека и диханието на човечеството.

ЛИТЕРАТУРА

Smištková, Ksenija 2007. Русский язык в Интернете. Тенденции развития. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ustav slavistiky –

Bakalařska diplomova prace [https://is.muni.cz/th/65047/ff_b/Russkij_jazyk_v_Internete_Tendencii_razvitija_BP.doc]

Tarsa, Jadwiga 2010. „Язык падонков” – интернетовский жаргон русской контркультуры. В: *Linguistica Silesiana* 31, 175-179.

Titz, Karel 1924. О рѳvodu jmѳna Źiřka. В: *Naře řeř* 9, 268–286

*

Благоева, Диана 2006. Прояви на езикова игра в българския и руския компютърен жаргон. В: *Съпоставително езикознание* 2, 5–13.

Виноградова, Нина (2006). Контактостанавливающа функция русского компьютерного жаргона. В: *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: сборник по материалам Международной конференции по компьютерной лингвистике „Диалог“*. Москва: Издательский центр РГГУ, 95–99.

Галан, Анна 2020. Специфика эрратизации интернет-дискурса (на материале русскоязычных молодежных пабликов социальной сети «ВКонтакте»). В: Н. Нижнева и др. (ред.) *Идеи. Поиски. Решения : сборник статей и тезисов XIV Международной научно-практической конференции преподавателей, аспирантов, магистрантов, студентов, Минск*. Минск: БГУ, 18–23.

Георгиев, Никола 1992: Малапропизмите в речта и художествената литература. В: *Цитирацията човек в художествената литература*. София: УИ „Св. Климент Охридски“ 1992, 102–115.

Гусейнов, Гасан 2005. *Берлога веблога. Введение в эрратическую семантику*. [http://speakrus.ru/gg/microprosa_erratica-1.htm] текстът е бил достъпен на 30.11.2024.

Гусейнов, Гасан 2008. *Неполная коммуникация в блогосфере: эрративы и литуративы*. [<http://speakrus.ru/gg/litulative.htm>] текстът е бил достъпен на 30.11.2024.

Гусейнов, Гасан 2013. *Эрратическая семантика*. [<https://postnauka.org/faq/16214>] текстът е бил достъпен на 30.11.2024.

Жуленева, Е. 2007. Коммуникативное сознание. Феномен «албанского языка» в блогговом пространстве русского интернета. В: Стернин, И. А. (научен редактор) *Язык и национальное сознание* 9. Воронеж: „Истоки“, 186–189.

Карасева, Анастасия 2008. Роль и функции эрратива в интернет-сленге. В: *Мониторинг общественного мнения* 2, 129–141 [<https://cyberleninka.ru/article/n/rol-i-funktsii-errativa-v-internet-slenge/viewer>] текстът е бил достъпен на 30.11.2024.

Кудинова, Таисия 2010. Язык интернет и жаргон падонков. В: Тамерьян, Т. (ред.) *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики: Сборник научных трудов. XII*. Владикавказ: Изд-во СОГУ,

336–340 [<https://philjournal.ru/upload/2009-2014/FullVersion2010.pdf>]
текстът е бил достъпен на 30.11.2024.

Николова, Дяна 2023. Комуникативни и езикови особености на компютърния жаргон във виртуалната комуникация. В: *Реторика и комуникации* 57, 127–150. [<https://rhetoric.bg/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8-%D0%B8-%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%BD>] текстът е бил достъпен на 30.11.2024.

Рогачёва, Наталья 2011. Типы вторичных речевых жанров в интернет-коммуникации. В: *Известия Саратовского университета. 2011. Т. 11. Сер. Филология. Журналистика* 2, 34–39 [<https://cyberleninka.ru/article/n/tipy-vtorichnyh-rechevyh-zhanrov-v-internet-kommunikatsii/viewer>] текстът е бил достъпен на 30.11.2024.

Сидорова, Марина и Баоян, У 2007. Кто и почему пишет неправильно в Интернете? В: *Филология и человек* 1, 65–88.

Цицкун, Виолетта; Корниюк, Дарья 2023. Эративы как одно из средств передачи вербальной информации в интернет-меме. В: *Art Logos* 2, 142–151.

Шпилов, Михаил 2021. Эративы в неофициальном интернет-общении: принципиальная инновация или закономерное проявление системности языка и письма? В: *Аспирантские чтения – 2021, сборник материалов научно-практической конференции, Казань, 22-23 апреля 2021 г.* Казань: Издательства Казанского университета, 140–149.

Яacobсон, Роман 1975. Лингвистика и поэтика. – В: Е. Басин, Д. Поляков (ред.) *Структурализм: „за“ и „против“*. Москва: Прогресс, 1975, 193–230.

ИЗТОЧНИЦИ

А. Статии в електронни медии

Манифест антиграмотности (*Манифестд антиграматнасти*): <https://fuga.ru/shelley/manifest.htm>

Спиндермаан: „Биа са сас лошите“: <https://webcafe.bg/gradat/614997595-spindermaan-bia-sa-sas-loshite.html>

Кой е Спиндермаан и защо хората му се възхищават: <https://www.dnes.bg/a/58-obshtestvo/179873-koy-e-spindermaan-i-zashto-horata-mu-se-vazhishtavat>

Интервју със „Спиндермаан“ – кой седи зад маската: <https://podmosta.bg/spinder/>

Интервју на Амелия Личева с Наталия Атанасова: <https://drive.google.com/file/d/113nYZIQjgSC8-e4nmNXI1P07bQ8tpZpC/view>

Б. Уебстраници

Страницата на „Живой журнал“: <https://www.livejournal.com/>

Страницата на „Ресурс Удава“: <https://udaff.com/>

Страницата на Спиндермаан: https://www.facebook.com/spindermaan?locale=bg_BG

Страницата на „Котаракът Румен“: <https://www.facebook.com/kotarakutrumen>

Страницата на „Opráski sčeskí historje“: <https://www.facebook.com/historje>

Електронен магазин за сувенири за почитателите на *Котаракът Румен*: <https://kotarakutrumen.com/shop/>

Страницата на Змикунд, съчетана с електронен магазин за сувенири за почитателите на „Opráski sčeskí historje“: <https://www.opraski.cz/>

Богдан Дичев

Институт етнологии и фолклористики с Етнографическим музеєм –
Болгарская академия наук, София

ЭРРАТИВЫ КАК СМЕХОПОРОЖДАЮЩЕЕ СРЕДСТВО В ПРОСТРАНСТВЕ ИНТЕРНЕТА (НА МАТЕРИАЛАХ БОЛГАРСКИХ, РУССКИХ И ЧЕШСКИХ ИСТОЧНИКОВ)

Резюме

Нередко в виртуальном пространстве Фейсбука можно заметить слова с намеренными орфографическими ошибками – эрративы, которые используются потребителями в целях развлечения, насмешки или как средство остроумной языковой игры. Их можно заметить случайным образом в комментариях или постах, но они могут существовать и в обособленных микрокультурных зонах социальных сетей – сообществах или страницах. Цель нашего обзора – описать некоторые наиболее типичные проявления эрративов в русском, болгарском и чешском Фейсбук пространстве, связанные с их смехопорождающей функцией.

С помошћу метода лингвостилистическог и семантичког анализа предунирпята попуыткa выявити связь между природой эрративов и их психологическим и культурным воздействием в сфере их комического применения в виртуальном общении.

Ключевые слова: язык в Фейсбуке, эрративы – слова с нарочитыми орфографическими ошибками, язык падонков, мемы и эрративы, эрративизация как пародия речи и мировоззрения человека, комиксы с эрративами, комическая функция эрративов, языковая игра и эрративы

Илюстративни приложения

1. „Манифест антиграматности“
2. Карикатура
3. Объява във вестник
4. Залепена обява на уличен стълб
5. Табела
6. Билборд
7. Котаракът Румен
8. Комикс „Proti fšem“
9. Комикс „Sirodci“

МАНИФЕСТ АНТИГРАМАТНОСТИ

Мы прышынчално протиф так называемой "граматности" в Сети.

Мы читаем что конкурс [ЗАЛАГАЯ КЪ ВЪЗДА](#) в своей основе прима ВРИДИТ развитию русскаго языка и русскаго словесности, падвали садителски уебсайтав и НАСИЛТАВАНИЮ нашава разниова языка с помашью спелчесправ и других филтрав убивающих все живое чино есть в магучим нашава языке.

Мы уверены что вы садителски уебсайтав надлучивших "аттлично" ни семи организаторы конкурса НИ ЯВЛЯЮЩА ГРАМАТНЫМН людьми - проста у них харошие спелчеспра!

Па мери совершенства кампютерных спелчесправ русскаго языка нико больше патерит своих непосредственности и абашии.

Поэтому все художники русскаго слова должны бросить вызов убиванию нашава живова языка бидушными автоматами! Главанный Принцип нашава великава движения ПОСТ-КИБЕР гаварит: "Настоящие искусство новова тысячелетия - это то что ни можэт делать кампютер а можэт делать тока человек!!!!"

"Биз граматическаго алиники в русскаго речи ни люблю!", писал наш лудший поэт Александр Сиргея Пушкин.

Эти слова мы бирем дивизом на наш флак В БАРЬЕ С ЗАСИЛНИЕМ БИДУШНАЙ КАМПЮТЕРНОЙ ПРАВИЛНОСТИ которую нам навязывают ганские роботы-акунпанти!!!!

At пашето [WWW.FUCK.RU](#) -
Мери Шелли, урождениа Уолстенкрофт-Теддинг

[www.rsk.si/5010034/](#)

<p>«НТВ» (8 МВ)</p> <p>6.00 «Сегодня утром» 9.05 «Наше всё!» 10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.45 «Сегодня» 10.25 «Волонтеры отряда»</p>	<p>11.00 Ток-шоу «Две правды» 12.00 Т/с «Человек войны» 13.25, 19.40 Т/с «Иркутские вой- вой» 14.30 Т/с «Расписание судьбы» 15.30, 18.30 «Срежничаное про- исшествие: блогер» 16.30, 3.10 Т/с «Возвращение Мухомора-2»</p>	<p>20.40 Т/с «Расписание судьбы» 21.40 Т/с «Улицы разбитых фона- ров-7» 23.10 Т/с «Зона» 0.10 «Главная дорога» 0.45 «Все сразу!» 1.15 Т/с «Богатышка» 4.50 Т/с «Апокалипсис» 5.35 Т/с «Богатышский Ригин»</p>
<p>«10 КАНАЛ-ТВ3» (10 МВ)</p> <p>6.40 Астропрогноз 6.45, 7.55, 8.55, 13.25, 21.25, 21.55 Прогноз погоды 6.50 Действующие лица 7.00 Новости «9 с 1/2» И. Шеремета 8.00 Доктор красоты 8.25 Астропрогноз 8.30 «10» ** 9.00 Т/с «Азбука футбола» 11.00 Т/с «Слон-папи» 13.00 Здоровья Вам! 13.30 Т/с «Сатеринский лагерь» 15.30 Т/с «Богатышка: премьера» 18.00 Т/с «Королева Дакки» 20.00 Действующие лица 20.10 Астропрогноз 20.15 «В мире спорта» 20.20 Мультфильм «1/2» И. Шеремета</p>	<p>5.15 Т/с «Шпионка-4» 6.00 Победоносный голос верую- щего</p>	<p>6.30 Релакс</p>

НА КРИАТИФ нужны адвертайзеры

(или менеджеры рекламные или рекламисты).

Платим акклад плюс процент.

Кто отожком - аддельный дагавор.

Стрессустойчивасть, кай работаспособнасть, ширпчивасть - эаком. Опыт и знанье мамчести - предед. Пятужисгов - учи.

OPRAŠKI SČESKÍ HISTORJE

JAK VILÉČID NEĚPÍJEMNÍ OPTÍŠE

OPRAŠKI SČESKÍ HISTORJE

JAK ZÚZTALI SIRODCI SATI

Слободан Новокмет*

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

НОВЕ РЕЧИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ТВОРЕНЕ ПОМОЋУ СУФИКСОИДА *-ОИД***

Новоречје, 2025, бр. 12

Рад се бави творбеном продуктивношћу суфиксоида *-оид* у савременом српском језику, ослањајући се на податке из корпусних база PDRS 1.0 и CLASSLA-web.sr. Анализом корпусних података издвајамо неколико типова нових лексема: неутралне научне и стручне термине добијење позајмљивањем и политички и идеолошки обојене неологизме који су настали творбеном интервенцијом у српском језику. Док у научној терминологији суфиксоид *-оид* означава сличност или приближност, у политичком и јавном дискурсу он добија дерогативну, ироничну или идеолошки обојену функцију (нпр. *вучићоид*, *сорошоид*, *државоид*). Посебно је истакнута улога овог форманта у конструисању негативних етикета и дисквалификаторних израза у јавном и медијском говору. Рад показује да се суфиксоид *-оид* у српском језику користи не само као неутрални творбени формант већ и као алат језичког вредновања и идеолошке поларизације.

Кључне речи: нове речи, творба речи, суфиксоид *-оид*, творбени формант, српски језик, корпуси, друштвене мреже, портали.

1. Предмет и циљ рада

1.1. Творба речи у савременом српском језику представља динамичан процес у коме се елементи страног порекла учестало укључују у системску парадигму језика. Један од елемената који нам је привукао пажњу у истраживањима о новим речима у српском језику и прегледом корпуса српског језика јесте елемент/формант грчког порекла *-оид*¹, који се у срп-

*slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

** Овај рад је финансирано Министарство за науку, технолошки развој и иновације Републике Србије према уговору број 451-03-136/2025-03/ 200174 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ у Београду.

¹ Е. Корјаковцева елемент *-оид* назива формантоидом. Термин је настао у складу са творбеним моделом суфикс: суфиксоид, префикс: префиксоид, афикс: афиксоид, па тако и формант: формантоид. У српској лингвистици за сада се користи термин формант. Пр-

ском језику појављује у речима као што су *астероид*, *ромбоид*, *суфиксоид*, *префиксоид* и др. Питање које се намеће у овој анализи јесте колико је овај елемент и у српском језику попримио статус деривационог суфикса и у ком функционално-стилском регистру се те нове лексеме активирају.

1.2. Предмет овог рада јесте испитивање творбеног форманта *-оид* у српском језику из аспекта његове деривационе продуктивности. Један од циљева овог рада јесте да покаже да нове речи са суфиксоидом *-оид* у савременом српском језику нису искључиво позајмљенице научно-стручног типа, већ да овај елемент служи и као продуктивно средство у творби нових, експресивних лексичких јединица са специфичном прагматичком функцијом. Док лексеме попут *хуманоид* или *андроид* превасходно припадају семантичком пољу у коме се подразумева сличност са нечим и подражавање нечега, нове творенице као што су нпр. *вучићоид* и *сорошиоид* представљају креативну и иновативну употребу овог суфикса у контексту јавног дискурса и политичке сатире носећи снажан експресивни набој и омогућавајући говорницима да изразе одређени негативан или ироничан став. Такође, размотрићемо у којој мери је тај творбени модел продуктиван ако узмемо у обзир његову активацију у оваквим речима субјективне оцене.

1.3. Методологија овог истраживања заснива се на анализи корпусних и речничких извора. Примарни кораци укључују ексцерпцију и анализу речника српског језика ради утврђивања статуса овог елемента и изведеница базираних на њему у савременом српском језику, а затим и преглед и ексцерпцију речи које садрже елемент *-оид* у релевантним корпусима српског језика (као што су PDRS 1.0 и CLASSLA-web.sr), као и поређење примера из корпуса са речничким и граматичким описима како би се утврдило да ли се овај елемент користи као продуктивни суфиксоид у савременој српској творби речи. Рад ће настојати да допринесе ширем разумевању процеса адаптације страних морфема у српском језику, као и да расветли улогу елемента *-оид* у савременој деривацији.

1.4. У лингвистичкој литератури српског језика суфиксоид *-оид* је до сада најцеловитије обрађен у раду Рајне Драгићевић (в. Драгићевић 2020), која указује на његову творбену продуктивност, али и експресивну обеле-

ва је почела да га употребљава Д. Гортан Премк (2004: 12–13), по угледу на руске дериватологе. Она наглашава да је термин формант прикладнији од термина суфикс, јер се њиме наглашава чињеница (на коју указује и С. Бабић) да је завршетак изведених речи двоморфемска структура, која се састоји из творбеног суфикса и обличне морфеме. Термин формант односи се на ову дводелну структуру. Термином формантоид означава се јединица грчког или латинског порекла која је у овим језицима служила као творбена основа, а која је данас везана јединица слична форманту (Драгићевић 2020: 131).

женост. Ауторка анализира доминантне функције овог суфикса ослањајући се пре свега на податке из *Електронског корпуса српског језика*, али и податке са интернета. За разлику од тог приступа, циљ овог рада је да преиспита функције и распрострањеност суфиксоида *-оид* на основу новијих и жанровски разноврснијих корпусних извора, у периоду након објављивања наведеног рада. Тако заснована анализа омогућава увид у актуелне творбене и значењске тенденције, укључујући и иновативне и контекстуално условљене употребе које до сада нису регистроване, што представља главни допринос овог рада.

2. Уводна разматрања

2.1. Речи са форматном/елементом *-оид* у српском језику припадају продуктивним позајмљеницама с обзиром на то да се јављају у научној терминологији означавајући нешто што има 'сличан облик' или 'карактеристике нечега', што је 'налик на, слично, а није потпуно исто'. Тако нпр. реч *андроид* (на грч. *άνδρ* (*aner*, genitiv *andros*), као комбинација речи у значењу 'човек' или 'мушкарац' и суфикса *-оид*, који значи 'сличан' или 'обликован као', дословно значи 'онај који је сличан човеку', и користи се за роботе и вештачке организме, и, у последње време, као назив за оперативни систем за мобилне уређаје, заснован на Линукс језгру, који је развила компанија Гугл.

2.2. У *Великом речнику страних речи и израза* И. Клајна и М. Шипке заједно су обрађене две именичке варијанте форманта *-оид* и једна придевска форма на *-ан*, па одредница гласи: [грч. *-oeidēs* према *eídos* вид, узор] 'који је сличан нечему, који припада одређеној врсти; који је замена за нешто; у геометрији назив за поједине криве линије (синусоида) односно геометријска тела (елипсоид)' (Клајн, Шипка 2006: 840). Д. Шипка у *Речнику творбених форманата* (2003) за компоненту *-оид* каже да именице које га садрже означавају ентитет сличан X-у, а као пример наводи термин *планетоид* (Шипка 2003, према Драгићевић 2020: 132). У српском језику овај формант се може посматрати као адаптирани суфиксоид² (слично суфиксоидима *-фобија*, *-фил*, *-фоб*, *-лог*, *-логија*, *-манија* и сл.) у већ правописно, граматички и семантички формираним позајмљеницама, с обзиром на то да има лексичко, а не творбено значење, али постоје и примери где има

² **суфиксоид** (од суфикс < лат. *suffixus* партицип перфекта пасива глагола *suffigō* 1. sg., *suffigēre* 'прибити, приковати'; енгл. *suffixoid*) везане творбене морфеме сличне суфиксима, најчешће грчког и латинског порекла, у нашим се речима појављују у вези с основама мотивних речи и иза творбених основа, евентуално иза других суфикса у једној речи: ромб^оид; ислам^офобија, англ^офил (*Речник лингвистичких термина*, <https://www.lingvisticitermini.rs/pojmovnik/sufiksoid/>)

функцију као продуктивни деривациони елемент. У науци о творби речи овај елемент најчешће је видљив у терминима као што су *суфиксоид*, *префиксоид*, *афиксоид*, односећи се на творбене морфолошке елементе који су пореклом латинизми или грецизми. Префиксоиди и суфиксоиди названи су тако због своје склоности да, слично афиксима, образују лексичке низове са много чланова. Њих препознајемо по поседовању значења, али и по семантичкој и формалној несамосталности (Драгићевић 2009: 465).

3. Истраживање Р. Драгићевић о творбеном форманту *-оид*

3.1. Бавећи се пејоративним изведеницама на *-саурус* и *-оид* у савременом српском језику, пре свега начином на који ови форманти утичу на експресивизацију нових речи у српском језику, Р. Драгићевић је већ доказала експресивну употребу творбених модела са суфиксоидом *-оид*, која „није раширена, али постоји” (Драгићевић 2020: 135). Користећи *Електронски корпус српског језика* Р. Драгићевић је у свом истраживању истакла примере речи са компонентом *-оид* које су неекспресивне (*андроид*, *антропоид*, *астероид*, *гуштероид*, *делтоид*, *картоноид*, *кортикостероиди*, *метеороид*, *монголоид*, *планетоид*, *полароид*, *префиксоид*, *ромбоид*, *суфиксоид*, *таблоид*, *хуманоид*, *целулоид*), али навела и нове речи које су експресивне употребе, као што су: *четникоид*, *епилептоид*, *фашисоид* (и *фашисоидан/фашистоидан*), *јеремићоиди* (2), *кефалоид*, *комунистоид* (3), *кромањоид* (1), *реуматоид*, *усташоид* (12), *варвароид* (и *варвароидно*), *жбуноид*. Из српских медија додала је следеће примере: *балканоид*, *трампоидан* (трампоидна фризура, размишљање, шокирање), *вучићоид*, *шешелоид*, *тадићоид*, *ђиласоид*, *путиноидно* и *палмоидно* (решавање проблема) (Драгићевић 2020: 136), док из *Обратног речника* М. Николића бележи следеће експресивне примере: *динароид*, *мукоид*, *криминалоид*, *негроид*, *схизоид*, *тигроид*, *усташоид*. Р. Драгићевић закључује да грађа са интернета не потврђује претерану експанзију експресивних образовања на *-оид*, али да ти примери пејоратива ипак почињу да живе у српском језику носећи снажну негативну емоционалност и омаловажавање појмова означених именицама у творбеној основи (И., 137–138).

4. Речи на *-оид* у речницима српског језика

4.1. Да бисмо се уверили у то колико је творбени модел са компонентом *-оид* продуктиван у српском језику при образовању нових речи, прво треба да видимо које речи са тим елементом у језику већ постоје. *Речник српскога језика* (2007) може нам пружити актуелни пресек оних речи са компонентом *-оид* које су присутне у српском језику: *астериоид*, *аустралоид*, *геоид*, *делтоид*, *елипсоид*, *колоид*, *кристалоид*, *липоид*, *мастоид*, *мон-*

голоид, мукоид, планетоид, префиксоид, ризоид, ромбоид, сперматозоид, суфиксоид, сфероид, тигроид, трапезоид, хуманоид.

4.2. Такође, добар показатељ активних примера речи са елементом *-оид* можемо наћи у *Обратном речнику* М. Николића (2000) који, осим примера који су присутни и у РСЈ (2007), бележи још и: *глобоид, овоид, остеоид, схизоид, суспензоид, хеликоид, овалоид, алкалоид, криминалоид, металоид, халоид, таблоид, амилоид, наутилоид, параболоид, хиперболоид, целулоид, аденоид, соленоид, албуминоид, актиноид, антропоид, полароид, динароид, негроид, андроид, анероид, хемороид, реуматоид, демантоид, усташоид.*

4.3. На основу семантичких критеријума, ове се речи у српском језику могу сврстати у неколико група:

- речи које означавају геометријска и друга тела, површине и сл. по облику сличне неким другим: *ромбоид, глобоид, овоид, геоид, трапезоид, овалоид, параболоид, хиперболоид, елипсоид, сфероид, планетоид, делтоид;*
- речи које означавају биолошке или анатомске структуре (материје, ткива, супстанце, елементе, организме) које имају одређене особине, грађу, изглед и др. других појава/предмета: *сперматозоид, остеоид, аденоид, мастоид, липоид, антропоид, амилоид, албуминоид, актиноид, хемороид, хуманоид, тигроид;*
- речи које означавају различите супстанце, материјале, једињења која подсећају на друге по саставу, функцији или својствима: *колоид, целулоид, алкалоид, металоид, кристалоид, халоид, мукоид, соленоид, демантоид;*
- речи које означавају људе или групе људи који подсећају на нешто по изгледу, особинама, понашању или идеологији и које се користе у антропологији, психологији или политичкој реторици: *схизоид, негроид, монголоид, динароид, криминалоид, усташоид.*
- Граматичко-дериватолошки термини који се односе на творбене елементе унутар сложеница, а који имају функцију сличну суфиксима и префиксима: *суфиксоид, префиксоид* (са хиперонимом *афиксоид* који није наведен ни у једном од ова два речника).

5. Нове речи са елементом *-оид* у српском језику

5.1. Лексички фонд српског језика у најновијој фази развоја знатно се проширује творбеним процесима префиксације и суфиксације у виду сложеница и полусложеница са творбеним елементима страног и домаћег порекла. Иако не спомиње директно суфиксоид *-оид*, С. Ристић запажа проширивање дистрибутивног потенцијала основа и продуктивност суфикса страног порекла *-оидан*, којим се граде придеви, као што су: *амебо-*

идан, аристократоидан, брзоидан, кретеноидан (Ристић 2012: 10), који се у корпусу нових речи везују само за основе страног порекла, нпр.:

Мени је страно свако *аристократоидно* вредновање (ЕКНР, Могуће, 2). Све /je/ испрограмирано у њиховим *кретеноидним* компјутерима на којима су непријатељи означени као мете (ЕКНР, БН 90, 24). (Ристић 2012: 29).

5.1.1. У *Глосару новијих речи* Ђ. Оташевића (2022), који можемо искористити као поуздан инвентар нових речи у српском језику, налазимо тек неколико примера нових речи са суфиксоидом *-оид*: *андроид*, *антропоид*, *вучићоид*, *ђиласоид*, *полароид*, *слобоид*, *таблоид*, али зато, у складу са запажањем С. Ристић, много више придева са суфиском *-оидан*, као што су: *политикоидан*, *рамбоидан*, *рептолоидан*, *ромбоидан*, *сатаноидан*, *стаљиноидан*, *тираноидан*, *титоидан*, *ушашоидан*, *фалусоидан*, *фашисоидан*, *фудбалоидан*, *хистероидан*, *хуманоидан*, *шизоидан*, *алкалоидан*, *американоидан*, *андоидан*, *балканоидан*, *бугароидан*, *династоидан* и др.

5.3. Корпус речи са суфиксоидом *-оид*, сакупљен преко корпусних база PDRS 1.0 и CLASSLA-web.sr, показује извесну продуктивност овог форманта у српском језику, како у неутралним, тако и у дерогативним и жаргонским употребама. Пре свега, у питању су новопозајмљени научни и стручни термини, углавном они из енглеског језика, који одражавају различите савремене напретке на пољу медицине, хемије, рударства, биологије, психологије и сл., као што су: *опиоид*, *карциноид*, *гранитоид*, *органоид*, *кристалоид*, *фибриноид*, *реуматоид*, *ембриоид*, *металоид*, *нуклеоид*, *медузоид*, *нарцисоид*, *параноидни шизоид*, *кретеноид*, *параноид* и др. У овим контекстима, дакле у научним и стручним терминима, суфиксоид *-оид* означава сличност, приближност нечему по облику, изгледу, особинама и сл. Ове речи углавном означавају супстанце, елементе, организме и др. које имају својства слична нечему постојећем, нпр. *опиоид* (супстанце сличне опијатима), *металоид* (елементи који имају особине метала и неметала), *медузоид* (организам сличан медузи) итд.

5.4. Друге речи које смо сакупили из ел. корпуса, а које нису у вези са новом научном терминологијом, имају нижу фреквенцију употребе и појављују се у онлајн изворима околинонално, најчешће као креативни творбени допринос појединаца (најчешће са фреквенцијом употребе < 0.01), са изразитом дерогативном конотацијом или социјално-политички обојеним значајем коју је Р. Драгићевић већ идентификовала³. Често слу-

³ Пошто су то често презимена политичара, онда њихова употреба може зависити и од слободе штампе у некој земљи, цензуре и аутоцензуре новинара, друштвене, прихvatљивости степена критике и омаловажавања неке личности итд. (Драгићевић 2020: 138)

же за дисквалификацију или карикатурално приказивање људи и група. У овим новим речима суфиксоид *-оид* не уноси у дериват значење 'који је налик', већ који је присталица идеологије, идеје, политике и сл., индивидуе или појма (најчешће из јавног и политичког живота) чије се властито име користи као творбена основа, и која на тај начин жели да се омаловажи, деградира или прикаже мање кредибилном. Тако поред примера које је забележила Р. Драгићевић (као што су *вучићоид*, *шешел'оид*, *јеремићоид*, *тадићоид*, *ђиласоид*) налазимо и новије примере као што су: *сорошоид* – присталица Џорџа Сороша, *данасоид* – подржавалац или читалац листа Данас, *усташоватиканоид* – присталица или поборник усташа и Ватикана, *путиноид* – присталица Владимира Путина, *кокезоид* – присталица Славише Кокезе, *јељциноид* – присталица Бориса Јељцина, *слобоид* – присталица Слободана Милошевића, *ђинђоид* – присталица Зорана Ђинђића, *тадићо-јеремићоид* – присталица Бориса Тадића и Вука Јеремића, *ћосићоид* – присталица или поборник Добрице Ћосића. Осим што најчешће означавају припадност или повезаност са одређеном политичком личношћу, односно некога ко следи идеје или начин деловања те особе, тј. чији ставови и понашање подсећају на ту особу, користе се као негативна етикета, али са пренаглашеним или карикираним особинама и имају иронијску или увредљиву конотацију:

1) Ne obazirem se previše na ove sorošoide V. K. Oni su godinama uzimali grantove kako bi štitili Mila Đukanovića (novosti.rs); 2) Ovo je bolesno da nema dalje. Kao da je malo sto Danasoidi i ostali Djilasovi tabloidi svakodnevno napadaju Vučicevu porodic (informer.rs); 3) Marković je „ruski fašizam“ i „povampireno kukasto zlo“ povezao s „ovdašnjim putinoidima“ i „ruskokolonašima“, poimenice prozvavši Vladimira Dimitrijevića, Đorđa Vukadinovića i Emira Kusturicu (pravda.rs); 4) Kakva crna reprezentacija kad Kokezoid daje jednom Krstaji da se uci na svetskom (vasudeva.forumburundi.com); 5) Eto, sam si rekao. Inače, neki kažu "đindoid". Uf, uf, uf... Da ne ceniš sebe malo isuviše Kad smo već kod toga... (blog.b92.net); 6) ali me zanima hoće li vršilac dužnosti Dobrice Ćosića biti Vladimir Kecmanović, najveći ćosićoid u srpstvu svekoliku? (nspm.rs).

5.4.1. Није сасвим јасно како је суфиксоид *-оид* од научно-терминолошке функције означавања сличности проширио значење ка колоквијално-експресивној функцији означавања негативне етике ције и идеолошке дисквалификације. Тај прелаз са дескрипције на вредносно маркирану евалуацију, која има хумористички и иронични призвук, свакако има везе са тим што компонента сличности с нечим, коју овај елемент поседује, прелази у квалификацију припадности или подражавања, али са негативном етикецијом, али и под притиском интензивне лексичке продукције у политичкој сатири, медијима и интернет комуникацији.

5.5. Такође, налазимо примере хумористичких или жаргонских неологизама типа *дрндоид*, *глупоид*, *талентоид*, *тоалетоид*, *ђуброид*, *говноид*, *хистероид* и сл. Ова група обухвата неформалне, често хумористичке или ироничне речи, нпр. *талентоид* (неко ко заправо није талентован), *глупоид* (неко ко је глуп), *дрндоид* (пејоративно употребљен назив за оперативни систем Андроид, због његових слабих карактеристика),⁴ *говноид* (нешто лоше и негативно), *ђуброид* (пејоративни назив за новине ниског или таблоидног квалитета), *тоалетоид* (дерогативан назив уместо назива за новине Информер), *хистероид* (пејоративан назив за некога ко је склон хистерији). Ова употреба је креативна и иронична, и често има нијансу умањивања или пејоративности, обарања вредности или значаја онога на шта се односи. Ови примери показују како суфикс *-оид* може да дода значење имитације или карикатуре нечега, наглашавајући да предмет нема стварну вредност оригинала, иако су ови примери околионални:

8) Kuckam sa Drndoid tableta, pa se ivinjavam što ne citiram i zbog slovnih grešaka (blog.b92.rs): 9) Valjda i za to što je popularni Đole jezički talentoid, s troprocentnom čistotom dara (ftp.nspm.rs): 10) San je samo jos jedan toaletoid u ovdasnjem medijskom blatu (blog.b92.rs): 11) Tek kad ga je vlast naprednih radikala shvatila ozbiljno postao je meta njihovih đubroida koji ga ni sad, kad je abdicirao u Pokretu „Dosta je bilo“ ne ostavljaju na miru (dostajebilo.rs); 12) Kod histeroida to proishodi praktično nesvesno, čovek svaki put iskreno veruje u to da on govori istinu, opet zato što kod njega postoje mnogi mehanizmi nesvesnih zaštita koje mu ne ne dozovljavaju da ne «igra igre» (pravoslavni-psiholog.rs).

5.6. Такође, издвајамо и мању групу речи која означава националне или културне типове, често са стереотипним или негативним значењем: *балканоид* – неко ко је са Балкана, ко носи неке главне карактеристике Балкана, често у негативном контексту; *србоид* – дерогативно за припадника српског народа; *ватиканоид* – дерогативно за присталицу ватиканске државе. Видимо да су ови примери носиоци различитих националних културних стереотипа и предрасуда:

13) Nisam ja balkanoid i Srbadžija, ali ja sam doživeo da me "pedreski" lobi, maltretira i šikanira i oni su moćn (srbijauzivo.rs); 14) Sumnjam da imate petlju i da pred "braćom i sestrama pojeziku" izlažete vašu koncepciju, a posebno da ih nazivate "srboidima" (nspm.rs); 15) Srbija je nastala 1217. od hrvatske Raške od bratoubojice i vaticanoida Stefana Nemanje i tako su nastali Servi - od Hrvata. (intermagazin.rs).

⁴ Овај творбени тип са суфиксоидом *-оид* искоришћен је и за назив портала *Србо-Дроид* – што је најпопуларнији информативни портал о оперативном систему Андроид у Србији.

5.7. У контексту политичког дискурса у Србији, пример као што је *грађаноид* или *државоид*, у односу на Косово, има изразито негативну конотацију, јер имплицира да Косово није суверено у државном смислу, већ има тај статус само делимично или привидно. Овакав творбени тип може се активирати у медијским и политичким контекстима како би се исказао одређени став, а не као неутрални дескриптивни појам. *Државоид* је јасно идеолошки и медијски обојен неологизам, који се користи да се оспори или нагласи привидност државности неког ентитета. Такође, показује да суфиксоид *-оид* може у творбени тип унети изразито негативну субјективну оцену:

16) U saopštenju stoji i da će Miša Vacić i Srpska Desnica nastaviti da se bore “protiv srpskih izroda ne obazirući se na kritike tzv. lidera kleptokratskih građanoida koji nemaju legitimno utemeljenje ni u svojim lokalnim sredinama” (pravda.rs); 17) Mora već sada da bude jasno da će plod tog zlog semena postati pristanak na „integracioni paket“ u kome je kosovski državoid sa Srbijom, a ne unutar Srbije (standard.rs).

6. Закључна разматрања

6.1. Нове речи са суфиксоидом *-оид* местимично су продуктивне у српском језику и користе се у више различитих домена: од науке до политичке сатире и интернет жаргона. Нове речи у српском језику, оне које су позајмљене, најчешће се односе на нове научне термине, понајвише из медицине, рударства, психологије, биологије и др. Поред тога, суфиксоид *-оид* има снажан капацитет за дерогативну и пејоративну употребу, што је посебно изражено у политичком и медијском дискурсу, јер најчешће учествује у творби они нових речи које означавају присталице неке идеологије, идеје, политике, у негативном контексту, као што су *вучићоид*, *шешељоид*, *сорошоид*, *ђиласоид* и др. Дакле, у свом основном значењу (‘који је налик на, сличан нечему’) најчешће се остварује у терминолошком контексту и функцији, док у другим контекстима може унети одређену експресивну и негативну конотацију, својствену креативности неформалних медија као што су портали и друштвене мреже. Његова употреба одражава савремене друштвене и културне трендове јер примери у корпусима показују да су многе речи настале у последњих десетак година, пратећи медијске и политичке динамике у Србији и региону.

ЛИТЕРАТУРА

- Драгићевић, Р. 2009. Иновације у творби речи у словенским језицима, *Јужнословенски филолог* LXV, 461–468.
- Драгићевић, Р. 2020. Неке тенденције у творби речи у савременом српском језику, *Новоречје*, Година 2, Број 2, 129–139.
- Клајн, И, Шипка, М. 2006. *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- Николић, М. 2000. *Обратни речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Оташевић, Ђ. 2022. *Глосар новијих речи*, Београд: Алма.
- Ристић, С. 2012. *О Речима у српском језику (творбени и лексикографско-лексиколошки аспекти)*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РСЈ 2007: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.

Slobodan Novokmet

(Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

NEWLY FORMED WORDS IN SERBIAN WITH THE SUFFIXOID –OID

Summary

This paper examines the derivational productivity of the suffixoid *-oid* in contemporary Serbian, based on data from the corpus resources PDRS 1.0 and CLASSLA-web.sr. The analysis identifies several types of newly attested lexemes: neutral scientific and technical terms, mostly borrowings from English, and politically or ideologically marked neologisms created through domestic word formation processes. In scientific contexts, the suffixoid *-oid* typically conveys the meaning of resemblance or approximation. However, in political and public discourse, it often acquires a derogatory, ironic, or ideologically charged nuance (e.g., *vučićoid*, *sorošoid*, *državoid*). Particular emphasis is placed on the use of *-oid* in forming negative labels and discrediting expressions within media and online discourse. The findings suggest that *-oid* in Serbian functions not only as a descriptive morpheme but also as a powerful tool for linguistic evaluation and ideological polarization.

Keywords: neologisms, word formation, suffixoid *-oid*, derivational morphology, Serbian language, corpora, social media, online discourse.

Дејан Ајдачић

(Wydział Filologiczny Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk)

О ДАНАШЊЕМ ОДНОСУ СРБА ПРЕМА СТРАНИМ РЕЧИМА

Новоречје, 2025, бр. 12

Аутор полази од општеважеће опозиције Своје : Туђе, која у групном вредновању свом даје већу вредност од туђег и указује да постоји и супротни модел у коме је туђе боље. Сучељавање Свог и Туђег се посматра са становишта усвајања туђица у српском језику. Предлажу се типови односа према страним речима на говорнике – који дају предност страним речима, равнодушне и пасивне, и који дају предност домаћим речима. Радикалне присталице искључивања страних речи названи су у тексту „чистачи страних речи“ и начела њиховог делања се испитују са низа становишта укључујући и успешност замене новоствореним речима. Наводе се три примера: конкурс „Мале библиотеке“ за најбољу нову српску речи, књига „Пречник страним речима и изразима“ Милана Обрадовића (2024). и радионице са предлозима замене англицизма SELFИ са студентима филологије у Загребу и Београду. У раду су цитирани радови о англицизмима у српском језику (Т. Прћић), стварању нових речи (Д. Шипка, С. Слијепчевић Бјеливук, Р. Драгићевић Ђ. Оташевић. И. Лазић Коњик и др.). Аутор предлаже мере за побољшање става у односу ка речима у српском језику - активирање сународника у разговорима стручњака и говорника, обогаћење фонда речи, утицај на јавна гласила и политиче актере, организовање језичких игара и конкурса посвећених речима, стварање интернет портала о српским речима.

Кључне речи: стране речи, англицизми, српски језик, своје : туђе.

Поређење вредности свог и неког другог народа може да буде не-пристрасно када појединац у свом оцењивању не уноси предубеђења групе којој припада. Проучаваоци групних ставова опозиције Ми и Други су доказали универзалну *пристрасност* похвала својој заједници (Ми смо јунаци, паметни, образовани и поштени) и покудама туђој (Они су кукавице, глупи, варвари и непоштени).⁵ Уздизање своје заједнице учвршћу-

⁵ Пољак Јан Станислав Бистроњ је писао о националној мегаломанији. Француски структуралисти бугарског порекла Јулија Кристева и Цветан Годоров су писали о опози-

је групни идентитет, а групу чини спремном и за окршаје са туђинцима као непријатељима. Обрнуто, вредновање да је туђа заједница боља од нас је ређе, али је такође п р и с т р а с н о, јер га заступају групе које желе да освоје власт или више не припадају својој заједници попут отпадника или одрођених припадника заједнице. Стана Ристић и Ивана Лазић Коњик су у анализи језичког аутостереотипа Срба у асоцијативном речнику уочиле да необичну чињеницу да је он и позитиван и негативан (Ристић, Лазић-Коњик 2016: 37).

Језик је један од темеља етничког идентитета. Зато се свој језик издваја од туђих језика других народа. Лидија Непоп Ајдачић је показала да Словени именују свој језик придевима везаним за мајку, оца или род, што указује на родитеље и род као идентитетско језгро назива свог језика (Neror Ajdaczyć 2008). Језике других народа западни Словени, Словенци и Бугари називају туђим,⁶ Срби, Хрвати и Македонци страним,⁷ а источни Словени просторним одређењем језика у другој земљи⁸. Разликовање Свог (матерњег) и Туђег језика огледа се и у називима туђице или позајмљенице за речи преузете из страних језика.

Промене у одређењу националног идентитета, и промене лексичког фонда утиче и на одређивање како општег става говорника српског језика према позајмљеницама, тако и према припадности појединачних речи свом или неком другом језику. Срби су у средњем веку користили старе словенске називе за месеце, али их више не доживљавају као српске, већ као хрватске називе, док туђице *јастук* или *пијаца* сматрају својим речима. Из увида да је вредновање Своје : Туђе универзално, али и чињенице да је памћење припадности речи свом језику непоуздано и изменљиво, ваља разликовати одомаћене туђице од туђица које се доживљавају као речи другог језика. У српским говорима на приморју контакти са италијанским језиком су усталили неке италијанизме којих нема у другим говорима, као што у говорима Срба који су били у контакту са немачким језиком има германизама који се не користе у другим крајевима.

Поред пристрасно бољег вредновања својих речи, постоји и супротан вредносни модел – да се пристрасно хвале стране речи којима се даје предност у односу на речи матерњег језика. Два модела – пуристичко давање предности својим речима уз неприхватање страних речи, те прихватање и употреба страних речи – заслужују пажњу филолога и социолога. Теорије фолклориста, етнолингвиста и антрополога о опозицији Ми и Они

цији Ми : Они. Радови са лублинске конференције посвећене овој теми су објављене у часопису *Etnolingwistyka* 2008.

⁶ Пољ. *sudzy, obcy*, чеш. *cizi*, слов. *cizi*, буг. *чужд*, мак. *туѓи*, слвн. *tujj*.

⁷ срп. *страни*, хрв. *inostrani*, мак. *странски*

⁸ укр. *иноземна*, рус. *иностранный*, блр. *за межна*.

/ Други могу бити подстицајне и у истраживањима употребе речи, али их није могуће потпуно применити на појаве у језику. У ситуацији непрестаног увећавања броја страних речи у националним језицима потребно је разумети друштвене и језичке процесе у заједници са различитим односом припадника те заједнице према страним речима.

Учени људи или пук

После победе Вука Караџића и његових присталица у рату за народни језик, српски језик је имао мањак речи за реалије ван сеоског живота, па се у процесу модернизације језика, језик богатио на разне начине - новоствореним српским речима или позајмљеницама. У раду „Улога Друштва српске словесности у развоју српске лексиколошке и лексикографске мисли“ Рајна Драгићевић је повезала некадашње и данашње стање у лексичком систему:

Друштво [је] размишљало о томе како треба попуњавати лексички фонд српског језика и у ком правцу он треба да се развија. Данас таквог плана нема, као ни језичке политике у погледу лексике. Путеви развоја лексике препуштени су стихији. (Драгићевић 2017: 48)

У српском језику од 18. века расте број страних речи а историчари језика треба да укажу који су их друштвени слојеви у највећој мери уводили у наш језик. После сеоба Срба крајем седамнаестог века у хабсбуршко Подунавље, граничари који су се имовински уздигли, видели су у домовима својих имућних суседа Немаца и Мађара луксузне ствари, те су почели да их употребљавају у својим домовима и називају их немачким и мађарским речима. Они су усвојили и нове забаве и обичаје. Друштвени престиж се преливао у културно-језички престиж, па су стране речи улазиле у српски језик као позајмљенице. Међу српским писцима Стерија је најречитије у веселим позорјима сатирички оцртао Фему и друге скоројевићке које се недоучено разбацују француским или немачким речима.

Све учесталији контакти са странцима увећавали су и број страних речи. Трговци, препродавци, кочијаши и занатлије су уз површно знање немачког језика у Војводину и Србију доносили лепше ствари са њиховим страним називима. Биле су то углавном немачке речи, које као да су у свакодневицу уводиле и прижељкивани богији свет. Техничка роба и алати су долазили из Аустроугарске, па су немачки називи ушли у многе српске кројачке радионице, пиваре и текстилне фабрике. Огромну колекцију германизама воскара и лимара је Александар Поповић представио у свом драмском комаду *Развојни пут Боре инајдера*. Када су се почетком 20. века појавили аутомобили, мајстори приучени у Немачкој су донели и немачке називе за делове аутомобила, које и дан данас користимо (Šipka

2005). Кројачи и „машамоде“ су из француских журнала преузимали називе модела, кројева, материјала и украса. Модел прихватања страних речи као симбола престижа и великог света био је близак погледу на свет пука, а академска елита није предложила решења која би довела до устаљивања српских назива. У великом броју речника страних речи разних аутора који се објављују почетком 20. века, још доминирају речи и изрази класичних језика.

Први речник страних речи код Срба појавио се 1875. године – *Речник страних речи, које се употребљавају у говору, у новинама, у повременим списима и у књигама, објашњен онима који те речи не разуму.*⁹ Овај речник имао и каснија поновљена издања. Српска књижара Браће Поповић објавила је *Речник страних речи, које се јављају у нас те их ваља разумети а понешто их се и клонити* Јована Грчића са око 7000 одредница 1904. године. У приказу овог речника у *Летопису Матице српске* 1905. године, професора новосадске гимназије др. Веселина Ћисаловића о намени речника пише „који би нас упућивао, како да се клонимо т. зв. варваријама, т. ј. туђинских речи и туђинског склопа српских речи”. (Ћисаловић 1905) Са становишта савремене лексикографске анализе овај речник је одређен као хибридни речник, јер садржи и јединице енциклопедијског типа, као и изреке, сентенце, антропониме, топониме који не припадају речницима страних речи (Новокмет / Ђукић 2021). Пред други светски рат појавио се и Вујаклијин *Лексикон страних речи* који је прештампаван у бројним издањима и у социјалистичкој Југославији.¹⁰ Тек у речницима Јована Ћирилова, Ивана Клајна и Ђорђа Оташевића се појављују у већој мери савремене туђице.

За разумевање односа према страним речима кроз историју српског језика, нужно је чекати темељну студију која ће да укључи погледе језиколоваца, твораца речника, писаца и последника јавне речи. До сада је највише писано о речницима Вука Караџића, о начелима и историји лексикографије, мало има писаца попут Његоша са објављеним речником.¹¹ У

⁹ Lj. Spasić, Rečnici stranih reči, u: J. Plankaš (ur.), *O leksičkim pozajmljenicama*, Subotica, Beograd: Gradska biblioteka Subotica, Institut za srpski jezik SANU, 1996, 99; Ђорђе Оташевић, Речници страних речи, у: М. Тешић и др. (ур.), *Српска лексикографија од Вука до данас – каталог изложбе*, Београд, САНУ : Савез славистичких друштава Србије, 279, Слободан Новокмет / Маријана Ђукић, Лексикографска анализа *Речника страних речи, које се јављају у нас те их ваља разумети а понешто их се и клонити* Јована Грчића из 1904. године, *Српски језик*, 2021, 476.

¹⁰ Јован Грчић, Веселин Ћисаловић, Мите Лукића и Драгољуба Обрадовића. Види: Миливој Павловић, Речници страних речи у српском књижевном језику, *Јужнословенски филолог*, VII, 217–230.

¹¹ О језику у Његошевим делима писали су Исидора Секулић, Иво Андрић, Александар Младеновић, Драгољуб Петровић, Мирон Флашар, Милош Ковачевић, Радмило

контактолошким студијама најчешће је писано о морфолошким проблемима и типовима адаптације.

Типови односа према страним речима

Одсуство студија о односу говорника српског језика кроз историју према страним речима је разумљиво јер се у њима укрштају знања више дисциплина – етнокарактерологије, социолингвистике, психоллингвистике, историје језика. У таквим студијама је потребно осветлити стереотипе о другима, са посебним акцентом на културну слику Другога, посредовану језиком који тај Други користи. У таквим проучавањима општи ставови о етностереотиповима или имагологији са представама о Другом у књижевности нису од превелике помоћи. Када је реч о осветљавању данашње ситуације, питање се тиче односа говорника српског језика према енглеским речима и англицизмима. Оно произлази из слабљења важности националног идентитета испољеног кроз бригу о матерњем језику које је изазвано омаловажавањем свога и жељом да се коришћењем страних речи истакне свој „виши“ статус и праћење савремених токова. Некада су те стране речи биле немачке и француске, данас су углавном енглеске, али се опчињеност страним светом и његовим речима није суштински мењала. У историји српске лингвистике није се са дужном пажњом приступало социолингвистичким аспектима личног и групног коришћења страних речи. Тако су стихијске поплаве страних речи пролазиле без разумевања и осветљења. Данас темељне увиде о односима говорника према енглеским речима нуди Твртко Прћић у својим књигама и студијама.

Ако је универзална опозиција Своје – Туђе, применљива и на употребу страних речи у националном језику, већина Срба би бринула о матерњем језику и нерадо прихватала стране речи. Али стварност нам не потврђује таква очекивања, јер је разлика између већине која цени Своје и мањине која више цени Туђе, стране речи све мања. Стање у српском језику очигледно одражава неке шире друштвене промене. Али констатација тих промена није довољна, јер је потребно детаљније разумевање мотивације говорника који испољавају склоности да брину или не брину о свом језику. Различит је, најпре, степен интересовања говорника за језик, различита су знања страних језика и учесталост њиховог коришћења, различита је пријемчивост на језички утицај, различите су интеракције са другим језицима, измењен је утицај јавних гласила на језик, а на крају крајева можда

Маројевић, Јелица Стојановић, Ана Пејановић и др. Михаило Стевановић, *Речник језика Петра II Петровића Његоша*, Београд, Титоград, Цетиње, САНУ, ЦАНУ и др., 1983. Здравко Вукчевић, *Фреквенцијски речници Горског вијенца и Луче Микрокозма*, Подгорица, ЦАНУ, 2005.

се додатно променио однос елите и грађана тако што су ставови филолога постали још мање важни. Иако имамо врсне филологе и добре описе стања у језику, имамо равнодушне говорнике и пасивне установе, а мали је број горљивих противника страних речи и њихових присталица. Чинилац који одређује друштвене улоге особа у односу на језик тиче се стручних знања и политичких овлашћења државних власти које могу да утичу на језичке процесе.

Говорници који дају предност страним речима

Предност страним речима дају говорници који верују у престиж и доминацију англоамеричке културе и енглеског језика. У књизи *Енглески у српском*, аутор овакву употребу англицизама назива „статусном употребом“:

<...> статусна употреба англицизама најчешће је мотивисана неутемељеним, али зато врло чврстим, веровањем неких људи да је повремено или стално коришћење таквих речи у говору и писању модерније, отменије и елегантније, јер ствара утисак припадности надмоћнијем англофоном културном и језичком обрасцу, у првом реду америчком као најпожељнијем. (Prčić 2005: 157)

Такве особе су често уверене да је на Западу све боље, а да је српски језик сиромашан и мање вредан. Осећање мање вредности у односу на своје, пренесено на језик и културу везано је у њиховом случају за мисију ширења тог осећања мање вредности и на заједнички језик. Врсни зналац енглеског језика, попут Твртка Прћића указује на површна знања недољовно упућених „англофила“ како у питањима српског, тако и енглеског језика. Исти аутор одређује стихијски однос према језичком стандарду и небригу према значењу речи, иронично га оцртавајући насловом Шекспирове комедије *Како ти драго*, а академски – немарни „функционални стил“ (Prčić 2005: 23–25).

Другу групу говорника српског језика који лако прихватају енглеске и друге стране речи чине особе свакодневно везане за енглески језик, било професијом, било страсним бављењем неким хобијем уз интензивно коришћење енглеског језика па су њихове језичке навике чврсто везане за тај језик. Твртко Прћић ову групу везује за струку.

Наши људи који су дуго боравили у иностранству понеке српске речи су и заборавили па им је лакше да употребе енглеску речи за неке реалије. То су особе које више нису у пуној мери двојезичне, па им је лакше да говоре користећи туђе речи.

Равнодушни и пасивни

Међу говорницима српског језика има људи несклоних да размишљају о речима, јер их они употребљавају као нужне алатке у споразумевању. Овакви говорници лако примају из свог окружења црте језика којим говоре њихови саговорници, тако да они лако пристају на немарност, како би Прћић рекао, англосрпског језика.

Пасивне установе. Употреба страних речи у српском језику, тиче се језичке политике, и улази у овлашћења државе, тј. политичке воље власти да се бави питањима језика и регулише актуелне и могуће будуће проблеме уз пројекцију језичких процеса у друштву. По међународним нормама они организују преводе упутстава за увезену робу – апарате, лекове и др. У расулу деведесетих година 20. века, увоз компјутера у Србију под санкцијама је био полулегалан, а компјутери су продавани без језичке „локализације“ на српском језику. Складно одредбама устава и закона о употреби језика, држава преко овлашћених усанова и одбора одређује начин учења српског језика у образовном систему, али однос према језику се, у за то задуженим телима, не мења и не прилагођава великим променама у језику савременог доба.

Државне установе су биле прилично пасивне да се уплићу у употребу речи у јавном говору. Млаки и краткотрајни покушаји на рекламним паноима српских градова са залагањем за бригу о језику нису дали резултат. Државни органи могу да утичу на употребу страних речи у јавном простору – у јавним гласилима, називима предузећа и продавница и др. јасним прописима, контролом и казнама за прекршитеље. Највиша усанова са представницима важних универзитетских центара и академија јесте Одбор за стандардизацију српског језика али у њиховим *Списима одбора за стандардизацију српског језика* нема много пажње за стране речи.¹² Стручњаци лексикографи немају шири досег у нашем друштву. Поплава нових речи, обесхрабрује њихове мисли да ситуација може макар у извесној мери да се побољша.

Говорници и аутори који дају предност домаћим речима

Образовани говорници и аутори књижевних и публицистичких текстова на српском језику у личном говору и писању, већином, не користе сувишно стране речи. Они имају истанчанији однос према избору блискозначних речи.

¹² Спасојевић 2019. У електронској библиотеци Пројекат Растко су објављиване одлуке Одбора за стандардизацију српског језика од 1998-2003. https://www.rastko.rs/filologija/odbor/index_c.html

Стручњаци за језик поседују знања и о домаћим и позајмљеним речима, речима које су застареле и нове, они описују начин коришћења речи и процесе проистекле из додира језика. У оквиру академских студија, они користе лингвистичку терминологију пуну интернационалних назива, али владају и регистром говора о језику једноставним, свакодневним речима. Њихов друштвени престиж, нажалост, није довољно цењен, јер просечног говорника српског језика мало интересују питања језика.

Мала група филолога који се баве терминологијом учествује у стварању речи у сарадњи са стручњацима технолошких, медицинских, привредних дисциплина како би решили проблеме назива реалија у данашњем бурном техничком развоју. Стручњаци различитих наука, као и људи који примењују технолошки примењена нова научна сазнања називају нове реалије и појаве новим речима ослањајући се и на стране речи. Понекад терминологе не консултују при називању нових реалија, па има случајева неуспешних а усвојених решења без њиховог учешћа.

Језикословци могу и треба да активније утичу на однос према језику у нашем друштву. Поред описа језика они могу да претпоставе моделе могућег развоја језика у различитим поставкама језичке политике, као и да укажу на потребе и изазове. Филолози могу да у својим анализама установе које речи недостају неком језику, те предвиде да ће бити потребно стварање назива за реалије чија се појава најављује или очекује. Руски филозоф и културолог Михаил Епштајн је створио у руском и енглеском језику речи за које је предвидео да ће бити потребне и створио је речнике са речима за будућност, назвавши такве речнике „пројективним речницима“ (Ајдачић 2024: 104–106, 111).

Није мало људи који са даром стварају нове речи и дарују их својим сународницима. Судбина тако створених речи није позната, јер оне нестају брзо, уколико не уђу у ширу употребу, што се ретко дешава. Међу створеним речима сигурно понекад има звучно и значењски сјајних речи које су се родиле, али нису заживеле. Ове речи настају на лудичким начелима, уз коришћење елемената језичке игре.

Чистачи страних речи

Борци за чистоћу језика заступају језичку идеологију да је њихов језик угрожен од стране других језика. Устаљен назив језички пуризам потиче од француске речи *purisme*, који потиче од француске речи *pure*. Језички пуризам је постојао и пре но што је тако назван у различитим језицима. Џорџ Томас је у књизи *Language purism* указао на теоријске ставове пуриста и дао низ примера у различитим сегментима језика, у различитим језицима и епохама. Овде нас интересује став да је језик непотребно и претерано оптерећен страним речима и да је нужно замењивање тих речи које

га кваре – речима ослоњеним на лексичку грађу свог или сродних језика. Поводом „чишћења језика“ ваља поставити питања: ко и за кога, када, зашто и како покушава да очисти српски језик и са каквим резултатима то чини.

Ко. Док особа бира речи које лично користи, то је њено неутуђиво право, али када лични избор почиње да се препоручује другима, отвара се питање њених знања, овлашћења, положаја у друштву. Активнији приступ чине изношења личних ставова и залагање да други прихвате идеје о потреби чишћења језика уз напор да се та идеја прошири и подстакне друге људе на заједничко делање. Укључивање других говорника већ дотиче питање друштвених чинилаца који се тичу знања, овлашћења и ауторитета. Ако држава овласти појединце или установе да се баве неким питањима језичке политике, они делују са финансијском подршком и ауторитетом који им је држава дала. Други тип представља окупљање истомишљеника који желе да утичу на процесе у свом језику, конкретно, на статус туђица у лексичком систему на корист целог друштва.

Чистача страних речи нема много али они као мањина, имају проблем са већином која их не разуме. Они морају да објашњавају своје ставове и мотивацију свог делања. Самозвани чистачи језика преузимају бригу над језиком у име мање заинтересованих говорника, те предлажу другима и замене непожељних страних речи. Ова група ватрених заштитника матерњег језика привлачи пажњу, али нема утицаја ван свог уског круга. Њихова делатност има две споредне последице – они код неких сународника изоштравају пажњу на избор речи у говору и писању, а поред тога они показују да и људи који се стручно не баве језиком, али их језик интересује могу да имају глас.

Које су непожељне речи. Чистачи страних речи препоручују за искључивање из употребе позајмљенице. Избор непожељних речи које ваља искључити по мишљењу чистача страних речи може бити ограничен на један језик или на више језика, што значи да на мети могу бити англицизми, германизми, турцизми, русизми, па чак и старе позајмљенице из латинског и старогрчког.

Може бити предложено и тематско начело искључивања непожељних туђица, на пример у области компјутерске терминологије, спорта и др. Звучно неприкладне, слабо или лоше адаптиране туђице изазивају највеће негодовање. Звучна начела непожељних речи је лако одредити и предложити друкчија решења, али таквих систематских предлога није било.

Начела за замене. Кад пуристи проглашавају потребу да уместо непожељних речи треба створити нове речи које бих их замениле, они уводе начела која одређују пожељни творбени модели одређених језика или одређених епоха. Често се сеже у историјски старије епохе српског језика,

старословенског језика српске редакције, па чак и славеносрпског или застарелих речи из 19. века. Када посежу за сродним језицима и њиховим творбеним и лексичким моделима најчешће се ради о руском језику, иако западнословенски језици дају драгоцене подстицаје за стварање речи. Такву могућност у српској традицији творења замена страних речи чистачи слабо користе вероватно због непознавања ових језика. Чистачи речи који су створили предлог замене неке стране речи указују коју реч замењује, њихов предлог, а ређе нуде објашњење и начела творбе. Веома ретко они дају пример употребе, који подсећа на примере из речника. Изостављање примера могуће употребе сведочи да они посматрају речи потпуно изоловано ван ситуације у којој би она требало да буде искоришћена.

Успешност замене. У српској лингвистици није било темељних расправа о страним речима, те потреби уређивања њихове употребе. Творци правописа су одређивали норме при адаптацији страних речи, али њихове надлежности не улазе у област значења и друштвене употребе речи. Ауторитет Вука Караџића је у 19. веку прикочио системску модернизацију српске лексике које је предложило Друштво српске словесности. Али тадашњи покушаји стварања речи имали су успеха. Данко Шипка је у поређењу броја усвојених предлога за нове речи у 19. веку у српском и хрватском језику са бројем усвојених речи данас доказао много већу успешност језикословаца 19. века. Он користећи метафоре, поставља питање:

Лексички инжењери прошли су пут од пуковника у дугом деветнаестом вијеку (гдје је оно што су намјерили у великој мјери било и остварено) до покојника у ултракратком двадесет првом вијеку (гдје су резултати лексичког инжењерства били у супротности с намјерама планера). Поставља се у вези с овим сасвим логично питање зашто је то тако. (Шипка 2024: 13–22)

Шипка нуди и одговор – у 19. веку са малим бројем писмених људи, уважаван је ауторитет учених филолога, док у савременом друштву са великим бројем писмених људи тај ауторитет они више немају. (Шипка 2024: 20)

Иако су претраживи корпуси српског језика (нажалост) много мањи од корпуса других језика са сличним бројем говорника, могуће је установити увидом у учесталост коришћења предлога за замене чистача страних речи да њихова решења немају много успеха. Поред констатовања те чињенице, вероватно би било могуће детаљнијим истраживањима установити у ком комуникативном сегменту они имају успеха. Занимљиво је и питање истрајности чистача страних речи да очисте српски језик од англицизма на фону њихових неуспеха. Они наивно верују да ће страна реч ући у језик чим неко предложи њену замену. Да је језик тако податан намерама појединаца да га промене, он не би био тако трајан и мењао би се много

брже. Неопходан услов за успех да предлози за замену речи уопште стекну прилику да буду прихваћене представља сагласност већине говорника да желе да говоре чистим језиком, тј постојање „наруџбине“, захтева за чистијим језиком.

Чистачи страних речи јесу у праву када говоре да је наш језик угрожен, али у намери да поправе стање они заборављају неколико ствари – да у радикалном чишћењу језика у коме постоји огроман број речи страног порекла, замена великог броја речи доводи говорнике у ситуацију да они те речи не знају, и да нове речи морају да уче. Тако борци против страних речи својим препорукама очекују да ће њихови сународници научити речи које су они, као чистачи језика, смислили уместо непожељних страних речи. То не подразумева мале, постепено оствариве исправке и замене, већ напор који упркос уложеном труду може да доживи крах. Предлози замена страних речи, или пореклом из свих језика или енглеског или неког другог језика, указује да су поједини говорници српског језика расположени да понуде по њиховом мишљењу боље варијанте. Предлози нових речи су засновани на идејама њихових твораца да постоје неискоришћене творбене могућности српског језика, да постоји потреба замене страних речи и на претпоставци да су њихови предлози бољи од већ устаљених страних речи. Новостворене речи се појављују као изазивачи и супарници у могућој борби речи. Понуде листе речи или чак целог речника са заменом свих страних речи, могуће је оцењивати са разних тачака.

Насупрот жељи чистача да замене све речи, може се рећи да је могуће изнети један или више предлога за све речи. Ко треба да одлучи који је предлог најбољи? Да ли све предложене речи улазе у супарничку борбу, тј. да ли кандидате за нове речи усвајају творци тих речи или одлуку доноси шири круг говорника? Шта се може сматрати потврдом да је неки предлог замене речи успео?

На питање да ли све речи за које се нуди замена имају шансу да истисну проглашене непожељне речи, одговор је негативан, јер творци нових речи не поседују могућност ширења својих предлога. Могућности да се створе нове речи су веома велике, могуће је створити много нових речи као замену за стране речи. Али чињеница да је створена нека нова реч, да је та нова реч и негде објављена, не значи да ће та реч ући у употребу. Чистачи језика су у заблуди да је њихова новостворена реч тако добра да ће сама ући у разговорни и писани језик.

Теоретски, могуће је измислити и нови језик са својим речима и изразима, али ко ће тим језиком говорити и писати. Будући да је у српски језик ушло много енглеских речи, што је навело Твртка Прћића да говори о англосрпском, питање је да ли ће списак замена хиљада устаљених и често

коришћених речи означавати и творење паралелног језика који говорници српског језика треба да савладавају као страни језик.

Говорници српског језика, поседују различито језичко искуство и вештине, које одређује низ чинилаца од порекла, краја у коме су учили језик и језичког окружења, до образовања, склоности и дара. Предложени су психолошки типови и њихове мотивације у односу ка туђицама, склоностима у бирању речи, односу према вредности свог и страних језика, односу према идеји чишћења језика и замене речи. Ти типови су саздани на уопштавању личног искуства са језичким ставовима сународника, али и промишљању о разлозима различитог односа према страним речима.

Три примера

Конкурс „Мале библиотеке“. Мала библиотека из Лондона је 15. маја 2023. објавила јавно такмичење ”Најбоља нова српска реч”. Програмски је изнесен циљ да треба створити нове речи које ће заменити енглеске речи. Таква усмереност конкурса је била наглашена и у предлозима кандидата уз које је често означено коју реч предлог треба да замени. На списку непожељних енглеских речи тако су биле речи: *like*, *dislike*, *kringe*. Вељко Жижих је у својим изјавама у новинама у Србији и сам формулисао овакве циљеве. На конкурс су предложене и новчане награде. 2023. године као најбоља нова српска реч је изабрана *духоклонуће*. У мноштву коментара о овој речи понављано је да њено значење не одговара значењу речи коју је она требала да замени.

На конкурс „Мале библиотеке“ се повезују пожељна новостворена српска реч и непожељни англицизам који треба у српском језику заменити: *беспосадник* уместо *дрон*, *изданак предузеће* уместо *start-up*, *сликозор* уместо *биоскоп*, *суработ* уместо *chatbot*, *утицајнија* / *утицајнијка* уместо *инфлуенсер* / *инфлуенсерка*, *сусрамље* уместо *cringe*, *смућак* уместо *smoothie*, *безнемож* уместо *must have*, *свић* уместо *like*.

Свака од ових речи могла да буде прокоментарисана. Сумњам да ће уместо англицизма *лајк*, који се користи и изворној писаној форми *like* предложена замена *свић* икада ући у употребу. Двадесетак година постојања друштвених медија је усталило не само англицизам *лајк*, већ и доиста ружан глагол *лајковати*. У енглеском језику *like* може бити и именица и глагол. Реч *свић* није глагол, не звучи добро, мења се рогобатно и тешко је уклопива у реченицу. Када је реч о словенским језицима, Бугари су одавно увели *харесвам* (допада ми се), а Пољаци *lubie* (свиђа ми се, волим) и оне су потпуно ушле у њихове језике. Украјинци су увели именицу *вподобайка*, мн. *вподобайки*.

Један од лоших примера предлога за замене представља и *смућак* уместо *смути* – *smoothie*. Уместо речи која ће да призове слику освежава-

јућег напитка, *смућак* призива реч *мућак*, гађење на мирис поквареног јајета, а не очекивање задовољства од напитка.

Вељко Жижић, као покретач конкурса је успео да у штампаним и електронским гласилима – у новинама, у радио и телевизијским емисијама промовише конкурс на најбољу нову српску реч. Тако је у јавности била упозната са ужим избором и речима победницима на конкурса „Мале библиотеке“ и 2024. године.

Светлана Слијепчевић Бјеливук је у тексту „Дневна доза погрешних уверења о новим речима – питање поузданости на профилима о српском језику на Инстаграму“ навела четрдесетак навода поводом конкурса „Мале библиотеке“ као пуристички организованог конкурса усмереног на протеривање туђица (Слијепчевић Бјеливук 2024). Ауторка истиче да су нека реаговања острашћена као да неке туђице лично угрожавају саму особу, скрнавe културу и језик. Коментарисане су претерано емоционалне похвале и осуде без разумевања језичког процеса. У закључку Слијепчевић Бјеливук указује на потребу критичког односа према измишљеним новим речима и транспарентности у правилима за избор нових речи (Слијепчевић Бјеливук 2024: 84-87).

Пречник страним речима и изразима је наслов књиге Милана Обрадовића, објављене 2024. године у издању новосадског „Прометеја“. Ова књига има преко 7.500 страних речи са предлозима замена. Листа језика са непожељним речима је веома велика и обухвата не само речи из бројних живих језика, већ из старогрчког и латинског. У српској култури до ове књиге није било речника страних речи који се тако радикално залаже и за искључивање устаљених речи, попут речи *култура* за коју Обрадовић предлаже замену – *сапитањ*. Чак ако је схватимо као покушај тражења интимног одговора шта је то култура, низ мисли које су довеле Обрадовића до овог предлога је за друге непоновљив, а то значи да би реч *сапитањ*, и све из ње изведене речи говорници српског језика морали да уче као стране речи. Предлог такве замене је потпуно несхватљив.

У *Пречнику* су предлози употребе постојећих српских речи уместо њима блискозначних туђица. У *Пречнику страним речима и изразима* нема русизама *большевик*, *спутњик* иако су то такође стране речи. У *Пречнику* је уопштено говорећи мало словенских речи, али доминирају речи класичних језика и енглеске речи.

Преобиле енглеских речи у области туризма навело је аутора *Пречника* да енглеске речи замени својим предлозима замена. Чини ми се да би мало ко разумео реченицу „Залиши возницу за самолет и намерничку јамку за седмич пропут“ која значи „Резервиши авионску карту и туристички ваучер за викенд туру“. У *Пречнику страних речи* уместо *хакер* предлажу

се замене *злојадник*, *провалник* и *проспоник*. Предлог *злојадник* је значењски прозиран, али патетичан и значењски преширок. Реч *провалник* већ означава особу која обија куће и краде накит и друге материјалне драгоцености. *Проспоник* је створен у семантичком пољу неусвојене, али предложене речи за интернет – *спониште*. Да ли можете да се досетите шта је то *Крокац идник*? У *Пречнику страним речима* – *идник* је предлог замене за англицизам *плејер*, и нема шансе да се рашири не само због прекасног јављања, већ и због тога што англицизам *плејер* не означава само уређај за звук, већ може да означава и низ других ствари.

Нека Обрадовићева решења нуде предлоге који потврђују да српски језик има неискоришћене могућности. Лако је разумети логику у предлогу да се ситуација у боксу која се именује адаптираном речју *нокаут* замени речју *избац*. Јасно је да избацавањем глаголског наставка из *избацити*, настаје реч мушког рода коју је могуће мењати по падежима. Та реч наводи на идеју да је тешким ударцем погођени *песан* (замена за боксер) избачен из борбе.

Обрадовићев речник представља подухват човека који је оставио већ изгледну каријеру у технолошким круговима на Западу да би се вратио у Србију и радио као учитељ. Филолози неће са хвалама дочекати овај речник, али њему се мора приписати не само одважност у одбацивању већ и напор да се за 7.500 речи нађе предлог замене. Обрадовићев *Пречник* за разлику од замена других чистача страних речи даје примере употребе у реченици, у обе верзије – са замењеним речима и са страним речима. У Обрадовићевом речнику постоје понегде и објашњење начела творбе и подстицајне језике, при чему он најчешће користи руски или застареле речи српског језика.

На представљању *Пречника* у Београду крајем априла 2025. Душан Владислав Пажђерски је истакао поглед на ову књигу са становишта језичке политике:

- *Пречник*, као стваралачко дело, треба разумети као предлог за размишљање, као подстицај да се учини било шта у циљу адаптирања страних речи, а не искључиво њиховог слепог и нерезонског преузимања, како је то данас случај.

- *Пречник* указује да српски језик поседује оруђа за стварање нових речи, да неке домаће речи већ поседује, али су популарније стране и да је та област потпуно запуштена.

- *Пречник* не треба схватити као позив на деструкцију српског језик, већ, напротив, конструктивни покушај. Може се дискутовати колико су предлози успешни, али је импозантан број понуђених предлога.

- *Пречник* указује и на једну тужну чињеницу: да се проблемима језичке политике на озбиљан начин баве нелингвисти, јер се лингвисти и језичке институције очито у томе не истичу превише.

- Предлажем рад на побољшању предлога *Пречника* и одговор у виду сличне публикације само - боље. У српској језичкој политици је премало конструктивних радова, а превише критизерства. На жалост, не појављују се ни основни нормативни приручници у континуитету, па овај подухват треба поздравити и добронамерно и саветодавно оценити, дајући конструктивне и боље предлоге.¹³

Са становишта културне лингвистике Пажђерски мисли да *Пречник* сигнализује глобално потчињавање српског језика и да на свој начин покушава да се томе супротстави:

Творба речи коју предлаже речи, подвлачи српске културотворне принципе неких српских културних образаца. Искорењивање наших културних образаца мења културну и идентитетску свест српског народа, а највећа брана томе је сам српски језик, српска и словенска културна баштина.

Радионице са предлозима замене речи.

Рајна Драгићевић је у тексту о глобализацији и лексици осветлила и покушаје да се енглеска реч *SELF* замени у српском и хрватском језику (Dragičević 2021, 16–18).¹⁴ Хрватски лингвисти Антун Халоња и Лана Худечек су 2014. године од загребачких студената добили педесетак предлога за замену или превод ове речи, од којих су као најбољи предлог за нову реч они изабрали *себић*, док су реч *самослика* оценили као погодну за „стручно називље“. Ауторка коментарише корист ове активности:

Прво – оно показује пут којим треба ићи у решавању проблема у вези са гомилањем енглеских речи у лексичким фондовима свих језика, па и српског. Треба, дакле, понудити превод. Треба се на свим пољима борити против „глобализације као глорификације једних и ’гробаризације’ других” (исп. Пипер). Друго – бројна решења која су студенти понудили, без обзира на огрешења о норму, показују да и језик и говорници поседују потенцијал да се одбране од енглеске лексике. Треће – чини се да тај потенцијал треба неговати кроз задатке ове врсте који се постављају пред говорнике. Четврто – немогуће је обавезати говорнике да се придржавају понуђеног решења стручњака, али много значи већ и сама чињеница да су стручњаци понудили одговарајуће решење и да се до њега дошло правилним путем – од језичког осећања говорника, преко стручне интервенције нормативиста, до сасвим прихватљиве и уклопљиве нове лексеме. (Dragičević 2021: 17)

¹³ Промоција *Пречника* је била 29. априла 2025. године у Градској библиотеци у Београду.

¹⁴ Текст је први пут објављен 2015. под насловом „Прилог лексичком нормирању (на примеру неологизма *селфи*)”.

Слично испитивање је Рајна Драгићевић извела 2015. године са студентима Филолошког факултета у Београду. Они су понудили 42 предлога:

аутопортрет, аутофотографија, аутослика, јајић, ја-слика, личњак, лична фотографија, нарцис, нарцисчић, огледалослик, особњак, позерисање, портрет, самоја, „само ја“-слика, самић, самољубље, самослик, самослика, самосликање, самоприказ, самосликач, самофотка, самофотографија, самошкљоц, свиђопецач, својељуб, својеручна фотографија, својографија, својић, својка, својко, својфот, себемлиц, себељуб, себић, себичњак, сликосеб, сопствена слика, сопственик, сопствењак, сопственост. (Dragičević 2021: 17)

Најфреквентнији предлози српских студената су били: *самослика*, *себић* и *својко*. Ауторка уочава да су предлози хрватских и српских студента већином исти или слични, али обраћа пажњу да је један студент себић одредио као кроатизам, што је занимљиво јер реч није још заживела. Трећи најфреквентнији одговор хрватских студената *особњача* се није јавио у предлозима српских студената. Текст заокружује мисао: „Крајње је време да почнемо да спроводимо лексичко нормирање српског језика“. (Dragičević 2021: 18)

Наш језик је богат, али има реалија за које нема своје речи. Да би се недостатак тих речи надокнадио, ваља покренути и стручњаке и шири круг говорника који разумеју и деле потребу да обогате језик. Сународнике треба заинтересовати за речи, њихово звучање и значење. Зато у закључку овог излагања наводим могуће активности које би Србе подстакле да мисле о речима које сви користимо.

Предлози за делање

Рад лексиколога и лексикографа је неоцењиво драгоцен у опису лексичког система у савременом српском језику јер он оцртава које речи како користе српски говорници и аутори писаних текстова. Иако језикословце нико није поучавао како да своја стручна знања прошире даље од академских публикација, потребно је помоћи им да својим знањима буду присутни и утицајни у јавности. Разговори о српским речима усмерене су на богаћење нашег језика и не представљају хајку против других језика или култура, нити задиру у права слободе појединаца његовог личног говора.

Политичари ће бити равнодушни на стање у језику и неће предузимати кораке да се спрече и регулишу стихијске навалe страних речи док им сународници који говоре и пишу српским језиком јасно не покажу своје потребе и захтеве. Држава поседује полуге и установе којима може да

покаже своју бригу о језику, уз ослушкивање мишљења стручњака и удружења која се баве језиком.

Јавна гласила имају добре радио водитеље који на питање и разумљив, привлачан начин излажу примере, покрећу питања, али такве емисије треба да буду доступне у видео форматима, на телевизији, видео блоговима. Разговори у јавним гласилима и друштвеним медијима о језику и речима су неопходни чинилац покретања пажње сународника о стању у језику и заједничкој одговорности за језик. Разговори о речима у јавним гласилима не треба да буду ограничени на стручњаке из језика, већ ваља да обухвате и разговоре о речима са књижевницима, јавним личностима, испреним и досетљивим људима склоним језичким играма.

Забавне језичке игре са речима, стваралачке радионице и конкурси посвећене речима, како са младима и децом, чија је неспутаност правилама већа него код одраслих треба да буду активност која ће на добро лингвистички припремљен начин довести да спонтаних предлога нових речи и размене ставова о речима. Могуће је створити конкурсе за смишљање речи са полуусмереним задацима, као и конкурсе за појмове за које немамо речи или конкурсе за замену једне стране речи. Ствараонице речи са људима вољним да учествују у игри стварања нових речи доносе лично задовољство стварања уз могућност непосредног увида у реакције саучесника у стварању. Чланови Филолошког друштва „Речи“ могу да осмисле занимљиве и по плодовима удруженог трагачког напора занимљиве језичке игре за заинтересоване сународнике. Стварање речи у живом језичком оквиру представља стварну могућност увида у њен пријем и разумевања успеха или неуспеха створене речи.

Интернет портал о српским речима представља насушну потребу наше културе. Са тог портала било би могуће приступити доступним историјским и савременим речницима, колекцијама речи писаца и обдарених твораца, разговорима, студијама, библиографијама, листама књига, језичких игара, најавама догађаја везаним за језик и речи. У данашње доба брзих дигиталних веза људима су потребни лако доступни и брзо претраживи извори, текстови и информације и подстицаји.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић, Дејан 2024. Нове руске речи у пројекту „Дар речи“ Михаила Епштејна. *Новоречје*, бр. 10, 102–114.
- Драгићевић, Рајна 2017. Улога Друштва српске словесности у развоју српске лексиколошке и лексикографске мисли, *Књижевност и језик у друштву српске словесности*, Београд, САНУ, 47–59.

- Ђисаловић, Веселин 1905. Оцене, *Летопис Матице српске* [74], књ. 230, св. 2, 95–101
- Новокмет, Слободан, Маријана Ђукић 2021. Лексикографска анализа *Речника страних речи, које се јављају у нас те их ваља разумети, а понешто их се и клонити* Јована Грчића из 1904. године *Српски језик : студије српске и словенске*, бр. 26, 475–490.
- Оташевић, Ђорђе 2018. Речници страних речи. у: М. Тешић и др. (ур.), *Српска лексикографија од Вука до данас – каталог изложбе*, Београд, САНУ : Савез славистичких друштава Србије, 293–303.
- Павловић, Миливој 1928. Речници страних речи у српском књижевном језику, *Јужнословенски филолог*, VII, 217–230.
- Ристић, Стана, Ивана Лазић-Коњик 2016. Стереотип о Србима, У: *Срби и српско: зборник радова* (ур.) Дејан Ајдачић, Београд, Алма.
- Слијепчевић Бјеливук, Светлана 2024. Дневна доза погрешних уверења о новим речима – питање поузданости на профелима о српском језику на Инстаграму, *Новоречје*, 11, 81–89.
- Спасојевић, Марина 2019. Одбор за стандардизацију српског језика - двадесет година дјеловања, *Књижевност и језик*, 66/1, 73–81.
- Шипка, Данко 2024. Од пуковника до покојника: лексичко инжењерство у дугом 19. и након кратког 20. вијека, *Новоречје*, 10, 13–22.
- *
- Dragičević, Rajna 2021. Globalizacija i leksika srpskog i drugih slovenskih jezika u XXI veku. U: Rajna Dragičević, Dalibor Sokolović, Mina Đurić, Dejan Ajdačić, *Slovenska susretanja: Jug i Zapad*, Red. Jerzy Molas, Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 11–45.
- Nepop Ajdaczyć, Lidia 2008. Opozycja “język ojczysty / język obcy” w językach słowiańskich, *Etnolingwistyka*, 20, 159–170.
- Prčić, Tvrtko 2005. *Engleski u srpskom*, Novi Sad, Filozofski fakultet.
- Spasić, Lj 1996. Rečnici stranih reči, u: J. Plankaš (ur.), *O leksičkim pozajmljenicama*, Subotica–Beograd: Gradska biblioteka Subotica, Institut za srpski jezik SANU, 97–104.

Dejan Ajdačić

(Gdansk University, Philological Faculty)

ON THE CONTEMPORARY ATTITUDE OF SERBS TOWARD FOREIGN WORDS

Summary

The author begins from the commonly accepted opposition of *We : Others*, *Ours : Theirs*, which in group value judgments assigns higher value to what is one's own over what is foreign and points out that there is also an opposing model in which the foreign is considered superior. This framework is applied to the perception of native and foreign words, offering a perspective on the adoption of loanwords in the Serbian language. The author proposes types of attitudes toward foreign words among speakers – those who favor foreign words, those who are indifferent or passive, and those who favor native words. Radical advocates for the exclusion of foreign words are referred to in the text as “foreign word purists,” and the principles of their actions are examined from various perspectives, including the success of replacing foreign words with newly coined ones. Three examples are cited: the “Little Libraries” (Mala biblioteka) competition for the best new Serbian word, the book “Prečnik stranim rečima i izrazima” (2024) by Milan Obradović, and workshops with proposals for replacing the Anglicism *selfie* among philology students in Zagreb and Belgrade. The paper references studies on Anglicisms in Serbian (T. Prčić), the creation of new words (D. Šipka, S. Slijepčević Bjelivuk, R. Dragičević, Đ. Otašević, I. Lazić Konjik, et al.). The author proposes measures to improve attitudes toward words in the Serbian language – encouraging fellow citizens to participate in dialogue between experts and speakers, enriching the vocabulary, influencing public media and political actors, organizing language games and word-related contests, and creating an online portal dedicated to Serbian words.

Keywords: foreign words, Anglicisms, Serbian language, *We : Others*.

ΓΡΑΨΑ

Ђорђе Оташевић*

Издавачка кућа „Алма“, Београд

ГРАЂА ЗА РЕЧНИК НОВИХ РЕЧИ (12)

Грађа за речник нових речи доноси неологизме који су се у српском језику појавили у последњих двадесетак година. Овде обрађени неологизми нису забележени у речнику „Do you speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama“ Вере Васић, Твртка Прћића и Вере Нејгебауер (Нови Сад: Змај, 2001), „Великом речнику страних речи и израза“ Ивана Клајна и Милана Шипке (Нови Сад: Прометеј, 2006) и „Речнику српскога језика“ (Нови Сад: Матица Српска, 2007).

Речнички чланак садржи највише осам целина: 1) семантичка дефиниција, 2) илустративни примери (цитати), 3) порекло одредничке речи или синтагме (етимологија), 4) фонетске и морфолошке варијанте одредничке речи или синтагме, 5) синоними одредничке речи или синтагме, 6) семантичка област којој одредничка реч или синтагма припадају, 7) детерминативи – одредничке речи (најчешће именице) употребљене као друга врста речи (најчешће као придев), 8) лингвистичке напомене.

Семантичке дефиниције су лексикографске а не енциклопедијске и садрже само ону количину енциклопедијских информација која је неопходна за успешну семантичку идентификацију одредничке речи или синтагме. За свако значење наводе се три илустративна примера, сем када их је у грађи било мање. Изузетно ће се навести и више од три илустративна примера у случају када постоји већи број варијаната одредничке лексеме. Цитати су понекад знатно дужи него што је у дескриптивној лексикографији уобичајено. У тим случајевима њихов задатак је да пруже додатне енциклопедијске податке. За текстове са интернета због уштеде простора и прегледности нису навођене пуне адресе јер је уз помоћ било којег претраживача могуће лако утврдити о којем се тексту ради.

Семантички неологизми су означени звездицом (*). Коса црта (/) показује да је у оригиналном тексту реченица после ње прва реченица у следећем пасусу (најчешће се среће након новинских наслова). Три тачке између угластих заграда ([...]) означавају да је део оригиналног текста изостављен.

* djordjeotasevic@yahoo.com; ORCID: 0009-0004-7192-4777.

СКРАЋЕНИЦЕ:

ж.р. — именица женског рода	несврш. — глагол несвршеног вида
енгл. — енглески језик	да
мн. — множина	прид. — придев
м.р. — именица мушког рода	прил. — прилог
непром. — непромењива реч	сврш. — глагол свршеног вида
нераспр. — нераспрострањено	с.р. — именица средњег рода

авиона̀вођена бђмба ж. р.

❶ дефиниција *врста авионске бомбе која је опремљена системом за навођење (ласерско навођење, навођење помоћу ГПС-а, инфрацрвени сензори или навођење путем радара), што јој омогућава већу прецизност у поређењу с класичним ненавођеним бомбама.*

❷ цитати Елем три месеца су оделевали бруталним нападима руских трупа. Но чини се да су масовне испоруке корејских граната као и хипер продукција авионавођених бомби одрадиле посао (t.me, 16. 4. 2024).

❸ порекло према фр. *avion* < лат. *avis* : птица; фр. *bombe* < грч. *bómbos* : тутњава.

❹ синоними *навођена авионска бомба.*

❺ област *рат.*

❻ напомене *Нераспрострањено. Синоним навођена авионска бомба среће се неупоредиво чешће.*

агрис̀токр̀атија ж. р.

❶ дефиниција *друштвена група која је богатство и утицај стекла бављењем пољопривредом.*

❷ цитати *Bogatstvo 20 najbogatijih porodica povezanih s poljoprivredom porasla je za 2,1 milijardi evra u 2015. godini, što je za 32 odsto više od 2014. godine. Tako ova grupa milionera – i nekih milijardera – zajedno vredi preko 9,1 milijardu evra prema popisu najbogatijih objavljenog u Independentu. „Goveđi baroni“ dominiraju listom, njih osam od 20 bavi se govedarstvom, ali njihovo zajedničko bogatstvo od 2 milijarde evra je slabo u poređenju sa dvojicom na vrhu agristokratije (b92.net, 6. 3. 2016).*

❸ порекло енгл. *agriscocracy* < *agriculture* λ *ariscocracy*.

⑥ област финансије.

⑧ напомене Нераспрострањено.

адверторијал, -ала м. р.

① дефиниција *облик рекламног оглашавања који изгледа као уреднички или новинарски текст иако му је примарни циљ рекламирање одређене робе и који често има напомену да је реч о „плаћеном огласу“ или „спонзорисаном садржају“.*

② цитати Mada ne pod ovim terminom, pristup nije nepoznat ni domaćem tržištu u nešto jednostavnijoj formi. Prvi iskorak ka direktnom dijalogu sa potrošačima bio je advertorijal koji neki brendovi i danas koriste kao jedini vid brend PR-a (marketingmeza.rs); Сваки облик комерцијалног оглашавања мора јасно бити раздвојен од новинарског и кориснички створеног садржаја. Приликом раздвајања мора се водити рачуна о нивоу медијске и дигиталне писмености корисника. Промотивни садржаји се означавају коришћењем одговарајуће ознаке препознатљивости у складу с прописима и саморегулаторним инструментима који уређују оглашавање, тако да буде јасно и недвосмислено препознатљиво да је реч о комерцијалном оглашавању (на пример: „плаћени простор“, „огласна порука“, „промотивни садржај“, „адверторијал“ и сл.) без обзира на ниво медијске и дигиталне писмености читалаца. Наведено раздвајање се односи и на сваку врсту спонзорства видео садржаја и пласирања производа или услуге у оквиру видео садржаја, које објављују онлајн медији и онлајн издања, које је дозвољено по прописима из области оглашавања (savetzastampu.rs); Vladimir isto tako ukazuje na činjenicu da je u ovom trenutku na domaćem tržištu možda i najviše prisutan tzv. PR native илти advertorijal који представља само један од шест облика садржајног оглашавања које је и сам IAB дефинисао (netokracija.rs, 31. 12. 2015).

③ порекло енгл. *advertorial* < *advertisement* : реклама + *editorial* : уреднички текст

⑥ област реклама.

аеробни бокс м. р.

① дефиниција *врста физичког вежбања за обликовање тела, сагоревање калорија, побољшање кондиције и општег здравственог стања које комбинује покрете и ударце из бокса с аеробним вежбама.*

❷ цитати Mi Band 8 podržava preko 150 sportskih režima, uključujući aerobni boks, zahvaljujući ugrađenom senzoru ubrzanja (eponuda.com).

❸ порекло енгл. *aerobic boxing*.

❺ синоними аеробокс [2].

❻ област спорт.

❽ напомене Нераспрострањено.

аеробокс [1] м. р.

❶ дефиниција **а.** *кућиште за уградњу вентилатора и његово повезивање у систем вентилације.*

б. *уређај за прочишћавање ваздуха.*

❷ цитати Aeroboks se najčešće koristi za montažu centrifugalnih ventilatora (sličnih tipu CBM „Soler&Palau“) i njihovo povezivanje u sistem ventilacije. Aeroboks je moguće poručiti u kompletu sa svom opremom za izradu (stranica, ugaonik, profil) ili iz delova. Kako bi se ventilator mogao montirati u aeroboks, neophodno je poručiti i nosače za konkretan model ventilatora (ventilacija.rs); Na zahtev: Ugradnja ventilatora unutar aeroboksa (ventilacijakg.rs); Ventilator, regulator i aerobox (milosgospic.wixsite.com).

❸. Отпадни ваздух извлачи посебан aeroboks. Njegov protok регулише управљачка јединица тако да је количина убаћеног увек једнака количини избаћеног ваздуха. Израђен ваздух може уместо aeroboksa извлачити ventilator kuhinjske haube или мокрoг чвора. Овом конструкцијом се у малим просторима избегава постављање каналског развода, а добија комфoрно грејање и вентилација простора (ventes.rs).

❹ порекло енгл. *aerobox*.

❺ варијанте аеробокс, aerobox.

❻ област уређаји.

❽ напомене Значење под „б“ је нераспрострањено. Правописну варијанту *aerobox* треба избегавати.

аеробокс [2] м. р.

❶ дефиниција *врста физичког вежбања за обликовање тела, сагоревање калорија, побољшање кондиције и општег здравственог стања које комбинује покрете и ударце из бокса с аеробним вежбама.*

❷ цитати Aeroboks је микс кардио бокса и aerobika. Обухвата изводјење русних и носних техника борилачких вестина и aerobika. Pобољсava kordi-

naciju tela, aerobnu izdržljivost i funkcionalne sposobnosti. Veoma uspesno deluje na smanjenje viska kilograma. Ovaj trening pogodan je za sve, posebno za one koji zele da smrsaju i otklone stres. Kod nas u klubu ovaj program ce voditi sertifikovani trener Ivona Tokovic (facebook.com, 13. 2. 2017); Aerobox je trening visokog intenziteta i ima za cilj da poveća snagu, izdržljivost i fleksibilnost mišića. Borilačke veštine u kombinaciji sa pančboksom i plesom povezuju um i telo i zahtevaju mentalnu oštrinu, fizičku snagu, preciznost i brzinu (nonstopfitness.rs).

③ порекло енгл. *aerobox* < *aerobic boxing*.

④ варијанте аеробокс, aerobox.

⑤ синоними аеробни бокс.

⑥ област спорт.

⑧ напомене Нераспрострањено. Правописну варијанту *aerobox* треба избегавати.

аеролатес и аеролатес м. р.

① дефиниција *врста физичког вежбања за обликовање тела, сагоревање калорија, побољшање кондиције и општег здравственог стања које комбинује аеробик и пилатес.*

② цитати Aerolatesom se bavim od 2007 godine. Aerolates je rekreacija koja je namenjena apsolutno svima bez obzira na pol i godine. Samo se način i intenzitet treninga prilagođava grupi koja vežba. Pored određenih vežbi koje su namenjene za podizanje kondicije i izdržljivosti rade se i vežbe za oblikovanje, jačanje i zatezanje tela (facebook.com, 5. 3. 2020); Od decembra 2018 godine PILATES MIX, AEROLATES, CORE FITNESS (facebook.com, 25. 11. 2018).

③ порекло енгл. *aerolates* < *aerobic pilates*.

⑥ област спорт.

⑧ напомене Нераспрострањено.

ајваријада ж. р.

① дефиниција *гастрономско-туристичка манифестација која се састоји у спремању ајвара, што често има такмичарски карактер, и његове дегустације.*

② цитати У Националном парку „Сутјеска“ данас је одржана друга „Ајваријада“, на којој је више вриједних екипа радника ове јавне установе припремало ајвар, те разне врсте киселих салата и сокове од бру-

снице и боровнице, у оквиру кампање „Здрава храна-Сутјеска“ (rtrs.tv, 28. 10. 2018); У организацији Удружења угоститељских и туристичких посленика „Зоран Мирашевић“ и под покровитељством Градске општине Црвени Крст ове суботе одржана је 16. по реду манифестација укусног залогаја, припремљеног за зиму, „Ајваријада и нај-зимница“. [...] Стручни жири, састављен од професора из Угоститељско-туристичке школе, али и посетиоци гласали су за најбоље ајваре и зимнице, након чега су оним најуспешнијима додељене медаље и пехари (gocrvnikrst.rs, 7. 10. 2024); У току су припреме за другу „Ајваријаду“ која ће бити одржана у недјељу, 28. октобра, са почетком у 10 часова код ресторана „Комлен“. Поред ајвара учесници ће припремати традиционалне производе као што су сокови, џемови, слатка од боровница, брусница, шљива и другог воћа које расте у Парку, а потом сезонске салате, туршије. Позивамо вас да дођете да се дружимо на овој манифестацији и уживамо у припремању и дегустацији традиционалних производа, гдје ћете такође имати прилику да купите све припремљене производе за своје потребе (turizamrs.org, 26. 10. 2018).

③ порекло према тур. *hayvar*.

⑥ област гастрономија, туризам.

ајсб̄ар м. р.

① дефиниција *угоститељски објекат у коме је температура увек испод нуле, а намештај, чаше, украси обично су направљени од леда.*

② цитати U novembru je s prijateljicama provela lud vikend u Amsterdamu. / - Sedele smo u ajs-baru. Toliko je hladno unutra da je preporuka da se ostane najduže 20 minuta, sve preko toga može biti opasno (srecna.republika.rs, 12. 1. 2025); Na visini 354 metra u najvišem restoranu u Evropi koji se zove „Ruski“ nalazi se „Ajs bar“. Sam bar i ledene skulpture u njemu su napravljene od vode iz Bajkalskog jezera. Temperatura u baru je –15 stepeni. Pre ulaska se oblače valjenki (ruske vunene čizme) i bunda. U baru se pije votka i jede kavijar (magazin.novosti.rs, 27. 3. 2021); Ulazimo u ajs bar, prvu stalnu ledenu izložbu, divimo se zaleđenim skulpturama (brodovi, ribari, svakodnevni život), ali se najviše obradujemo čašama na ledenom šanku. I one su bile zaleđene, ali u njima je bio neki alkohol kojeg brzo ispijamo i ne znajući šta je u pitanju, ali delovalo je. Bilo nam je malo toplije (danas.rs, 26. 5. 2016); Ajsbar u Stokholmu protiv nesnosnih vrućina / Neo-bični bar na -5 stepeni za izdržljive (issuu.com, 30. 6. 2012).

③ порекло енгл. *ice bar*.

④ варијанте ајсбар, ајс-бар, ајс бар.

⑤ синоними ледени бар.

⑥ област УГОСТИТЕЉСТВО.

ајсхотел м. р.

① дефиниција *хотел у потпуности изграђен од леда у хладним пределима као привремени угоститељски објекат који се сваке године поново гради јер се с доласком топлих дана отапа.*

② цитати Фински „ајс хотел“ у селу Јилас / На северу Финске, у селу Јилас, у близини скијашког центра Левија, до краја априла туристи имају шансу да бораве у изузетном хотелу – од снега и леда. Изградња највеће ледене зграде на свету почиње сваке зиме у октобру, а хотел је отворен док не почне да га топи сунце (politika.rs, 7. 2. 2007); Onda је, valjda, malo toplije, a u trenutku kad smo ga mi posetili, bilo је petnaestak ljudi, očito nedovoljno да отопе ледене громале пристигле с крајњег севера Шведске – тамо где постоји и „Ajs hotel“ ако је коме до тога да заспи у кревету од леда (blic.rs, 14. 11. 2011); „Ајсхотел“ је основао Ингве Бергквист још 1989. године и од тада се сваке зиме гради и обнавља (rts.rs, 20. 12. 2021).

③ порекло енгл. *ice hotel*.

④ варијанте ајсхотел, ајс хотел.

⑤ синоними ледени хотел.

⑥ област УГОСТИТЕЉСТВО.

акваган м. р.

① дефиниција *тобоган по којем тече вода и низ који се корисници спуштају у море, реку, језеро или базен.*

② цитати Малишанима на располагању стоје играчке, фока, а спуштање низ акваган им је прави изазов. Ту су водене капљице, као и млазеви воде (rtv.rs, 1. 11. 2008); АКВАГАН, чије је коришћење укључено у симболичну цену улазнице од 100 динара, пуштан је 4 пута дневно а по потреби и више (sportskicentarbor.com, 3. 9. 2015); Bazen је осмишљен као велика, кружна просторија, nalik areni, sa visokim krovom који се rotira i u letnjem periodu otvara. Posebno је interestingo što се na drugom nivou, iznad bazena, nalazi nekoliko đakuzija, a osim toga – tu је i akvagan, tako da zaista imate utisak da ste u najbolje opremljenom akvaparku (tumagazin.rs, 19. 1. 2024).

③ порекло енгл. *aquaggan* < лат. *aqua* : вода + *toboggan* : санке.

⑥ област забава.

аква-таи-чи м. р.

❶ дефиниција *облик физичке активности и медитативне вежбе који комбинује принципе традиционалног таи-чуана, древне кинеске борилачке вештине и медитативне технике познате по спорим, контролисаним покретима и усклађености с принципима енергетског тока, с покретима у води.*

❷ цитати *Ti treninzi često imaju muzičku pratnju, i u skladu sa tim se realizuju različiti koreografski časovi, plesni ili atletski treninzi, zatim treninzi oblikovanja tela, danas sve popularniji treninzi sinergije tela i duha (bodi end majnd treninzi, poput pilates metode ili joge), kao i programi vežbanja u vodi, tj. akva treninzi (akva-aerobik, akva-džoging, akva-tai-či i dr.), uz upotrebu različitih sprava i rekvizita (phaidrabg.bg.ac.rs, 2022); Kako sve više korisnika otkriva blagodeti vežbanja u vodi, fitness klubovi, spa centri ali i lečilišta širom sveta unapređuju spektar specijalizovanih časova – od vode koja teče, do akva joge ili akva tai-či-ja (eklinika.telegraf.rs, 17. 2. 2021).*

❸ порекло лат. *aqua* : вода; кин. 太极 : таи-чи.

❹ варијанте аква-таи-чи, аква таи-чи.

❺ област спорт, медитација.

❻ напомене Нераспрострањено. Именица *таи-чи* (*таи-чи*) најчешће се изговара са два акцента (*таи-чи*) или с акцентом на последњем слогу (*таи-чи*)

акупунктурна аналгезија ж. р.

❶ дефиниција *терапијска техника за смањење или уклањање бола коришћењем акупунктуре, без примене фармаколошких аналгетика.*

❷ цитати *Iz klasične akupunktуре u poslednje vreme su se razvile i druge vrste akupunktуре kao što su aurikulopunktura, akupunkturna analgezija, kraniopunktura, farmakopunktura itd. (healthclub.rs); Neke od hipoteza govore da se akupunkturna analgezija ostvaruje putem CNS. Signali nociceptivnih impulsa se prenose u interakciji putem tankih nemijelinizovanih (C vlakna) i debelih mijelinizovanih A. delta (M) nervnih vlakana od, akupunktурnom. iglom, ubodene tačke kroz nekoliko nivoa do CNS (academia.edu); Ekstenzivna istraživanja su pokazala da akupunkturna analgezija može biti inicirana stimulacijom mišića dražima visokog praga, posredstvom nerava malog dijametра. Ovi nervi su sposobni da pošalju informaciju u kičmenu moždinu, tako da aktiviraju kičmenu moždinu, možđano sta-*

blo (područje periakveduktusne sive mase) i hipotalamusnih (arkuatnih) neurona koji vrše obrt i trigeruju endogene opioidne mehanizme (drustvoneurologasrbije.org, 2014).

③ порекло према лат. *acus* : игла, *punctura* : убод; грч. *an-* : без, + грч. *álogos* : бол.

⑥ област медицина.

⑧ напомене Краткосилазни акценти на трећем слогу (*акунџнктурна аналгџија*), који се често чују, нису у складу с актуелном акценатском нормом.

а̀ловац, -вца м.р.

① дефиниција **а.** новинар београдског дневног листа „Ало“.

б. читалац београдског дневног листа „Ало“.

② цитати **а.** Е, Alovci moji vi, pa gde vi živite?? Pa Kijev je već putlerovski za 3 dana, samo da krene spec vojna operacija. Šta, krenula? А, pa onda će do vikenda. Šta, traje već 1000 dana? (alo.rs, 18. 10. 2024); Ništa im ne možete, možete samo da im lajete ko psi u toru kao i što radite. Znači samo propaganda, laž i mržnja, u tome ste svetski prvaci. Alal vam vera alovci (alo.rs, 20. 12. 2020); Au, zaebana slika za Informerce, Telegrafce, Novoiste i Alovce (forum.krstarica.com. 1. 12. 2018); ГЛАВОМ О ЗИД ПА УДРИ, УДРИ И АКО СЕ СУПРУГ САЖАЛИ ТО ТИ ЈЕ! Тако се то ради моји АЛОВЦИ па када овако нешто прочитам да се полусит смејем! (arhiva.alo.rs, 28. 3. 2014).

б. Ako misliš da me ovim nešto vrediš, grdno si se prevario sinak. Ali vidim tebe baš nervira kad ti kažemo da si Kurirko, Alovac ili Informerko. Što se stidiš svojih izvora? (rtvforum.net, 16. 4. 2022).

③ порекло од назива дневног листа „Ало“.

⑥ област информисање.

⑧ напомене Значење под *б* је нераспрострањено.

а̀лфа* м. р.

① дефиниција *припадник Генерације алфа (= особе рођене између 2011. и 2025. године).*

② цитати Zedovci i Milenijalsi za razliku od prethodnih generacija ne polažu previše na brand heritage. [...] Kakve će tek biti „alfe“ koje stižu posle njih ne smem ni da pomislim (communications.rs, 25. 8. 2018); Od bumeru do alfe – razlike među generacijama uopšte nisu velike kao što se mi-

sli (rts.rs, 9. 2. 2024); Ako su brendovi naučili nešto o Milenijalcima, onda je to da oni žele samo najbolje za svoju decu. Alfe su na putu da postane najveća generacija u istoriji. A prema Marku Mekrindlu, australijskom istraživaču koji je skovao termin, Alfe će takođe postati generacija sa najvećom potrošačkom moći u istoriji (a1.rs, 25. 3. 2022).

❸ порекло према енгл. *Generation Alpha*.

❹ синоними МАЛИ МИЛЕНИЈАЛАЦ, МИНИ-МИЛЕНИЈАЛАЦ.

❺ област ДРУШТВО.

❻ детерминативи Jedan od trenutno najvećih alfa influensera je JoJo Siwa, fenomen Jutjuba i pevanja. Ova gen alfa senzacija je svetionik inspiracije za decu jer im pokazuje moć prihvatanja individualnosti i kreativnosti kroz modu, muziku i ples (boljionline.rs).

❼ напомене Термин *Generation Alpha* први је предложио аустралијски социолог Марк Мекриндл (Mark McCrindle), који је приметио да након Генерације Z треба наставити са новим називом. Уместо да користи латинична слова (као у претходним генерацијама), одлучио се за грчко слово „алфа“ (α) како би означио почетак новог доба, с обзиром на то да су ови млади људи прва генерација потпуно рођена у 21. веку. Уз овај неологизам често се наводи шта значи, што показује да је његово значење многим изворним говорницима непознато.

Алфа генерација м. р.

❶ дефиниција *особе рођене између 2010. и 2025. године.*

❷ цитати „Alfa generacija“ predstavlja najmlađu generaciju koja tek ulazi u svet. Iako je još uvek rano da se precizno opišu njihove karakteristike, očekuje se da će ova generacija biti potpuno uronjena u digitalnu sferu, s tehnološkim inovacijama koje će verovatno igrati ključnu ulogu u njihovom odrastanju (ona.telegraf.rs, 28. 11. 2023); Рођени су 2010. године и касније, потпуно одрастају у digitalном свету, често користе енглеске речи, али и псовке, технолошки су писменији од родитеља, амбициозни су и самопouzдани, vole brendove i putovanja. Након Milenijalaca i Generacije Z – stasala je potpuno nova demografska grupa pod imenom Alfa ili Klik generacija (n1info.rs, 12. 6. 2024); Najstariji predstavnici Alfa generacije ove godine slave 15. rođendan, baš kao i Instagram. Velika je šansa da ste vi Instagramov „potrošač“ (možda i kupac), a da je Alfa generacija potrošač vašeg proizvoda (nasamreza.rs, 8. 4. 2025).

❸ порекло према енгл. *Generation Alpha*.

⑤ синоними Ген-алфа, Генерација алфа, Генерација клик, Клик генерација, Мали миленијалци, Мини-миленијалци.

⑥ област друштво.

⑧ напомене Термин *Generation Alpha* први је предложио аустралијски социолог Марк Мекриндл (Mark McCrindle), који је приметио да након Генерације Z треба наставити са новим називом. Уместо да користи латинична слова (као у претходним генерацијама), одлучио се за грчко слово „алфа“ (α) како би означио почетак новог доба, с обзиром на то да су ови млади људи прва генерација потпуно рођена у 21. веку. Уз овај неологизам често се наводи шта значи, што показује да је његово значење многим изворним говорницима непознато.

антибот прид. непром.

① дефиниција *који служи за борбу против ботова (= а. компјутерских програма или делова компјутерског програма оспособљених за аутономно, флексибилно, наменско деловање и резонавање, с циљем испуњавања једног или више задатака. б. особа које раде за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што бране њихове одлуке и потезе путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, величају достигнућа, или нападају и куде поступке и лидере противничких партија или конкуренције без критичких погледа на свет), који се односи на средства, мере за борбу против ботова.*

② цитати *Da bi smanjili broj naručenih, radikalskih komentara, samo uvedite sabiranje i oduzimanje u anti-bot pitanja i ne prolazi nijedan radikal (b92.net, 17. 9. 2012); Gavrilović podseća da je još 2019. godine pokrenuo inicijativu za donošenje svojevrсног antibot zakona, nakon što je i sam bio na meti botovskog napada (glasamerike.net, 11. 7. 2023); Biste li uveli anti-bot pitanje i u kojim situacijama? (ana.rs, 31. 1. 2013).*

③ порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупрот, супротно од; енгл. *bot* : бот.

⑤ синоними антиботовски.

⑥ област друштво, политика, интернет.

⑧ напомене Придев *антибот* среће се чешће од синонима *антиботовски*.

антиботовскӣ, -ā, -ō

❶ дефиниција *који служи за борбу против ботова (= а. компјутерских програма или делова компјутерског програма оспособљених за аутономно, флексибилно, наменско деловање и резоновање, с циљем испуњавања једног или више задатака. б. особа које раде за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што бране њихове одлуке и потезе путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, величају достигнућа, или нападају и куде поступке и лидере противничких партија или конкуренције без критичких погледа на свет), који се односи на средства, мере за борбу против ботова.*

❷ цитати а. U svetu koji si ti lično svojim botovskim delovanjem napravio zakoni se ne moraju poštovati te tako ni taj tvoj imaginaran antibotovski zakon (021.rs, 23. 12. 2022); „Твитер” има антиботовске системе који су ефикасни против комерцијалних активности на сајту, али нису баш способни да открију лажне налоге укључене у политичко деловање (politika.rs, 20. 6. 2017); А још је смешније то што botovi ударају minuse на antibotovske komentare. Pa ko bi osim bota to radio? (juznevesti.com, 2. 3. 2019).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; енгл. *bot* : бот.

❹ синоними антибот.

❺ област друштво, политика, интернет.

❻ напомене Придев *антибот* среће се чешће од синонима *антиботовски*.

антибрњича̄р м. р.

❶ дефиниција *особа која се противи ношењу заштитних маски као средства против преношења вируса у време епидемије и која обично прихвата или заступа теорије завере у вези с вирусима, вакцинама или глобалним системима управљања, и исмева особе које следе званичне здравствене препоруке.*

❷ цитати Nasuprot tim ljudima koji su namerno odbacili svoju pamet, da pokriju svoje ropske karaktere, postoji druga armija, koju bih mogao nazvati anti-brnjičarima. Tu se radi o ljudima koji slušaju Dejvida Ajka (David Icke) i ostale koji tvrde da virus ne postoji, da je sve posledica 5G mreža, Harper i Puminata. Oni zbog toga ismevaju sve one koji nose maske, kao kukavice koje su dopustile da im vlast stavi brnjice, dakle da su pripitomlje-

ni. Međutim, anti-brnjičari ispuštaju iz vida ogromne rupe u sopstvenim pričama. Na primer ta da je nebitno što je veličina filtera u masci mnogo veća od virusa, kada znamo da se ogroman broj virusnih čestica pomera unutar daleko krupnijih vodenih kapljica, a samo mali broj direktno u suvom obliku, pa je samim tim maska korisna, barem delimično (markusmaki.wordpress.com, 22. 7. 2020); U ustavu je jasno definisano pravo svakog čoveka na zaštitu zdravlja i pravo javnog zdravlja, a vi antivakseri i „antibrnjičari“ i te kako ugrožavate svojim ponašanjem javno zdravlje (021.rs, 27. 3. 2021); Funkcioner Srpske desnice i lice od ranije poznato organima gonjenja tvrdi da je Miša Vacić dobio zadatak [...] da ujedini sve šatronacionaliste, antivaksere, antibrnjičare, kvazirusofile i ostale dežurne džabalebaroše, koji iz dana u dan tružu građane Srbije svojim besmislenim teorijama (politicki.rs, 29. 10. 2020).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од.

❹ област медицина.

❺ напомене За разлику од неологизма *антимаскер*, који такође означава особу која се противи ношењу заштитних маски као средства против преношења вируса у време епидемије, именица *антибрњиچار* садржи и значење исмевања особа које следе званичне здравствене препоруке и носе заштитне маске. Краткосилазни акценат на трећем слогу (*антибр̂њиچار*), који се обично чује, није у складу с актуелном правописном нормом.

антивакци^нашк^о-еугенич^{ар}ск^и, -^а, -^о

❶ дефиниција антивакцинашки (= који се односи на антивакцинаштво, антивакцинаше и антивакцинашице – на схватање, као и покрет и његове присталице које се залажу за ово схватање, да су вакцине против заразних болести опасне јер могу да изазову веома озбиљне болести, поготово код деце, због чега вакцинисање не сме да буде обавезно) + еугеничарски.

❷ цитати Кога је брига шта тамо неко „друштво“ од 50% средњевековних антивакцинашко-еугеничарских малоумника мисли о било чему? (subotica.com, 20. 9. 2021).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од;

❹ област медицина.

❺ напомене Нераспрострањено.

антивештачка интелигенција ж. р.

❶ дефиниција *технолошки систем, алгоритам или програм дизајниран да открива, ограничава или спречава злоупотребе вештачке интелигенције.*

❷ цитати Као што ће они који користе вештачку интелигенцију за преваре тражити стално нови начин за злоупотребе, с друге стране би требало да се праве програми који ће бити оптимизовани да открију шта је аутентично, а шта није. Долазимо до тога да се технологија, за коју смо мислили да је коначни судија у нечему, мења тако да судије нема, а све је више опасности од илузије – објашњава Родић и додаје да ћемо као и у случају вируса и антивируса морати да трагамо и за антивештачком интелигенцијом која ће обуздати саму вештачку интелигенцију (politika.rs, 27. 6. 2024).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од;

❹ област технологија.

❺ напомене Нераспрострањено.

антиковид прид. непром.

❶ дефиниција **а.** *који се односи на мере, поступке или средства усмерена на спречавање ширења вируса корона.*

б. *који се користи за лечење особа оболелих од ковида-19 (= болести коју изазива новооткривени вирус из групе коронавируса SARS-CoV-2); који делује против коронавируса.*

❷ цитати **а.** У италијанском граду Ђенова број казни због непоштовања правила уведених у циљу спречавања ширења вируса ковид-19 премашио је 2.000. Више од 2.000 казни због кршења антиковид правила односи се на период од 8. марта до 2. августа, међутим највећи број казни односи се на период блокаде када је било ограничено кретање људи на оближњу продавницу с намирницама, апотеку и одлазак на посао (rtv.rs, 9. 8. 2021); Немачка компанија Бионтех суочиће се данас са тужбом Немице која тражи одштету због наводних нежељених последица антиковид вакцине, што је први од потенцијално неколико стотина случајева у земљи (rtv.rs, 12. 6. 2023); Влада Италије одлучила је да ублажи анти-ковид контролу за путнике који стижу из Кине, пише у документу у који је данас имао увид извештач Ројтерса. Према новом налогу који је потписао министар здравља Италије Орацио Скилачи Италија ће захтевати да путници који лете из Кине поседују негативан тест на корона вирус 48 сати пре поласка на пут, док се додатни

тестови могу вршити „насумично, по доласку путника из Кине на италијанске аеродроме“ (politika.rs, 31. 1. 2023).

б. Британија: Одобрен Фајзеров антиковид лек за старије од 18 (sr-bijarealno.rs, 31. 12. 2021); Европска агенција за лекове (ЕМА) одобрила је данас антиковид пилулу произвођача Фајзер (Пфизер) која се продаје под именом Паксловид (Пахловид) и која ће постати први орални антивирални лек против те болести одобрен у Европској унији (ftp.nspm.rs, 27. 1. 2022); Руско министарство здравља одобрило је Савезној медицинско-биолошкој агенцији (ФМБА) да изведе трећу фазу клиничког тестирања антиковид лека Мир-19. Тестирања ће бити обављена у 11 медицинских установа, а 1.274 пацијената ће учествовати, пренео је ТАСС. Руско министарство здравља регистровало је 22. децембра Мир-19, а лек је развила руска ФМБА како би лечила инфекцију корона вирусом. Лек не дозвољава вирусу да се размножава и спречава најтеже облике болести, као што су упала плућа или акутни респираторни дистрес синдром. Тренутно, лек се испитује само у болницама (glaszapadnesrbije.rs, 3. 2. 2022).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; енгл. скр. *COVID* < *coronavirus disease*.

❹ варијанте АНТИКОВИД, АНТИ-КОВИД.

❺ синоними **а.** антиковидни, антиковидски, антикоронавирусни, антикоронски. **б.** антиковидни, антикоронавирусни.

❻ област МЕДИЦИНА.

антиковидаш, -аша м. р.

❶ дефиниција *особа која негира постојање вируса SARS-CoV-2 или његову опасност, која омаловажава или одбацује мере заштите од COVID-19 (вакцинацију, ношење маски, карантин итд.); особа која заступа или пропагира такве ставове.*

❷ цитати *Srbiju je, kao i ostatak sveta, zapljusnuo talas antikovidāša koji šire i zagovaraju nebulozne i opasne teorije. I uprkos svim naučnim demantijima, ne posustaju. Ljudi su u očaju predlagali da se pošalju u crvene zone kovid bolnica da svi ti antikovidāši vide kako se ljudi bore za dah, a lekari troše poslednji atom snage da bi spasli ljudske živote (2. 3. 2021); Zabrinjava i činjenica da Goran nije jedini antikovidāš/antimasker/antivakser i protivnik ideje o postojanju pandemije uopšte (noizz.rs, 29. 11. 2020); Policija je apelovala za pomoć u pronalaženju antikovidāša Tobija Hajdena Lija (45) koji se sukobio sa medicinarima u bolnici – rekavši da želi da odvede starijeg pacijenta od korona virusa kući (magazin.novosti.rs, 28. 1.*

2021); S obzirom da je lik antikoviđaš i sudionik festivala slobode mislio sam da mu je IQ premali za takav sarkazam (reddit.com, 7. 9. 2020).

❸ порекло према грч. *ávti (anti)* : против, насупротив, супротно од; енгл. скр. *COVID < coronavirus disease*.

❺ синоними антиковидлија, антикоронаш.

❻ област медицина.

антиковид̀шица ж. р.

❶ дефиниција *особа женског рода која негира постојање вируса SARS-CoV-2 или његову опасност, која омаловажава или одбацује мере заштите од COVID-19 (вакцинацију, ношење маски, карантин итд.); особа женског рода која заступа или пропагира такве ставове.*

❷ цитати *Zanimljivo da antikoviđašica radi u kovid bolnici iako je praktično do juče jezivo optuživala zdravstvene ustanove sprdajući se na račun imena virusa (blic.rs, 2. 3. 2021).*

❸ порекло према грч. *ávti (anti)* : против, насупротив, супротно од; енгл. скр. *COVID < coronavirus disease*.

❺ синоними антикоронашица.

❻ област медицина.

❸ напомене Нераспрострањено.

антиковид̀ашки, -ā, -ō

❶ дефиниција *који се односи на антиковидаше и антиковидашице (= особе које негирају постојање вируса SARS-CoV-2 или његову опасност, које омаловажавају или одбацују мере заштите од ковида-19 (вакцинацију, ношење маски, карантин итд.); особе које заступају или пропагирају такве ставове).*

❷ цитати *Ипак, нешто нам и даље не дозвољава да поверујемо да нешто тако велико попут епидемије може изазвати нешто тако мало попут, рецимо, вируса, а још мање да смо једнако одговорни и подложни и ми, и они Други. На то нешто су računали лидери populistичких opcija širom sveta koji su u toku prethodne godine zauzeli antikoviđaški stav (liceulice.org, 5. 3. 2021); Нажалост, докторка је и од почетка пандемије негирала постојање вируса и била жестоки противник вакцина против ковида од којег је, нажалост, пре неколико дана умрла. [...] Нажалост, прихватила је и пропагирала антиковидашке и антиваксерске теорије на свом Фејсбук профилу, те је њен ауторитет довео и до тога да се многи који су њен рад*

поштовали, нажалост, не вакцинишу (novosti.rs, 26. 10. 2021); Otvoreno je po društvenim mrežama zastupala antikovidne i antivakcerske teorije. Čak je zdušno propagirala i korišćenje „ivermektina“ za lečenje korone (pressreader.com).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупротив, супротно од; енгл. скр. *COVID* < *coronavirus disease*.

❹ синоними антикоронашки.

❺ област медицина.

антиковидлија м. р.

❶ дефиниција *особа која негира постојање вируса SARS-CoV-2 или његову опасност, која омаловажава или одбацује мере заштите од COVID-19 (вакцинацију, ношење маски, карантин итд.); особа која заступа или пропагира такве ставове.*

❷ цитати Principom „podijeli pa vladaj“ stvorile su se kovidlije i antikovidlije. Pisanje po društvenim mrežama, stalno dizanje adrenalina na viještima, izivljavanje svojih frustracija prilično labilnih tipova po komentari-ma, melje ionako grogiranu masu (barskiportal.com, 22. 2. 2021); Ovakve harange nad disidentima se neprekidno obnavljaju. U pandemiji na meti su [...] pripadnici struke koji ne propovjedaju oficijalnu medicinsku nauku, ulične anti-kovidlije i deklarirani anti-vakseri (estetickodrustvosrbije.com, 2021).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупротив, супротно од; енгл. скр. *COVID* < *coronavirus disease*.

❹ варијанте антиковидлија, анти-ковидлија.

❺ синоними антиковидаш, антикоронаш.

❻ област медицина.

ⓓ напомене Нераспрострањено. Турски суфикс *-лија* у неологизме уноси значење пејоративности.

антикóвиднĭ и антикòвиднĭ, -ā, -ō

❶ дефиниција **а.** *који се односи на мере, поступке или средства усмерена на спречавање ширења вируса корона.*

б. *који се користи за лечење особа оболелих од ковида-19 (= болести коју изазива новооткривени вирус из групе коронавируса SARS-CoV-2, тешки акутни респираторни синдром); који делује против коронавируса.*

❷ цитати **а.** Кина ће – уверени су њени аналитичари – даље ублажавати антиковидна ограничења, што ће резултирати наглим повећањем потражње за робом (fakti.org, 8. 12. 2022); Међутим, упркос свему, антиковидна кампања у свету се наставља, па ће авиони ускоро почети не само да се принудно приземљују, већ и да падају, па пратимо развој догађаја (borbazaveru.info, 6. 9. 2021); Данска и друге земље полако укидају досадашње антиковидне мере, а неке, попут Шведске, никад их нису ни уводиле (srbin.info, 14. 1. 2022).

б. Потенцијални „антиковидни“ ефекат расвератрола има утицај на имунитет. Према информацијама научника са Универзитета у Катанији, ресвератрол делује против упала, али није познато која количина је потребна да би се супротставио вирусу корона (srpskastvarnost.rs, 23. 8. 2020); Ово је антиковидни имуноглобулин, високо концентровани препарат који омогућава да се неутралише вирус и, наравно, он је највећи приоритет у поређењу са антиковидном плазмом (in4s.net, 2021).

❸ порекло према грч. *ἀντί (antí)* : против, насупрот, супротно од; енгл. скр. *COVID < coronavirus disease*.

❹ синоними **а.** антиковид, антиковидски, антикоронавирусни, антикоронски. **б.** антиковид, антикоронавирусни.

❺ област медицина.

❻ напомене Предност треба дати придеву *антиковидни* у односу на нераспрострањени синоним *антиковидски*.

антикòвидскĭ и антикòвидскĭ̄, -ā, -ō

❶ дефиниција *коју се односи на мере, поступке или средства усмерена на спречавање ширења вируса корона.*

❷ цитати Antikovidiska ograničenja u Luksemburgu do 15. januara / Vlada Luksemburga produžila je vanredne mere u borbi protiv virusa Covid19 do 15 januara (radiopuls.lu, 15. 12. 2020); Ministar unutrašnjih poslova Gerald Darmanin napisao je prefektima u nedelju tražeći od njih čvrstinu u primeni novih antikovidskih mera, posebno zahtevajući administrativno zatvaranje noćnih klubova (ssup.fr, 20. 7. 2021).

❸ порекло према грч. *ἀντί (antí)* : против, насупрот, супротно од; енгл. скр. *COVID < coronavirus disease*.

❹ синоними антиковид (а), антиковидни (а), антикоронавирусни (а), антикоронски (а).

❺ област медицина.

③ напомене Нераспрострањено. Предност треба дати синониму *антиковидни*.

антикоронавирусн̄и, -ā, -ō

① дефиниција **а.** *који се односи на мере, поступке или средства усмерена на спречавање ширења вируса корона.*

б. *који се користи за лечење особа оболелих од ковида-19 (= болести коју изазива новооткривени вирус из групе коронавируса SARS-CoV-2, тежки акутни респираторни синдром); који делује против коронавируса.*

② цитати **а.** Lokalni antikoronavirusni krizni centar prijavio je policiji da je jedan od pacijenata kojem je preliminarno dijagnostifikovana koronavirusna infekcija juče pobegao iz medicinske ustanove (pink.rs, 2020); Bil Gejts i njegovi najnoviji antikoronavirusni napori bili su u središtu najluđih teorija koje istražuju moguće jezive motive koji stoje iza aktivnosti milijardera (sd.rs, 18. 5. 2020); ANTI KORONAVIRUSNI DRŽAČI ZA USKRŠNJA JAJA / Vaskrštapovi dostupni su u svim veličinama i bojama. Tucajte se za Uskrs sa sigurne udaljenosti, zaštite sebe i druge (facebook.com, 16. 4. 2020); Dana 24. jula 2020. godine, Državni istraživački centar za virusologiju i biotehnologiju Vektor dobio je dozvolu ruskog ministarstva zdravlja za klinička ispitivanja svoje anti-koronavirusne vakcine na dobrovoljcima (nova.rs, 19. 1. 2021).

б. Када смо регистровали први антикоронавирусни лек на свету на бази фавипиравира, људи су били скептични, јер су се питали како да га региструјемо када га Јапан још није регистровао (sputnikportal.rs, 24. 9. 2020); 'Мефлохин' и хидрохлорид су аналози антималаријског препарата кинина, али значајно мање токсични, лако се подносе и имају веома изражено антикоронавирусно дејство, односно, већ микроконцентрације (десет милимола по литру) овог препарата доводе до потпуног инхибирања цитопатских ефеката у култури ткива (sputnikportal.rs, 31. 3. 2020).

③ порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупротив, супротно од; лат. *corona* : венац, круна (у значењу вируса SARS-CoV-2); лат. *virus* : отров, вирус.

④ варијанте антикоронавирусни, анти-коронавирусни, анти корона-вирусни.

⑤ синоними **а.** антиковид, антиковидни, антиковидски, антикоронски. **б.** антиковид, антиковидни.

⑥ област медицина.

③ напомене Значење под „б“ је нераспрострањено. Правописне варијанте *анти-коронавирусни* и *анти коронавирусни* нису у складу с актуелном правописном нормом.

антикоронаш, -аша м. р.

① дефиниција *особа која негира постојање вируса SARS-CoV-2 или његову опасност, која омаловажава или одбацује мере заштите од COVID-19 (вакцинацију, ношење маске, карантин итд.); особа која заступа или пропагира такве ставове.*

② цитати Организатори протеста, пре свега протагонисти антикоронашке сцене, показују да им је приоритет мобилизација грађана и то преко протеста против државних корона мера. Министар унутрашњих послова Немачке Хорст Зехофер је, како наводи Танјуг, средином априла најавио кораке против антикоронаша (politika.rs, 28. 4. 2021); Неонацисти и екстремно десничарска сцена злоупотребљавају у своје сврхе покрет против корона мера у Аустрији и све су присутнији су међу антикоронашима на њиховим протестима (sd.rs, 20. 5. 2022); BVT već nedeljama prati demonstracije anti-koronaša, a među njima ima mnogo ekstremnih desničara, koji su spremni na nasilje (vesti-online.com, 20. 1. 2021).

③ порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупрот, супротно од; лат. *corona* : венац, круна (у значењу вируса SARS-CoV-2).

④ варијанте антикоронаш, анти-коронаш.

⑤ синоними антиковидаш, антиковидлија.

⑥ област медицина.

антикоронашица ж. р.

① дефиниција *особа женског рода особа која негира постојање вируса SARS-CoV-2 или његову опасност, која омаловажава или одбацује мере заштите од COVID-19 (вакцинацију, ношење маске, карантин итд.); особа женског рода која заступа или пропагира такве ставове.*

② цитати Gola antikoronašica: Maske stavila svuda po telu – osim na usta / Američka umetnica i aktivistkinja DaVida Sal izvela je ispred jednog marketa u Los Angelesu svoj performans i promovisala svoj stav da je korona virus prevara, a na sebi je imala samo ‘bikini’ od maski za lice (krstarica.com, 26. 5. 2020).

③ порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупрот, супротно од; лат. *corona* : венац, круна (у значењу вируса SARS-CoV-2).

- 5 синоними антиковидашица.
- 6 област медицина.
- 8 напомене Нераспрострањено.

антикорoнaшкѝ, -ā, -ō

1 дефиниција *који се односи на антикоронаше и антикоронашице (= особе које негирају постојање вируса SARS-CoV-2 или његову опасност, које омаловажавају или одбацују мере заштите од ковида-19 (вакцинацију, ношење маске, карантин итд.; особе које заступају или пропагирају такве ставове).*

2 цитати Организатори протеста, пре свега протагонисти антикоронашке сцене, показују да им је приоритет мобилизација грађана и то преко протеста против државних корона мера (politika.rs, 28. 4. 2021); Са једне стране мејнстрим лекари на мејнстрим медијима проричу потенцијално премала гробља а са друге стране групе других лекара, специјалиста тврде да је све пренадувано или комплет превара(називају пандемију пландемијом). И коме ја као лаик да верујем? Гуглајте „светски савез лекара против медицинске тираније“, лекари из Немачке, Шведске, Данске, Британије итд. (снимак је на lbry.tv). И они су само део антикоронашке екипе, има их још. Оно што ме додатно забрињава је то што не постоји јавна дебата те две супротстављене стране међу стручњацима (ana.rs, 5. 11. 2020); I ne, ovo nije ni antivakserski ni antimaskerski ni antikوروناški tekst. Ovo je antigluperdasti tekst. Ovaj tekst se protivi srpskom mentalitetu krda, kome podleže veliki broj građana Srbije, ma koje nacije bio (luftika.rs, 8. 5. 2021); Tog policajca na društvenim mrežama „hvali“ i anti-kоронашка scena, tvrdeći da је na njihovoj strani (vesti-online.com, 20. 1. 2021).

3 порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупротив, супротно од; лат. *corona* : венац, круна (у значењу вируса SARS-CoV-2).

- 4 варијанте антикоронашки, анти-коронашки.
- 5 синоними антиковидашки.
- 6 област медицина.

антикoрoнскѝ, -ā, -ō

1 дефиниција *који се односи на мере, поступке или средства усмерена на спречавање ширења вируса корона.*

❷ цитати Anti-koronski sex (facebook.com, 14. 3. 2020); Vreme nas je izneverilo, ali su nas izneverila i dešavanja prošle nedelje. Umesto letnjih temperatura, lakoće i neke prozračnosti koju sredina juna treba da nosi, dobili smo oblake, kišu i priču o ponovnom pooštavanju anti-koronskih mera (impulsportal.net, 25. 6. 2020); Prošle godine je došlo do značajnog pada cena kontejnerskog prevoza, nakon što su 2022. bile vrlo visoke zbog nedostatka kapaciteta na kraju antikoronskih ograničenja (b92.net, 8. 2. 2024).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупротив, супротно од; лат. *corona* : венац, круна (у значењу вируса SARS-CoV-2).

❹ варијанте антикоронски, анти-коронски.

❺ синоними антиковид (а), антиковидни (а).

❻ област медицина.

❼ напомене Правописна варијанта *анти-коронски* није у складу с актуелном правописном нормом.

антипандемијски прил.

❶ дефиниција *на начин који је у супротности с мерама за спречавање ширења заразе током пандемије; противно препорукама здравствених власти у време пандемије; на начин који повећава ризик ширења заразе у пандемији.*

❷ цитати Ljudi obolijevaju, umiru pandemiji kraja nema a pojedinci kao da su poludjeli. Medicinski radnici su na kraju zadnjeg atoma snage, pojedine privredne grane pred kolapsom al'probrani „specijalci“ su oduševljeni kulturološkim djelom estradne zvijezde GOOCIJAA i mega hita GARA. Pa zar glavonja Goci nije mogao sačekati sa svojom bljuvotinom od pjesme da ovo zlo prođe nego još dodaje ulje na vatru i raspamećuje ovu svoju „ojero“ publiku da pravi gluposti u smislu ne vakcinisanja i anti pandemijski se ponasa (prnjavor.info, 5. 4. 2021).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупротив, супротно од; *πανδημιος* (*panđemos*) : који се тиче целог народа < *πᾶν* (*pān*) : све, цео, *δῆμος* (*dēmos*) : народ, становништво.

❹ област медицина.

❼ напомене Нераспрострањено.

Антисрбија ж. р.

❶ дефиниција *дефиниција држава која се у свему супротставља Србији и стално ради на штету Србије, која своју политику обликује као су-*

протност српској, која на својој територији гуши српски национални идентитет и затире права Срба.

❷ цитати Методе које САД користе како би од Тајвана створиле анти-Кину идентичне су методама које су коришћене у претварању Украјине у анти-Русију. Пре тога, оне су испробане на Балкану, када је од Хрватске успешно, а од Црне Горе и БиХ покушано стварање неколико анти-Србија (sputnikportal.rs, 30. 12. 2024); Совјетски Савез није Русија већ Антируссија као што је СФРЈ била Антисрбија (x.com, 4. 10. 2024); Можда мало одређеније: Србија и АнтиСрбија; просрпска младост и проевропски политичари; патриоте и издајници? (x.com, 16. 2. 2025); Зна се ко води протесте и који су циљеви! Нису циљеви Србија већ антисрбија. Сатанизација Вучића је само мамац, средство да се до тога дође (x.com, 2. 2. 2025); Украина је као Југославија, вјештачка творевина, направљена као антиСрбија, антиРусија, мени никог тамо жао није (standard.rs, 28. 3. 2022); ОСНОВНО гесло по којем код нас делује политичко-медијски блок Анти Србије све више личи и подсећа на онај ватрени поклич обогаљеног Франковог генерала изговорен 1936. године на Универзитету у Саламанки: Живела смрт! (novosti.rs, 30. 7. 2020); У актуелним политичким и дипломатским притисцима на Србију, Македонији није и неће бити дозвољено да буде добар комшија, то само потврђује чињеницу да Македонија има само једну функцију, а она је водити политику која ће увек бити антипод Србији, односно анти Србија, за рачун Велике Албаније и отворене бугаризације (standard.rs, 8. 8. 2019); „Црногорска нација је конструкт. То је конструкт, то нема никакво упориште у историји. Идентитет такозване црногорске нације у једном здравом смислу не постоји, осим ако их не третирамо у нездравом смислу искључиво као анти Србију (youtube.com, 6. 10. 2023); У исрцпној анализи под насловом „Ђурђевдански реализам и Анти-Србија“, извесни Драгомир, под поднасловом „Дуги пут до Слободе“, каже о овим данашњим изборима да зато да нас не би обманули зато „треба масовно да изађемо на изборе 6. маја – и на свим нивоима подржимо странке које нису део садашњег режима...“ (novinar.de, 7. 5. 2012); Ко ни сад не разуме да је за запад могућа и прихватљива једино она Србија која је по питању односа према сопственом идентитету, историји и будућности антисрбија, а на геостратешком пољу антируссија, немогуће му је било шта објаснити (x.com, 29. 8. 2024).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од.

❹ варијанте анти-Србија, анти-србија, Анти-Србија, Антисрбија, АнтиСрбија, антисрбија, антиСрбија, Анти Србија, анти Србија, анти србија.

❺ област ПОЛИТИКА.

антиФПВ прид. непром.

❶ дефиниција *који се односи на технологије или мере усмерене против FPV (First-Person View) система, који се користе у дроновима и другим уређајима за даљинско управљање, који служи за откривање, ометање, преузимање контроле или онемогућавање FPV дрона.*

❷ цитати Систем „Гроза.04.К“ је направљен у рекордном року, а генерални директор Кванта Андреј Кондрашов је рекао да је задатак пројектовања преносног анти-ФПВ система постављен у августу 2023. године, при чему је систем изграђен и достављен Министарству одбране на испитивање за специјалне војне операције до јесени (sputnik-portal.rs, 9. 3. 2024); Већина инвестиција ће ићи у FPV и antiFPV технологије (forum.klix.ba, 26. 9. 2024); Ovo je nešto kao anti FPV koncept (tango-six.rs, 12. 5. 2024).

❸ порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупротив, супротно од; енгл. скр. *FPV < First-Person View* : поглед из првог лица (односи се на технологију која омогућава кориснику да гледа слику уживо из перспективе самог уређаја, обично путем камере и видео преноса на наочаре, екран или монитор).

❹ варијанте антиФПВ, анти-ФПВ, анти ФПВ.

❺ област технологија, рат.

❻ напомене Писање ћирилицом скраћеница из језика који користе искључиво латиницу треба избегавати, сем када се ради о веома познатим скраћеницама које су постале творбене основе.

антихамасовскӣ, -ā, -ō

❶ дефиниција *који је усмерен против Хамаса – палестинске исламистичке организације која управља појасом Газе.*

❷ цитати Skorašnji upad terorista Hamasa iz Gaze u Izrael i pokolj dece, devojaka, mladića, starica i staraca, morbidni pir fanatika čiji je program istrebljenje Jevreja i nestanak države Izrael, u većini čovečanstva rasplamsao je antijevrejske, a ne antihamasovske, antiterorističke strasti (danas.rs, 15. 11. 2023); Televizija Hamasa je objasnila da je crtač prikazan nakon antihamasovske propagande na Zapadnoj obali i obećala da će izbaciti lik Dahlana, kada bude ponovo na programu (mondo.rs, 28. 8. 2007); Postoje informacije antihamasovskih insajdera iz same Gaze o podzemnim prolazima koji vode do tih skladišta pravljenih tik ispred ulaza u obdaništa (solonov-polis.wordpress.com, 17. 5. 2021).

sa duboko ukorenjenim korporativizmom, ekonomizmom i drugim tipovima socijalnih hegemonija. Nastoje da budu glasovi promene, a njihova dela katalizatori transformacije. Tako se artivista bavi pitanjem identiteta koliko i pitanjem sistema (doi.org, 2020); U okviru projekta Artivisti za promenu krajem meseca organizujemo filmmaking trening (facebook.com, 13. 3. 2019); ERA nagrade dodeljuje LGBTI mreža ERA za najbolje filmove koji dolaze iz zemalja gde mreža deluje, odnosno filmove iz eks-ju regiona, Albanije i Turske. Žiri ERA nagrada čine aktivisti i artivisti Antonij Karadzowski, Stefan Šparavalo, Arber Kodra, Lendi Mustafa i Laura Mandić (danas.rs, 6. 12. 2020).

⑤ порекло према енгл. *artivism* : артивизам < *art* : уметност + *activism* : активизам.

⑥ област ПОЛИТИКА, УМЕТНОСТ.

артивистичкӣ, -ā, -ō

① дефиниција *који се односи на артивизам (= обликом друштвене и политичке ангажованости која се испољава кроз различите уметничке форме – визуелну уметност, музику, перформанс, литературу, филм, с циљем покретања промена, изазивања критичког мишљења или подстицања јавне расправе) и артивисте и артивисткиње (особе које се баве артивизмом).*

② цитати Као deo savremene umetnosti artivizam podrazumeva protest. I to promenu društvenih, političkih ili kulturnih obrazaca. Taj protest je radikalni i revolucionarni čin. U onom smislu gde Alen Badju (Alain Badiou) koristi pridev revolucionarno kao nešto što doseže do korena stvari, a što je podstaknuto krizom države. Komplementarno sa ovim, u svom zahtevu za korenitom promenom, artivistički čin se može opisati kao revolucija u malom (kritika.instifdt.bg.ac.rs); Četiri artivistička projekta biće predstavljena kroz kratak pregled procesa rada dokumentovan fotografijama i video zapisama fleš-moba „U lice“ u Zrenjaninu, predstave pozorišta senki „Noć sećanja“ u Smederevu i utisaka polaznika u Nišu (seecult.org, 2. 12. 2013); Ženska artivistička inicijativa (pretraga.pkspartner.rs).

③ порекло према енгл. *artivism* : артивизам < *art* : уметност + *activism* : активизам.

⑥ област ПОЛИТИКА, УМЕТНОСТ.

артивисткиња ж. р.

❶ дефиниција *особа женског рода која се бави артвизмом (= обликом друштвене и политичке ангажованости која се испољава кроз различите уметничке форме – визуелну уметност, музику, перформанс, литературу, филм, с циљем покретања промена, изазивања критичког мишљења или подстицања јавне расправе).*

❷ цитати „Being Your Negro“ performans izvela je aktivistkinja Jelena Savić u Galeriji Artget u sredu, 23. oktobra u okviru koncepcije Nada je disciplina 60. Oktobarskog salona / Performans se bavi iskustvom rasno uslovljenog subjektiviteta Roma i iznosi pred pogled javnosti uznemirujuće unutrašnje procese i susrete sa nametnutom inferiornošću, uvodeći ih u polje javne i političke debate i stvaranja značenja (instagram.com, 4. 10. 2024); JELENA SAVIĆ je romska aktivistkinja rođena u Beogradu. Trenutno je na doktorskim studijama digitalne humanistike pri Centru za rodna istraživanja Univerziteta u Upsali u Švedskoj. Završila je master studije filozofije na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti, kao i osnovne studije andragogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Njen umetnički rad obuhvata poeziju, performans, digitalnu ilustraciju i strip, a pod uticajem feminističke i kritičke teorije, teorije svetskog sistema kolonijalnosti/modernosti, afropesimizma, studija beline i kritičke teorije rase, preispituje dominantnu gadžovansku supremaciju i kanonske prikaze romskog subjektiviteta (bijenalemladih.ulus.rs, 16. 11. 2024); Feministička umetničko-aktivistička grupa ACT Women je osnovana kao neformalna umetnička grupa početkom 2003. godine od strane tri aktivistkinje iz različitih gradova – Novog Sada, Zagreba i Beograda. Nakon nekoliko godina saradnje na različitim projektima i uključivanja novih „aktivistkinja“ odlučile smo da udružimo naše veštine, znanja i iskustva i zvanično smo registrovale grupu krajem 2010. godine. Naša misija je povećanje vidljivosti ženskih pitanja i zalaganje za ženska prava kombinovanjem umetnosti i aktivizma. Izražavamo se i promovishemo naše političke ideje različitim umetničkim sredstvima i metodima (ostranula.org).

❸ порекло према енгл. *artivism* : артвизам < *art* : уметност + *activism* : активизам.

❹ област ПОЛИТИКА, УМЕТНОСТ.

астробиолог м. р.

❶ дефиниција *особа која се бави астробиологијом, научном дисциплином која проучава порекло, еволуцију, распрострањеност и могућност постојања живота у свемиру.*

❷ цитати У чилеанској пустињи Атакама постоји древна делта названа Црвени камен која садржи песак и стене богате хематитом и блатом. Геолошки, ова област је прилично сличан деловима Марса, због чега га астробиолози често користе као модел за Црвену планету (politika.rs, 22. 2. 2023); Astrobiolozi istražuju ekstremne sredine poput slanih jezera na Zemlji kako bi bolje razumeli kako organizmi mogu da prežive na Marsu (bbc.com, 26. 7. 2018); U 290. epizodi podkasta „Pojačalo“, Ivanov gost je prof. dr Milan M. Ćirković, istaknuti astrofizičar, kosmolog i astrobiolog. Kroz dinamičan razgovor, prof. Ćirković deli svoja razmišljanja o astrobiologiji, rizicima za ljudsku civilizaciju, filozofiji nauke i kolonizaciji svemira. Diskusija se dotiče i aktuelnih naučnih otkrića, analize rizika, ali i globalnih izazova poput solarnog maksimuma i mogućih katastrofa uzrokovanih kosmičkim pojavama (podcast.rs, 27. 10. 2024); „Ima naznaka da je život na Marsu u geološkoj prošlosti bio sličan životnim uslovima na Zemlji, za razliku od sadašnjih prilika, i da su postojala tela sa tekućom vodom, bile toplije temperature i viši atmosferski pritisak“, objasnila je astrobiolog Tatjana Milojević (srpskaekonomija.rs, 2024); Poznati nemački astrobiolog Brose objavio je 140 radova iz svoje oblasti, a na pitanje šta misli o kalendaru maja, rekao je da mu je poznato to proročanstvo, ali vrlo odgovorno tvrdi da neće doći do smaka sveta, već će doći do smaka svesti ljudske (novinar.de, 23. 11. 2009).

❸ порекло према грч. *ástron* и *astēr* : звезда; грч. *bíos* : живот; грч. *-logia* : знање.

❹ варијанте астробиолог, астро-биолог, астро биолог.

❺ област наука.

астробиолошкѝ, -ā, -ō

❶ дефиниција *који се односи на астробиологију, научну дисциплину која проучава порекло, еволуцију, распрострањеност и могућност постојања живота у свемиру, те на астробиологе и астробиолошкиње (= особе које се баве астробиологијом).*

❷ цитати У уводном предавању биће дат кратак пресек епистемолошког и методолошког значаја појма настањивости за савремену астробиологију. Затим ће бити размотрен проблем „финих подешавања“, односно антропичких коинциденција које су утемељене у емпиријској чињеници настањивости нашег свемира, на задовољавајући начин описаног Новим стандардним космолошким моделом. На тај начин, биће дата неопходна космолошка „сценографија“ наспрам које се одигравају сва модерна астробиолошка истраживања, као и перспективе

за плодотворну интердисциплинарну сарадњу космологије и фундаменталне физике на једној, и астробиологије на другој страни (kolac.rs, 2018); Деца узраста између 6 и 10 година имаће прилику да интерактивно, на што креативнији начин, сазнају што више о Сунчевом систему, Млечном путу и осталим астрофизичким и астробиолошким појмовима (domomladine.org, 2013); Негде између три четвртине и четири петине свих звезда у свемиру су црвени патуљци, па је њихов астробиолошки значај већ самим тим очигледан (rts.rs, 19. 3. 2017); „Ovo su jedinstveni primeri biominerala na steni sa Marsa koje ranije prilikom kultivisanja tih mikroba na mineralnim izvorima sa Zemlje i običnog hondrita nismo videli“, каже Tatjana Milojević. То указује на значај извођења експеримената на правом материјалу са Marsa када су у питању астробиолошка истраживања Crvene planete (danas.rs, 22. 4. 2021).

❶ порекло према грч. *ástron* и *astēr* : звезда; грч. *bíos* : живот; грч. *-logia* : знање.

❷ варијанте астробиолошки, астро-биолошки.

❸ област наука.

астробиолошки прил.

❶ дефиниција *са становишта астробиологије, на начин карактеристичан за астробиологију, научну дисциплину која проучава порекло, еволуцију, распрострањеност и могућност постојања живота у свемиру.*

❷ цитати Astro-biološki gledano, i zemlja će jednog dana biti mrtva planeta (b92.net, 31. 3. 2017).

❸ порекло према грч. *ástron* и *astēr* : звезда; грч. *bíos* : живот; грч. *-logia* : знање.

❹ варијанте астробиолошки, астро-биолошки.

❺ област наука.

❻ напомене Нераспрострањено.

астробиолошкиња ж. р.

❶ дефиниција *особа женског рода која се бави астробиологијом, научном дисциплином која проучава порекло, еволуцију, распрострањеност и могућност постојања живота у свемиру.*

❷ цитати „Шаргарепа је коришћена да помогне у прозрачивању тла, што може побољшати количину воде и хранљивих материја коју ће црпети пратече биљке, а парадајз је коришћен да обезбеди сенку за

температурно осетљиву шаргарепу и да пружи подршку за пењање грашка“, објашњава астробиолошкиња (rts.rs, 2. 5. 2024); „Organi su molekularni gradivni blokovi života kakvog poznajemo, ali se takođe mogu formirati iz geoloških procesa koji nisu direktno povezani sa životom. Vidi-mo višestruke signale za koje se čini da se razlikuju po formacijama dna kratera i u mineralima sa kojima su povezani“, rekla je astrobiološkinja Sunanda Šarma iz NASINE Laboratorije za mlazni pogon u Kaliforniji, koja je vodeća autorka istraživanja objavljenog ove nedelje u časopisu „Nature“ (euractiv.mondo.rs, 14. 7. 2023); Poznato je još i od misije iz 1975. godine da je tlo Marsa prekriveno perhloratima. To su potencijalno vrlo jaki oksidansi koji pod uslovima na Marsu nastaju i kad se u sastavu tla nalaze oksid gvožđa i vodonikov peroksid. Astrobiološkinje Jennifer Wadsworth i Charles Cockell ustanovile su da bi čak i vrlo izdržljive baterije u ovakvim uslovima umrle dva puta brže nego samo pod uticajem UV zračenja (domino-magazin.com, 10. 7. 2017).

❸ порекло према грч. *ástron* и *astēr* : звезда; грч. *bíos* : живот; грч. *-logia* : знање.

❹ област наука.

астрокиТ м. р.

❶ дефиниција *врста композитног грађевинског материјала направљеног за употребу у свемирским условима.*

❷ цитати Још 2020. године научници су открили да уреа из људског урина може утицати на пластификацију бетона што га чини издржљивијим на механички стрес. Онда је Алед Робертс, инжењер материјала са универзитета у Манчестеру, са сарадницима 2021. године направио „астрокиТ“ користећи протеин албумин из крвне плазме (politika.rs, 4. 1. 2025); .

❸ порекло грч. *ástron* : звезда; енгл. *kit* : комплет, сет, материјал.

❹ област наука.

❺ напомене Нераспрострањено.

аурикулопунктура ж. р.

❶ дефиниција *терапијска техника сродна акупунктури која се заснива на стимулисању одређених тачака на ушној шкољки, иглама, магнетима, семенкама биљака (најчешће семеном вакарије), ласером или електричном стимулацијом ради отклањања или ублажавања бо-*

лова, анксиозности, депресије, зависности од алкохола, никотина, дрога и др.

② цитати Iz klasične akupunktуре u poslednje vreme su se razvile i druge vrste akupunktуре kao što su aurikulopunktura, akupunkturna analgezija, kraniopunktura, farmakopunktura itd. (healthclub.rs); Francuski lekar Paul Nogier se pre nekoliko decenija ozbiljnije počeo baviti ovim problemom i njegova je zasluga što se aurikulopunktura razvila u dijagnostičku i terapijsku proceduru pod nazivom aurikulomedicina (akupunkturakineska.blogspot.com, 2014); Blok strategije i taktike terapije realizuje sledeće osnovne metode izbora parametara lečenja: opštetonifikujući režim, nozološki pristup, sindromski recept ТКМ, aurikulopunktura (dejanrakovicfund.org).

③ порекло лат. *auricula* : ушна шкољка < *auris* : ухо; лат. *punctura* : убод, пункција < *pungere* : бости, убости.

④ област медицина.

⑤ напомене Нераспрострањено. Уз ову реч се често наводи шта значи, што показује да је њено значење многим изворним говорницима непознато.

*Ивана Лазић Коњик, Вања Миљковић, Милица Божић Синчук,
Слободан Новокмет**

Институт за српски језик САНУ, Београд

ГРАЂА ЗА РЕЧНИК НЕОЛОГИЗАМА

(Други део)

У овом прилогу представљамо други део грађе прикупљене током 2024. године за нови онлајн речник неологизама који су се у српском језику појавили од почетка 21. века, са радним насловом *Српски речник неологизама 21. века* (Нео21). Посебан акценат ставља се на најновије неологизме који свакодневно настају. Грађа се систематски сакупља од почетка 20-24. године.¹ Четворочлани лексикографски тим активно ради на идентификовању, пажљивом одабиру и документовању нових речи и израза које ће постати одреднице у речнику. Паралелно се прикупљају примери из различитих контекста, чиме се обезбеђује основа за прецизно објашњење значења и илустрацију употребе у свакодневном језику.

Грађа за речник се прикупља континуирано из онлајн извора и похрањује у специјализованој лексикографској бази. Обухвата различите текстове са интернета: чланке из медија, пословне и друге презентације, објаве на друштвеним мрежама, форумима, блоговима итд.,² као и податке из доступних електронских корпуса српског језика. Овде се доноси у штампаној форми.

У избору неологизама руководили смо се различитим критеријумима који укључују фреквенцију употребе, доминантне сфере појављивања (попут медија, друштвених мрежа, стручне терминологије), као и степен њиховог прихватања у широј језичкој заједници. Посебно се водило рачуна о томе да ли је неологизам забележен у раније објављеним речницима

* Ivana.konjik@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0003-0840-0140. Vanja.Miljkovic@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0003-2290-3844. Milica.sincuk@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0001-9662-1968. Slobodan.Novokmet@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0003-0071-7194.

¹ Прилози са новим речима су периодично објављивани на сајту Филолошког друштва „Речи“ у рубрици „Нове речи“ коју припремају И. Лазић Коњик, В. Миљковић, С. Новокмет и М. Божић Синчук, а уређује И. Лазић Коњик. Доступно на адреси <https://www.reci.org.rs/category/nove-reci/>

² О структури извора за нови онлајн речник неологизама в. у Лазић Коњик 2024.

нових и страних речи. Када постоји потреба, укључују се и такви неологизми, уколико су у међувремену развили нова значења или творбено гнездо.

Грађу су припремили лексикографи запослени у Институту за српски језик САНУ на Одсеку за израду Речника САНУ и проучавање савременог српског језика: *Ивана Лазић Коњик, Вања Миљковић, Милица Божић Синчук и Слободан Новокмет*. Уредничку обраду Грађе извршили су *Вања Миљковић и Ивана Лазић Коњик*.

Аутори Грађе су отворени за све сугестије и охрабрују читаоце да пошаљу своје предлоге нових речи и израза које су уочили у употреби на адресу часописа „Новоречје“ и на тај начин допринесу даљем развоју речника Нео21.

Списак уобичајених скраћеница:

енгл. – енглески

ж – женски род

м – мушки род

мн. – множина

несвр. – глагол несвршеног вида

прид. – придев

с – средњи род

свр. – глагол свршеног вида

Чланак одреднице обухвата граматичке податке, етимологију, тематску област којој одредница припада, семантичку дефиницију, различите варијанте и облике, синониме и испоређења, илустративне примере који показују реч у употреби, као и извор из којег су преузети ти примери.

лава кејк и лава колач [енгл. *lava cake*] *кулинарство*

чоколадни колач од печеног теста са течним чоколадним пуњењем које исцури (попут лаве) када се колач начне. — *Lava kejk. Iako možda zvuči zlokoбно, mnogi ga vole zato što je ne samo ukusan, već i zabavan. novaekonomija.rs 9. јун 2024. Brza verzija čokoladnog lava kolača biće idealan način da se zasladite, a priprema traje svega pet minuta. ona.telegraf.rs 18. април 2024. Za 12 lava kolača potrebno je: 250g putera, 220g crne čokolade, 4 jaja, 160g šećera, 100g brašna. slatkadomacica.com 5. мај 2023. Lava kolač, osim što je preukusan, ima još jednu prednost u odnosu na ostale – ne morate da čekate da se ohladi jer je najlepší baš kada je topao. zena.blic.rs 4. април 2022. Lava cake je nastao sasvim slučajno, kao rezultat jedne katastrofe u kuhinji. kockicezivota.rs 8. април 2018.*

лајфхак и лајфхек м (мн. лајфхакови и лајфхекови) [енгл. life hack]

једноставно решење, корисна идеја, савет како да се нешто брже, лакше или боље обави (у свакодневном животу), трик, фазон. Такође и: **хак/хек.** — Postoji lajf hak koji će vam pomoći da promenite stanje kože tako da izgledate mlađe za samo nedelju dana. lepotaizdravlje.rs 26. авг. 2022. Неки лајфхек како да научим 150 страна за сутра? x.com (у статусу) 25. нов. 2019.

лимунана ж [лимун + нана] *пиће*

освежавајуће, обично заслађено безалкохолно пиће које се прави од лимуновог сока, нане и воде, лимунада са наном. — Limunana je neverovatno osvežavajuće piće Izraelaca sa limunom i nanom. danas.rs 5. јул 2020. Osvežavajuća limunana: Recept za savršen letnji napitak 24sedam.rs (у наслову) 27. јун 2023. Gosti kada sednu nudimo gaziranu i negaziranu vodu i limunanu, pečat naših restorana. PDRS 1.0 / premiumsrbija.rs.

лубенада ж [лубеница + лимунада] *пиће*

освежавајуће, обично заслађено безалкохолно пиће које се прави од лимуновог сока, лубенице и воде, лимунада са лубеницом. — Lubenada i limunana su upravo to – limunada sa po jednim posebnim sastojkom, koji od klasičnog pića prave nešto egzotično, preukusno i još više osvežavajuće. objektiv.rs 5. авг. 2022. Рецепт дана: Лубенада dnevnik.rs (у наслову) 31. јул 2018.

мајданизација ж [од назива кијевског трга Мајдан] *политика*

остваривање политичких промена путем протеста или грађанске побуне, обично уз подршку спољних сила. — Zaharova o protestima u Srbiji: Pokušana „majdanizacija“ po šablonima iz zapadnih priručnika nedeljnik.rs (у наслову) 27. дец. 2023. Pretpostavka je da je percepcija Majdana u Srbiji loša, odnosno da se on shvata kao događaj u koji su bile umešane strane službe, koje su dalje dovele do mešanja u unutrašnje poslove jedne države. Upravo zbog toga se insistira na terminu „majdanizacija“. Dakle, to je faktički neka vrsta efektne metafore ... Sada zapravo uopšte ne ulazim u to šta je Majdan konkretnije, jer se ovde suštinski i ne debatuje o tome", каже Клаћар. nin.rs 25. дец. 2023. Majdan i majdanizacija – tako ovih dana vlast, ali i neki političari iz Rusije, opisuju proteste opozicije u Srbiji. U njihovoj intepretaciji, Majdan je pretnja i državni udar orkestriran izvan. novimagazin.rs 27. дец. 2023.

малинада ж [малина + лимунада] *пиће*

освежавајуће безалкохолно пиће које се прави од лимуновог сока, малине и воде, обично заслађено, лимунада са малинама. — *Kako se Novopazarci kafom i malinadom bore protiv vrućina?* nova.rs (у наслову) 18. јул 2023. Marina Dekan, food blogerka, otkrila nam je recept za savršeno osvežavajući napitak tokom letnjih dana - malinada. k1info.rs 18. јун 2024.

маренг и меренг м *кулинарство*

• *маса добијена мућењем беланца са шећером, одн. врста колача испечена од ове масе.* — Pre serviranja torte napravite mereng tako što u posudi nad parom mešate belanca i šećer dok se šećer ne rastopi. recepti. zena.blic.rs Vidite kako da napravite italijanski mereng kao pravi italijanski majstor – poslastičar bonapeti.rs • као придев: *који се односи на маренг, који је од маренга.* — Mareng masa: Umutiti 4 belanca sa 250 g šećera i 1 kašikom soka od limuna. nadlanu.com 8. јун 2024. Mareng fil: 4 belanca, 250 gr šećera, 1 kašika sveže cedjenog soka od limuna kuvajmo-blogovski.com (у рецепту) 7. окт. 2026.

метаверзум м [мета- + (уни)верзум; енгл. metaverse] *гејминг*

• *виртуелни тродимензионалан онлајн простор чијим се садржајима приступа уз помоћ напредних хардвера (кациге за виртуелну реалност, специјалних конзола за компјутерске игре и сл.), виртуелна реалност.* — Ako ste u metaverzumu svakog dana, onda vam treba digitalna odeća i digitalne alatke za različita iskustva. blic.rs 29. окт. 2021. Kao sledeća generacija Interneta, metaverzum ne menja samo način kako ćemo videti svet već i kako ćemo učestvovati u njemu. pcpress.rs *map.* 2022. Kako se danas shvata, metaverzum će predstavljati narednu evolutivnu stepenicu interneta kakvog poznajemo. linkedin.com 17. феб. 2022. Evropska komisija organizovala žurku u metaverzumu. telegraf.rs (у наслову) 1. дец. 2022. • као придев: *који се односи на метаверзум.* — Компаније за видео игре и други технолошки гиганти такође су у трци да развију своје метаверзум платформе. blic.rs 29. окт. 2021.

метеоаларм м *клима*

систем за упозоравање јавности, односно упозорење које издаје национална метеоролошка служба о потенцијално опасним временским приликама (олујама, поплавама, јаком ветру или високим температурама). — У четвртак, топли талас ће се проширити на целу Србију, па ће тог дана, 12. октобра, цела земља бити под жутим метеоалармом. dnevnik.rs 10 окт. 2023. На снази жути и наранџасти метеоаларм, опасно по здравље у Бечеју и на Палићу. politika.rs 23. авг. 2023.

метла ж спорт

низ узастопних победа једног тима (обично у кошарци) или надмоћна победа једног спортисте над другим, који на тај начин елиминише противника из даљег такмичења, декласирање противника. — Оčekivala se velika borba na pet utakmica u finalu, a viđena je “metla”. maxbetsport.rs 19. мај 2024. Pretposlednju prepreku je preksinoć preskočio tako što je u finalu Zapadne konferencije NBA lige sa Denverom rezultatom 4:0 izbacio Lejkerse i Lebrona. Metla! To je vrhunski žargonski izraz koji je adekvatan u ovakvim situacijama u kojima se rival počisti sa terena sa nekoliko vrhunskih poteza. novosti.rs 24. мај 2023. Izbegao je Majami metlu, koja je posle dve meča delovala neizbežno. informer.rs 5. окт. 2020. METLA U MADRIDU: Đoković POČISTIO Alkarasa - Španac ŠOKIRAN Novakovom PESNICOM! republika.rs (у наслову) 7. мај 2022.

микромобилност ж саобраћај, екологија

употреба бициклова, електричних скутера, електричних тротинета и сл. лаких возила за превоз на краћим релацијама, обично у градовима. — Razvojem mikromobilnosti mogu se stvoriti uslovi da gradovi postigu svoje klimatske ciljeve, da se prostor vrati građanima i da poboljša njihov kvalitet života. danas.rs 2. феб. 2021. Minhen u starom gradu testira besplatnu mikromobilnost nsbi.org.rs (у наслову) 3. сеп. 2024.

наглаван прид.

који се ставља на главу, који се носи на глави и сл. — Наглавне лампе за камповање decathlon.rs. Ručne i naglavne maske za zavarivanje zastit-naoprema.rs Mairdi naglavne slušalice za telefone, odlično su rešenje za pozivne centre. impulst.net.

нанопластика ж [енгл. nanoplastic; нано- + пластика] екологија

изузетно мале честице пластике, мање од једног микрометра које настају одлагањем и разградњом пластичних производа и загађују природну средину. — Merenje nanoplastike u uzorcima iz prirode je kompleksno, jer onog momenta kad čestica postane dovoljno mala, standardne spektroskopske metode više ne mogu da se koriste. danas.rs 28. јул 2023. Jedan litar vode u plastičnoj flaši sadrži u proseku 240.000 plastičnih čestica iz sedam vrsta plastike, od kojih je 90 odsto identifikovano kao nanoplastika, a ostatak kao mikroplastika, pokazala je nova studija. www.blic.rs 9. јан. 2024.

НАНОЦЕВ м техника

наночестица, молекул угљеника у облику цилиндра. — У Старој Пазови свечано је отворено постројење за производњу наноцеви луксембуршке компаније ОКСИЈАЛ. rts.rs 29. окт. 2024. Структура која представља замјас nanotehnologije носи име nanocev (eng. nanotube), а најпознатija је изградена од атома угљеника. sk.rs мај 2010.

НАНОТЕХНОЛОШКИ прид. техника

који се односи на нанотехнологију. — Компанија OCSiAl, највећи свјетски произвођач графенских наноцеви, свечано је отворила најсавременije постројење за синтезу ових цеви ... чиме је начинjen велики корак ка томе да Србија постане један од најиновативнијих нанотехнолошких центара у Европи. 29. окт. 20-24. Угодно се сместите, за сваки случај вежите сигурносне појасеве и препустите се панорамском погледу на научно-техничку стварност коју је исковало савезништво традиционалних наука и нанотехнолошких иновација. sk.rs мај 2010.

НАЋОС (мн. наћоси) м [из мексичког шпанског] кулинарство

мексичко предјело, чинс од тортље преливен растопљеним сиром. — Да ли сте некад пробали да направите прави правцати наћос? Сада је време. recepti.zena.blic.rs Наћоси су увек савршен рецепт за припрему онда када сте превише уморни да кувате и спремате рућак. ona.telegraf.rs 3. април 2023. Одлазак у биоскоп некако традиционално подразумева кокисе, а оне су 390 динара, док за наћосе треба издвојити 520 динара! [PDRS 1.0 / kurir.rs](https://PDRS.1.0/kurir.rs).

НЕБИНАРАН прид. [енгл. nonbinary] друштво

који има родни идентитет који није само мушки или женски; који се односи на небинарне особе, који изражава небинарност и сл. — Nebinarnost zapravo predstavlja snažan aktivistički izražaj i poduhvat, jer to je borba za slobodu i kada budemo slobodnije društvo, imaćemo mnogo više i nebinarnih i biseksualnih osoba, smatra Valerijan Savić, pripadnik nebinarne zajednice, dok Zoran Crnjin, psiholog i psihoterapeut, ističe važnost postojanja nebinarnih kategorija. n1info.rs 18. мај 2024. Победник овогодишње „Евровизије”, швајцарски музичар Немо Метлер, прва је небинарна особа која је освојила прву награду на овом престижном музичком такмичењу. politika.rs 22. мај 2024. Иако је песма двадесетчетворогодишњег Нема ... освојила највећи број гласова публике широм Европе, неупоредиво више пажње скренуо је његов небирани родни идентитет, јер се победник Евровизије не декларише као мушкарац, али ни као жена. politika.rs 22. мај 2024.

небинарност ж друштво

родни идентитет који не спада искључиво у категорију мушког или женског рода, већ може обухватати различите родне идентитете, комбинацију оба рода, ниједан од тих родова, род који се мења и др. Супротно: **бинарност**. — Nebinarnost zapravo predstavlja snažan aktivistički izražaj i poduhvat, jer to je borba za slobodu ... smatra Valerijan Savić, pripadnik nebinarne zajednice. n1info.rs 18. мај 2024. Општа дефиниција за небинарност, тј. джендерквир, је та да је то свеобухватна категорија за родне идентитете који нису искључиво ни мушки ни женски. www.telegraf.rs 15. сеп. 2019.

одрост м [енгл. degrowth; лат. de-, смањење, супротност + енгл. growth, раст] економија

смањење привредне, економске активности у корист друштвене одрживости, еколошке равнотеже и побољшања квалитета живота (на супрот фокусу на економски раст као главни циљ). супротно: економски раст. — Odrast postavlja pitanje krajnjeg cilja: on nije i ne može biti u očuvanju proizvodnje, ako ona postaje štetna po ljude i prirodu. On nije i ne može biti u dohotku, ako ga sve više plaćamo iscrpljenošću. On nije i ne može biti u radu, ako on postaje suvišan. Kritika trenutne paradigme rasta i razvoja jedana je od osnovnih premisa teorije i pokreta baziranog na odrastu. Zbog potencijalno pogrešnih poređenja neophodno je napraviti tačnu razliku između odrasta i recesije. [PDRS 1.0 / plavoizeleno.rs](http://PDRS.1.0/plavoizeleno.rs).

пакетомат м техника

аутоматизован уређај намењен за пријем, складиштење и преузимање пакета. — Пошиљку адресујете на пакетомат – приликом предаје на шалтеру поште или када по пошиљку дође наш достављач. paketomat.posta.rs. Paketomati se nalaze na više od 50 benzinskih stanica, supermarketa i prodavnica, lako su dostupni i jednostavni za korišćenje. cityexpress.rs.

паф м [енгл. puff, дах, удах] дувански и сл. производи

врста једнократне електронске цигарете. — „Vejp“ или „paf“ су цигарете које уместо индустријски прерађеног дувана садрже хемикалије, које састоје се од испуштања дима, односно пара. espresso.co.rs 3. мај 2023. Нови дувански и никотински производи који су се нашли на тржишту, попут вејпова или пафова, служе да млади створе зависност и да након њих пређу на класичне цигарете. n1info.rs 18. април 2023.

педометар м [енгл. pedometer] техника, здравље

мали преносиви уређај са специјалним сензорима (или апликација на мобилном телефону) који мери раздаљину коју пређе особа која га носи, бележећи број направљених корака, бројач корака. — Овај педометар користи уграђени сензор за бројање ваших корака. play.google.com 28. мар. 2024. Мерач ubrzanja i pedometar onwalk one plus decathlon.rs 20. мај 2024.

пермакултура ж [енгл. permaculture] друштво, екологија

начин живота који подразумева усклађеност човека с природом и производњу здраве хране на еколошки одржив начин. — U permakulturi je sve povezano, nema otpada već se sve koristi pa je tako i toalet kompostni, sive vode se prečišćavaju, kišnica se skuplja, koriste se lokalni i održivi izvori energije i materijala, i gleda se da se sve tako dizajnira kako bi svaki element imao najmanje dve ili više funkcija u okviru permakulturnog sistema. rtanjskivrt.rs 28. феб. 2023. Udruženje Permakultura Srbije bavi se razvojem i podsticajem permakulture u Srbiji, Evropi i svetu. [PDRS 1.0 / sajam.rs](https://pdrs.1.0/sajam.rs).

пермакултурни прид. друштво, екологија

који се односи на пермакултуру. — Sedamdesetih godina prošlog veka Bill Molilison i David Holmgren [su] definisali temelje pemakulturnog dizajna. arhingreen.rs 13. мај 2019. Можемо имати пројект који ће значајно повећати биоразноликост, али притом искориставати људе, то није пермакултурни приступ. agroklub.rs 2. јан. 2025.

полиграфиста м

особа која ради на полиграфу. — Његово дугогодишње искуство као полиграфисте показује да већина оних који одбију испитивање имају везе са злочиним или делом за коју су ухапшени. dnevnik.rs 14. апр.2024. „Najstrašnja stvar” која може да се desi poligrafisti jeste da bude „rob nečijeg autoriteta”. nova.rs 14. окт. 2021.

препер м [енгл. prepper] друштво

особа која се припрема за ванредне ситуације или могуће катастрофе, скупљајући залихе хране, воде и других потрепштина и усавршавајући вештине преживљавања. — Ali kao tridesetogodišnja žena, ona se ne uklapa u široko rasprostranjeni stereotip o preperima – људима са увек спремном рутом за бекство, медицинским залихама, храном за неколико недеља или чак опремљеним, изолованим bunkerом боду иза ногу. 20. дец. 2020. Racionalni i argumenti bilo kakve vrste još manje pomažu u raspravama s „preperi-

ма“ – људима који читавог живота верују да рат само што није почео и припремају се за њега. [dw.com/sr/ 22. март 2022.](https://www.dw.com/sr/22.03.2022)

ПФАС скраћеница [енг. Per- and Polyfluoroalkyl Substances] *здравље*

скраћени назив за синтетичке хемијске супстанце постојане структуре које се природно не разграђују и које се користе у различитим индустријским производима због својих отпорних и топлотно стабилних својстава, тзв. вечне хемикалије. — Како да избегнемо ПФАС у својој исхрани? Па, не можемо. [rts.rs авг. 2024.](https://www.rts.rs/2024.09.04) Папирне и бамбусове сламке нису идеална замена за пластику, јер садрже такозване вечне хемикалије – ПФАС. [politika.rs 4. сеп. 2023.](https://www.politika.rs/2023.09.04) На тржишту постоји „веома мало“ алтернативних хемикалија које нису ПФАС. [8. окт. 2024.](https://www.8.10.2024)

ретинол м [из грч.] *хемија, козметика*

• *облик витамина А који се налази у намирницама животињског и биљног порекла и употребљава у производњи козметичких производа.* — Retinol је моћан, ефектан, популаран, „zlatni standard“ у нези коже. [eklinika.telegraf.rs 11. јан. 2021.](https://www.eklinika.telegraf.rs/2021.01.11) Retinol игра битну улогу у изградњи структуре коже. Он треба да стимулише производњу колagensa и обнављање ћелија коже како би кожа изгледала затegnuto и уједначено. [dm.rs](https://www.dm.rs/2024.01.11) • као придев: *који се односи на ретинол (који је од ретинола, који у себи садржи ретинол и др.):* ретинол серум, ретинол крема.

рилс м [енгл. reel, мн. reels] *друштвене мреже*

кратак видео запис на друштвеној мрежи Инстаграм. — Korisnici platforme Instagram na celom svetu sada mogu da preuzimaju kratke video snimke, poznate kao Rils, na svoje uređaje. [blic.rs 23. нов. 2023.](https://www.blic.rs/2023.11.23) Корисници Инстаграма ће моћи да одаберу да ли други могу да преузимају њихове Рилсове. Ако се преузима Рилс који користи лиценцирани аудио снимак, преузети видео снимак неће имати никакав звук. [rtv.rs 23. нов. 2023.](https://www.rtv.rs/2023.11.23) Instagram je uveo značajnu promenu koja korisnicima širom sveta omogućava preuzimanje javnih Reels snimaka na svoje uređaje. [telegraf.rs 23. нов. 2023.](https://www.telegraf.rs/2023.11.23)

сејање облака *клима*

изазивање, стварање облака и кише распршивањем сувог леда или сребрног јодида у облаке. — Sejanje oblaka obično se koristi kad su uslovi ve- tra, vlage i prašine nedovoljni da dovedu do kiše. [bbc.com 18. апр. 2024.](https://www.bbc.com/2024.04.18) Praksa poznata kao sejanje oblaka uključuje prskanje hemijskih jedinjenja u vazduh u nameri da se iz njega izvuče više kiše. [blic.rs 20. апр. 2024.](https://www.blic.rs/2024.04.20) Nekoliko zemalja je

koristilo „sejanje oblaka“ za izazivanje kiše, poboljšanje kvaliteta vazduha i navodnjavanje useva u vreme suše, uključujući Meksiko, Sjedinjene Države, Kinu, Indoneziju i Maleziju. danas.rs 11. нов. 2023.

селфићино м [енгл. selfieccino ; селфи + капућино] *пиће*

капућино или кафа са селфијем, ликом особе која га поручује, одштампаним на пени од млека. — Eto nove zanimljive lokacije na Oksford Stritu! „The Tea Terrace u House of Fraser“ nudi zanimljivu kaficu koju su nazvali „selfićino“ – kapučino sa vašim selfijem. prva.rs 2. јануар 2018. Znaite li šta je SELFIECCINO? I kakve sad pa kafa ima veze s njim! (у наслову) espresso.co.rs 14. јан. 2018. Restoran Tea Terrace u Ulici Oksford u Londonu osmislio je „selfićino“: kapučino sa iscrtanim likom poručioca. 021.rs 20. нов. 2018.

серум м [ново значење према енгл. serum] *козметика*

течни препарат за негу лица концентрованог састава који лако продире у кожу и чини је мање сувом. — Za razliku od kreme, serumi se najčešće prave na vodenoj bazi i sadrže veliku količinu aktivnih sastojaka. centifolia.rs 8.март 2023. Серум за лице је концентрисан производ намењен напредној нези коже лица и врата. Главна разлика између серума и креме за лице је у проценту активних састојака – серум их садржи много више од креме за лице, текстура је лаганија јер су молекули активних супстанци мање величине у односу на оне у кремама како би могли да што дубље продру у кожу. make-up.rs 20. нов. 2021. Последњих година серум за лице је ушао на велика врата и чини се да креме полако прелазе у други план. demetra.rs јан. 2024.

скринејцер м [енгл. screenanger: screen + teenager] *друштво, дигиталне технологије*

тинејцер или млађа особа која пуно времена проводи на мобилном телефону, таблети, рачунару и сл. — Ono što stoji kao izazov pred svetskim fudbalskim liderima je nešto sa čime se dosad nisu sreli – odlazak tradicionalnih fanova i navala „skrinejdžera“. telegraf.rs 15. јун 2024. Za skrinejdžere, generaciju koja gleda ekrane telefona i kompjutera, ali ne i TV program, kvizovi su ostali jedini televizijski sadržaj koji još uvek prate. velikeprice.com 21. авг. 2023. U tematu novog broja, pod naslovom „Seoba na ekrane“ [...] tragamo za odgovorom na pitanje kako smo danas svi, bez obzira na godine, postali „skrinejdžeri“. cpn.edu.rs 11. април 2019.

СЛЕД м *кулинарство*

јело, послужење у виду малих залогаја које се служи у ресторану као део вишечланог obroka (у гурманским и финим ресторанима где је структура obroka пажљиво осмишљена и планирана или као део degustационог менија). Још и: **ганг**. — Mnogi šefovi danas smatraju da večera sa manje od dvadeset sledova gostu ne pruža potpunu informaciju o njihovom restoranu. cafebarrestoran.rs 20. јул 2021. Mokrin House organizuje i dodatne aktivnosti kao što su degustacije vina, koktel radionice, večere u pet sledova uparenih sa vinima, radionice kuvanja zanatskog piva, časovi joge, streličarstvo, pletenje i dr. vojvodina.travel

СЛЕШ м [енгл. slash] *колоквијално*

• *коса црта „/“ или „\“ (као правописни знак).* — Zatim je naročito zanimljiv i način na koji BBC presenteri i novinari izgovaraju internet adrese i linkove. Oni kažu: „www“ таčka „bi bi si“ таčka „ko“ таčka „uk“ sleš „danas“ sleš, itd. penzin.rs 12. дец. 2016 Укупно 29 ученика другог разреда у нашој анкети насловило је овај знак коса црта (59%). Занимљиво је, међутим, приметити и велики број одговора – слеш (укупно 16 ученика или 32%), што је неадаптирани англицизам. doi.fil.bg.ac.rs Брборић, В., Новокмет, С., *Познавање помоћних интерпункцијских знакова код ученика средње школе, 2017.* • као везник: *или, и, односно.* — Raznorazni prijatelji, saradnici, dalja i bliža rodbina sleš kreativni Ambasadori – valjda znaju šta o njima govori izbor koji su oni napravili ... napisala je između ostalog na svom „Instagramu“ Kristina. espresso.co.rs 9. мај 2022. Pre sam bio jedan od onih ljudi kojima se danas podsmevam – pripravnik za umetnika sleš fensi intelektualac koji puši urolane cigarete i meље u postmodernizmu. media1.eckermann.org.rs 31. дец. 2017.

СНУЗ м [енгл. snooze] *техника*

• *програмирана функција одлагања аларма за краће време на електронском будилнику, мобилном телефону и сл.* — Ustanem da mu udarim snuz, kad ja pogleda a ono 8:20. tarzanija.com 18. мар. 2016. Kad ujutru zazvoni alarm ne možete oči da otvorite i do beskraja stiskate snuz na telefonu, znajući da ćete u jednom trenutku ipak morati da izađete iz spavaće sobe. gloria.rs 18. март 2017. Pripadnici ovog znaka ujutru su mrzovoljni i loše raspoloženi i u najvećem broju slučajeва „opaliće snuz“ i odložiti alarm bar desetak puta. prva.rs 19. јан. 2018. • као придев: *који служи за одлагање аларма: снуз дугме.*

СНУЗОВАТИ свр. и несвр.

одложити за кратко време аларм на електронском будилнику, мобилном телефону и др. — Prema istraživanju koje je uradio USA Today, svaki

treći Amerikanac snuzuje, odlaže alarm svako jutro u proseku tri puta, pre nego što ustane. bizlife.rs 1. нов. 2020. Kao i u slučaju budilnika, podsetnik možete snuzovati, a on će nastaviti da se aktivira u jednakim vremenskim razmacima posle toga. citymagazine.danas.rs 24. мај 2020.

снус м [према швед. snus] *дувански и сл. производи*

фино млевени дуван упакован у порозну кесицу која се ставља под горњу усну ради отапања, никотинска врећица. — Prodaja snusa je nezakonita u nekoliko zemalja, uključujući Veliku Britaniju, Novi Zeland, Australiju, kao i sve članice Evropske unije, osim Švedske. n1info.rs 17. сеп. 2023. Када је реч о „снусу”, из МУП-а објашњавају да је то дувански производ и не налази се на списку психоактивних контролисаних супстанци, што значи да није дрога. politika.rs 27. јан. 2023. U Norveškoj je snus najprodavanija vrsta duvana. noizz.rs 16. сеп. 2020.

сомелије(р) м [франц. sommelier]

професионалац специјализован за избор, презентацију и услуживање вина у финијим ресторанима. — U hotelu Hyatt Regency Belgrade održaće se 11. novembra deveto nadmetanje za najboljeg somelijera Srbije. 9. нов. 2023. Сомелијери су људи који знају да причају о вину. rts.rs 1. апр. 2021. Као веома образована особа која је специјализована за рад са винима, сомелије(р) је у ресторану задужен за набавку, чување и продају вина, креирање vinske карте, обучавање особља ресторана и препоруку вина gostima uz odgovarajuće jelo. agroinfo.rs март 2021. Postoji nekoliko pića, prema mišljenju somelijea, koja je najbolje izbegavati ako želite da izbegnete težak mamurluk. n1info.rs 20. март 2024.

стармагедон м [енгл. Starmageddon < Starmer + Armageddon] *политика*

друштвена криза, пропаст, која би (по мишљењу неких политичара) наступила у Великој Британији са доласком лабуриста (са Стармером на челу) на власт. — Vođa nove Reformističke stranke ... ocenjuje da je politika Sunakove vlade „slomila Britaniju“, a da sa laburistima „dolazi Starmagedon“, te da su reformisti jedini, koji mogu da „spasu zemlju“. rts.rs 22. мај 2024.

стартер м [ново значење према енгл. starter] *кулинарство*

јело (обично мање) које се служи као први део obroка, пре главног јела, предјело. — Starteri: Pohovana burata ... Hrskavi štapići ... Grilovani halumi sir (у менију ресторана) brodzeppelin.rs 2023. • мешавина воде и брашна

остављена да ферментише неколико дана да се направи квасац за тесто за хлеб. — Čitala sam da neke pekare u Evropi (Italija, Francuska..) imaju startere stare više decenija i to s ponosom ističu. marinastaste.com 9. дец.2022. Kako napraviti starter za hleb samsvojkunar.com (у наслову) 27. апр. 2020.

стохастички папагај [енгл. stochastic parrot] *дигиталне технологије*

израз којим се упућује на вештачку интелигенцију која механички, попут папагаја, генерише текст, комбиновањем речи на основу статистичке вероватноће њиховог подударанја, без било какве свести о њиховом значењу. — Postoje i ljudi koji vjeruju da je prašina podignuta oko vještačke inteligencije štetno preuveličavanje, jer su LLM samo stohastički papagaji koji su sposobni da dovršavaju rečenice i ponavljaju, odnosno reprodukuju ono što su naučili ili ono što se već nalazi u korpusu podataka sa kojima su bili obučeni. srpskainfo.com 22. мај 2023. Pobogu i stohastički papagaji, AI chat botovi, imaju inteligetnije konstrukcije. b92.net (у коментару) 2022.

суперћелија ж [према енл. supercell; супер- + ћелија] *клима*

грмљавински облак који доноси суперћелијску олују; суперћелијска олуја. — Meteorolog Nedeljko Todorović objašnjava za „Blic“ da je reč o jakom grmljavinskom oblaku koji je izuzetno izražen i zato se i zove superćelija. blic.rs 14. јул 2023. Црвеном линијом обележили су сектор са најизвеснијом појавом суперћелија у термину између 13 и 18 сати данас по подне. novosti.rs 24. апр. 2024.

суперћелијска олуја *клима*

снажна олуја праћена обилним падавинама, градом, разорним ветром и стално ротирајућим узлазним струјањем ваздуха. Још и: **суперћелија.** — Tornado je snimljen nedaleko od мађарског града Sombathelja, na zapadu Мађарске, nakon superćелијске олује која је дошла из Аустрије. blic.rs 9. јун 2024. Nakon Slovenije i Hrvatske, nevreme је ubrzo stiglo i u Srbiju, gde је superćелијска олуја napravila veliku materijalnu štetu. bbc.com 26. јул 2023.

суперћелијски *прид. клима*

који се односи на суперћелију, тј. суперћелијску олују, који има особине суперћелије. — Republički hidrometeorološki zavod (RHMZ) upozorio је na tri superćелијске nepogode koje се kreću sa nekoliko područja Srbije. euro-news.rs 13. јун. 2024. Kada се један superćелијски облак raspadne, други nikне i vidi се promenljivost lokacije. blic.rs 14. јул 2023. On је naglasio да је јуче ispa-

ljeno 856 protivgradnih raketa i objasnio da se juče desio takozvani „superćeljski” proces, koji se ne događa često. telegraf.rs 26. јун 2014.

таљателе ж мн. [из шпанског] *кулинарство*

врста тестенине у облику дугих, равних, узаних исавијаних трака. — Taljatele se najpre definišu oblikom. U pitanju je trakasta testenina, koja se najčešće konzumira odnosno termički obrađuje kada je u svom svežem stanju, tek napravljena. delikatesi.rs 11. нов. 2023. Taljatele u sosu od mlevenog mesa Recept od: Rejčel Alen 24kitchen.rs (у наслову)

таг м / таг уређај [енгл. tag (device)] *саобраћај, техника*

електронски уређај за плаћање путарине. — TAG je elektronski uređaj za plaćanje putarine i predstavlja način beskontaktnе elektronske naplate, pri kojoj vozila prolaze bez zaustavljanja u regularnoj traci na kojoj službenik naplaćuje putarinu. amss.org.rs Један ТАГ користи се за једно возило одговарајуће категорије. politika.rs 13. јун 2023. Sa jedinstvenim tag uređajem sada možete kroz Srbiju i Severnu Makedoniju. blic.rs 10. јул 2023.

течно дрво *екологија*

уређај за пречишћавање ваздуха на местима где је велика загађеност који помоћу алги у води производи кисеоник. — Beograd je danas dobio drugo „tečno drvo“ - prečišćivač vazduha, koje je postavljeno na Terazijama. 24sedam.rs 23. јан. 2024. Tečno drvo menja prava stabla u sredinama koje su urbane, gradske i u kojima nije moguće posaditi nova stabla. b92.net 27. јан. 2024. Tečno drveće, izum tima domaćih naučnika, nagrađeno je kao jedno od najboljih inovativnih i klimatski pametnih rešenja u okviru projekta Programa Ujedinjenih nacija za razvoj. zoomue.rs 27. јан. 2024.

тиндеровати несвр. [према називу платформе Тиндер, енгл. Tinder] *друштво*

користити апликацију за упознавање Тиндер; тражити партнера или успостављати контакт путем ове платформе. — Dok sam „tinderovala“ te večeri, jedan od ortaka je budno pratio moje nove „mečeve“ i vrištao od uzbuđenja kad god bi se mečovala sa nekim koga poznaje – iz stvarnog ili online sveta. vice.com. Uzmem da tinderujem, završim na nekakvoj prodavnici nameštaja. Starosti i bogu si teška. twitter.com. Pošto sam već neko vreme singl i, što bi rekli mladi, tinderujem, primetila sam da je na Tinderu moguće primetiti nekoliko kategorija momaka, a šablon se, uglavnom, ponavlja. wannabemagazine.com.

ТОПЛОТНА КУПОЛА клима

појава која настаје када висок атмосферски притисак изнад неког подручја спречава топао ваздух да се подиже и шири, задржавајући га при земљи (као испод куполе или поклопца), што доводи до веома високих температура. — Paklene вруćине које danima istrajavaju prouzrokovane su fenomenom poznatim kao „toplotna kupola“. nova.rs 11. јул 2024. Danas smo u epicentru toplotne kupole. naslovi.net 13. авг. 2024.

ТОПЛОТНО ОСТРВО [према енг. urban heat island] клима

климатски феномен да је температура ваздуха у урбаним срединама виша у односу на температуру у руралном, природном окружењу. — Toplotno ostrvo je fenomen gde urbana područja imaju više temperature u poređenju sa ruralnim ili природним окруženjem. klima101.rs 11. јул 2023. Nekontrolisana gradnja u Beogradu na štetu zelenih površina povećava ionako veliko toplotno ostrvo u glavnom gradu, što negativno utiče na zdravlje stanovnika. nova.rs 17. јул 2023.

ТОРТИЉА ж [из шпанског] кулинарство

танак, округло, бесквасни хлеб припремљен од кукурузног или обичног брашна, печен на равной гвозденој плочи. — Nauljite tiganj, zagrejte ga, pa sipajte umućena jaja i preko stavite tortilju. 021.rs Dok s nekog udaljenog radija dopire tradicionalna latino muzika, gosti pune svoje tortilje pasuljem. [PDRS 1.0 / nationalgeographic.rs](http://PDRS1.0/nationalgeographic.rs).

ТРИДЕМИЈА ж [према енгл. tridemic; три- + (епис)демија] здравље, медицина

истовремена епидемија три различита вируса (односи се на респираторни синцицијални вирус, грип и КОВИД-19). — Некада се знало да зими имамо грип или кијавицу. Сада се појавила тридемија, или мешавина три вируса. rts.rs 12. јан. 2024. Новогодишње славље и неуобичајено топло време довело је до тога да се у Србији појави тридемија, тачније судар грипа, короне и респираторног синцицијалног вируса (РСВ). rt.rs 10. јан. 2024.

ТРИЈАЛОГ м [према енгл. triologue; три- + (ди)јалог]

разговор у којем учествују три лица или три групе људи. — Роџео trijalog ЕК, Saveta ЕУ и ЕР о Instrumentu за reformu i rast за Zapadni Balkan tanjug.rs (у наслову) 14. март 2024. Министарка спољних послова ... рекла је да је битно да се води дијалог, а не тријалог и да Приштина жели да ЕУ буде у том процесу неутрални посредник. politika.rs 11. јун 2021. Ovim trijalo-

gom između Vladimira Pištala, Pavola Rankova i mene kao autorke teksta i spone u vidu prevodioca, započinjemo seriju razgovora kojima bismo želeli da približimo i suočimo dva ili više kulturnih konteksta. hl.rs 8. јул 2015.

тротинеташ м

возач тротинета. Још и: **тротинетиста, тротинечија.** — Tamo gde nema staza preporuka je da se trotinetaši kreću trotoarima. b92.net 1. апр. 2021.

тротинетист(а) м

возач тротинета. Још и: **тротинеташ, тротинечија.** — Стоп јурцању тротинетиста dnevnik.rs (у наслову) 21. сеп. 2023. Bitno da trotinetaista poštuje zakon, bar kad je kaciga u pitanju. telegraf.rs 27. феб. 2024.

тротинечија м

возач тротинета. Још и: **тротинеташ, тротинетиста.** — Jedan trotinetaš baš tako je špartao kroz Zemun. Doduše, imao je kacigu, za razliku od mnogih koji voze ovakve i slične naprave. telegraf.rs 30. нов. 2022.

туризмифобија м туризам

негодовање, незадовољство или непоштовање које изражавају локални становници неке туристичке дестинације према прекомерним туристима, одбојност према масовном туризму. — Turizmofobija i idite j...o kući: U najlepšim gradovima Evrope sve veći bunt protiv prekobrojnih gostiju. forbes.n1info.rs 8. јун 2024. „Turizmofobija” se širi Evropom, a posetioци popularnih destinacija sve češće nailaze na neprijateljski nastrojene stanovnike, odlučne da po svaku cenu ponovo osvoje svoje gradove. dijalog.net 18.авг. 2017.

ћурос (мн. ћуроси) м [из шпанског] *кулинарство*

врста дугуљастог танког пецива прженог на врелом уљу или масти уваљаног у џимет и шећер, које се обично једе тако што се умаче у растопљену чоколаду. — Zasladite se ćurosima, štapićima koji podsećaju na tulumbe, samo su duži i uži, i umaču se u čokoladu. [PDRS 1.0 / novosti.rs](http://PDRS.1.0/novosti.rs). Ćurosi su veoma slični našim tumbama ... jedino se ne natapaju sirupom, već se umaču u čokoladni sos. soibiberblog.com 7. мај 2018.

угсице ж. мн. [од енгл. Ugg, назива брэнда чизама] *обућа*

врста чизама од овчије коже постављених овчијим руном. Такође и: **агсице.** — Gospode Bože, pa one se množe!!! Ugsice – da svaka prava dama izgleda kao prosečan pijanac [...] besnopile.rs. Pošto sam i prvi put poslednje

mesece trudnoće provela zimi, noge su mi bile baš otečene i nosila sam ugsice. bebac.com 22. дец. 2009. Prolepšane Uggsice: 7 novih modela omiljenih čizmica kojima kiša i mrlje ne mogu ništa. elle.rs (у наслову) 13.окт. 2017.

УМИВАЛИЦА ж *козметика*

средство за умивање лица у виду гела или пене. — Pružite svojoj koži posebnu negu tokom leta pomoću hidrirajućih umivalica za sve tipove kože. mondo.rs 12 јул 2023. Nega lica treba da bude nežna, da miluje vaše lice, a proizvodi koji to najbolje rade jesu umivalice za lice, poznatije i kao pene za čišćenje lica. dm.rs

ФАН-АРТ м [енгл. fan art, fanart] *уметност*

уметничка дела (цртежи, слике и сл.) инспирисана неком популарном књигом, филмом, серијом, игрицом и сл., која стварају њихови фанови, обожаваоци и која се обично деле у фандом заједницама на интернету. — Kijevska sablast brzo je dobila svoj fan art, mimove i druge internetske izjave divljenja. [PDRS 1.0 / vesti.rs](http://PDRS.1.0/vesti.rs) U okviru ovih zajednica javile su se nove vrste kreativnog izraza, fan art i fan fiction; ovi nazivi odnose se na sve vrste vizuelnih i literarnih radova inspirisanih knjigom, filmom ili serijom oko koje je fandom okupljen, a koje nisu delo profesionalnih umetnika, već su nastali kao rezultat „čiste ljubavi” fanova, bez ikakvih komercijalnih ambicija. rex.fondb92.org 23. дец. 2009. Beogradski umetnik Marko Ćulum, veliki ljubitelj superheroja, prvi je počeo da radi digitalni fan art inspirisan likovima i događajima iz najnovijeg Marvelovog ostvarenja „Crni panter: Vakanda zauvek” koji je na repertoarima bioskopa od četvrtka, 10. novembra. k1info.rs 8. нов. 2022.

ФАН-ФИКЦИЈА ж и **ФАН-ПРОЗА** ж / **ФАНОВСКА ПРОЗА** [према енгл. fan fiction] *књижевност*

врста прозе коју пишу фанови, обожаваоци неког дела (књиге, филма, ТВ-серије, видео игре итд.), користећи ликове, заплет и мотиве оригиналног дела за стварање својих прича. — Sa početkom u 15 časova, teoretičar, kritičar, književni prevodilac i pisac fantastike Tihomir Jovanović govoriće o fenomenu fandoma i uticaju fan fikcije na razvoj žanra. 021.rs 7. мај 2018. „И тако почиње да се окреће Гетсбијева вашарска вртешка“ примећује Ен Маргарет Данијел, професорка која се бави Фиццералдом: „Нешто од свих тих нових верзија ће вероватно бити добра фан фикција (дело које користи оригиналне ликове из туђег текста у новим сценаријима, обично врло петпарачки), нешто ће заиста бити добра књижевност. dnevnik.rs 7. феб. 2021. Prave se fan fikcije, fan artovi, murali u čast poginulih (iako možda samo putem fotošopa), čak i sam font korišćen za špicu dobija svoje fanove. [214](http://kulturkoko-</p></div><div data-bbox=)

[ska.rs 15. авг. 2016.](#) Fan fiction, фанфикција, фановска проза – све су ово потенцијални називи за феномен који је, иако глобалног карактера, до данас остао сразмерно незапажен међу нашим истраживачима, ако изузмемо пioniрски рад Љиљане Гавриловић. Фановска проза би се најједноставније дала описати као прозно дело деривативног карактера које љубитељ (фан) неког уметничког дела ствара као омаж, без претензија на самосталност свог дела. [academia.edu](#) Тропин Т.: Фановска проза и интернет: нови видови старих прича, ЛМС, 496/3. 2015, стр. 98-109.

фандом м / фандом заједница [енгл. fandom]

заједница фанова, обожавалаца одређене књиге, филма, серије, игрице, музичара и сл. као део поп-културе. — Дела која спадају у фановску прозу стварају се и перципирају готово искључиво у оквиру фандома, заједнице љубитеља одређеног дела. [academia.edu](#) Тропин Т.: Фановска проза и интернет: нови видови старих прича, ЛМС, 496/3. 2015, стр. 98-109. [Fanovi, odnosno ljubitelji, obozavaoci, postovaoci u 20. veku počinju da obrazuju fandome – zajednice fanova koje nastaju usled potrebe da izmaštani svet koji ih opčinjava dobije čvršću vezu sa realnim svetom. PDRS 1.0 / rts.rs.](#) [Far Cry tizer je ipak izazvao dosta priča među fandom zajednicom. games.rs 10. мај 2024.](#)

фејд м / фејд фризура [енгл. fade haircut] *фризура*

мушка фризура са постепеним прелазима (прилично дугачка коса на врху главе, краћа са стране и врло кратка или потпуно уклоњена у доњем делу), тако да изгледа као да коса од врха на доле бледи; такав прелаз између различите дужине длаке. — Fade ili fejd, što u prevodu sa engleskog znači „izbledeti“, podrazumeva pravljenje blagog prelaza između različite dužine dlaka, do potpuno obrijane kože. Tako izdaleka deluje kao da kosa od vrha na dole polako bleđi. [frizerskisonstil.rs](#) Fade frizura, jedna od najpopularnijih frizura u poslednje vreme ... Niski fade cut je suptilan izbor koji počinje blizu ušiju i postepeno se penje ka vrhu glave. [superzena.b92.net 23. окт. 2023.](#) Он је показао да је типична „фризура“ фудбалера позната као „фејд“. Коса је краћа са стране и дужа на врху главе. [koha.net 28. јун 2024.](#)

фрегзит м [енгл. Fr(ance) / Fr(ench) + exit] *политика*

• *потенцијални излазак Француске из чланства и институција Европске уније.* — [Pobeda Marin Le Pen i Fregzit \(у наслову\) velikeprice.com 2. јул 2024.](#) [Barnije: Makron je doveo zemlju na korak od „fregzita“. blic.rs \(у наслову\) 23. јун 2024.](#) „Neće biti 'fregzita'. Uzeli smo u obzir to što nam je francuski narod rekao“, rekao je Mono za britanski „Telegraf“. [rts.rs 22. мај 2017.](#) • као придев: *који се односи на такву политичку идеју.* — [Marin Le Pen ima tajni](#)

„Fregzit” plan da prati Britaniju iz Evropske unije i stvori desničarski savez sa Poljskom i Mađarskom. blic.rs 13. април 2022.

фуд-блог м [енгл. food blog] *кулинарство, друштвене мреже*

блог о кувању, припремању хране. — Предузетница Тијана Миловановић покренула је свој фуд-блог „Markiza Living” као и истоимени Инстаграм налог на којем своју љубав према кувању дели са другима. dnevnik.rs 7. јул 2024. *Kako nam je rekla, u njenoj kući se, dok je bila dete, a i danas, pripremaју tradicionalna jela: domaće pite, proja i slatkiši, što je karakteristično i za njen fud-blog.* dnevnik.rs 3. сеп. 2023. *Pobednik dobija foto aparat, blog na svom domenu, kurs fotografije – sve što je potrebno za kreiranje food bloga i vaše fudi priče.* palachinkablog.com 5. мај 2016. *Ne treba da čudi pažnja koju dobijaju fud blogovi i ljudi koji se bave recenzijama restorana.* [PDRS 1.0 / oradio.rs](http://PDRS.1.0/oradio.rs)

фуд-блогер м [енгл. food blogger] *кулинарство, друштвене мреже*

особа која пише фуд-блог (објављује различите садржаје везане за храну: текстове и фотографије о храни, рецепте, критике ресторана итд.); мушкарац фуд-блогер. Још и: **гастроблогер**. — „Više od 75 odsto naših jela se pravi bez mesa i isključivo od svežih namirnica“, објаснио ми је најpopularнији libanski fud blogger Entoni Rahajel. ekspres.net 4. август 2021.

фуд-блогерка ж *кулинарство, друштвене мреже*

жена фуд-блогер. — Мали залогаци среће! Фуд-блогерка Андријана Бајић открива тајни рецепт за најсласнију питу с маком и малинама. dnevnik.rs 5. новембар 2023.

фуди прид. непроменљив [енгл. foodie] *кулинарство*

који се односи на храну, на припремање хране и уживање у финој, квалитетној храни. — Turkinje su ovakve večere digle na viši nivo i organizuju prave „fudi ture“, pa turiste prvo odvedu u nabavku, a onda na čas kuvanja, pa tek na kraju počinje večera. magazin.novosti.rs 29. мај 2020. *Pobednik dobija foto aparat, blog na svom domenu, kurs fotografije – sve što je potrebno za kreiranje food bloga i vaše fudi priče.* palachinkablog.com 5. мај 2016.

хак и хек м (мн. хакови / хекови) [енгл. hack]

једноставно решење, корисна идеја, савет како да се нешто брже, лакше или боље обави (у свакодневном животу), трик, фазон. Такође и: **лајфхак/лајфхек**. — Uz ovih 5 hakova vaš tečni puder će izgledati perfektno svaki put. wanted.mondo.rs (у наслову) 23. окт. 2020. *Korisni hekovi: Google pre-*

traga sa navodnicima će pokazivati gde pronaći ključne reči idjtv.nova.rs (у наслову) 11. авг. 2022.

халуцинација ж [ново значење према енгл. hallucination] *дигиталне технологије*

уверљив, али погрешан одговор који генерише вештачка интелигенција. — Google је упозорио кориснике на замке вештачке интелигенције која се користи за дописивање, рекавши да је могућа „halucinacija“, увредљив или потпуно измишљен одговор. pcpress.rs 20. феб. 2023. Говорећи о Chat GPT 4, Алтман каже да највише жели да упозори људе о ономе што називају „проблемом халуцинације“. admin.rts.rs 17. март 2023.

халуцинирати несвр. [ново значење према енгл. hallucinate] *дигиталне технологије*

генерисати уверљив, али погрешан одговор (о вештачкој интелигенцији). — Вештачка интелигенција уме да халуцинира, ако је на то наведе човек. politika.rs 20. феб. 2024.

хедсет м / **ВР хедсет** [енл. virtual reality headset, VR headset, headset] *гејминг*

део рачунарске опреме, уређај у виду дисплеја који се ставља на главу преко очију и омогућава кориснику интеракцију са садржајима у виртуелној реалности путем праћења његових покрета, ВР наочаре. — Mark Zuckerberg је представио нови Meta VR headset: Elegantan dizajn i vrtoglava cena. telegraf.rs. Америчка армија у poslila је Microsoft u multimilijarderskom ugovoru kako bi proizvela headset proširene realnosti za njene vojnike. muskimagazin.rs. Kako tehnologija napreduje, igraчки hardver za virtualnu realnost je sa-zreo do te tačke da VR headsetovi pružaju odlično iskustvo sa vrlo malo zaostajanja (lag) ili vrtoglavice. raf.edu.rs.

хук м [енгл. hook, удица, кука]

• *музика: део песме у популарној музици који се обично понавља, лако памти и привлачи слушаоца.* — Sjajni garažni rokenrol sa pevljivim hookom u refrenu. tegla.rs 30. дец. 2019. Nije imao ozbiljnog bitmeјkera iza sebe pa su se pesme uglavnom svodile na hookove ili čak čitave instrumentale koje je uzimao od svojih omiljenih repera. beforeafter.rs • *маркетинг: различити начини комуникације, текстуалне и визуелне поруке, које осмишљавају произвођачи како би привукли пажњу купаца да купе њихов производ или услугу, реклама.* — Dobar video је онај који држи све време пажњу и након hooka. istokpavlovic.com 2. сеп. 2022. Da li su i vama pregledi počeli da opadaju? ... Ovo

su novi hookovi koji će vam pomoći da prebrodite ove probleme. [instagram.com/katarina.vitic](https://www.instagram.com/katarina.vitic) 14. дец. 2023. Vizuelni hook je podjednako bitan kao tekstualni. [tvojvideo.rs](https://www.tvojvideo.rs).

четбот м [енгл. chatbot] *дигиталне технологије*

компјутерски програм који помоћу технологије вештачке интелигенције може да води разговор са корисником. — Додавањем једне речи попут „меланхолија”, четбот мења комплетан текст који постаје много поетичнији и сетнији. [dnevnik.rs](https://www.dnevnik.rs) 19. март 2023. Амерички милијардер Илон Маск, познат по својим ставовима о безбедности и могућим опасностима вештачке интелигенције, покренуо је свој четбот. [magazin.politika.rs](https://www.magazin.politika.rs) 7. нов. 2023. Футуриста Реј Курзвил ... предвидео је још пре неколико деценија да ће четботови до 2029. године моћи да прођу Тјурингов тест. [kutak.suk.gov.rs](https://www.kutak.suk.gov.rs) феб. 2023.

цепаре ж мн. *одећа*

широке панталоне са нашивеним великим џеповима са стране сваке ногавице изнад или испод колена. Још и: **цепарице**, **цепарке**, карго панталоне. — MUSKE DZEPARE [urbanshop.rs](https://www.urbanshop.rs) (у реклами).

цепарице ж мн. *одећа*

широке панталоне са нашивеним великим џеповима са стране сваке ногавице изнад или испод колена. Још и: **цепаре**, **цепарке**, карго панталоне — H&M pantalone džeparice muške veličina S [kupujemprodajem.com](https://www.kupujemprodajem.com) (у огласу).

цепарке ж мн. *одећа*

широке панталоне са нашивеним великим џеповима са стране сваке ногавице изнад или испод колена. Још и: **цепаре**, **цепарке**, карго панталоне — Tirkizno plave dzeparke „Clochouse C&A” [halooglasi.com](https://www.halooglasi.com) (у огласу).

шринкфлација ж [према енгл. shrinkflation, shrink + inflation] *економија*

смањење грамаже производа у наковању без промене цене. — Шринкфлације ће бити и биће све чешћа, али ће је и купци све више примећивати и због тога, сигурно је, променити начин куповине. [dnevnik.rs](https://www.dnevnik.rs) 16. сеп. 2023. Шринкфлација љути купце, трик на који не постоји право жалбе. [rts.rs](https://www.rts.rs) 26. авг. 2023.

ЛИТЕРАТУРА

Лазић Коњик, Ивана 2024. Лексикографија у дигиталној ери: интернет и друштвени медији као извори нових речи. *Новоречје* 11, 62–80.

Борђе Р. Оташевић*

Издавачка кућа „Алма“, Београд

РЕЧНИК ДЕАНТРОПОНИМНИХ НЕОЛОГИЗАМА (9)

РЕЧНИЧКИ ЧЛАНАК

Неологизми нису разврстани по азбучном реду већ су груписани према антропонимима који су им у основи. Антропоними су сложени по азбучном реду.

Речнички чланак садржи највише пет целина: дефиницију, област, синониме, цитате и коментар.

ЦИТАТИ

Наводе се по два цитата за свако значење. Сви цитати су преузети с интернета. Због уштеде простора и прегледности наводи се само први део адресе (без *www.* или *https://*) који показује о којем се извору ради, док се остатак, који често заузима неколико редова, изоставља. Уз помоћ било којег претраживача лако се може наћи цео текст. Треба имати на уму да су очигледне словне грешке исправљене, као и да су у мањем броју текстова додавани дијакритички знаци. Након адресе наводи се година када је текст објављен. Понегде се није могло утврдити о којој се години ради.

УСЛОВНИ ЗНАЦИ

[...] изостављање дела текста

[„текст“] део текста, најчешће само једна реч, који је због изостављања дела текста премештен с места на коме се налазио како би реченица била коректна.

/ у цитираном тексту следећа реченица или стих су били у новом пасусу (реду).

* djordjeotasevic@yahoo.com; ORCID: 0009-0004-7192-4777.

ЂУКАНОВИЋ, Мило

(1962-)

Политичар из Црне Горе. На политичкој сцени појавио се током Антибирокартске револуције као близак сарадник Слободана Милошевића. Истицао је своју припадност српском народу и српској нацији. Касније је променио не само политичку оријентацију већ и матерњи језик, националну припадност и вероисповест. Био је дугогодишњи премијер и председник Црне Горе.

антиђукановићев, -а, -о

❶ дефиниција *који се противи политици црногорског политичара Мила Ђукановића, који је критикује, који се односи на противнике и противнице ове политике и на супротстављеност овој политици.*

❷ цитати *Читава Црна Гора не може са Милом Ђукановићем, зато је наша порука да нудимо широку антиђукановићеву коалицију да не дозволимо да остави оно што је планирао за сјутра (in4s.net, 2022); U takvom aranžmanu, Beograd bi pomogao u određivanju spoljne i bezbjednosne politike Crne Gore. Vašington i Brisel su pokušavali da Đukanovića stave po strani posljednjih godina, smatrajući ga predugo na funkciji, bilo kao predsjednik ili premijer. Ova uska perspektiva favorizirala je izbor anti-Đukanovićeve koalicije 2020. godine koja je generirala domaće sukobe i zamrzнула neophodne pravne i ekonomske reforme (autonomija.info, 6. 3. 2023); Naravno da je i afera „uhvatili smo anti-Đukanovićeve teroriste“, zbog neubedljivosti čitave konstrukcije, takođe ubrzo bila podvrgnuta razornoj kritici (koreni.rs, 2. 11. 2016); Ili kupovina „srpske kuće“ u Podgorici za velike pare od tajkuna koji finansira anti-đukanovićevu koaliciju u Crnoj Gori (danas.rs, 5. 9. 2017).*

❸ порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупрот, супротно од; према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ варијанте *анти-ђукановићев, антиђукановићев, анти-Ђукановићев.*

❺ синоними *антиђукановићевски, антимилов, антимиловски, против-ђукановићевски.*

❻ област **ПОЛИТИКА.**

③ напомене Предност треба дати синониму *антиђукановићевски*. Иако се правописна варијанта *анти-Ђукановићев* среће много чешће од друге две варијанте (*анти-ђукановићев*, *антиђукановићев*), боље је користити варијанту *антиђукановићев* у случају да се не жели користити синоним *антиђукановићевски*.

антиђукановићевац, -вца м. р.

① дефиниција *особа која се противи политици црногорског политичара Мила Ђукановића*.

② цитати Ова владајућа гарнитура није рушила партизанске споменике, ал не зато што се бојала г. Ђукановића већ је локални отпор био превише неугодан. Међутим, локални антиђукановићевци су Трг народних хероја преименовали и противзаконито превели у приватно власништво, а Ђукановићева ВЛАДА ЦГ је трг и хотел препродала транзиционом купцу за биједне папе (vaseljenska.net, 7. 8. 2022).

③ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

⑤ синоними АНТИМИЛОВАЦ.

⑥ област ПОЛИТИКА.

⑧ напомене Нераспрострањено.

антиђукановићевскӣ, -ā, -ō

① дефиниција *који се противи политици црногорског политичара Мила Ђукановића, који је критикује, који се односи на противнике и противнице ове политике и на супротстављеност овој политици*.

② цитати Победа Јакова Милатовића на председничким изборима у Црној Гори велики је корак, корак од седам миља, који треба да буде праћен победом антиђукановићевских снага и на парламентарним изборима (sputnikportal.rs, 3. 4. 2023); У протеклих деценију и више, било је много шетњи и протеста против Мила Ђукановића, занимљиво, не сјећамо је се ни са једне од тих шетњи. Ипак, „запало“ је да буде у Влади која је требало да буде „антиђукановићевска“, а не „антивучићевска“ (in4s.net, 2023); Надам се да ће Абазовић и Милатовић схватити да су им њихови бирачи у Подгорици дали подршку да буду у коалицији са странкама тридесетоавгустовске (антимафијашке и антиђукановићевске) већине, и да не ураде ништа што би погодновало ДПС-у (srpskartv.com, 21. 12. 2024); *Nova Vlada treba da ojača svoj demokratski*

kapacitet sa političkim snagama koje čine tzv. anti-Đukanovićevski i anti-DPS blok. Izbore odlučuju mladi birači i njihov masovan izlazak na izbore (magazin-tabloid.com); Rezultati izbora pokazuju uverljivu izbornu pobjedu tzv. anti-Đukanovićevskog bloka (anti DPS bloka) političkih stranaka. Izlaznost na izbore iznosila je svega 56,4% birača, što je najniža izlaznost od uvođenja višestranačkog sistema (alo.rs, 17. 7. 2023).

③ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

④ варијанте анти-ђукановићевски, антиђукановићевски, анти-Ђукановићевски.

⑤ синоними антиђукановићев, антимилов, антимиловски, противђукановићевски.

⑥ област ПОЛИТИКА.

⑧ напомене Правописне варијанте *анти-ђукановићевски* и *анти-Ђукановићевски* су нераспрострањене. Предност треба дати правописној варијанти *антиђукановићевски*.

антиђукановићевски прил.

① дефиниција према *придеву* антиђукановићевски.

② цитати Она око Бечићевих Демократа ишла је на нешто мекши и урбанији српско-црногорски микс (Црногорци који говоре српским језиком), док је УРА била оријентисана на оне грађански, али и искрено антиђукановићевски настројене црногорске бираче (nspm.rs, 20. 9. 2020); Свесни су они колика је (не)могућност да се горенаведено спроведе. Исто као што су свесни и да није могуће „пренети Црну Гору у Србију“, што је идеја с којом се антиђукановићевски оријентисани грађани већ недељама добро спрдају (resat.co.rs, 11. 9. 2020); Тако су још од првог дана антивладиних протеста у јесен 2015. године, које је званично организовала проруска коалиција Демократски фронт (Нова српска демократија Андрије Мандића, Покрет за промјене Небојше Медојевића, Демократска народна партија Предрага Булатовића), ове политичке снаге добиле свесрдну подршку антиђукановићевски одређених невладиних организација и медија (nspm.rs, 31. 5. 2018).

③ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

⑤ синоними АНТИМИЛОВСКИ.

⑥ област ПОЛИТИКА.

АНТИМИЉОВ, -а, -о

❶ дефиниција *који се противи политици црногорског политичара Мила Ђукановића, који је критикује, који се односи на противнике и противнице ове политике и на супротстављеност овој политици.*

❷ цитати Ако погледамо даље, 32/81=40% а то и јесте број антимилових бирача у ЦГ дакле срби су неких 30-32% отишао је просрпски СНП али зато има и ЦГ који су антимиловци преко Демократа а то заиста и јесте 40% ЦГ (forum.krstarica.com, 9. 2. 2022); Дритан Абазовић је, ако је то уопште важно, албанског порекла и његов антимилов политички програм је искључиво за рушење коруптивног, криминализованог система и изградњу другачије државе (politika.rs, 31. 8. 2020); Пред више хиљада људи одржан митинг антимилове опозиције (srbin.info, 14. 9. 2016).

❸ порекло према грч. *ἀντί (anti)* : против, насупрот, супротно од; према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними *антиђукановићев, антиђукановићевски, антимиловски, противђукановићевски.*

❺ област **ПОЛИТИКА**.

❻ напомене *Предност треба дати синонимима антимиловски, антиђукановићевски, противђукановићевски.*

АНТИМИЉОВАЦ, -вца м. р.

❶ дефиниција *особа која се противи политици црногорског политичара Мила Ђукановића.*

❷ цитати Некако су могли да се помире и са црногорским језиком, јер су имали Његоша, додуше забрањиваног. Међутим, како Његоша одмалена знају напамет, и миловци и антимиловци су га једнако читали и рецитовали (politika.rs, 3. 12. 2023); Ако погледамо даље, 32/81=40% а то и јесте број антимилових бирача у ЦГ дакле срби су неких 30-32% отишао је просрпски СНП али зато има и ЦГ који су антимиловци преко Демократа а то заиста и јесте 40% ЦГ (forum.krstarica.com, 9. 2. 2022); Господо антимиловци, лик и дело Милово толико знамо (почео је као шверцер са Суботићем) да слушајући га на НСПМ је излишно. Малициозност је његово стално оружје (91.222.7.145, 8. 2. 2017); Medojević је antimilovac independista, који ће на izbore posle referendumа izaći sa novom političkom organizacijom Pokret za demokratske promjene, u koji će, s obzirom na bliske stavove, pozvati i dvojicu bivših

ministara, Lekića i Jovićeвића [...]. Kako bilo, antimilovci, što suverenistički što unionistički raspoloženi, imaju priliku kao nikad do sad, i valjalo bi je iskoristiti (nin.rs, 20. 9. 2023).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними антиђукановићевац.

❺ област ПОЛИТИКА.

❻ напомене Нераспрострањено.

АНТИМИЛОВСКИ, -а, -о

❶ дефиниција *који се противи политици црногорског политичара Мила Ђукановића, који је критикује, који се односи на противнике и противнице ове политике и на супротстављеност овој политици.*

❷ цитати Прва антимиловска влада обуставља напад на СПЦ и опозива „безакони закон“ (31. 8. 2020); Ostojić i Komrakov ugostili su istoričara Aleksandra Rakovića i predsednika Građanskog demokratskog foruma Zorana Vuletića o tome kako će „antimilovska koalicija“, *Evropa sad* formirati vlast (portalforum.rs, 29. 10. 2022); Зато је од есенцијалне важности да после неких, наредних парламентарних избора, све антимиловске снаге стану иза кандидата за премијера, који би био у стању да демотира миловски режим (kcnps.org.rs, 26. 4. 2023).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними антиђукановићевски, антимилов, противђукановићевски.

❺ област ПОЛИТИКА.

❻ напомене Предност треба дати синонимима *антимиловски, антиђукановићевски, противђукановићевски.*

АНТИМИЛОВСКИ прил.

❶ дефиниција *према придеву антимиловски.*

❷ цитати Опозиција наступа у одличном распореду: борбени ДФ игра на трпило Срба и радикално антимиловски расположених Црногораца, чинећи их ослобођенијим од страха него што су били јуче (in4s.net, 2016).

❸ порекло према грч. *ἀντί* (*anti*) : против, насупрот, супротно од; према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

- ⑤ синоними антиђукановићевски.
- ⑥ област политика.
- ⑧ напомене Нераспрострањено.

ђукановићевац, -вца м. р.

① дефиниција **а.** *особа која подржава црногорског политичара Мила Ђукановића и његову политику.*

б. *члан владе или владајуће структуре у Црној Гори за време владавине црногорског политичара Мила Ђукановића.*

в. *политичар ван Црне Горе који се залаже за окретање земље ка Западу, уласку у НАТО, затирању традиционалних вредности, што је било карактеристично за Црну Гору након доласка Мила Ђукановића на власт.*

② цитати **а.** Ко је господин Мило Ђукановић и какве су му намјере најбоље се види из екипе коју је окупио око себе. Вјечни „Мишко“ – комуниста, па Слобоста, па Булатовићевац, па Србин па Црногорац па Ђукановићевац, па индипендиста... па камелеон под старе дане Килибарда (b92.net, 16. 8. 2005); Imali smo bijelaše i zelenaše; па Podgoričku skupštinu i zamalo građanski rat; па четнике i partizane; па titoiste i informbirovce; па „foteljaše“ i „antibirokrate“; па slobiste i đukanovićevce; i još sve to isto skoro u svaku kuću (danars.rs, 28. 3. 2010); Ignorišući činjenicu da su se na ulicama crnogorskih gradova na sve strane mogle naći Narodne zastave i čak Državne zastave Srbije, a da su u Beranama razvili barjak SPC (trobojku sa krstom sa ocilima) od 120 metara, jedan deo srpskih kibicera potrčao je da objasni rezigniranim đukanovićevcima da Nikolini i crkveni barjaci „nisu srpski“, jer ne predstavljaju – Republiku Srbiju (lat.rt.rs, 6. 4. 2023).

б. Јесу ли ђукановићевци признали албанску државу на КиМ и после десет дана на северу ЦГ добили изборе? Јесу (nspm.rs, 16. 3. 2011); Како је држава морала да функционише, а грађани да преживљавају, то су се велики износи готовинског државног новца нашли у рукама носилаца Ђукановићеве власти и њима блиских особа. Тим новцем куповани су бирачи, земљиште, станови и пословни простори у земљи и иностранству, те приватизовани привредни субјекти у Црној гори и Србији. Знатан дио државног новца Ђукановићевци су пренијели и депоновали на своје приватне банкарске рачуне у иностранству и задржали га, као свој, до дана данашњег (vidovdan.org, 25. 3. 2023); Због тога је Ђукановићев режим правио велике препреке епископу Филарету, па је он, да би прешао на своју канонску територију, у чему су га

ђукановићевци спречавали, морао да пости не једући ништа на граници између две, некад српске, земље (botbazaveru.info, 24. 3. 2015); До тада, а не зна се до када, трајаће међустранички разговори око рјешења парламентарне кризе у Црној Гори, из којих је јасно да се носиоци супротстављених политичких визија једва могу договорити да се састану, а камоли да постигну консензус с обзиром да су ђукановићевци и њихови досадашњи партнери у власти играли на карту прегласавања (frontal.rs, 2. 12. 2015).

в. Кучма и дружина (украјински „ђукановићевци“) су се неизмерно радовали папином доласку у јуну 2001. Министар спољних послова Зленко је изјавио: „После посете папе постаћемо свеснији, јединственији, уверенији, и уопште бољи“. Он је такође сматрао да је циљ те посете да „подстакне препород украјинског народа, да допринесе његовом духовном очишћавању и уверенијем кретању Украјине у европску будућност“. Долазак папе сведочи о реалној независности Украјине, о њеном „САМОСТАЛНОМ, ЕВРОПСКОМ ИЗБОРУ, И НАМЕРИ ДА ИСПОВЕДА ВРЕДНОСТИ КОЈЕ ИСПОВЕДА УЈЕДИЊЕНА ЕВРОПА“ (pravoslavni-odgovor.com).

❸ порекло према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ варијанте *ђукановићевац*, *Ђукановићевац*.

❺ синоними *МИЛОВАЦ*.

❻ област *ПОЛИТИКА*.

❸ напомене *Значење под в је погрдно и нераспрострањено. Предност треба дати правописној варијанти *ђукановићевац*.*

ђукановићевизам, -зма м. р.

❶ дефиниција *политички, идеолошки и друштвени модел власти повезан с црногорским политичаром Милом Ђукановићем, који карактеришу ауторитарна владавина, контрола медија и институција, вршење различитих криминалних радњи од стране носилаца власти, често без икаквог прикривања, корупција, клијентелизам, национално-идентитетски инжењеринг, прозападна оријентација, затирање традиционалних вредности; период владавине Мила Ђукановића.*

❷ цитати Последњи којем је то пошло за руком на овим просторима – да влада дуго, а да остане тајанствен – био је Јосип Броз. По Милу Ђукановићу се, вероватно, неће називати цео један период у развоју Балкана или идеологија (нема ни згодно име за тако нешто: „милоизам“ и „ђукановићевизам“ нису толико звучни као „титоизам“), али по

многим критеријумима, једини прави наследник покојног маршала управо је овај Никшићанин. Који је, коинциденције ли, у политику закорачио последње године Брозовог живота (nspt.rs, 16. 12. 2009); Док сам са бине протестног збора испред амбасаде Ђукановићеве Црне Горе гледао у особу за коју ми је речено да тамо обавља дужност секретара и да је службено присутна, одлучио сам да, ако се прогон српског народа, затварање држављана Србије и прогон православне цркве у Црној Гори радикализује, а извјесно је да ће са деменцијом и смртном агонијом ђукановићевизма бити све горе и теже, фотографишем дипломатску и агентурну групацију режимских саучесника, па да обавијестимо комшије, госте и власнике ресторана, продавце и пролазнике ко им долази, кога служе и услужују, с киме другују... (in4s.net, 2017).

❸ порекло према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними ђукановићевштина, ђукановићизам, милоизам.

❺ област ПОЛИТИКА.

❻ напомене Нераспрострањено.

ЂУКАНОВИЋЕВСКИЋ, -ā, -ō

❶ дефиниција *који је карактеристичан за црногорског политичара Мила Ђукановића, који се односи на његову политику.*

❷ цитати Пети септембар 2021. године нам посведочи да у ђукановићевској Црној Гори не станује пословично црногорско чојство и јунаштво. „Најсмелији, најпаметнији, најотменији ђукановићевски Црногорци“ показаше, од 2006. године наовамо, своју раније прикривану опачину (politika.rs, 9. 9. 2021), Sve ovo samo predstavlja nastavak antiruske histerije koja se u proteklih godinu dana sa Crne Gore prelila na Srbiju kao deo priprema za Vučićev „đukanovićevski zaokret“ (nova.rs, 28. 8. 2020); По ко зна који пут у својој историји српски народ је победио у рату, а изгубио у миру. Народ се након избора ушушкао и мислио да је претња по цркву, по наше интересе и постојање – прошла. Међутим, та претња се само тренутно притајила, а онда и препаковала у нови облик ђукановићевске идеологије, кроз лик и дело нових младих, лепих и паметних (rt.rs, 30. 8. 2023).

❸ порекло према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними МИЛОВСКИ.

❺ област ПОЛИТИКА.

Ћукáновићевски прил.

❶ дефиниција *према придеву* Ћукановићевски.

❷ цитати Sama ta činjenica govori i poručuje da život u današnjoj Đukanovićevski urnisanoj Crnoj Gori za pojedinca može predstavljati suštinsko duhovno bogatstvo (angusyoun9111.wordpress.com, 25. 8. 2010); Tako da je ispravna primedba svih onih koji tvrde da se termin „terorista“ ne može đukanovićevski ili na bilo koji drugi način применити на nekog sa početka двадесетог века – конкретно, на Principa – по значењу са којем се она користи током двадесетпрвог (decembar 2014).

❸ порекло према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ћукановића (1962-).

❹ синоними МИЛОВСКИ.

❺ област ПОЛИТИКА.

❻ напомене Нераспрострањено.

Ћукáновићевштина ж. р.

❶ дефиниција *политички, идеолошки и друштвени модел власти повезан с црногорским политичаром Милом Ћукановићем, који карактеришу ауторитарна владавина, контрола медија и институција, вршење различитих криминалних радњи од стране носилаца власти, често без икаквог прикривања, корупција, клијентелизам, национално-идентитетски инжењеринг, прозападна оријентација, затирање традиционалних вредности; период владавине Мила Ћукановића.*

❷ цитати И „Ћукановићевштина“ и „вучићевштина“ се поломише да покажу ко ће да има „тупавијег“ министра одбране. Мртва трка је још у току... (16. 7. 2017); Политичка ситуација у Црној Гори као да је заробљена у временском сингуларитету, у којем се људи непрестано буде у једном те истом дану, који се одвија на исти начин, али нису свјесни свога заробљеништва. Тај дан увијек је синергија Ћукановићевштине, која говори о опасностима „српског свијета“, и вучићевштине, чији се епигони понашају као да у том свијету већ живе, као да није ријеч о ријалитију који ни у самој Србији нико присебан не узима за озбиљно (zurnal.me, 10. 2. 2025); Све ово горње је написано још у земану Ћукановићевштине а послѣје 3 године власти гилиптера, шалабајзера, курајбера и дудука ништа новог није било (srpska24.me, 31. 3. 2024); Са многима пријатељима, углавном истомишљеницима или сличномишљеницима, дакле људима који се као обични људи из краја, сваки на свој начин, у границама могућности, боре против пардњас-

ko-zute-eurofanatizovane-bebacanemilo-bulumente, не пристајући на труле компромисе, „прихватање реалности“, пипипинковштине, дезинформерштине, курирштине, студиобевштине, вучићевићевштине, ђукановићевштине, премотавштине, скај+преваранте,... и лажи попут ситних душа које се продају зарад сендвича и флаше негазиране воде, подржавајући ову антисрпску братију, сам више пута разговарао на тему покајника (predragporovic.wordpress.com, 20. 11. 2014).

❸ порекло према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними ђукановићевизам ђукановићизам, милоизам.

❺ област ПОЛИТИКА.

❻ напомене Погрдно.

Ђукановићизам, -зма м. р.

❶ дефиниција *политички, идеолошки и друштвени модел власти повезан с црногорским политичаром Милом Ђукановићем, који карактеришу ауторитарна владавина, контрола медија и институција, вршење различитих криминалних радњи од стране носилаца власти, често без икаквог прикривања, корупција, клијентелизам, национално-идентитетски инжењеринг, прозападна оријентација, затирање традиционалних вредности; период владавине Мила Ђукановића.*

❷ цитати Još kad Zapadu objasni da su ovi što navodno neobavešteni traže po stranim prestonicama pomoć za ulično obaranje đukanovićizma, ustvari kuriri onog koji je popalio beogradske ambasade... Ima da priznaju ne samo izbore u Crnoj Gori već i novu dinastiju. Ipak, Đukanović, izgleda ne razume da recimo pitanje KAP-a ne može rešiti opozicioni političar iz inostranstva (intermagazin.rs); Ako su te 45 godina komunizma i 30 godina đukanovićizma pretvorili u histeričnog srbofoba ne moraš naglasavati to na svakom koraku (facebook.com, 19. 9. 2020); Manje Đukanovićizma, svi smo isti, srpstvo je postajalo i pre Vučića a postajaće i posle njega, a ovo će proći (facebook.com, 23. 2. 2021).

❸ порекло према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ варијанте ђукановићизам, Ђукановићизам.

❺ синоними ђукановићевизам, ђукановићевштина, милоизам.

❻ област ПОЛИТИКА.

❼ напомене Предност треба дати правописној варијанти *ђукановићизам*.

РЕЧ ГОДИНЕ

Дејан Ајдачић

Филолошки факултет Гдањског универзитета, Гдањск

Ивана Лазих Коњик

Институт за српски језик САНУ, Београд

ИЗБОР РЕЧИ 2024. ГОДИНЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Филолошко друштво „Речи” је 2024. године организовало свој други конкурс за избор речи године. Заинтересовани су могли да пријаве своје предлоге у три категорије „Реч године“, „Нова реч године“ и „Лажиреч године“ – до 30. новембра 2024. на интернет страници Друштва за пријаву речи и на профилима на Фејсбуку и Инстаграму. Примили смо укупно 226 речи (што је више него прошле године када смо примили укупно 154 предлога), од чега 68 предлога за реч године, 98 предлога за нову реч и 60 предлога за лажиреч 2024. године. Пријављене речи у избору Речи 2024. године живо оцртавају језичке аспекте процеса у друштву, али и у самом језику, истичу извесне склоности и расположења колектива и показују пажњу коју део наших сународника поклања речима које свакодневно сви употребљавамо.

Жири је од пристиглих предлога изабрао по 15 речи у свакој категорији, за које су гласачи могли да гласају на интернету од 1. до 15. децембра. Ове године жири је чинило 15 угледних домаћих лингвиста, филолога из Србије и дијаспоре, као и новинара, писаца и других културних делатника. Коначан избор речи године утврђен је након гласања чланова жирија. Речи године у све три категорије проглашене су 20. децембра у Универзитеској библиотеци.

Чланови стручног жирија који је бирао речи године за 2024. били су: Дејан Ајдачић (Гдањски универзитет, Гдањск), Милан Ајдановић (Филозофски факултет, Нови Сад), Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), Јована Јовановић (Институт за српски језик САНУ, Београд), Ивана Лазих Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), Ана Миленковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), Вања Миљковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), Слободан Новокмет (Институт за српски језик САНУ, Београд), Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), Данко Шипка (Arizona State University, Темпе), Неле Карајлић (писац и музичар, Београд), Мирослав Кос (новинар, Блиц, Београд), Александар

Петровић (лектор, РТС Београд), Павле Ћосић (писац, лексикограф и издавач, Београд).

Реч 2024. године

Пристигли предлози за **реч године** били су (азбучним редом): американизација, амерички избори, атентат, аура, брза саобраћајница, брутално, вејп, гламур, глобално загревање, голденито, депонија, дигитализација, дрони, душа, екоманипулација, ЕХРО, изневеровати, инфлација, истребљење, јадарит, јаје, камбек, књигољубац, крађа, криза, легализација, литијум, литијаш, Марш!, медаља, метеоаларм, надстрешница, наказа, наратив, неизвесност, неиронично, непоменик, нереконструкција надстрешнице, неспокојство, несрећа, нећете копати, Нови Сад, обичаји ратовања, одговорност, олимпијско злато, превремени избори, промене, протест, рат, ратови, резолуција, рударење, саосећати, сигма, синовати, скибиди, скиче као свиње, слободарски, српче, страдање, Тему, трагедија, туризмофобија, ужас, уображен, чил гај, физија, штрајк (68).

Предлози за реч године сведоче да је пажња предлагача ове године претежно била усмерена на дешавања у Србији. Спорове и сучељавања о ископавању руде са литијумом у западној Србији крај реке Јадра одсликава читав низ предлога: *литијум, јадарит, нећете копати, рударење, депонија, екоманипулација.*

Бурне препирке око локалних избора одразиле су се само у виду предлога *превремени избори.*

Погибија петнаесторо људи на железничкој станици у Новом Саду 1. новембра повезана је са речима *трагедија, надстрешница, Нови Сад, нереконструкција надстрешнице, неспокојство, несрећа, ужас* а потоње реакције великог дела друштва и са предлозима *одговорност, промене, протест.*

Предлог *скиче као свиње* повезан је са изјавом председника Србије у којој је описао понашање ухапшених учесника протеста крајем новембра, а које представници опозиције тумаче као недопустиви израз за прекомерну употребу силе од стране полиције.

Привредне успехе оцртавају предлози *брза саобраћајница, ЕХРО, дигитализација,* а успехе српских спортиста и освојене медаље на олимпијским играма у Паризу Новака Ђоковића и ватерполиста потврђују – *олимпијско злато, медаља.*

Предложене речи – *криза, крађа, брутално, инфлација, неизвесност* – исказују забринутост грађана. Бизарна изјава бившег министра Томислава Момировића да је за дан довољно појести два јаја од по 11 динара ре-

волтирала је и засмејала јавност (*јаје*). Пред крај пријављивања предлога појавиле су се речи генерације Алфа: *скибиди, сигма, синовати, чил гај*.

Догађаји у светској политици бројем предлога не потврђују велику заинтересованост предлагача за догађања ван Србије (*ратови, дронови, атентат, амерички избори, камбек*). Могло би се рећи и да збивања у региону нису интересантна нашим земљацима заинтересованим за речи које су обележиле ову годину, јер је предложена само реч *литијаши* (учесник литија) помало већ застарела из времена Милогораца који су тако називали припаднике просрпске опције у Црној Гори.

Еколошке теме и забринутост за опстанак планете Земље заступљене су предлозима *глобално загревање, метеоаларм*.

У онлајн гласању за реч године највише гласова је дато за реч *надстрешница* (40,2%), а потом следе *одговорност* (19,6%), *нећете копати* (15,1%) и *литијум* (8,4%). Жири је у ужи избор изабрао речи *надстрешница* и *литијум*, а *надстрешницу* прогласио за реч 2024. године.

Реч *надстрешница* проглашена је за српску реч 2024. године због трагедије која се догодила 1. новембра 2024. године у Новом Саду, када се обрушила надстрешница испред улаза у зграду железничке станице, усмртивши 15 особа, док је једна касније преминула од задобијених повреда. Ова несрећа дубоко је потресла српску јавност и постала симбол ширих друштвених проблема, корупције, (не)одговорности, ограничене независности институција, угрожене слободе медија и присуства системског криминала.

Надстрешница је добила највише гласова и жирија и учесника интернет гласања. Проф. др Људмила Поповић у свом образложењу навела је да је надстрешница постала симбол несигурности, институционалне неодговорности и јавног неповерења, што се огледа у медијским насловима пуним питања и недоумица. У лингвистичком смислу, *надстрешница* је стекла имплицитна значења кроз контекст трагедије, повезујући се са другим речима и појмовима као што су *трагедија, одговорност, протест, оставка, студенти*. Постала је прецедентни феномен у српској лингвокултури – реч са снажном емоционалном и културном вредношћу, која, иако у етимолошком смислу значи заклон, данас симболише несигурност и угроженост. (<https://www.reci.org.rs/2024/12/17/nadstresnica-ljpopovic/>)

Нова реч 2024. године

Највише је предлога послато у категорији за избор **нове речи године**. То су следећи предлози (азбучним редом): *аветање, аура, акушерско насиље, батериста, безнемож, благоумилан, бре, бредкрамбинг, брусилица*

(жена од Брус Лија), беспосадник (дрон), божурење, бумер, бураз, вира-лац, вирално, вејперски, вештачка интелигенција, генерација алфа, глупе-тање, грмети, дезинфлација, десингер, дигитални аутизам, дигитализација, досрбљавање, Дубаи чоколада, дружебно, електромобилност, закосовље-ни, злобачен, изборни инжењеринг, избеденција, изданак предузеће (замене за start-up), јадарит, керебечење, климтек, констерниран, кринц, кредит-ни рејтинг, лимунана, математирање (вежбање математике), метаверзум, метеоаларм, милопиш, мичинг (од енглеске речи *matching* што значи подударане), мударија, небинарност, орешник, орлоседине, очаклајисати (омазати све из тањира), пакетомат, паф, пенетитрација, пенетрацијска бригада, пинглић, пипиревка, понесуша, подјело (кад човек једе али му није довољно па узме још нешто да поједе), политкоректлијство, политко-ректлија, позомашан, поканути, пошашкољити, предрасудија, премислити, претеризам, Prompt (давање смерница AI алату), путопропусница (уређај за бесконтактну наплату путарине), ретрауматизација, ризз (привлачан), Рио Тинто, свић (like), семафоризација (реч коришћена од стране локалног политичара са највишим степеном менталне заосталости, а приликом отварања раскрснице са новопостављеним семафорима), сиротињство, скибиди, сликозор (биоскоп), смејић (like), смехотрес, смућак (smoothie), србонаут (заступник Србије за свемир), сомелије, стримовање, суработ (chatbot), сусрамље, сусрамни, Tweakovati твеакујем, телемедицина, три-демија, тротинетиста, туговина, умивалица, утицајција / утицајцијка (уместо инфлуенсер инфлуенсерка), флекс, чет, четворобик (врста аеробика популарна код тинејџера у којој вјежбач опонаша четвороношце), чмаро-точина, цефри, Chat.gpt (98).

Чланови жирија су констатовали да неки предлози и нису нове речи (*аветање, благоумилан, бре, вештачка интелигенција, дигитализација, керебечење, констерниран, орлоседине, ретрауматизација*), осим вероватно за оне који су их предложили, али су на листи приказани, јер се по правил-нику организатора конкурса искључују само опсцене речи и властита име-на и називи. Предлоге за замену устаљених страних речи понудили су бор-ци за чистоћу језика (*беспосадник* уместо *дрон*, *изданак предузеће* уместо *start-up*, *сликозор* уместо *биоскоп*, *суработ* уместо *chatbot*, *утицајција / утицајцијка* уместо *инфлуенсер / инфлуенсерка*, *свић* уместо *like*, *сусрамље* уместо *cringe*, *смућак* уместо *smoothie*, *безнемож* уместо *must have*), иако то није циљ овога конкурса. Неке од ових речи је тешко замислити у жи-вом разговору, неке од предложених именица би било тешко мењати по падежима, а поводом неких није јасно ни њихово значење. Овакве, до сада непостојеће речи у српском језику, нису немогуће, али тешко да је довољ-но изнети њихов предлог да би страна реч нестала из нашег језика.

Предлог речи *батериста* не мења ниједан англицизам. Та реч се јавља у романским језицима у означавању артиљеријске опслуге. Стицајем околности, упркос одсуству потврда о употреби, ова реч се појавила у насловима неколико јавних гласила, иако није јасно ради ли се о присталици или кориснику батерија, јесу ли те батерије електричне, литијумске, за аутомобиле или друге направе. Неколико предлога нових речи носи дух стваралачке игре – *глупетање*, *дновинарство*, *србонаут*, *божурење*, *закосовљен*, *политкоректлија*. Имајући у виду склоност Срба ка оваквим речима није немогуће да ће у гласању оне имати своје присталице.

Неколико предлога англицизама сведочи о глобализацијском присуству већ често коришћених енглеских речи – *вирално*, *вејперски*, *бумер*, *бредкрамбинг*. С друге стране, глобализацијске трендове изражавају и речи творене од домаћег или одомаћеног језичког материјала: *пакетомат*, *метеоаларм*, *умивалица*.

О духу наше свакодневнице речито говоре и изрази посвећени различитим друштвеним појавама – *акушерско насиље* за грубо поступање лекара према женама у трудноћи или при порођају, *дигитални аутизам* за тешкоће у развоју деце и њиховој комуникацији због претераног излагања екранима мобилних телефона и телевизора. Предлог *изборни инжењеринг* одражава сумњиве и манипулативне процесе у припреми избора у Србији почетком лета 2024. године.

Највише гласова добили су *дновинарство* (23,2 %), *пакетомат* (14,7 %), *глупетање* (13,2 %) и *вирално* (7,5 %), а чланови жирија су у ужи избор издвојили две речи са највећим бројем гласова – *дновинарство* и *пакетомат*. Стручни жири је за нову реч 2024. године прогласио *пакетомат*.

Реч *пакетомат* проглашена је за нову реч 2024. године у српском језику јер успешно попуњава празнину у језику насталу ширењем новог облика испоруке пошиљака путем аутоматизованих ормара за преузимање пакета. Уместо да се користи страни назив или описна конструкција попут *аутомат за пакете*, реч пакетомар ефикасно спаја домаће речи: пакет + аутомат, по опробаном моделу сливања елемента као у примерима *банкомат*, *картомат*, *паркомат*, *рецикломат* и др. Др Ивана Лазић Коњик у свом образложењу је истакла да је реч *пакетомат* семантички транспарентна и лако разумљива, што јој даје потенцијал за широку употребу. Њен избор такође указује на друштвене и технолошке промене, дигитализацију услуга, пораст е-трговине и потребу за ефикасним решењима у свакодневном животу. (<https://www.reci.org.rs/2024/12/03/paketomat-ivana/>)

Лажиреч 2024. године

Предлози за **лажиреч године** (азбучним редом): ајде видећемо, али, будућност, важи, важи важи, војна операција, демократија, денацификација, договорићемо се, до решење кроз дијалог, досрбљавање (аутор Ана Ла-лић), ево обувам се, ево сад ћу, економски тигар, Експо, екологија, елита, живимо у времену мира, избори, инфлуенсер, истина, конкурентна плата (фраза у огласима за посао која скрива или маскира минималац), контра-продуктивно, крећем, лепа си, манипулација, медији, мирни преговори, наказо, не касним, неплан, обезрођење, обећавам, образовање, одговорност, ОК, отварање поглавља за приступне преговоре, просперитет, побољшање, повећање плате, преговори у Бриселу, просечна зарада, разумевање или здрав разум, реорганизација, родно осетљив језик, реално, сава, самодрживост, сигурност, струка и наука, ти си тако одлучила, токсично, толеранција, ту сам за пет, транспарентност, успешна држава, феминист, фемицид, челично пријатељство, чућемо се (60).

Категорија лажиречи и ове године наводи на размишљања. У предлозима за лажиречи има превише високих вредности (*демократија, истина, одговорност, сигурност, транспарентност*) што сведочи о губитку поверења дела наших сународника у ове вредности. Законско наметање назива професија у женском граматичком роду (уз прописане казне за прекршиоце) изазвало је пре пар година противљење насилном моделовању језика које је спроводила лингвистички нестручна група. Прошле године у конкуренцији лажиречи био је предлог *феминатив*, а ове године предложен је спој *родно осетљив језик*. Саме те речи нису спорне, али је став особа које су их пријавиле очигледно критички усмерен против наручилаца таквог закона и оних који га на силу спроводе.

Неколико предлога за лажиречи тиче се међународних односа. Лицемерје политичких ЕУ бирократа очигледно и даље иритира наше суграђане који су предложили *отварање поглавља* – за задршке у процесима приближавања Европској Унији, те *преговори у Бриселу* – за јалово притискање Београда и Приштине уз непридржавање потписаних обавеза од стране саме Европске уније. Реч *досрбљавање* употребљена је у изјави да је у Војводини на делу ‘досрбљавање’ у смислу повећања удела српског становништва путем досељавања. Данко Шипка је приметио да је дотична особа „ову лажиреч лансирала у Хрватској, гдје се заиста десило *одсрбљавање*, етничко чишћење највећих размјера у новијој повијести”. *Денацификација* је и ове године предложена као реч којом се оправдава руска окупација дела Украјине. *Челично пријатељство* схваћено као лажиреч тиче се сумње у таква пријатељства, а алудира на изјаве о спољнополитич-

ким односима Србије и велике азијске државе. Предлози за лажиречи који одражавају сумњу у изјаве политичара о висини просечних личних примања: *повећање плате, конкурентна плата* (прикрива минималац), *просечна зарада*. Ове године добили смо више предлога који осликавају препознаљиве ситуације из свакодневног живота: *ајде видећемо, договоримо се, ево обувам се, ево сад ћу, важи важи, ма важи, крећем, не касним, лепа си. обећавам, ОК, ту сам за пет, ти си тако одлучила, чућемо се.*

Гласачи на интернету су овако доделили гласове: *одговорност* (14,9 %), *струка и наука* (13,6 %), *родно осетљив језик* (11,4 %) и *истина* (9,1 %). Жири је у ужи избор издвојио речи *одговорност* и *струка и наука*, а за лажиреч године изабрао је синтагму *струка и наука*.

Реч *струка и наука* проглашена је за лажиреч 2024. године у српском језику јер је током претходне године често била коришћена у јавном дискурсу, посебно од стране званичника и медија, у контексту одлука и поступака који су, по оцени стручне и шире јавности, били супротни стварним научним и стручним принципима. У свом образложењу др Јована Јовановић запитала се како су речи *наука* и *струка*, које треба да представљају ауторитет знања, постале лажиречи. А одговор је доста једноставан: све чешће су служиле као реторичко покриће за политичке или произвољне одлуке, без стварног упоришта у стручној анализи или научној методологији. На тај начин, изгубиле су своју изворну озбиљност и почеле да се перципирају иронично, па чак и цинично. (<https://www.reci.org.rs/2024/12/12/lazireci2024-jovana/>)

Медији у Србији су испратили избор речи 2024. године:

- 29.12.2024. Miroslav Kos. Dr Danko Šipka i dr Dejan Ajdačić o izboru „Srpska reč godine“: Reči svedoče o podeljenosti srpskog društva Blic.
- 23.12.2024. Надстрешница, пакетомат и „струка и наука“ – Реч, Нова реч и Лажиреч 2024. године. РТС
- 21.12.2024. Nadstrešnica je reč godine u Srbiji Vreme
- 21.12.2024. Reč godine u Srbiji: „Nadstrešnica“ Nulta tačka
- 20.12.2024. Reč „nadstrešnica“ izabrana za reč godine „Filološkog društva Reči“ N1
- 13.12.2024. „Пут у речи“. Радио Београд 2. Јована Јовановић.
- 5.12.2024. „Шта рече“ РТС. У гостима Иване Весић и Миодрага Стошића – Владимир Вукомановић Растегорац и Јована Јовановић.
- 4.12.2024 „О језику је реч“ РТВ Војводина, Јасна Плављанин и Јована Јовановић
- 2.12.2024. Почело гласање за „Српску реч године“ РТС

- 1.12.2024. Поцело гласање: Србија по други пут бира реч године Miroslav Kos i Danko Šipka, Blic
- 30.10.2024. Драгана Игњић Шипка: У лику Нермина Падежа сажет бесмисао настанка садашњих језика на простору бивше СФРЈ Жив печен РТС
- 30.10.2024. Које су нове речи у српском језику? Prof. Aleksandar Jerkov, Jutrom Prva televizija
- 29.10.2024. Мозаик: Које ће бити „Српске речи године“? Slobodan Novokmet i Nataša Radivojević RTV Kragujevac
- 23.10.2023. Viralan, baterista, politkorektlistvo... Ovo su neke od novih srpskih reči, jedna će biti izabrana za reč godine Које су то нове српске речи којима менјамо туђице?. Mondo
- 23.10.2024. Viralan, baterista, politkorektlistvo... Ovo su neke od novih srpskih reči, jedna će biti izabrana za reč godine. NS uživo
- 10.2024. Виралан, батериста, политкоректлјство – нова реч није креација појединца него израз заживео у српском језику Јована Јовановић, РТС
- 19.10.2024. Избор „Српске речи године“ – у жирију и Неле Карајлић и лектор РТС-а Александар Петровић, РТС
- 15.10.2024. Србија на вези. гости Слободан Новокмет и Јована Јовановић, РТС Свет
- 8.10.2024. Интервју др Danko Šipka: Србија други пут бира реч године. Miroslav Kos, Blic
- 4.10.2024. Шта рече? Ивана Весић, Слободан Новокмет и Јована Јовановић, РТС Радио 202

Реализацију пројекта је и ове године подржало **Министарство културе Републике Србије**. Управа и чланови Филолошког друштва „Речи“ се захваљују свима који су учествовали у избору и планирају да и у 2025. години организују овај избор, по нешто измењеним правилима.

Рецензенти у Новоречју бр. 12.

Дејан *Ајдачић* (Wydział Filologiczny, Gdańsk), Рајна *Драгићевић* (Филолошки факултет, Београд), Јасмина *Дражић* (Филозофски факултет, Нови Сад), Ивана *Лазић Коњик* (Институт за српски језик, Београд) Весна *Николић* (Филолошки факултет, Београд), Ђорђе *Оташевић* (Издавачка кућа „Алма“, Београд), Душан Владислав *Пажђерски* (Wydział Filologiczny, Gdańsk), Светлана *Слијепчевић Бјеливук* (Институт за српски језик, Београд), Petar *Sotirov* (Wydział Humanistyczny, Lublin) Amela *Šehović* (Filozofski fakultet, Sarajevo), Гордана *Штрбац* (Филозофски факултет, Нови Сад)

